GELECEK SAYI

Küresel Birlik ve Dayanışma

- Tarihsel demokratik uygarlık hareketleri
- Demokratik konfederalizmin kavramsal ve kuramsal çerçevesi
- Politik komünal hareketler
- Toplumsal kadın oluşumları
- Mesleki örgüt ve inisiyatifler
- Ekolojik hareketler
- Sivil toplum kuruluşları
- Demokratik sosyalist enternasyonalizm
- Yerel ve küresel demokratik konfederal çözümler
- Küresel demokratik uluslar birliği

3. DÜNYA SAVAŞI VE HEGEMONYA

DEMOKRATİK MODERNİTE

dm DEMOKRATİK MODERNİTE

39

dm DEMOKRATİK MODERNİTE

DÜŞÜNCE VE KURAM DERGİSİ NİSAN-MAYIS-HAZİRAN 2022 SAYI 39 20 TL

3. Dünya Savaşı ve Hegemonya

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 39

Nisan-Mayıs-Haziran 2022

ISSN: 2147-1703

Gülistan Yayınları Adına Sahibi

Hasan Akbaba

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ramazan Yurttapan

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Gülistan Yayınevi

İletişim
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 5 Daire:14 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 293 95 98

Posta Kutusu: 308, Beyoğlu/İstanbul

www.demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite

Kapak Tasarımı

Nesimi Aday

İç Mizanpaj

Saliha Aras

Abonelik Koşulları

Yıllık Abonelik Bedeli: 120 TL (Kargo Dahil)
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 80 Euro (Kargo Dahil)
Türkiye İş Bankası
Rıhtım-Kadıköy Şubesi / Hasan Akbaba
Hesap No: 1025-4228406
IBAN: TR 63 0006 4000 0011 0254 2284 06

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

Çöken Hegemonya Yükselen Özgürlüktür

Editör

Dergimiz bu sayısında, 3.dünya savaşı ve hegemonya konusunu ele aldık. toplumsal bilim literatürüne ağırlıklı olarak gramsci ile girdi, hegemonya. ancak zihinsel oluşum, kökleri ve pratikleşmesi sümerlerdeki zigguratlara dayanır. Yani düşünsel ve kavramsal boyutlarıyla Gramsci tarafından toplum bilimine dahil edilmiş olsa da öncesi vardır.

Dergi sayfalarında çeşitli makalelerde hegemonya kavramı farklı yönleriyle irdelenmektedir. O açıdan burada o içeriklere girilmeyecektir. Ancak altı çizilmesi gereken önemli bir husus; hiçbir toplumsal veya devletçi uygarlık eğiliminin birden ortaya çıkmadığı, çıkamayacağıdır. Her eğilimin tarihi süreç içerisinde birikerek kendini büyüttüğü, yaygınlık kazanarak kurumsallaştığı ve toplumsal rıza üzerinden kendini var ettiğini, tarihsel bir hakikat olarak bilmekteyiz.

Bilindiği gibi tarihin başlangıcı ya da eldeki tarihi veriler insanın insanlaşma serüveninin kalıcılaşma, sistemleşme ve tarihsel bir doğrultuya kavuşmasının -öncesi de olmakla birlikte- Neolitik devrimle gerçekleşecektiğini göstermektedir. Neolitik devrim, insanın insan olma hailinin anlam bulması, yaşam kazanması ve bir varlık yani toplumsal varlık olma durumunun gerçekleşmesidir.

Neolitik devrimin en temel özelliği tepeden, yukarıdan zora dayalı bir rıza üretme hali olmamasıdır. Kadın öncülüğünde yerelde, mikro düzeyde tüm ayrıntıların adım adım büyük bir sabır ve çabayla örülüp toplumsal varlığa dönüşmesidir. Ve bu tarihi süreç, binlerce yıllık büyük bir emek, çaba sonucu; duygu ve zihniyet inşası oluyor. O yüzdendir ki, insan varlığı bu tarihi zaman içinde bütün yönleriyle bir doğrultu kazanıyor

Toplumsal normları oluşturan ahlaki ölçülerin, binlerce yıllık zaman diliminde içerik kazanıp şekillendiği ve son tahlilde tüm insan edinimlerinin kültürleşip, kimlikleşmesinin gerçekleştiği bilinmektedir. Aslında insanı değerli kılan; onun yarattığı emek halidir. Emek insanı değerli kılmıştır. O yüzden sevgiyi oluşturan emektir. Emek sevginin yoğrulmuş özüdür. Bu aynı zamanda özgürlüktür.

Tarihteki bu gelişme sonraki zamanlarda iktidar-devlet eliyle toplumsal yarılmaya uğratılmıştır. “Kurnaz erkek” önce kendi ekseni etrafında hareket edip kadını sınıfsallaştırmış, ona bağlı olarak sonrasında ise diğer sınıf ve katmanları Ziggurat denilen tapınak fabrikalarında yeniden üretmiştir.

Neolitiğin komünal değerleri çarpıtılarak yeniden üretilmiş ve bu değerler iktidar-devlet egemenlerinin çıkarlarına uygun olarak kurumsallaştırılmıştır. Bu biçimde tarih iki eksene yarılarak, beş bin yıllık savaş, çatışma ve soykırımlar düzeyine ulaşılmış böylece yeni bir çağın önü açılmıştır.

Sümerlerle başlayan bu çağ; esas olarak demokratik uygarlık güçleriyle devletçi uygarlık güçleri arasında gönümüze kadar süregelip, ‘insanı insanın kurdu’ haline getirmiştir. Bu dönem aynı zamanda, toplumu içten çürüterek dağıtmış, sömürü ve baskıya açık hale taşımıştır. Böylece tarihin temel çelişkisi orta çıkmıştır. Demokratik uygarlık ile devletçi uygarlık bu ortamda varoluşunu temellendirmiş; tarih süreğinde kavramsal ve pratik çatışma düzeylerine varmıştır. Bütün savaşlar, sömürü biçimleri, mülkiyet, imtiyaz ve konforlu haller bu çelişmelerin-savaşların sonuçları ve yansımaları olagelmiştir. Devletleşirken kiminle savaştı? Öncelikli neolitik zihniyetin bütünlüklü yapısına zihinsel saldırılarla düşünce parçalılığı yarattı. Neolitiğe karşı

savaşı bu şekilde vücut buldu. Özünde ise öncelikli olarak kadına yöneldi. Çünkü, kadın Neolitiğin bütünlüklü düşünce özüdür. O öz düşmeden devlet ve iktidarın hayat bulma olanağı yoktu. Hegemonyanın da ilk ortaya çıkışı burada gerçekleşti ve mekânı Zigguratıtır. İktidar-devlet sistemi zamanla maddi ve manevi birikimlerini artırarak günümüze kadar geldi.

Hegemonyanın temelde iki yanı vardır. Birincisi ve öncelikli olanı zihniyettir. Yani toplumsal rıza üretme meşruluğunu bu zemini kullanarak gerçekleştirir o zeminde bulunmaya çalışma halidir. İkincisi ise iktidar ve devlete boyun eğmeyen ve direnene karşı askeri zor temelinde savaş ve katliam uygulayarak teslim alma, biat ettirme pratiğidir.

Beş bin yıldır devletçi uygarlığın hegemonik güçleri, demokratik uygarlık güçlerini yenilgiye uğratarak kendilerini yaşamın hemen her alanında başat hale getiren bir yaklaşım içinde oldu. Demokratik uygarlık güçleri bütün direnişlerinde ağırlıklı olarak katliamlar ile yüz yüze gelip yenilgiye uğrasalar da toplumsal dinamikleri hep canlı tutmaya, deney-tecrübe biriktirmeye ve nihai bir zaferin alt yapısını korumaya çalışmışlardır.

Hegemonik güçler giderek küresel çapta merkezi bir sisteme ulaştıkları için, tarihin yazıcıları da onlar oldu. Direnenlerin tarihi ya yazılmadı ya da çarpıtıldı. Son yüzyıllarda demokratik uygarlık güçleri, tarihin sisli odalarında unutturulmaya yatırılan tarihlerini açığa çıkarmanın peşine düştüler. İğneyle derin kuyuları kazar misali tarihlerini açığa çıkarıyorlar artık. Kuşkusuz bunun başında da kadının tarihsel mücadelesi gelmektedir. Günümüz dünyasında en yaygın örgütsel direnişi gerçekleştiren kadınların, görünmez kılınan tarihi açığa çıkarmada büyük bir rol oynadılarını söylüyebiliriz.

Devletçi uygarlığın son temsilcisi kapitalizm olmaktadır ya da onun modernist yaşamıdır. Ancak kapitalist monernist yaşam artık kendisini yenileyememekte, üretememekte ve yıkım eşiğine dayanmış bulunmaktadır. Bu anlamıyla Demokratik uygarlık güçleri ile devletçi uygarlık güçleri arasındaki son hesaplaşma olan 3. Dünya Savaşının Mezopotamya'da yoğunlaşması bir rastlantı değildir. Tarihin tecelli etmesidir.

Ukrayna'da başlayan Rus işgali sonucu gelişen 3.Dünya Savaşının başlangıcı olabilir' söylemleri anlamlı değildir. 3.Dünya Savaşı; 1991'de 1. Körfez Savaşıyla başladı ve Ortadoğu'yu tümüyle kapsamına aldı. Günümüzde de derinleşerek devam ediyor. Ukrayna'da yaşanan ise bunun yayılmasıdır. Kapitalist hegemonya artık sistem kuramıyor. Çünkü zihinsel ve ideolojik olarak çürüme eğrisine girmiştir. Bu çürüme hiç kuşkusuz bir süre sonra ölümle sonuçlanacaktır. Ölüme yaklaşan her canlı gibi de bütün enerjisini refleksif olarak yaşamak için harcıyor ve saldırganlaşıyor.

Sınıflı yapıların son temsilcisi olan kapitalizm ve onun hegemonik gücü bu çürümenin ve tükenmişliğin saldırganlığı içindedir. O yüzdendir ki, tarihte edindiği bütün savaş deneyimlerini yeniden sentezleyip, gelişkin savaş teknikleriyle donatarak bir sanal oyun gibi sürdürüyor. Kapitalizm, insan zihnini hedef aldığı için oyunu savaş, savaşı oyun olarak güncellemiştir. Zihin ve yaşam karmaşıklığını sanal yöntemlerle hedefine alan kapitalizm ve onun hegemonik güçleri, şiddet aracılığıyla rıza üretmeye çalışıyor. Ancak bunu başarma şansları yoktur. Zira zamanı gelmiş bir düşüncenin, paradigmanın -olanaksızlıkları hangi düzeyde olursa olsun- zaferden alı konulması olanaklı değildir. Bunun en bariz örneği Kürt direnişidir. Kürtler kimliği ret edilen, yoğun bir asimilasyona ve yabancılaştırmaya rağmen, bütün olanaksızlıklar içerisinde, yakın tarihin demokratik gücü olarak güneş gibi ışık hüzmelerini bütün insanlığa yansıtmaktadır.

Küresel ve yerel hegemonik güçler çöküyor artık. O çöküş, büyük yıkımlar ve acılar meydana getirse de insanlık bu enkazdan zaferle çıkacaktır. Bu diyalektik akış karşısında hiçbir güç duramayacaktır. Suyun akışı değil, damlaların sürekliliği tarihi yazagelmiş, yazacaktır da.

Bu sayımızda yer alan makaleler; özetle ifade etmeye çalıştığımız bağlamların satır aralarına dokunarak, yeni ve özgün söylemler geliştirip, kolektif fikriyatın inşasına yapısal destek sunmayı hedeflemiştir.

3.Dünya Savaşı ve Hegemonya dosyamızın, demokratik ve özgür toplum mücadelelerine fikri imge düşüreceği öngörüsüyle; iyi okumalar dileriz.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Toplumsal Eylemde Başarıyı Belirleyen, Taşıdığı Hâkikat Gücüdür

Ali Fırat

Kapitalist sistemde, tarihte hiç olmadığı kadar sözle eylem arasında kopukluktan da öteye geliştirilmiş bir ihanet var kılınmıştır. Bu sistemde sözler, sanki hep eylemi yanlışlamak içindir. Hegemonik sistemin kulluğu somutunda eyleme, daha önce hiç görülmediği kadar âdeta mekanik bir aygıt rolü oynatılmaktadır.

Küresel imparatorluk aşamasındaki kapitalizmin doğası çözümlenmeden, özgür yaşama ilişkin program ve form oluşturmanın, her tür saptırmaya açık olacağı, birçok tarihsel örnekten anlaşılabilir. Söylenecek her söz, yapılacak her eylem, diğer bir deyişle teori ve pratik, rakibin sahasında kendisine rol biçemez. En azından dört yüz yıldır hegemonik bir hal alan kapitalistik modernitenin gelenekselleşen, en fanatik dinden daha çok kültleşen kavram ve uygulamalarına karşı, en yetkin evliya ve peygamber duruşları ve Budistik yaklaşımlar geliştirilmeden, sistemin değirmenine aptalca su taşımaktan kurtulunamaz. Pek çok antikapitalist eğilim ortaya çıktı. Ancak bunların ezici çoğunluğunun, kapitalizmin değirmenine aptalca su taşımaktan kurtulamadığı kanıtlanmış durumdadır.

Küreselleşmenin zirvesindeki kapitalizmi, hiç de güçlü görmüyorum. Belki de en zayıf aşamasındadır. Aslında her zaman naif ve kırılmaya yatkındır. Gerçekleşemeyen de toplumun, ona karşı doğru ve yetkin savunulmasıdır. Sadece bir benzetme olarak değil, gerçeğinde de toplumsal kanser hastalığı olarak tanımlayabileceğimiz kapitalist hegemonyacılık, diğer kaderler gibi kader olarak yorumlanamaz. Kapitalizm, en zayıf hegemonik sistem olarak değerlendirilmek durumundadır. Gerekli olan, tek bir kişilikte olsa bile, toplumsallığın doğru ve yetkince yaşanmasıdır. Tarihte hep yapılagelen, 'güçlü adam' veya 'hegemon'a karşı mücadelede, kendileriyle aynı silahları kullanmak olmuştur. Oysa hem anlayış hem de eylem olarak yöntemde aynılık, benzerini doğuracaktır. Olan da budur. Roma'ya karşı mücadelede birçok Roma doğmuştur. Daha da eskisi, orjinali olan Uruk sitesi halen kendini 'Yeni Irak' olarak doğurmaya devam etmektedir. Değişim çok az, tekrar çok fazladır.

Hegemonyayı abartmamak da önemlidir. Toplumlar hiçbir zaman iktidarı, sömürüyü ve baskıyı isteyerek benimsemedikleri gibi 'iktidar olmaksızın yaşanmaz' aşamasında da olmamışlardır.

Karl Marks, kapitalizmi daha çok pozitivist bir yaklaşımla çözümlemek istedi. Bu çözümleme de yarım kaldı. İktidar ve devlet konularına el bile atmadı. Bu yaklaşımda hiçbir zaman derinlik bulamadım. Sömürü olgusunu kavrıyorum. Ama o bana hep bir sonuç gibi geldi. İşe sonuçtan başlamak, pek çok eksiklik taşıyan bir yaklaşımdır ve politik olarak da tam bir savunmasızlık halidir. Aslında yanı başında 1848 Devrimleri gibi bir devrim süreci yaşanıyordu. Burjuvazinin iktidara yürüyüşü kadar senyörlerin dökülüşünü ve dönüşümünü çok iyi gözlemliyordu. Ekonomi-politik, felsefe ve sosyalizmle yoğunca ilgiliydi. Fakat toplumların ezici yoksul emekçi çoğunluklarını bir ahtapot gibi sarmalayan ve yeniden organize olan iktidar olgusunu kavramayı bir yana bırakalım, kendi sistematiğinin sonuçta ona alet olmasını bile engelleyemedi. Önerdiği teorik-pratik modelin, kapitalist hegemonyacılığı beslediğinin

farkında olmadı. Marksizm'den kaynaklanan reel sosyalizmin en son örneği olan Çin pratiğinin, ABD hegemon kapitalizminin en güçlü dayanağı konumuna düşmesi bu farkında olamamayla yakından bağlantılıdır.Kapitalist hegemonyacılığın bu denli güçlü olmasının en temel nedeni, yol açtığı gönüllü kölelikteki yarıştır. Bugün ücreti yüksekse ücretli çalışmaya karşı olabilecek tek bir işçi var mıdır? Durum gerçekten hazindir.

Kendini bilme sağlanmadıkça girişilecek her bilimsel çaba, en tehlikeli dogmatik din ve felsefelerle sonuçlanmaktan kurtulamaz

Liberalizm ve bireysellik, sıkça kapitalizmin ana ideolojik ekseni olarak ileri sürülür. Ama iddia edebilirim ki hiçbir sistem, kapitalizmin ideolojik hegemonyası kadar bireyi kendine tutsak etme gücünde olmamıştır. Sayısız halk kültürü, dört yüz yıldan bu yana kapitalist hegemonyacılığın değirmeninde öğütülerek yok edildi. Doğup büyüdüğüm mekân, âdeta bir eski kültürler mezarlığıdır. Kazsan her tarafından bir kültür fışkıracaktır. Mensubu sayılmam gereken, henüz kendini tam kavramsallaştıramamış olan Kürtler, tüm bu kültürlerin mezar sessizliğindeki tanıkları gibidir. Tarihin neredeyse tüm ilklerini yaratan kültürlerin, mezarlarının bile silinmeyle yüz yüze kalması büyük acı verir. Günümüzde Irak'ta yaşanan vahşet, bir anlamda kültürlerin intikamıdır.

Genelde Ana Nehir olarak uygarlık sürecine karşı geliştirdiğim çözümlemem, kapitalist hegemonyacılığı çözümlemede daha derinlikli olacaktır. Sistemin sonuna gelindiğine dair birçok işaret olduğu kadar, gerçek bilge kişiler de aynı kanıda birleşmektedir. Sorun, kaostan hangi sağlıklı, özgür, demokratik ve eşitlikçi çıkışların toplumsallaştırılacağında yatıyor.

Kendini bilme sağlanmadıkça girişilecek her bilimsel çaba, en tehlikeli dogmatik din ve felsefelerle sonuçlanmaktan kurtulamaz. 'Kendini Bilme' ile insan merkezci düşünceyi kastetmiyorum. Kozmos ve kaosun ancak iç gözlemle, derin deneyimleri dışlamayan sezgilerimizle kavranabileceğini ifade etmek istiyorum. Özne-nesne ayrımına dayalı bilimin, köleliğin meşrulaştırılması olduğunu, yeri geldikçe göstereceğim. Öznelciliğin de kendini abartma veya aşırı küçük görmeyle aynı kapıya çıktığını kanıtlayacağım. Bilimsel objektifliğin, en rezil kapitalizm ve hegemonya taraftarlığı olduğunu da aynı minvalde sergileyeceğim.

Bizim felsefemiz, bir atın gözlerindeki anlamı sezmekten tutalım, bir kuşun sesindeki anlamı çözmeye kadar yaşamı bir bütün olarak algılar. Yaşlı Bilgeye büyük saygıdan başlayıp, bir ceylan kadar ürkek bir genç kızın gözlerindeki arayışa yanıt olmaya kadar her şeye, anlam yükler. Soykırımdan beter bir cinsellik anlayışının sonucu olan çocuk yapımındaki büyük cehaletin, insanda ve hegemonik sistemlerdeki nedenlerini çözümleyen ve yaşamın tüm evrim halkalarını, kendinde çözmeye çalışan bir bilimi esas alır.

Avrupa Merkezli Düşünce ve Akıl Bir Ekoldür

Pozitivizmin, bilimsellik hükümranlığından kurtulmadan, başta ulus-devlet olmak üzere hiçbir iktidar hükümranlığından kurtulunamaz. Pozitivizm, çağımızın gerçek putçu dinidir.

Kapitalizmi, hakkında en çok söz söylenen ve eylem yapılan bir din olarak yorumlamak, doğru kavranmasına daha çok katkı sunabilir. Zafer kazandığı mekân olan Avrupa'ya özgü zihniyetin temsilcileri, hakkında çok söz söylemelerine ve eylem yapmalarına karşılık, her dinde görüldüğü gibi kapitalizmin varoluşsal gerçekliğini mistisize etmekten geri kalmamışlardır. Kapitalizme en karşıt güçler gibi duran Hıristiyanlar, Sosyalistler ve Anarşistler de bunlara dâhildir. Avrupa merkezli düşünce ve akıl, bir ekoldür. 16. yüzyıldan itibaren de bir dünya sistemi olarak hegemonya sürecini başlatmıştır. Şahsi yoğunlaşmama göre bu, öyle bir ekoldür ki, tanrısal sistemler inşa eden Sümer rahiplerinden çok daha fazla toplumsal gerçekliğin

mistifikasyonunu geliştirme ustalığını göstermiştir.

Uygarlık ve kültürel etkenlere dayalı açıklamaların yorum gücü tartışmasızdır. Kapitalizm, esas olarak Uygarlıksal gelişmenin çürüme aşamasına denk gelmektedir. Benim daha çok ağırlık verdiğim tez, budur. Ana Uygarlık Nehrinin, okyanusa döküldüğü yer (sembolik olarak Amsterdam kıyılarındaki Atlas Okyanusu), bu sistemin de sonu olmaktadır. Şüphesiz sistem, okyanusun ötesine taşınmış, ABD ulus-devletiyle yeni bir hegemonya altında küreselleşmenin zirvesine tırmanmayı başarmıştır. Fakat yaşamın, aşırı simülakr ve medyatikleşme niteliği kazanması, gösteri ve tüketim toplumunun egemenliği, ekonominin arzuyu gidermek yerine azgınlaştırması, iktidarın tüm toplumsal kılcal damarlara kadar sızması, tarihsizliğin bizzat sistem ideologlarınca dile getirilmesi, çürüme ve kaos niteliğini belirgince ifade etmektedir. Batı Avrupa merkezli son dört yüz yılda yaşanan kadar savaş, talan, katliam, sömürü ve doğa tahribatının, insanlık tarihinde başka bir örneğine rastlanmaması, hegemonik sistemle bağlantılıdır.

Cinsel istismar, sistemin en temel hegemonik araçlarındandır

Kapitalizmin doğuşunda akılcılık etkenine başat rol tanınır. Batı Düşünce Tarzı denilen bir kategoriye de tanık oluyoruz. Akılcılık, sanki Batı toplum biçiminin ayırt edici bir özelliğiymiş gibi sunulur. Diğer toplumların, tarih boyunca akıldan yeterince nasiplenmedikleri, bu varsayımın değer yargısıdır. Batı'nın, aklını kullanarak bilimi yarattığı söylenir; bilimin de güç olduğu kanıtlanınca, sistemin hegemonikleşmesi kaçınılmaz olur. Nitekim günümüzde, bu akıldan kaynaklanan dört başı mamur bir hegemonik sistemle kuşatılmış bulunmamız, söz konusu iddianın ciddiyetini gösterir. Ancak nükleer dehşet politikasıyla kendini ayakta tutan bu sistemin akıl tarzını tanımlamak gerekir.

İyi bilmek gerekir ki hiçbir insan topluluğu, zihniyet formunu uzun süre tanımadan ve denemeden, maddi hayat (ekonomik yaşam) tarzını inşa edip sistemleştiremez. Zihniyet gelişimini karanlıkta bırakarak yapılan sistem analizleri, bizzat bu sistemlerin hegemonyasına hizmet etmekten kurtulamaz.

Kapitalist Sistemin hegemonyasında siyasi ve askeri zorun yeri önemli olmakla birlikte, hegemonyayı esas ayakta tutan şey, toplumun, kültür endüstrisiyle teslim alınması, hatta felçli hale getirilmesidir. Denilebilir ki sistemin etkisindeki topluluk zihniyetleri, insana yakın maymun türlerinde olduğundan daha geri ve oynatılmaya müsait hale getirilmiştir.

Hayvanat bahçelerindeki düzen, aslında tüm toplumun hayvanat bahçesi tarzında düzenlendiğine dair çok aydınlatıcı bir örnektir. Nasıl hayvanat bahçesindeki hayvanlar seyirlikse, toplumun da bir gösteri toplumuna dönüştüğü, birçok filozofça tespit edilmiştir ve dillendirilmektedir. Başta seks endüstrisi, peşi sıra ve onunla iç içe spor ve sanat-kültür endüstrileri, geniş bir medyatik reklam kampanyasıyla duygusal ve analitik zekânın yoğun ve sürekli olarak bombalanması ve tamamen işlevsizleştirilmesi temelinde, gösteri toplumunun zihniyet fethi tamamlanmıştır. Bu toplum, teslim alınmaktan çok daha kötü duruma düşürülmüş, sistemin dilediği gibi sevk ve idare ettiği toplumdur. Aslında faşizmin, ilk gösteri toplumu deneyimi yenilmedi. Elebaşları tasfiye edildi. Fakat sistem, soğuk savaş ve sonrasında gösteri toplumu, ulus-devlet ve küresel finans şirketleriyle tüm topluluklara egemen kılındı.

Yaşanılan dönemde, kapitalizmin, toplumları maddi ve manevi olarak fethetmesi; Sümer, Mısır, Hint, Çin ve Roma başta olmak üzere güçlü imparatorluk sistemlerinin toplumlar üzerindeki fethini katbekat geride bırakmıştır.

Hegemonyasının (daha önceki sömürgecilik ve emperyalizm aşamalarının) zirvesi olan İmparatorluk Aşaması, objektif olarak kaotik özellikler taşısa ve çürüme belirtilerini yoğunca yaşasa da kapitalist sistemin, toplumla çok oynayarak yani zihnî hegemonyayı içinden çıkılmaz hale getirerek, bu çürümenin etkilerini telafi etmek istediği, çok iyi anlaşılmak durumundadır.

Denilebilir ki cinsel istismar, sistemin en temel hegemonik araçlarındandır. Sadece metalaştırılarak dev bir endüstriye dönüştürülmemiş; aynı zamanda toplumda cinselliği, hem yozlaştırmış hem de Hint fallus tanrısallığını kırk kat geride bırakan bir erkek egemen cinsiyetçilik dini haline getirilmiştir.

Kültürün endüstrileşmesi, diğer bir deyişle yaygın metalaşmış üretimi, köleleştirmenin en etkin araçlarından ikincisidir. Kültür, dar anlamıyla toplumların zihniyet dünyasını ifade eder. Düşünüş, beğeni ve ahlâk, üç temel konusudur. Kültür unsurlarının sistem dâhilinde siyasi ve ekonomik iktidar tarafından kuşatılıp, satın alınmaları, yüzyılların işidir. Tüm uygarlık tarihi boyunca kültür unsurlarını bağlamayı, meşruiyetleri açısından vazgeçilmez saymışlardır. Ekonomik ve iktidarsal erkler, bu hususu erkenden fark etmişler ve tedbir almakta gecikmemişlerdir. Kültürün, iktidarca asimilasyonu, hiyerarşilerin kuruluş dönemlerine kadar gider. Esas yönetim aracıdır. Kültürel hegemonya olmazsa, ekonomik tekeller ve iktidar tekelleri yönetemezler.

Kapitalist Uygarlıkta kültürün rolü, hayatidir. Tüm toplumsal alanların zihniyet toplamı olarak kültür, önce asimile edilir (ekonomik ve siyasi iktidara uyarlama), sonra da yaygınca ve yoğunca tüm dünya topluluklarına (uluslar, halklar, ulus-devletler, sivil toplum ve şirketler) taşırılmak üzere bir endüstri haline getirilir. Edebiyat, bilim, felsefe, sanatın diğer alanları, tarih, din ve hukuk gibi belli başlı alanlar, objeleştirilerek metalaştırılır. Kitap, film, gazete, TV, internet, radyo gibi araçlar, bu endüstrinin metaları olarak işlev görürler. Burada kültürel metalar, sadece dev bir maddi kazanca yol açmakla kalmazlar. Esas tahripkâr işlevlerini, zihinsel tutsaklığı tarihte eşi görülmemiş boyutlara taşırarak, bu temelde sığırdan beter sınıf, ulus, aşiret ve her tür cemaat oluşturarak, anlamını yitirmiş, özcesi amorf, şekilsiz ve maymun iştahlı bir kitle yaratarak yerine getirirler. Baş mimarları ulus-devletler, küresel şirketler ve medya tekelleridir. Esas olarak para kazanmak ve tüketmek dışında, toplumun hiçbir şeyi kendilerini ilgilendirmemektedir. En yoksullaştırılmış kesimler bile çok kazanarak bir günlüğüne bile olsa dilediklerince yaşama amacı dışında, düşünemez kılınmışlardır. Yoksullaştırmanın, bir kültürel olgu olarak kullanıldığına dikkat edelim. Beğenmediğimiz Ortaçağlarda bile yoksullaşma, isyan nedeni olurken, bugünkü resmi kültürel hegemonya altında, bir ücrete kavuşmanın amaç haline getirilmesi, sistemin kültürel alandaki zaferini gösterir.

Finans Çağı, Sanal Yaşam Olmadan Yaşayamaz

Sistemin, kültür endüstrisiyle iç içe geliştirdiği seks endüstrisiyle birlikte sağladığı egemenliğin yol açtığı tutsaklığın en vahim yanı, gönüllüce yaşanması hatta özgürlük patlaması olarak adlandırılmasıdır. Bu durumun, kapitalist yönetimin en güçlü dayanağı ve meşruiyet aracı olduğu kesindir. Kapitalizmin, imparatorluk aşaması ancak kültür endüstrisinin geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Dolayısıyla kültürel hegemonyacılığa karşı mücadele, en zorlu zihniyet mücadelesini gerektirir.

Kapitalizmin zihniyet hegemonyasında, temelde medya organlarınca yürütülen sanal dünya, diğer çok önemli bir zihinsel egemenlik aracıdır. Yaşamın sanallaşması, analitik aklın en uç sınırlara varmasıdır. Sanal olarak sunulduğunda, savaş gibi en dehşetli bir olayın, tek başına ahlâkı yıkması işten bile değildir. İnsanın, beden ve zihninin deneyimlemediği yaşama, eskiden beri 'Sahte Yaşam' denilmektedir. Sanal ismi takılmakla yaşam, sahte olmaktan kurtulamaz. Burada sanal yaşamı olanaklı hale getiren teknik gelişim, kendi başına suçlanmıyor; bir kere daha istismarı karşımıza çıkarıp, bireyin zihnini felç eden özelliğiyle değerlendiriliyor. Başıboş teknoloji, en tehlikeli silahtır. Kapitalizmin tekniğe hâkimiyeti ve milyarları yönetme ihtiyacı, sanal yaşama zorlayan esas etkendir. Yaşam, artık yaşanmıyor, sürekli sanallaşıyor, bu da bir nevi ayakta ölüm oluyor. Simülakrlar, sanal yaşamın en somut halidir. Her olayı, ilişkiyi, eseri simüle etmekle, insan bilgilendirilmez, aptallaştırılır. Tüm uygarlık eserlerinin taklidini yapmakla, bir gelişme sağlanmıyor, taklit kültürünün hegemonyası gerçekleştiriliyor. Yaşamın özünde yatan farklılaşma, asla tekrara dayanmaz. Tarih bile tekerrür etmez. Taklit, gelişmenin zıddıdır. Sanal yaşam ise, sınırsız taklide dayanır. Herkes, birbirini taklit ederek birbirine benzetilir. Böylelikle

koyun sürüleri yaratılır. Finans Çağı, sanal yaşam olmadan yaşayamaz. Ancak sınırsız aptallaştırmayla yürüyebilir ki, o da sahte/sanal yaşamla gerçekleştirilir. Buna karşılık vermek, özgür yaşamın en temel görevidir. Özgür Yaşamı tanımlamak ve örgütlemek, toplumların ayakta durmaları için olmazsa olmazlardandır.

Sistemin, sanal yaşamı geliştirme konusundaki başarısını, birkaç yönden yorumlayabiliriz.

Birincisi, toplumun ahlâk ve dinle işlevsel bağlılığını gevşetmesi, laik hukukla ahlâkı ve dini ikinci plana düşürüp toplumu kendine tabi kılmasıdır. Sisteme hizmet ettikleri oranda dinin ve ahlâkın yaşamasına izin veriliyor. Hukuk ve laiklik, özünde toplumsal denetimin, kapitalist iktidara geçiş araçlarıdır. Eski toplumun hem aristokratik kesimlerini hem de serflerini kontrolüne almak, sermaye ve işgücüne alan açmak ve rezerv oluşturmak için dini ve ahlâkı, laiklik ve hukuk silahlarıyla tasfiye ediyor. Tümüyle ortadan kaldırmıyor. Uygarlık tarafından yoğunca kullanılan araçlar oldukları için, 'uygarlığın son sözü' olarak kapitalist sisteme de çok lazımdır fakat ekonomik ve siyasi iktidarına ortak olmamaları, engel oluşturmamaları kaydıyla. Dinde reform ve hukuk devleti, bu işlevle kapitalist modernitenin temel göstergeleri haline geliyor. Kapitalist ekonomi ve toplum haline geçişin iki temel aracı olmak gibi asli bir rol oynuyorlar. Sistemin zihniyet problemlerinin çözüm aracıdırlar aynı zamanda.

İkincisi, 'bilimsel yöntem'i kullanmasıdır. Nesne-özne ayrımı, zihniyet hegemonyasının âdeta kilididir. Görünüşte bilimsel yöntemin vazgeçilmezi olan nesnellik ilkesi, aslında öznelliğin hâkimiyeti için gerekli bir ön aşamadır. Yönetmek için özne olmak gerekir. Doğal olarak yönetilenlere düşen rol de nesne olmaktır. Nesne olmak, eşyalaşmak, eşya gibi yönetilmektir. Eşya dolayısıyla nesne olarak doğa, öznenin dilediği gibi yönetme erki haline gelişinin yöntemsel ifadesidir. Hem de bilimin amentüsü olarak. Özne-nesne ayrımının Eflatun'a kadar giden bir kökeni vardır. Eflatun'un ünlü 'idealar' dünyasıyla 'basit yansımalar' ikilemi, benzer tüm ayrımların temelidir. Bunun mitolojik temelini ise, harikulâde biçimde Sümer ve Mısır toplumlarında gözlemliyoruz. Üstte hiyerarşinin tanrısal yükselişi, yüceltilişi, alttakilerin ise kullaştırılması asli kökenidir. Yaratan-yaratılan, yöneten-yönetilen ikileminin zihinsel ifadesi, tanrı-kul, kelâm-eşya, mükemmel idealar-basit yansımalar biçiminde gelişe gelişe özne-nesne ayrımına varıyor. Ruh-beden ayrımı da bu kapsamdadır. Bunun siyasi anlamı, demokrasinin inkârı, oligarşi ve monarşinin önünün açılmasıdır. Zihinsel gelişmelerine bağlı olarak topluluklar, maddi ihtiyaç nesnelerini sürekli aramışlar ve geliştirmek istemişler; yemek, barınmak, çoğalmak ve korunmak temel kaygıları olmuştur.

Kültürel hegemonyacılığa karşı mücadele, en zorlu zihniyet mücadelesini gerektirir

Temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan ilk topluluklar, başlangıçta bulduklarıyla yetinmişler, mağaralarda barınmışlar, göl kenarlarında ve ormanlarda daha iyi korunmuşlar ve doğurgan anaya öncelik tanımışlardır. Avcılık da giderek devreye girer. Hem korunma ihtiyacına cevap verme hem de etle beslenme, bu kültürü geliştirir. Fakat toplumsallığın belli bir aşamasında, toplayıcılıkta başat olan kadın ile ağırlıklı olarak avcılıkta uzmanlaşan erkek arasında bir gerginliğin yaşandığını ve bu temelde farklı kültürel evrimlerin geliştiğini, gözlemek mümkündür. Her iki tarafta, yaşanan tek yanlı gelişme temelinde adım adım birinde 'aslan erkek', diğerinde 'sığır kadın' kültürüne uygun bir birikim sağlanır. İlk farklı ekonomik anlayışlar, böyle temellenir. Neolitik dönemde kadın kültürü, zirveye çıkar. Son Buzul döneminden sonra yani M.Ö. 15 binlerden itibaren özellikle Toros-Zagros sisteminin eteklerinde, çok zengin bitki ve hayvan türlerinin varlığı, âdeta cennet gibi bir yaşam kurgusuna yol açar. Bu dönem, günümüze kadar sürecek olan toplumsal gelişmenin Ana Nehri olarak, yazılı tarih ve uygarlıkla daha da farklılaşıp, küreselleşmeye damgasını vurur. Günümüze kadar gelen dil gruplarına dayalı gelişmeler de bu dönemin ürünüdür. İnsanlığın, bu uzun tarihsel döneminde, kapitalizme ilişkin olarak söylenebilecek tek

önemli husus, Avcılık Kültürünün, erkeği gittikçe hegemonlaştırdığıdır. Kapitalist Ekonomi denilen talan düzeni, tüm eski ve yeni dünyada toplumları ve coğrafyaları sömürgeleştirip yeniden köleleştirir, tüm güç erklerini ve dönemin devletlerini, bir gasp biçimi olan borçlandırmayla kendine bağlar, tarihin en kanlı savaşlarını yürütür ve her şeyiyle toplumun bünyesi üzerinde oynayıp, hegemonyasını onaylatırken, onu, eski topluma karşı devrimci ilan eden K. Marks ve ardılları ile benzer düşünce ekolleri, bence, bilim inşa etmiyorlar. Das Kapital, kapitale karşı yazılmış en eksikli dolayısıyla yanlış yorumlanmaya müsait kitaptır. Burada Marks'ı suçlamıyorum. Sadece bu eserinde tarih, devlet, devrim ve demokrasi boyutlarının bulunmadığını, geliştirilmediğini söylüyorum. Yapıları gereği çok 'bilimcil' geçinen Avrupa aydınları, kasten olmasa da objektif konumları gereği, Das Kapital temelli inceleme ve araştırmalarıyla 'emekçi' denilen kesimler adına antikapitalist temelde bilim ve ideoloji üretmediler. Liberalizm de çok iyi fark ettiği bu yetersizliklerini, yani kapital konusundaki tahlilleriyle doğuşunda kapitalizmi devrimci ilan etmelerini, mükemmel kullandı. Nitekim daha sonraları önce Alman sosyal-demokratlarını, ardından Rusya ve Çin de dahil reel sosyalist sistemi ve en sonunda da ulusal kurtuluş sistemlerini, modernist ideolojinin gücü, ulus-devlet ve endüstriyalizmle asimile ederek, uğruna büyük mücadeleler verilen sınıf savaşımını da kazandı. Liberalizm karşısında, her üç akımın, net bir yenilgisi söz konusudur ve ne yazık ki henüz, bu konuda net bir özeleştiri yapılabilmiş değildir.

Grek-Roma siyasi erki, Asur mirasına, Fenikelilerden kalma kent ticaret kolonileri mirasını da ekleyerek, daha gelişkin bir siyasi üst yapıyla bir ekonomik altyapı oluşturmayı başarmıştır. Değişim yaygınlaşmış, özerk kent, pazar, ticaret ve rekabet sınırlı da olsa devreye girmiştir. Kırsal yerleşimi dengeleyecek kadar bir kentleşmeye tanık olmaktayız. Kırlar, artık değişim amacıyla kentler için daha çok artık-ürün üretmektedir. Dokuma, gıda ürünleri ve maden ticareti gelişmiştir. Özellikle Çin'den Atlas Okyanusu'na kadar yol ağları örülmüştür. İran'daki siyasi erk, Doğu-Batı ticareti nedeniyle kalıcı bir tüccar imparatorluğuna dönüşmektedir. Grek ve Roma'yı, hegemonyası altına alacak kadar zorlamıştır.

Greko-Roma Uygarlığı, kapitalist ekonominin ilk örneklerine en çok rastladığımız mekânı da temsil eder. Demokratik toplum ile uygar toplum arasında hep çatışmadan bahsetmem, uzlaşma olasılığını dışlamıyor. Tersine, bu iki toplum arasında uzlaşma esastır; daha doğrusu esas olmalıydı. Bunun başta gelen nedeni de uçların birbirini yok etmediği bir diyalektik anlayışın da sonucu olarak, demokratik toplum ile uygarlık toplumundan biri olmaksızın diğerinin olmamasıdır. Birinin varlığı diğeriyle mümkündür. Vurguladığım gibi demokrasi ve uygarlık çıkışları, aynı komünal ana toplumdan olur. Demokrasi, daha çok hiyerarşik üst tabakanın ihanetine, baskı ve sömürüsüne uğramış alt çoğunluğu ve çoklukları kendine esas alırken; uygarlık, daha çok üst tabakanın baskı, sömürü ve ideolojik hegemonyasını sürdüren kesimini temel alır. Tabii bu kesimler, bıçakla kesilmiş gibi birbirinden ve Komünal Ana Toplumdan kopmazlar. İç içedirler fakat farklılıkları epey gelişmiş odaklardır.

Ortadoğu Bunalımında Demokratik Modernite Çözümü

Toplumsal olgular, esnektir. En bunalımlı olanlarında bile çoklu çözüm olasılıkları hep vardır. Sorun, çözümlerin dayandırılacağı tasarımların toplumsal hâkikatle bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal olgular, herhangi bir fiziksel veya kimyasal olgu gibi ölçülüp kanunlara bağlanamaz. Hâkikat sahibi bireyin kendisini belirleyen toplumdur. Hiçbir birey ya da hâkikat sahibi, bağlı olduğu toplumsallık göz ardı edilerek kavranamaz. Bu yüzden Sosyoloji, en geç gelişen bilim olduğu gibi sıkça yetkinleşme ihtiyacı duyan bilimlerin de başında gelmektedir. Toplumları anlamadan, yaşadıkları sorunlara ilişkin hâkikat payı yüksek çözümler tasarlanamaz. Toplumsal bunalımları anlayabilmek için de toplumların hâkikat algısına daha çok ihtiyaç vardır. Bunalım anları, toplumların çözüldüğü dolayısıyla hâkikatlerinin değişime uğradığı anlardır. Bunalım, eski topluma dayalı bilgilerle (ki, bunlar çoğunlukla mitolojik, dinsel ve bilgelik türü bilgilerdir) çözümlenemez. Çözümlenemedikçe, çözümde doğruluk payı olan alternatifler de geliştirilemez. Sonuçta çözümü belirleyecek olan, kapsadığı hâkikat

payıdır. Diğer bir deyişle toplumsal eylemde başarıyı belirleyen, taşıdığı hâkikat gücüdür. Hâkikatin kendisi ise, toplumsal olgunun içerdiği anlam ve yaşam güçlerinin ifade edilme paylarıdır. Hâkikat payı yüksek ifadeler, toplumsal olgunun ihtiva ettiği anlam ve yaşam gücünün temsiline bağlıdır.

Kapitalist Modernitenin Ortadoğu'yu fethetmesi, son tahlilde kendi toplumsallığının, Ortadoğu'daki toplumsallıklar karşısında ihtiva ettiği hâkikat temsilinin üstünlüğünden ileri gelmektedir. Kapitalist Modernite karşısında artık geleneksel toplum durumuna düşen Ortadoğu kültürünün hâkikat temsilcileri, modernitenin hâkikatleri karşısında başarıları mümkün olmayan bir konuma sürüklenmişlerdi. Kısacası Batılı hâkikat karşısında Doğulu hâkikat, zayıftı ve yenilmeye mahkûmdu.

Yenilenler ölümüne direnmedikçe, yeni hâkikat temsilinde artık hegemonik güce bağlı olarak yaşamak durumundadır

Yenilgi, tüm topluma mal edilemezdi. Yenik düşenler, hâkikatin resmi temsilcileri yani iktidar ve devlet sahipleriydi. Çünkü hâkim hâkikat, onların temsil ettiği hâkikatti. Yenilgi, kendi devlet sistemini var eden tüm alt ve üst yapı kurumlarında yaşandı. Yenilenler ölümüne direnmedikçe, yeni hâkikat temsilinde artık hegemonik güce bağlı olarak yaşamak durumundadır.

Kendi toplumlarının zihniyetini ve yaşam iradesini, artık bu güçler belirleyemez. Hegemonik gücün işbirlikçileri ve ajan kurumları olarak, bunlar, yaşamlarını garantiye alma karşılığında hizmetlerini sunmakla mükellefler. Fakat geriye başsız kalan gövde misali bir toplumsal beden yerinde kıvranmaktadır. Bahsettiğimiz gibi bu kıvranmayla ya çürüyüp çözülerek modernitenin yeni toplumsallığında, iktidarında eriyip yok olacak ya da esnek karakterinden ötürü teslim olmayan bedenine ilişkin özgür bir zihniyet ile özgür yaşam kararlılığını ortaya koyacak yani bunalımdan, daha özgür bir zihniyetle çıkış yapacaktır. Şüphesiz bu yeni zihniyet öncülüğündeki çıkış, taşıdığı yeni hâkikat payıyla bağlantılıdır. Kapitalist modernitenin fethini mümkün kılan bilimi, felsefeyi, sanatı, ideolojiyi ve ekonomik üretimi aşan yeni bir bilim, felsefe, sanat, ideoloji ve ekonomik üretim, bu çıkışın başarısını tayin edecektir. Bu ise, yeni bir modernite anlamına gelmektedir. Ancak yenilmiş geleneksel toplumdan yengiye doğru giden bir toplum, kapitalist moderniteyi aşan alternatif moderniteyle bunalımdan başarılı bir çıkış gerçekleştirebilir.

Reel sosyalist toplum, kendisini farklı bir modernite haline getiremediği için çözüldü. Kapitalist modernitenin üç unsurunu da aşamadı. Aşmak şurada kalsın, bürokratik kapitalizmle, her üç unsurun daha da aşırı bir kullanımına gitti. Sonuçta inşa ettiği toplumsal yapıların ihtiva ettiği hâkikat payları, liberal kapitalist modernitenin hâkikat payından zayıf kaldığı için yenilmekten ve çözülmekten kurtulamadı. Burada yenilen, liberal kapitalizme karşı bürokratik kapitalizmdi. Bürokratik kapitalizm, kendini farklı bir modernite olarak tasarımlayamadığı gibi liberal kapitalist moderniteyi aşan yeni bir kapitalist modernite haline bile getiremedi. Ancak sapkın hareketler olarak tanımlanabilecek iktidarcı ve devletçi İslâmcı hareketler, Reel sosyalizmden çok daha geri hâkikat paylarıyla daha ideolojik haldeyken yenilmekten kurtulamayacak çarpık olgulardır. Kendilerini daha çok Mısır'daki El Ezher Üniversitesi'nde Sünni Geleneğin, İran'ın Kum kentindeki medreselerde de Şia geleneğinin modernleşmesi olarak sunan ideolojik ve toplumsal yapılanmalar, taşıdıkları hâkikat paylarıyla liberal kapitalist modernitenin eşiğine bile varamazlar. Onca çabalarına ve direnişlerine rağmen, Batı kapitalist modernitesinin hegemonik çekirdeği olan İsrail karşısında birleşseler bile yenilmekten kurtulamazlar. Bunun nedeni, İsrail'in nükleer silah veya teknolojik üstünlüğü değildir; son tahlilde karşıtların taşıdığı hâkikat paylarıdır. İsrail'in örgütlediği hâkikat payı, karşısındakilerin toplamından katbekat fazladır. Kendilerini farklı bir dünya olarak sunmak istediklerinden kuşku duyulmasa bile, farklı bir dünya ancak kapitalist modern dünyayı hâkikat payı bakımından aştığında, hâkikat payı daha yüksek bir

toplumsal yaşamı ve dolayısıyla moderniteyi temsil etme hakkını idea edebilir. Bu olmayınca, farklı modernite ideası boş bir idea olmaktan öteye gidemez. Olsa olsa kendine modern maske takmış geleneğin bir varyantı olabilir. Kısacası İslâm kültürel geleneğini, farklı modernite olarak sunmak, kalpazanların eski eserlerin kopyasını hazırlayıp satmalarından farklı olmayan bir uğraştır. Özellikle günümüzdeki İran resmi iktidarının bu yönlü modernite ideası, mevcut haliyle kalpazanlıktan öteye anlam ifade etmez ve yaşam şansı sunmaz.

Ortadoğu Demokratik Uluslar Birliği Projesi

Demokratik ulus kuramını, çözümlememin öteki ciltlerinde çözümlediğim için içeriğini fazla açmayacağım. Özcesi bu kuram, ulus olmak için katı siyasi sınır anlayışı olmayan, aynı mekânlarda ve hatta kentlerde farklı ulusları çeşitli bütünlükler içinde daha üst ulusal topluluklar halinde inşa etmeyi mümkün kılan bir ulus anlayışını öngörür. Böylece birbirleriyle sınırlar yüzünden sürekli savaştırılan büyük ulusal topluluklarla daha küçük olan ulusal toplulukları, azınlıkları, aynı ulusal bütünlük içinde eşit, özgür ve demokratik kılar. Sadece bu ilkenin uygulanması bile hegemonik sistemin 'böl-yönet' ve 'tavşan kaç, tazı tut' politikalarını boşa çıkarmaya yeterlidir. Bu ilkenin muazzam barışçı, özgürlükçü, eşitlikçi ve demokratikleştirici değeri, sadece bu yönleriyle bile ulus-devletçi fesadın bütün savaşçı, köleleştirici, katmanlaştırıcı ve despotik faşist uygulamalarını boşa çıkarmak suretiyle üstün çözümleyici rolünü kanıtlar. Tekçi ve mutlaklaştırıcı ulus-devletçi milliyetçilik, ancak demokratik ulus zihniyetiyle durdurulabilir. Sadece Arapların sonsuz bölünmelerini ve parçalanmalarını değil Türklerin de benzer bölünmelerini ve parçalanmalarını durdurucu en uygun kuram ve ilkedir. Balkanlardan Kafkaslar'a, Orta Asya'dan Ortadoğu'ya kadar dünyanın birçok yöresinde Türk dünyası da yaşadığı bölünmüşlüğü, parçalanmışlığı, körce ulus-devletçilik tanrısına tapınmayı, oryantalist, pozitivist ve metafizik zihniyetler temelinde birbirleriyle boğuşmayı, ancak demokratik ulus kuramıyla aşabilir ve böylece yeniden eşit, özgür ve demokratik ilkelerde bütünleşebilir.

Ulus-devletin hegemonik çekirdeği olan İsrail gerçeği açısından da demokratik ulus kuram ve kavramları, hayati ölçüde çözümleyici rol oynar. İsrail'in geleceği için iki yol vardır. Birinci yol, mevcut çizgisiyle hegemonyasını sürdürmek için sürekli savaşlar çıkararak bölgesel bir imparatorluğa dönüşmesidir. İsrail'in Nil'den Fırat'a kadar hatta daha ötelere ilişkin bir hegemonik projesinin olduğu bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu sonrası için geliştirilen bir projedir bu. Bu projenin uygulanmasında oldukça mesafe alınmışsa da amacına ulaşma konusunda henüz yetersiz olduğu belirtilebilir. Son zamanlarda karşısına çıkan İran'ın da benzer hegemonik hesaplarının olması, aralarında gerginliğe yol açmaktadır. Türkiye ile de ne kadar ciddi olduğu bilinmeyen benzer bir gerginliği yaşamaktadır. Dolayısıyla oldukça çatışmalı geçecek bir bölgesel hegemonik mücadele süreci de söz konusudur. Daha da büyümesi kaçınılmaz ulus-devlet kaynaklı sorunları, bizzat bu karşılıklı hegemonik hesaplar doğurmaktadır. İsrail ve Yahudi halkı için ikinci yol, etrafı habire düşmanlarla kuşatılan bir çember içinde olmaktan çıkıp Ortadoğu Demokratik Uluslar Birliği Projesine katılmak, bu temelde çıkış için olumlu inisiyatif almaktır. İsrail'in arkasındaki entelektüel ve maddi sermaye Demokratik Uluslar Birliği Projesi için çok önemli rol oynayabilir. Hem kendini demokratik bir ulus halinde daha da sağlamlaştırır hem de bunu Ortadoğu çapında geliştirilmiş Demokratik Uluslar Birliği kapsamına alarak, çok muhtaç olduğu kalıcı bir barışa ve güvenliğe kavuşabilir.

Ortadoğu'da ulus-devletçiliğin parçaladığı, her parçasında değişik imha ve asimilasyonları dayattığı Kürtlerin durumu, tam bir felakettir. Ne tam fiziki ne de kültürel tasfiyeleri hemen gerçekleştirilebilmektedir. Kürtler âdeta uzun süreli can çekişmeyi yaşayan bir varlık konumundadır. Dünyada bir benzeri daha olmayan halktır. Sadece zihnen sakatlanmış değildir, beden olarak da parçalanmıştır. Toplumsal yaralı olmak bir yaşam tarzı haline getirilmiştir. Ne eski geleneksel yaşam ne de modern yaşam geçerlidir. Zaten tercihte bulunma şansı son döneme kadar elinden alınmıştı. Şüphesiz bu durum, kapitalist modernitenin kurdurduğu hâkim ulus-devletlerden kaynaklanmaktadır.

Kürtlerin ulus-devletçilik doğrultusundaki girişimleri ise, aynı başarı şansını yakalayamamış, kapitalist modernitenin çıkarlarına denk düşmediği için şansı yaver gitmemiştir. Günümüzde Irak Kürdistan'ında geliştirilmek istenen ulus-devletçilik ise, kapitalist modernitenin hegemonik hesaplarıyla yakından bağlantılıdır. Minimalist bir Kürt ulus-devletçiliği, sistemin çıkarına olabilir. Tehlike şuradadır: Sistem "çıkarıma göre değildir" dediğinde her an yeni soykırımlar ve katliamlara da yol açabilir. Çözümlememin büyük kısmını Kürt olgusu, sorunu ve çözümüne ayırdığımdan, kısaca yeniden tanımladığım bu vahim statü veya statüsüzlükten kurtulmanın en uygun modelinin, Demokratik Ulus olduğu açıktır. Zihniyet ve yapılanma olarak Demokratik Ulus ve Demokratik Özerklik, mevcut ulus-devletleri de yıkıma götürmeden, dünya genelinde de yoğunca yaşandığı gibi yönetimleri paylaşarak bir arada yaşama imkânını sağlar. Bunun için gerekli olan, demokratik anayasal rejimdir.

Demokratik komün ekonomisi, kapitalizmin azami kâr eğiliminin işçi ve işsiz köleler haline getirdiği toplumun yeniden insanca yaşamını mümkün kılmanın çözüm yoludur. Tarih boyunca ekonomi, her zaman komün ile gerçekleştirilen bir olgudur. Komünsüz ekonomi düşünülemez. Ekonomi kelimesinin kök anlamı bile 'aile komünü yasası' demektir. Yani bir komün olarak ailenin geçimlik işleridir. Toplumun varoluş tarzı hepten komün biçimindedir. Tarih, bireyle başlayan bir ekonomiye tanıklık etmez. Özel ekonomi, tarihin ve toplumun tanımadığı, en az ulus-devlet kadar kapitalizmin ürettiği bir canavardır. Özel ekonomi, tarih boyunca hep 'hırsızlıkla' eş tutulmuş ve marjinal bırakılmıştır. Kapitalist Modernitenin yükselişe geçişiyle birlikte yeni bir kategori olarak piyasaya çıkmıştır. Bir nevi sürekli yer altında kalmış bir farenin kedileşerek piyasalara dalmasına benzer. Tarihte özel ekonomi veya sermaye peşinde olanlar, hep hırsız olarak yargılandıklarından kendilerini görünmez kılmışlardı. Yükselen kapitalist hegemonyayla birlikte piyasa üzerinde egemenlik kuran bu kedi-fareler, insan toplumu için gerçekten felaket oldular.

Tüm dünyada son dört yüzyılda özellikle günümüz finans kapital çağında yaşanan ve zirve yapan yapısal bunalımın, bir yılda dört yüz milyon işsiz doğurması bu nedenledir. Ortadoğu toplumundaki çözülüş daha da çarpıcıdır. Komünal yaşamın son elli yıldaki çözülüşü, toplumun topyekûn işsizleşmesine yol açmıştır. Ortadoğu Toplumu, tarihin hiçbir döneminde bu denli çözülmedi. Kaldı ki Ortadoğu toplumu, komünal ekonomiyi hem ilk gerçekleştiren hem de kapitalist hegemonik aşamaya kadar dünya çapında öncülük eden toplumdur. Günümüzde yaşadığı bunalım, üçyüzbin yılı aşkın bir süreden beri aklıyla inşa ettiği komün yaşamının kaybıyla eşanlamlıdır. Topyekûn bir felaketi yaşaması, bu tarihsel nedenledir. Yaşanan bunalımın sonuçları, tarihte yaşanan hiçbir barbarlık felaketiyle karşılaştırılamaz. Çünkü barbar saldırılarında bile komünal yaşam hep esastı. Kimse, ona dokunmayı aklına bile getirmezdi. Kapitalist barbarlık, ilk defa en iblis mantığıyla komünü çözmeyi akıl etti ve başardı. Sonuç, son dört yüzyılın savaşları, sömürge talanları, toplumun klasik kölecilikten beter modern ücret köleliğine tabi tutulması ve daha da acımasız olanı işsizleştirilmesidir; ahlaki ve politik bütünlüğünü yitirmesidir; çevreyi tahrip etmesi ve biyolojik dünyanın dengesini yıkmasıdır; yerin altını boşaltması, üstünü kirletmesidir; iklim felaketleridir.

Komünal Ekonomik Birlikler Federasyonu yerel, ulusal ve bölgesel çapta Ortadoğu Demokratik Uluslar Birliği'nin ekonomik temelini ifade eder. Hegemonik güç çekirdeği İsrail'in Kibbutz adlı ekonomik birimlerinin komünal ekonomiye oldukça benzeyen birimler olması, komünal ekonominin üstünlüğünü kanıtlar. İsrail'in ulus-devlet hegemonyacılığı aşılmak isteniyorsa, ekonomik alanda komünal ekonomiye geçişin dışında başka yol yoktur. Ayrıca dünya kapitalist hegemonyasından ve onun her türlü tekelci sömürüsünden kurtuluşun yolu da eşitliğin, özgürlüğün ve demokrasinin maddi temeli olan yeni Komünal Ekonomiyi gerçekleştirmekten geçer.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Hegemonya ve Tarihsel Gelişimi

Mehmet Şahin

A-Dünya Sistemine Kısa Bir Bakış

Hegemonya kavramı, dünya ekonomik ve politik tarihinde, önemli kilit kavramlardan birisidir. Bu bakımdan hegemonyayı, tanımlamaya geçmeden önce dünya sistemine özet bir bakış geliştirmek istiyoruz. Çünkü dünya tarihi bütünlüklü anlaşılmadan ne hegemonyanın doğuşu nede hegemonik geçişler doğru olarak anlaşılacaktır. Bu konuda duayen tarihçi Ranke'in dediği gibi "evrensel tarihten başka bir tarih yazılamaz"

Bu bakımdan, evrensel tarih anlayışı en bütünlüklü ve hakikati yetkin biçimde ifade ederken, tikel tarihte doğru biçimde yerli yerine oturtulmalıdır. Ne evrensellik adına, hak ve ulusların çok yönlü tarihleri göz ardı edilmeli nede tikellik adına evrensel tarih persfektifi tali plana düşürülmelidir. Dahası, tikel tarih ancak evrensel tarih içinde doğru bir anlam ifade edecektir.

Bu kısa girizgahtan sonra, dünya sistemine ilişkin kısa bir çerçeve sunmak yararlı olacaktır. Bilindiği gibi tarih yazıcılığı dünya sistemini adlandırmada en çetrefilli konuların başında gelir. Bütüncül temelde toplumsal hakikatleri güçlü bir demet biçiminde sunmak çok kolay olmamaktadır. Doğal olarak tarihsel süreçler ele alınıp irdelenirken bir biçimiyle ideolojik, sınıfsal ve kültürel özellikler de bu sürece sirayet etmektedir. Saf ve katıksız bir tarih anlayışı olamayacağı gibi daha eşit ve özgün bir geleceği hedeflediği oranda, günün ve geçmişin çözümlenmesi belli bir anlam ifade edecektir. Bilimsel ve objektifliğin kritikliği çok yalın biçimde, verili olan bakış açılarına veya tarih anlayışlarına karşı eleştirel yaklaşıp güçlü biçimde sorgulamaktadır.

Nasıl ki Annales Tarih okulunun büyük ismi Fernand Braudel, Fransa özgülünden hareketle, resmi tarih anlayışına karşı alternatif bir tarih anlayışını ortaya çıkarmışsa, benzer durum sistem analizleri içinde geçerlidir. Bu konuda, Immanuel Wallerstein'in dünya Sistemleri Analizinin bir hayli ses getirdiği ve yaptığı analizlerin bir yığın tartışmayı ateşlediği ve ufuk açıcı nitelikte olduğu bilinmektedir. Wallerstein bu kavramlaştırmayı modern dünya sisteminin tarihini ve mekanizmalarını ifade etmek için kullanır. Bu analiz yöntemi, ulus-devlet paradigmasını esas alan standart model yerine, daha makro ölçekte bütüncül bir dünya sistemini esas alır. Wallerstein'in, yaptığı kavramlaştırmada da görüleceği gibi dünya sistemleri analizinde, tek bir dünya sisteminden ziyade çoklu bir sistem anlayışını ele alır. Ona göre insanlık tarihinde bugüne değin bir çok farklı sistem uygulanmıştır. Örneğin, Roma'da krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk ayrı sistemler olanak varlık göstermiştir. Aynı biçimde Çin'de 7.yüzyılda Tang Hanedanı ve 12.yüzyılda Song Hanedanlığı zamanında birbirinden farklı sistemler uygulamıştır. Bu bağlamda Wallerstein'in geliştirmiş olduğu dünya sistem Analizinde üç temel kanunun altını çizmiştir. Bunlar sırasıyla;

1- Merkez çekirdek-çevre ilişkisi

2- A-B evrelerinden oluşan yükselme ve alçalma eğilimi

3- Hegemonya-rekabet.

Bu üç temel nirengi noktası, kapitalist modern dünya sisteminin en başat unsurlarıdır. Bu üç karakteristik yön, hep birlikte kapitalist dünya sistemini anlatır. Kapitalist sistemin 16. yüzyılda

şekillenmeye başladığını daha önceki sistemlerde şüphesiz belli bir sermaye birikimi sağlanmış olsa da, hiçbir sistemde kapitalizmde olduğu gibi sınırsız bir sermaye birikimini başaramadığını belirten Wallerstein, bu temelde kapitalizmin biricik ve rakipsiz olduğunu belirtecektir. En nihayetinde bir ölçüde Avrupa merkezci bir bakış açısına sahip olan Wallerstein, 1500 yılları öncesinde kurulan sistemleri, dünya imparatorluğu biçiminde ifade edecektir. Sistem analizi temelinde altını çizdiğimiz bu üç temel özelliğin kapitalist dünya sistemine ait özellikler olduğunu belirterek, 16. yüzyılda doğan kapitalizmi benzersiz biçimde tanımlayacaktır. Bu bakımdan kapitalizmin bir dünya ekonomisi olarak kendini derinliğine ve genişliğine modern bir dünya sistemi biçiminde örgütlediğini dile getirecektir. Kapitalist dünya ekonomisi birçok kurumu toplam ifadesi olmaktadır. Bütün kurumlar deyim yerindeyse iç içe girerek karşılıklı bir bağımlılıkla hareket ederler. Kapitalizmin tamamen serbest pazar yerine kısmi bir serbest pazar özgürlüğünden yana olduğunu belirterek, tam anlamıyla serbestliğin var olması, sermayenin sonsuz birikimini engelleyecektir.

Kapitalist modern dünya sisteminin üç temel özelliğinden biri olan hegemonya-rekabet ilişkilerine özel bir önem verir ve örnekler üzerinden çözümlemeler yapar. Tabii, söz konusu bu üç temel karakterin, MS. 1500 sonrası dünya için geçerli olduğunun altını kalın çizgilerle çizecektir. Kapitalizmin, daha önceki dünya sistemlerinden hiçbirine benzemediğini ve emsalsiz olduğunu dile getiren Wallerstein'e göre, güçlü devletler arasındaki rekabet ve yarı çevre ülkelerin güçlerini yükseltme çabaları, bir yerden sonra rekabetle sonuçlanır. Çünkü, devlet ve iktidarın doğası rekabet esasına göre işler. Bu rekabetçi anlayış, güçlü devletler arasında belli bir güç dengesi yaratacaktır. Yani rekabet eden güçler arasında öne çıkan olmayınca belli bir güç dengesi öne çıkacaktır. Bu durum stabil olmayacağına göre ya bir dünya imparatorluğuna ya da hegemonya kurmaya yönelecektir. Wallerstein'e göre son 500 yılda dünya imparatorluğuna heveslenen devlet ve liderliklerden başarılı olan olmamıştır. Çünkü, dünya imparatorluğunda bütün dünya tek bir siyasi-askeri otoriteye bağlı olacaktır. Bu hevese 16. yüzyılda İngiltere 1. Charles, 19. yüzyılın başında Napolyon Bonapanrt ve 20. yüzyılın ortalarında da Adolf Hitler yönelecektir. Yani, dünyaya hükmetmek isteyeceklerdir. Ama hepsi de başarısız olup yenilirler. Yalnız, aynı durum Hegemonya için geçerli değildir. Bu konularda 17. yüzyılda Birleşik Eyaletler (Hollanda), 19. yüzyılın ortalarında Birleşik Krallık ve 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ABD, hegemon olmayı başarmışlardır. Özcesi, imparatorluk kurmak imkansız olmasa da çok zor, ama hegemonya olanaklı gözükmektedir. Yalnız günümüzde Antonio Negri ve Michael Hardt, imparatorluğa daha farklı anlam yüklüyorlar. Kapitalizmin geldiği aşamayı, ABD ve çeşitli ulusüstü kurumların rol sahibi olduğu bir yönetim tarzı olarak ifade ederler. Ancak Wallerstein imparatorlu kavramını bugünden ziyade 1500'ler öncesindeki dünya sistemini adlandırmak için kullanır.

Dünya sistemini 500 yıl ile sınırlandırmak bütüncül tarih ve toplum anlayışına zarar verecektir

Ele aldığımız konunun bütünlüklü biçimde anlaşılması için özet kabilinde yer verdiğimiz Wallerstein' in görüşleri önem kazanmaktadır. Sosyal bilimci Samir Amin'de az-çok Wallerstein gibi düşünür yalnız O, 1500'ler öncesi sistemi "Haraca dayalı sistem" biçiminde tanımları. Ancak Wallerstein'le birlikte paralel bir çizgide yürür. Her ne kadar Wallerstein, dünya sistem analizini kapitalizmi ile sınırlı tutsa ve onu biricik gösterse de, onu onayladığı ve ona hak etmediği devrimci bir paye biçmiş değildir. Kendini Marksist gelenekten saydığından ve öyle gördüğünden dolayı kapitalizmin bir çatallaşma sürecine gelip dayandığını yaşanan kaos ve krizden ancak sosyalizmle çıkış yapabileceğimizi öngörmektedir.

Dünya sistemi 500 yıllık mı 5000 (beşbin) yıllık mı? sorusu, sosyal bilimciler ve dünya tarih yazıcıları arasında belirgin iki kamp belirecektir. Her iki kampın nihayetinde aynı amaca hasıl olsalar da tarihsel süreçleri ele almada farklılaşırlar. Hele, Tarih bilimi gibi çok yönlü faktörün işin içine girdiği bir olguyu standart bir model ile açıklamak pek olanaklı

gözükmemektedir. Yukarıda Immanuel Wallerstein'ın liderliğinde gelişen ve dünya sistemini son 500 yıla sabitleyen, yani onunla sınırlayan bakış açısına karşı öncülüğünü Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills'in yaptığı ve bir grup tarihçinin öne çıkardığı yaklaşım, dünya sisteminin 5.000 yıllık olduğudur. Yani, dünya sistem tarihini Mezopotamya-Sümer uygarlığından itibaren başlatırlar. Dünya sisteminde kimi ana geçişler dışında, dünya sisteminin sürekli ve kesintisiz biçimde sürdüğünü ve bu temelde Wallerstein'ın belirttiği gibi kapitalizmin her hangi bir biricikliğinin olmadığını, kendini hegemonik geçişlerle var eden dünya sistemlerinin en son halkası olduklarını ifade edeceklerdir. Bu konuda Wallerstein ve arkadaşlarının, kapitalist dünya sistemine ilişkin getirmiş oldukları tanımlamanın bir çoğuna katılırlar ve herhangi bir itirazları yoktur. Özellikle, merkez-çevre, yükseliş-alçalma ve hegemonya-rekabet ilişkilerinin sadece son 500 yıl ile sınırlı olmadığını ve bu temel faktörlerin, ortaçağ ve eskiçağ dünyası içinde geçerli olduğunu belirteceklerdir. Bu anlamıyla bütüncül bir dünya sistemini yani tek bir dünya sistemini esas alırlar. Bu bakış açısı, Avrupa merkezli bakış açısına karşı, daha kapsayıcı ve insan merkezli bir bakış açısıdır. Dünya tarihinin çok yönlü gerçekleştiğini, kapitalist dünya sisteminin parametrelerinden incelemek bir çok yönüyle sakatlayıcı bir rol oynayacaktır. Yine, Frank ve arkadaşlarını, üretim tarzına dayalı ideolojik geçiş tarzlarını şiddetle redederler. Kölecilik-feodalizm-kapitalizm ve nihayetinde sosyalizm biçimindeki doğrusal bir bakış açısının gerçekleri perdelediğini belirtir. Yine "farklılık içinde birlik" ve "küresel düşün, yerel davran" düsturunu kendilerine esas alırlar. Bu bakış açısı, hakikatlere temas eden bir bakış açısıdır.

Bize göre de, dünya sistemini beş yüz yıl ile sınırlamak çok sağlıklı ve çözümleyici değildir. Tabi ki Frank ve arkadaşlarının Wallerstein bir çok noktada katıldıkları gibi bizde onun sistem çözümlemesini son derecede değerli buluyoruz. Ancak, dünya sistemini 500 yıl ile sınırlandırmak bütüncül tarih ve toplum anlayışına zarar verecektir. Nasıl ki Ranken'in dediği gibi "evrensel tarihten başka tarih yazılmaz" tespiti önemli bir hakikati dile getiriryorsa, çoklu ve parçalı bir dünya sistem tahlili yerine, Mezopotamya'dan doğan ve dalga dalga tüm dünyaya yayılan bütüncül ve tek bir dünya tarihini esas almak daha gerçekçidir. Bu aynı zamanda, paradigmatik bakış açısıdır. Konu bağlamında sözü Abdullah Öcalan'a bırakmak istiyoruz: "Andre Gunder Frank'ın, dünya sisteminin Sümer toplumundan günümüze Ana nehir uygarlığı olmak kümülatif bir birikim olduğu yaklaşımını doğru buluyorum. Birikimin, hegemonya-rekabet, merkez-çevre ve alçalma-yükselme biçiminde bir tarihsel sürekliliğe sahip olduğuna katılıyorum. Avrupa merkezli Kapitalist Dünya-Sistem Analizinde, Kapitalizmi dünya çapında gerçekleşen tek sistem olarak sunan Wallerstein'i eleştirmesi yerindeydi. Wallerstein, kapitalist Dünya-Sistem Analizinin beş yüz yıllık süreyi esas alması yetersizdi. Tahlillerini, beş bin yıllık süreye dayandırsaydı, çok daha verimli olacağı açık. Ancak, avantajlı yanı Dünya-Sistemden çıkışın analizini daha güçlü yapabilmesidir. Ve yaklaşımları, katkı sunucu nitelikteydi."

B- Hegemonya Nedir? Gelişimi ve Temel Özellikleri

Sözcük, Yunancada lider veya komutan anlamına gelen "hegemon" sözcüğünden türetilmiştir. Aslında, hem Wallerstein ve hem de Frank, hegemonyaya benzer bir anlam yüklerler. Bu terim genellikle gevşek bir şekilde sadece politik bir durumdaki liderliği veya hakimiyeti kastetmek için kullanılır. Terimin, Wallerstein'in dünya-sistem analizinde daha dar bir kullanımı vardır. Bu konuda Wallerstein "Bir Devletin diğer Devletler üzerinde ekonomik, politik ve finansal üstünlüğünü sağladığı, dolayısıyla askeri ve kültürel liderliğe de sahip olduğu durumlara gönderme yapar" demektedir. Yani, hegemonik güçler, politik arenada oyunun kurallarını belirleyen öncü bir konumdadırlar.

Benzer biçimde hegemonya, Frank ve Barry K, Gills tarafından "Toplumsal artı birikimin, siyasal örgütler ve bunları temsil eden sınıflar arasında zor yoluyla oluşturulmuş hiyerarşik örgütlenmesidir. Hegemonik merkeze veya Devlete, yönetici mülk sahibi sınıflarına, toplumsal artıdan ayrıcalıklı bir pay ve bunu ele geçirmek için gerekli siyasal-ekonomik erk sağlayan bir birikim merkezleri veya devlet hiyerarşileri kurulur." Dolayısıyla bu türden bir hegemonik düzlemde, çevre ve hinterlandın sürekli merkeze doğru bir artı birikim aktarılır. Bu, gönüllülük temelinde değil tamamen askeri-siyasi ve

ekonomik, hakimiyet temelinde sağlanır. Bu yönüyle en kapsamlı bir sömürü mekanizması ve hiyerarşisi inşa edilir. Bu bir bakıma, merkezi hegemonik gücün kendi iradesini ve politikasını kendi hinterlandı ve çevresine dayatarak sonuç almasıdır. Günümüzde, hegemonya konusunda uluslararası düzlemde iki bakış açısı egemendir. Birincisinde, ekonomik güçten ziyade, askeri-siyasi zor ön plandadır. Ancak bu bakış açısı da sıkıntılı ve problemlidir.

Çünkü, ekonomik güçle desteklenmeyen ve sadece askeri-siyasi yöntemle varlığını uzun dönem sürdüren hegemonya örneği yoktur. Dünya hegemonya tarihi, bu konuda bizlere epey bir veri sunmaktadır. Belirgin bir örnek, Moğol saldırılarıdır. M.S. 12. ve 13. yüzyıllarda askeri saldırılarıyla başta Ortadoğu olmak üzere ön Asya'yı kasıp kavuran, çok kısa bir sürede Abbasiler gibi hegemonik bir gücü deviren Moğol hegemonyacılığı, ekonomik güçle desteklenmediğinden dolayı uzun ömürlü olamamıştır. Çünkü, hegemonya da esas amaç, çevre veya yarı çevre olarak ifade ettiğimiz bölgedeki zenginliğin, hegemonyanın merkezine taşınması ve bu temelde sağlanan devasa zenginliktir.

Hegemonya konusunda ikinci yaklaşım ise birbirine son derece benzeyen hegemonik güçlerin bir "benzerlik" sıralaması içinde birbirini izlediği, hegemonyanın bir güçten diğerine geçtiği iddia ediliyor. Bu bakış açısı belli yönleriyle doğru olmakla birlikte, 5000 yıllık dünya sisteminde Hegemonyalar belli bir benzerlik biçiminde standart bir yöntemle birbirini takip ettiği ve bu yönüyle benzerlik gözettiği görülmemiştir. Hegemonyanın temel karakteristik özelliklerinin bütün hegemonik güçlerde ve şu veya bu biçimde görülmesi başka bir şeydir. Ancak, hegemonyaları birbirini belli bir periyotla takip eden benzerler olarak tanımlamak, hegemonyanın tanımına terstir. Her bir hegemonya, kendi uzam ve zamanında yani kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmelidir. Örneğin, hegemonyaların ilki konumunda olan Akad hegemonyacılığı veya Antik dünyada süper hegemonya konumuna ulaşan Roma imparatorluğunun hegemonik karakterleri, varlık gösterdikleri bağlam içinde değerlendirilmelidir. Son olarak hegemonya konusunda üçüncü yaklaşım, Gramsci yaklaşımıdır. Gramsci'nin hegemonyaya yüklediği anlam Frank ve Wallerstein'den farklıdır. Gramsci'nin bu yaklaşımı da bir hayli, ses getirmiştir. Gramsci'ye göre hegomonik geçişin motor gücü olarak yalnızca devletlerin askeri ve üretici donanımlarının değil, belki de daha önemlisi sınıfsal konumların nasıl sağlandığı, ideoloji ve kültürün hegemonyacılığın meşrulaştırılmasında oynadığı rolün altını çizer. Çünkü, ideolojik ve kültürel faktörler, hegemonyacılığın limitini belirlemede iki temel olgudur. Dünya hegemonya tarihine bakıldığında görüleceği gibi bütün hegemonik güçler, ideolojik ve kültürel saiklerle kendilerini belli bir rızaya dayandırmak isterler. Rızaya dayalı bir meşrulaştırma, hegemonyacılığın devamlılığında başat bir öğedir. Kendilerini, hakimiyet kurdukları çevre ve hinterland üzerinde meşrulaştıran hegemonyalar, en başarılı hegemonya örnekleridir.

Dünya hegemonya tarihine bakıldığında görüleceği gibi bütün hegemonik güçler, ideolojik ve kültürel saiklerle kendilerini belli bir rızaya dayandırmak isterler

---

Sermaye birikimi ve ekonomik artık üretimin yönetimi, zamanla dünya birikim sürecine yol açar. Bu, binlerce yılı bulur. Dünyanın herhangi bir kesitinde, mülk sahipleri sürekli ve sistemli biçimde kendi hintenlandını sömürerek büyümesi, hegemonyacılıkta ileri bir noktaya taşınır. Biz buna süper hegemonyacılık diyoruz. Bu bir anlamda, eşit hegemonyalar arasında birkaç adım önde olmak anlamına gelir. Yani, liderliğin liderliği veya komutanların komutanlığı olarak ta ifade etmek mümkündür. Bu süper hegemonya konumu, sınıfsal bir statüye tekabül eder. Hegemonik gücün merkezinde, çevrenin zenginliğinden pay alan ve yalın bir deyimle semiren kesim, iktidarı elinde tutan güçlerdir. Veya bunların bağlaşıklarıdır. Bu sınıfsal konumu anlama son derece ayrıcalıklı bir konum sağlam ve dokunulmazlık zırhına bürünürler. Hegemonya, ağırlıklı olarak, merkez-çevre hinterlandı ve komplekslerinden oluşurken, süper hegemonya daha geniş bağlamda diğer bütün hegemonyaları kapsar ve onları bir gökkuşağına sokarak tek bir sistem halinde toplar. Bu yönüyle, merkezlerin bir tür

merkezidir. Antik çağda, Roma tam anlamıyla süper hegemonya konumuna ulaşır. Yine 18. ve 19. yüzyıllarda Birleşik Krallık "Güneş Batmayan İmparatorluk" konumuyla süper hegemonya durumuna ulaşarak, Avrupa'dan, Uzakdoğu Asya ve Hindistan'a kadar geniş bir coğrafya ve farklı kültürler arasında kendini derinliğine yayar. Benzer biçimde 20. yüzyılın ikinci yarısında, hegemonyacılığı İngiltere'den devralan ABD, süper hegemonyacılığa talip olurken, tarihte Abbasiler, Osmanlı imparatorluğu, İspanya ve bir ölçüde Hollandalılar ve Portekizliler bu erekle hareket etmişlerdir. Benzer biçimde, İskender, Helenizm adıyla bir dünya imparatorluğuna ve süper hegemonyacılığa soyunmuştur. Bunun için İskenderiye, Babil ve Kürdistan işgalinden sonra Hindistan'a varmıştır. Aynı biçimde, M.Ö. 5. yüzyılda Persler döneminde özellikle Darius'tan Ksarkes'e kadar bütün Akhemenid'ler döneminde süper birikim konumuna ulaşmaya çalışırlar. Efesten Susa'ya kadar 1677 mil uzunluğunda Kral Yolunu inşa ederler. Bağlaşıkları Fenikelilerle birlikte hareket ederek Yunanistan'ın deniz ve ticaret egemenliğine darbe vurmak istemişlerdir. Amaç hegemonya-rekabet bağlamında bölgesel rakibini yenerek veya onu sınırlandırarak, kendini bir üst aşama olan süper hegemonyacılığa taşımaktır.

Aslında bu anlatımlarda da hegemonyanın temel karakteristik özelliklerini görebilmek mümkündür. Yine de hegemonyacılığın belli başlı özelliklerini satırbaşlarıyla şu biçimiyle sıralamak uygun olabilir;

1- Hegemonya esas olarak, artı birikime dayanır ve buna el konulması hegemonyanın temel bir özelliğidir. Birikim, kent, sınıf ve devletin doğuşuyla birlikte başlar. Ve günümüze kadar sürer. Aynı fizikteki entropi gibi bir yasallık burada da geçerlidir. Yani toplam birikim kaybolmaz ama el değiştirir veya farklı formlara bürünür. Birikim tarzları, birçok tarihsel değişim geçirsede dünya sisteminde kesintisiz ve kümülatif bir birikimin olduğudur. Bu deyim yerindeyse "kar topu nar topu" misali büyüyen birikim yasasıdır. Zaten, iktidar ve devlet, artı birikimin en yetkin ve yoğunlaşmış ifadesidir. Hegemonyada ise bu birikim daha üst bir düzeyde sentezlenir. Bu bakımdan, hegemonya çevredeki zenginlik üzerine el koymakla kendi varlık gerekçesini sağlama alır. Bu yönüyle birikim, dünya sisteminin en önemli tarihsel süreçleridir. Burada birikim el değiştirir ve hakimiyet başka bir hegemonik güce geçer.

2- Merkez-çevre ilişkisi, hegemonyaların bir diğer önemli karakteristik özelliklerindendir. Merkez ile çevre yani hinterland arasında sürekli bir mücadele vardır. Merkez, devamlı çekirdekten çevreye yayılım yapıp, onu yutmak isterken, çevreninin ise buna karşı sürekli bir direnişi vardır. Bazen, çevre, miadını doldurmuş merkez tarafından tamamen yutulur. Merkezi hegemonyanın ilk örneğini teşkil eden Akad hegemonyacılığı çevre olarak ifade ettiğimiz Zagros eteklerinde yaşayan başta Gutiler olmak üzere özgür ruhlu kabilelerin mücadelesiyle aşılır ve yaklaşık yüz yıl merkezin yerine geçerler. Öte yandan, hegemonyacılığın, despotik karakterini temsil eden Asur İmparatorluğu, başta Med'lerin öncülüğünde bölge halklarının direnişiyle yıkılmıştır. Benzer durum, Roma İmparatorluğunun aşılmasında, "Barbar*" olarak tanımlanan özgür kabile ve kavimlerin rolü belirleyicidir. Özetle, beş bin yıllık dünya sisteminde, merkez ile çevre arasında kimi zaman hızlanan kimi zaman yavaşlayan ama sürekli var olan bir mücadele gerçekliği vardır.

3- Yükselme-alçalma trendleri, hegemonyacılığın çok önemli bir faktörüdür. Bu konuda Frank ve Barry K. Gills'in çok kıymetli çalışmaları vardır. M.Ö. 500 ve M.S. 1500 sürecini yani yaklaşık 2000 yıllık zaman dilimini ele alırlar. Yükselme ve alçalma süreleri arasında 200 yıllık devreler öne çıkmaktadır. Yani, yükselişe alçalma eşlik etmektedir. Bunu spesifik olarak herhangi bir hegemonik gücün yükselişi ve düşüşü biçiminde olduğu gibi bölgesel bazda da ele alabiliriz. Ama, sonuç aynıdır. Hegemonik yapılar ezel-ebed olmadıklarından dolayı kurtuluş ve yükselme grafiği belli faktörlerden dolayı bir müddet sonra yerini alçalma ve gerilemeye bırakır. Tarihte Pers, Roma Sasani, Abbasi, Osmanlı hegemonyacılığının yükseliş ve alçalış gibi. Buna, İngiliz, ABD ve diğer hegemonyaları da dahil edebiliriz.

4- Hegemonya- rekabet ilişkisi, dünya sisteminin en kritik özelliğidir. 5000 yıllık dünya sisteminde, hegemonyalar arasında donanımlı bir rekabet olmuştur. Eşyanın doğası gereği birbiri aleyhine sürekli genişleyip etki olanlarını büyütmek isterler. Bazen denge durumunda kalırlar. Ancak, bunlar geçici durumlardır. Fırsat bulduklarında birbirlerinin etki alanına müdahale ederler. Hegemonik güçler, genellikle belli bir ittifak dahilinde hareket ederler. Sadece, tek başına buyruk hareket etmek pek rasyonel bir hareket tarzı değildir. Dünya sistemi, karşılıklı birbirine bağlı hegemonik güçler tarafından karakterize edilir. Hem rekabet hem ilişki iç içedir. Bu kural, tarihte ve günümüzde az-çok böyle işlemektedir. En son Ukrayna-Rusya savaşında, Rusya'ya karşı ABD+ Avrupa hegemonik güçleri, birlikte hareket etme ihtiyacı duymuşlardır ve bu onlara kazandırmıştır. Benzer durum, 2. Dünya Savaşında Hitler hegemonyacılığına karşı Sovyetler + Atlantik ittifakı biçiminde vücut bulacaktır. Hegemonyada, üretimin verimliliği yanında siyasi ve askeri güçte gereklidir. Ancak, askeri seçeneği öncelemek çoğu zaman ters teper. Hegemonyacılığın bir özelliği, bir tür takım rolünü oynamasıdır. Çünkü, o bir oyun kurucu ve düzenleyicidir. Bu bakımdan, hegemonyacılığa hayatiyet kazandıran, esasta yumuşak güçtür. Doğal olarak bir hegemonik güç zayıflarken diğer hegemonyalar yükselişe geçer. Yalnız, burada artı birikimin sürekliliği kesintiye uğramaz. Bu bakımdan, dünya siyasi tarihini, hegemonyalar arasındaki rekabet olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. "Bilinen haliyle ilk hegemonik güç olan Akad Kralı Sargon'dan beri zincirleme halkalar halinde gelen ve günümüzde yine Sargon benzeri bir hegemonya olan ABD ile devam eden bu süreç, merkezi uygarlık sistemi açısından bir Ana nehir akıntısı gibidir." (Öcalan) Bu arada, sosyal bilim literatüründe merkezi uygarlık kavramını ilk geliştiren ve kullanan David Wilkinson'dur.

5- Hegemonik iktidarın doğasında boşluk yoktur. Sınırlı ana geçişler dışında hegemonya bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdırlar. Deyim yerindeyse halkalar iç içedir ve birbiriyle son derece bağlantılıdır. Olası bir boşluk ve kopma, merkezi hegemonyanın çöküşüyle sonuçlanır. Bu bakımdan, daha önceki satırlarda da vurgulandığı gibi hegemonya bir hiyerarşiye dayanır. Öte yandan hegemonyacılık sınıfsal konum ve zenginlik yanında bir kültür ve yaşam tarzıdır. Bu hiyerarşi ve yaşam tarzı, bütün merkez-çevre ve hinterlanda yayılır. Hegemonik gücün yaşam tarzına öykünme, bir modaya dönüşecektir. Hegemonyacılıkta öne çıkan Roma, İngiliz, Babil, Mısır yaşam tarzları gibi.

6- Daha öncesinde, Hegemonik iktidarın, ekonomiye dayanmadan var olamayacağı dile gelmiştir. Aynı biçiminde güçlenen bir ekonomik yapıda, kendi varlığını ve sürekliliğini güvence altına almak için hızla merkezi bir hegemonik iktidara gereksinim duyacaktır. Bu bakımdan, ekonomik faktör yanında hegemonyanın bir diğer özelliği ideolojik hegemonyacılıktır. Merkezi hegemonya, ideolojik hegemonyayla tamamlanmak durumundadır. Bu bakımdan, bütün hegemonik yapılar, mutlak anlamda ideolojik argümanlara ihtiyaç duyarlar. Çünkü Gramsci'nin dediği gibi ideolojik güç, hegemonyacılığa bir tür meşruiyet zırhı sağlayacaktır. Önemli bir nokta, tarihteki temel mitolojik ve dinsel çıkışlar, merkezi uygarlıkla birlikte var olmuştur. Bu konuda üç İbrahim'i (Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet) dinlerden tutalım diğer dinsel ve Peygamberlik hareketlerine kadar bu böyle olmuştur. Genelde, dinsel ve peygamberlik hareketleri, özü itibariyle anti-hegemoniktir. Bir diğer anlatımla, hegemonyanın yıkıcılığına karşı bir tepki olarak doğarlar, Hz İbrahim ve Hz İsa'nın çıkışında bu yön daha fazla belirgindir. Bundan ötürü, dinsel hareketler ya hegemonyacılığın ve doğal olarak baskıcı sistemin aşılmasında rol oynamış veyahut merkezi iktidarın izdüşümü olup, kutsallaştıran rol oynamıştır. Tarihte, bu işi en iyi ve etkin biçimde başlatan, Sümer rahip sınıfıdır. Yaratılan mitoloji ve din yeni doğan merkezi hegemonyacılığı kutsallaştırıp, zihinlerde kabul edilmesine yol açmıştır. Bu bakımdan, Öcalan'ın belirttiği gibi "iktidar ve ekonomik temelden kopuk bir dinler tarihi, koca bir safsatadan ibarettir."

7- Her hegemonik iktidar, kendini “Son” olarak adlandırır. Bu geleneğin başlangıcını Mezopotamya'da gelişen Akad, Ur ve Babil hegemonyacılığına dayandırsak ta antikçağın süper hegemon gücü olan Roma imparatorluğun geliştirdiği Pax Romana (Roma Barışı) argümanlarıyla, sistemin sonsuzluğuna gönderme yapar. Reel Sosyalizmin yıkılışından sonra benzer bir “Son” çağrı, Francis Fukuyama tarafından geliştirilecektir. Kapitalist liberal hegemonyanın zaferi tantanalı biçimde ilan edilir. Wallerstein'in çözümlediği kapitalist modern dünya-sistemi, geçmiş hegemonya tarihinden dersler çıkararak, varlığını sürdürmek iddiasındadır. Dünya sisteminin en son halkasını teşkil eden kapitalizm, Doğu'nun düşüşünden sonra doğar ve çok hızlı biçimde yükselişe geçer. Diğer bir deyişle, Doğu'nun düşüşü, Batı uygarlığının yükselişinin önceliği olmuştur. Kadim Doğu Uygarlığı, kendi üstünlüğünü 12. ve 13. yüzyıllardan sonra Batıya kaptıracaktır. Bu hegemonik kayışta, Moğol saldırıları, Haçlı seferleri, Coğrafi keşifler ve bu temelde sömürgecilik hareketlerinin etkisi olmuştur. Venedik kenti hegemonyanın Batıya geçişinde köprü rolü oynamıştır. Amsterdam-Hollanda ve Londra kentleri, kapitalist hegemonyacılığın başat aktör olmasında son derece stratejik bir rol oynamışlardır.

Hegemonyanın temel özelliklerini ve tarihsel gelişimini ana hatlarıyla bu biçimiyle sunabiliriz. Konunun kapsamlı oluşu nedeniyle söz konusu çerçeveyi satır başlarıyla aktarmaya çalıştık. Şüphesiz bu çerçevenin çeşitleri açılarından açımlanmaya ihtiyacı var. Ancak, yetersizde olsa genel bir bakış açısı verilmeye çalışıldı. Konumuzu kapatmadan önce, hegemonyanın ilk örneğini temsil eden Akad Hegemonyacılığına ilişkin çok özet bir fotoğraf vermek istiyoruz. Günümüz hegemonyacılığının ipuçlarını yakalamak için son derece önemli bir deneyimdir. Çünkü o bir prototiptir. Gordon Childe'in çok yerinde söylediği gibi “Tarih, Sümer'de başlar.” Tespiti dünya tarihini doğru anlamada adeta bir yol haritası niteliğindedir. Mezopotamya uygarlığının en kadim bir karakter arz ettiğini, köy ve şehir devrimlerinin burada doğup dalgalar biçiminde dünyanın dört bir yanına yayıldığı bilinmektedir. Artık birikim, sınıf ve kentleşmeyi yaratır. Bu da uygarlık olarak karşımıza çıkar. Uygarlık ise iktidarla karakterize edilir. İktidarın doğası da hegemonik bir özellik gösterir.

Mezopotamya da, ilk başlarda şehirler etrafında küçük devletler (daha doğrusu kent devleti) kuruldu. Bunlar bir tür site devletiydi. Belli başlıcaları; Eridu, Ur, Uruk, Şuruppak, Umma, Lagaş, Kiş, Mavi'dir. MÖ. 3 bin yılından sonra, Sümerlerin kuzeyinde, Akad'ların oluşumunu görüyoruz. Akad'lar, Dil ve kültür olarak, Sümerlerden farklıydılar. Ve Akadça konuşuyorlardı. Muhtemelen, Sümer'e Batıdan gelmişlerdi. Ekonomik yaşam ağırlıklı tarıma dayanır. Zanaatçılar henüz tarımdan kopmamışlardı.

Devlet ve bu bağlamda iktidar zihniyeti var oldukça hegemonik çabalarda hız kesmeden artacaktır

Ticaret için üretim sınırlıdır. Ancak, zamanla üretici güçlerdeki gelişme, emek sömürüsünü ve bağlantılı olarak köle emeğinin kullanımına gündemleştirdi. Lagaşta, halkın dörtte biri köleydi. İlk başlarda, özgür yurttaşlar köle olmuyorlardı ancak zamanla onlarda borçlanma yoluyla köleleşiyordu. İktisadi yaşamda, tarımın yanında, suyun kullanımı üzerine yeni teknikler geliştirilir. Denilebilir ki, Sümer-Akad ortaklığı, su ve toprak ortakçılığına dayanıyordu. Sümer'de, siyasal ve sosyal yaşam, daha özgün bir görünüm arz eder. Devletin başında Lugal diye adlandırılan Patesi adlı bir hükümdar vardı. Büyük Tanrıların ve Rahiplerinde görevini görüyordu. Kentlerde ise ciddi yetkilerle donatılmış halk meclisleri ve yaşlılar kurulu vardı. Ordu ise bir halk ordusu olmaktan çıkmamıştı. Kısaca, Aşağı Mezopotamya'da demokrasinin kriterleri hala devam etmektedir. Bunlar, Neolitik Devrimin yarattığı özgürlükçü değerlerin devamıydı.

Ancak, zamanla koşulları, Sümer'in siyasal birliğini kurma eğilimini doğuruyordu. Köleler üzerinde iktidarı güçlendirme zorunluluğu, merkezleşme eğilimini daha da arttırır. Bazı kentler, içteki egemenliğini tamamlayıp, dış hegemonya ilişkilerine yönelirler. Bazı toprakları, kendi etraflarında

birleştirirler. Kiş ve Ur kralları, buna öncülük ederler. Yalnız, Lagaş hükümdarı Ennaru, 2500 yıllarında rakiplerini yenerek sınırlarını Murc'a kadar genişletir. Dikkat edilirse, hegemonya eğilimi merkezden çevreye ve diğer kentlere zarar verecek biçimde yapılmaktadır. Artı biriktirmeye dayalı iktidarın doğası gereği Aşağı Mezopotamya sınıflar arasındaki mücadele keskinleşir ve görece varlığını sürdüren ortakçılık ve demokratik kurumlar, hızla dağılır. Yerini, hegemonyanın özelliği olan savaş ve saldırıya bırakır. Böyle bir karmaşa da Umma Kralı Lugalzaggisi, Urukagina'ya karşı savaş açar ve Lagaşı yenerek onu ülkesine katar. Zafer bütün Sümer'e boyun eğdirmeye kadar gider ve bu adım onu güçlendirir. Eski Uruk kentini de kendisine başkent edinir. Bu arada, Sümerlerin Kuzeyinde, Akadlı hükümdarlar gittikçe güçleniyorlardı. Akad kenti, Dicle ile Fırat'ın birbirine yaklaştıkları yerde kurulmuştu. Hem iki ırmağın konumu hem de Arabistan'a, Zagros dağlarına giden yollar buradan geçiyordu. Akad'ın bu merkezi konumu, bütün bölgeyi ele geçirmesine olanak sağlıyordu. Bunu ilk başaranda MÖ 2369 yılına doğru Akad kralı kadim Sargon oldu. Sargon kral olunca orduya dayanır. Meslekten anlayan 5400 kişilik düzenli bir ordu kurar. Tarihte bilinen ilk düzenli ordudur. Öte yandan tarım ve sulama üzerinde merkezi bir güç olmadan, gelişme yaratmak olanaksız gibiydi. Ticaret ise, dağınık kentler arasında sürekli köstekleniyordu. Bu faktörler, güçlü merkezi siyasal organizasyonu koşullar. Zaten, başka türlü de hegemonya kurmak mümkün değildir. Hegemonya, ekonomik ve askeri güçle desteklenir ve yürütülür. Bu temelde Sargon, önce Akad'ı birleştirir ve Kiş kentini merkez yapar. İkinci adım Lugalzaggisi'yi yenip Ur'u ve Lagaş'ı alır. Böylece, bütün Sümeri ele geçirir ve birikimine el koyar. Böylece Mezopotamya'nın ilk birleşik krallığının önünü açar.

Akad, Sargon'un torunu Naromsin zamanında 2300 yıllarında büyük güç kazanır ve kendini "dünyanın dört bölgesinin kralı" diye takdim eder. Akad, tam bir bölgesel imparatorluk ve hegemonyaya dönüşür. Askeri, siyasi güçle zor temelinde, bütün Sümer kentlerine boyun eğdirir ve hakimiyet sağlar. Sadece, hegemonyasını Sümer'le sınırlı tutmadı-ki hegemonya sınır tanımaz bir genişleme eğilimi taşır-Muriden Zagros kabilelerine ve Elam kentlerine kadar hepsine boyun eğdirir. Kuzeyde ise Kürdistan dağlarına ulaşır. Akad'ın hegemonyacılığıyla birlikte Sümer'de ekonomik ve sosyal yaşam yeniden şekillendirilir. Halkaların hilafına geliştirilen bu adımlar, hoşnutsuzluklara ve geniş çaplı isyanlara yol açar. Yani hegemonyaya karşı anti-hegomonik direniş mücadelesi de şekillenecektir. Her ne kadar Naramsin, bu ayaklanmaları bastırabilse de sonradan iş başına gelen krallar dört bölgenin krallığını sürdüremezler. Merkezi hegemonya giderek verimsizleşir ve yerini çevreye bırakacaktır. İçerideki siyasal karışıklıklar 2200 yılından itibaren Akad, "Dağların Canavarları" diye adlandırılan Guti'lerin saldırısına uğrar. Gutiler, Akadları çökertir ve yaklaşık 100 yıl Sümer'e hüküm ederler. Ancak, Gutilerin bu hakimiyeti nispeten bağımsız bir statüde olan Güneyli kentlerin ortak mücadelesiyle aşılır. Gutiler, tutunamayarak tekrar Zagroslara çekilirler. Bir süre sonra Akad ve Sümer yeniden birleşirler. Yalnız, bu defa Ur hegemonyası altında gerçekleşecektir. Bir müddet sonra da, Sümer'de hegemonya Hammurabi öncülüğünde Babil imparatorluğuna geçecektir. Böylece, Akad'dan Ur'a geçen hegemonya bu defa Babil tarafından sürdürülecektir.

Dikkat edilirse, Sümer'de ki sermaye birikimi sürekli el değiştirir ve hegemonik geçişlerde çok uzun sürmez. Hegemonyacılığın ilk önceliğini temsil eden Akad hegemonyacılığı dikkatli biçimde irdelenirse, önceki bölümlerde hegemonyanın özellikleri olarak sıraladığımız karakteristik yanlar bu örnekte apaçık biçimde görülebilecektir. Özetle, devlet ve bu bağlamda iktidar zihniyeti var oldukça hegemonik çabalarda hız kesmeden artacaktır.

Çözüm, anti-hegemonik mücadelenin zaferle taçlandırılmasından geçmektedir. Bilindiği gibi anti-hegemonik güçlerde uygarlığın kuruluşundan beri bitmez-tükenmez mücadeleleriyle demokratik uygarlık dünyasını günümüze kadar taşımışlardır. Bu dünya, ahlaki-politik toplum olup çeşitli biçimlerde yarı bağımsız ve özerk kent konfederasyonları biçiminde demokratik toplum rolünü oynamıştır. Bu büyük çoğunluk, gerçek ekonominin ve tarihin yaratıcısıdır. Anti-hegemonik güçlerin mücadelesi zayıf da olsa bugüne değin kararlı biçimde var olmuştur. Murray Boockhin buna çok yerinde olarak "Özgürlük Mirası" diyecektir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Soğuk Savaş Zamanı: Birinci ve İkinci Savaşlar ve Hegemonya

Wenda Dursend

Kökleri 14.yüzyıla dayanan Avrupa kapitalist sistem: Rönesans, reform, coğrafi keşifler, bilim ve teknikteki gelişme ve iktisat bilimindeki gelişmeler Merkantilizm, sömürgeciliğin gelişmesi ve modern Avrupa'nın şekillenmesinde başlıca etkenler olmuştur. Kapitalist modernite 16. yüzyıldan 18.yüzyılın sonlarına kadar ticari kapitalizm 18.yüzyıldan 1970'lere kadar endüstriyel kapitalizm, 1970'lerden sonra da finans kapital hegemonya ile küreselleşmiştir. 30 yıl savaşları ve 80 yıl savaşları Avrupa tarihinin en uzun ve yıkıcı savaşlarından olup Avrupa'daki büyük güçlerin çoğunun da dahil olduğu din görünümlü olan ve daha çok Avrupa üstünlüğü için yaşanan savaş sonrası 1648 Vestfalya Antlaşması imzalandı. Bu aynı zamanda Avrupa'nın kendi içinde düzeni yeniden tesis eden, savaş ve iktidar sorunlarını çözen ve güç dengelerini değiştiren tarihi antlaşmalardan biri olmuştur. Fransa, Avrupa siyasetinde alınacak kararlara yön veren ülke konumuna yükselirken; İngiltere, çok daha güçlü olarak Avrupa siyasetinde söz sahibi olmaya başlamıştır. Kutsal Roma Cermen'in Avrupa'yı tek bir imparatorluk altında birleştirme politikasının yerini bir çeşit denge politikası almıştır.

17.yüzyıldan beri güç dengesi devletlerin ya karşılıklı işbirliği içinde oldukları ya da birbirleriyle savaştıkları ve güçlerin rakipleriyle tek evrensel güç olma mücadelesi yönündeydi. 1713'te Utrecht Sözleşmesiyle birden fazla devletin uluslararası sisteme hâkimiyet sağlama stratejisi kabul edilmiş ve küçük devletlerin yaşama güvenceleri güç-denge sistemi üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır. Evrensel imparatorlukların yerini ulusal krallıklara ve ulus-devletlere bırakmanın yolu açılmıştır. Böylece modern çağın başlangıcı olan antlaşma olmuştur. 19. yüzyılın başında Fransa'nın uluslararası sisteme tek başına hakim olma amacı, Fransız ihtilalinin yaydığı fikirlere karşı ihtilal savaşlarını başlattı. Napolyon savaşları sonrasında Fransız ordusunun koalisyon orduları tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra rekabetçi güçler ve büyük güçlerin etkili olduğu Avrupa'daki sınırlar ve güçler dengesini yeniden belirlemeye yönelik kararların alındığı 1815'te Viyana Kongresi gerçekleşmiştir. Fransız devrimi öncesine kadar Avrupa'da güç dengesi sistemi, Fransız devrimine doğru değişmeye başlamıştır. Güç dengesi sisteminde büyük devletler isterlerse küçük devletleri ortadan kaldırabiliyordu. 18. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ise büyük devletler kendi aralarında anlaşarak küçük devletleri ortadan kaldırmaya dönük kararları uygulamaya başlamıştır. Osmanlının ortadan kaldırılarak paylaşımına yönelik ilk teklifler bu döneme denk gelmektedir.

Viyana Kongresinde Avrupa'da barış ve düzeninin ancak Napolyon savaşlarının etkisinin ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşeceğini savunan birçok devlet temsilcisi katıldı ve her birinin kendilerine göre gayeleri vardı. Fransa "Meşruiyet ilkesini" ileri sürmüştür. Bu ilkeye göre Napolyon savaşlarından önceki meşru hükümdarlar, tahtlarına ve topraklarına iade edilmeliydi. Avrupa'nın eski küçük krallıkları ve devletleri bu ilke etrafında toplandılar. Ancak nihai kararları belirleyen dört büyük devlet olan İngiltere, Avusturya, Prusya ve Rusya oldu. Böylece Avrupa haritası yeniden şekillendi. Bu düzenle birlikte 1870'e kadar Avrupa'da gelişen istikrar ve refah, sanayileşmenin ikinci aşamasını gerçekleştirmek için kullanılmıştır. Cezalandırma yerine denge, intikam yerine meşruiyet yönünde hareket edilmiştir. Buna göre Avrupa barışının meşru otoriteye itaatle korunabileceği

kararına vardı. Napolyon'un Avrupa'da kurmak istediği evrensel monarşi bu tedbirlerle önlendi. Napolyon'un yenilgisiyle İngiltere sanayi devrimiyle denizaşırı sömürgecilikte ciddi bir rakibinin kalmamasıyla ve deniz gücü tekeliyle 100 yıl sürecek olan dünya hegemon üstünlüğü dönemine girdi. 19.yüzyılın ilk yarısında Bismarck'ın tarih sahnesine çıkmasıyla uluslararası sistem ve devletlerarası ilişkiler yeni bir döneme girdi. Sistemin kurallarını şekillendirenin güçlü olanın rekabetiyle belirleyen olduğu yönündedir. İttifaklar sistemi ile iç politikada Prusya monarşisinin ayrıcalıklarını koruyarak güçlendirme, dış politikada ise Avusturya-Macaristan imparatorluğunun etkisini kırarak Alman ulusal birliğini sağlamaktır. Bu hedeflerine ulaşmanın yolu olarak dönemin meselelerini diplomasi yerine kan ve demir siyasetiyle sonuçlandırmıştır.

Almanya Osmanlı ile ilişkiler geliştirerek doğuya doğru yayılma politikası izlemiştir

Fransa'nın kurması muhtemel askeri ittifakla Almanya arasında patlak verecek bir savaş Alman birliğinin sonunu getirebilir olasılığı karşısında Bismarck, bu olası savaşı engellemek ve bir bütün Fransa'yı yalnızlaştırmak için ittifaklar sistemi oluşturarak çeşitli anlaşmalar ve teminatlar imzalamıştır. Böylece Almanya'nın siyasi birliğini tamamlayıp güçlü bir imparatorluk olarak Fransa'nın yerini alarak İngiltere karşısında denge olarak Avrupa siyasetinde etkili olmaya başlamıştır.

Alman birliğinin sağlanmasıyla, 1815 Viyana Kongresinde kurulan düzenin yerini ittifaklar sistemine bırakmıştır. Geç bir tarihte siyasal birliğini tamamlayan Almanya, İngiltere ile rekabete girmiştir. Buna karşı İngiltere de Almanya'yı durdurma politikası izlemiştir. Militarizm önemli bir gelişme göstermiş askeri alana büyük yatırımlar yapılmıştır. Almanya Osmanlı ile ilişkiler geliştirerek doğuya doğru yayılma politikası izlemiştir. Bu durum Rusya'yı rahatsız etmiştir. 1907'de İngiltere ve Rusya Reval görüşmelerinde, Almanya'ya karşı ortak hareket etme kararı aldı. Balkanlarda Panslavizm izleyen Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında rekabet durumu aynı zamanda Avusturya-Macaristan'ın Almanya yanında yer almasına neden olmuştur. 1. Dünya Savaşının başlamasından önce bloklaşmalar tamamlanmıştı. Avrupa 20. yüzyılın ilk çeyreğine 30 milyon insanın hayatını kaybettiği büyük 1. Dünya Savaşıyla girmiştir.

Sanayileşmeyle ham maddeye ulaşma gereksiniminin ortaya çıkması ve pazar ekonomisinin gelişmesi, rekabeti artırmıştır. Avrupa ulus-devletlerinin sömürgecilik yarışıyla hammadde ihtiyacını giderme, üretim fazlasının pazarını oluşturma ve dolaşım denetimini sağlamak için egemenliğini kendi sınırlarının ötesine yaymıştır. Rekabetçi aşırı üretim ve azami kar hırsı üretim ve dolaşımın sınırlarını çiziyordu. Bu bakımdan sınırları çizen gücün belirleyiciliğinin rekabetinde sömürge yarışıyla kamplaşmalar gelişmiştir. Sömürgeciliğin hızlanmasında ve daha sonrasında emperyalizme dönüşmesinde ulusal birliklerini ve kapitalist endüstrileşmesini yeni tamamlayan devletlerden Almanya ve İtalya'nın hammadde ve pazar ihtiyacını karşılamak için yarışa girmesiyle, eski güç olan Fransa ve İngiltere'nin sömürgelerine göz dikmelerine neden olmuştur. Fransa ve İngiltere ise bu durum karşısında sömürgelerini bu iki güç karşısında koruma amacı taşıyordu. Avrupa'da tüm bu gelişmeler yaşanırken ABD bağımsızlığını sağlamış yeni kara ve deniz gücü olarak dünya ticaretinde önemli bir sanayi üretimini gerçekleştiriyordu. Pasifik okyanusuna çıktıktan sonra gözlerini uzak doğuya çeviren ABD ve yabancılara açıldıktan sonra bir kalkınma denemesine giren Japonya, 1905'te Çin'le yaptığı savaşı kazanarak Çin'e galip gelmiştir. Bu dönemde Çin, Japonya egemenliği ve baskısı altında olmakla birlikte yine de önemli bir güçtü.

ABD, 1. Dünya Savaşı öncesinde dış politikasında etkili olan Monroe doktrini doğrultusunda, yalnızlık politikası ile Avrupa devletlerini Amerika'dan uzak tutarak, Avrupa'daki olaylara karışmayacak, Avrupa devletlerinin Amerika'daki varlıklarına saygı gösterecek; buna karşılık Avrupa devletleri de Güney Amerika'ya yönelik yeni sömürge politikalarına girişmeyecekti. Roosevelt, bu doktrine eklemeler yapmıştır. Buna göre Avrupa; Amerika'yı işgal edemeyecek, olası bir müdahaleyi kendisi için milli güvenlik tehdidi olarak algılayacaktır. Böylece ABD'ye

kıtada işgal ve ekonomik ilişkilerine müdahale etme hakkı doğacaktır. Latin Amerika yavaş yavaş Britanya'dan Amerikan etkisine geçiyordu. Savaş öncesi yapılan bir takım gizli antlaşmalarla toprak paylaşımları üzerinden kamplaşmalar şekillenmiştir. İngiltere, Fransa, Rusya, Sırbistan, İtalya, Portekiz ve son olarak ABD'nin katıldığı İtilaf devleri ile Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorluğu ile Bulgaristan'ın yer aldığı ittifak devletleri olarak bloklaşmıştır.

Savaş Sonrası Kürdistan'ın Yeni Durumu

20.Yüyılın ilk çeyreğinde herkesin kendi hesapları ve hedefleri doğrultusundaki kamplaşmaların getirdiği kırılganlık son olarak Avusturya-Macaristan veliaht prensinin öldürülmesi olayıyla modern tarihin en yıkıcı savaşlarından biri olan 1. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Osmanlı yönetimindeki İttihat Terakki Cemiyeti Enver, Talat ve Cemal paşaların Turancılık politikaları ile kaybedilen toprakları geri kazanma üzerinden Almanya ile yaptığı gizli antlaşma ile ittifak güçleri yanında savaşa girmiştir. Savaş sürecinde İttihat Terakki Cemiyetindeki Osmanlı, 1915 Tehcir Kanunuyla Ermeni soykırımını gerçekleştirmiştir. Rusya'da 1917 devrimi sonrası değişen yönetimle Çarlık Rusya'nın, savaş öncesi yaptığı gizli antlaşmaları ifşa ederek savaştan çekilmesi, itilaf güçlerini zor durumda bırakmıştır. ABD savaşın başında tarafsızlığını koruyarak izlediği yalnızlık politikasıyla savunmasını amaçlayarak ileride olası yayılma hareketlerine hazırlık imkânı oluşturmuştur. Savaş patlak verince tarafsızlığını ilan etmesine rağmen savaş boyunca itilaf güçlerine silah satışı yaparak ekonomik kar sağlamıştır. İtilaf güçlerine yaptığı silah ticaretine tepki olarak ABD gemilerinin Alman denizaltıyla vurulması üzerine ABD başkanı savaş sonlarına doğru Wilson Prensipleri adı altında ulusların kendi kaderini tayin etme hakkını içeren bildiri yayınlayarak, itilaf devletlerinin yanında savaşa girmiştir. ABD'nin savaşa girmesiyle savaşın seyri İtilaf Devletleri lehine değişmiştir. Aynı şekilde savaşın sonlarına doğru 1917 Ekim Devrimi sonucu, Çarlık Rusya'nın yıkılmasıyla Rusya'nın savaştan çekilmesi Almanya'yı rahatlatmış olsa da, ABD desteğiyle itilaf güçlerinin ilerleyişini sürdürmesi karşısında ittifak devletleri yenilgiyi kabul ederek savaştan çekilmişlerdir. Savaş sonrası yapılan barış antlaşmalarıyla yenilgiye uğrayan devletleri ağır şartlar taşıyan savaş tazminatlarıyla ağır yükümlülükler altına almış, bu da daha sonra gelişecek 2. Dünya Savaşının alt yapısını hazırlamıştır.

Yaşanan siyasi ve sosyal çalkantılar yeni siyasi ideolojiler ve rejimler oluşturmuştur. Faşizm ideolojisinin doğmasına Almanya ve İtalya'da iktidara gelmelerine neden olmuştur. Yine Avrupa'da güç dengeleri değişmiştir. Savaşın galibi olan İngiltere ve Fransa'nın ağırlığı artmıştır. İngiltere'ye karşı Avrupa'da önemli bir rakip güç konumuna gelen Almanya'nın yenilmesiyle İngiltere bir süre daha hegemon gücünü korudu. Savaş sonrası uluslararası siyasi düzeni tesis etmek, barış ve güveni sağlayıp devam ettirmek amaçlı kurulan Milletler Cemiyetine ABD katılmayarak tekrar içe çekilmiş ve uluslararası siyasette izolasyon bir siyaset izlemiştir. Bolşevik devrimiyle reel sosyalizm 1922'de SSCB kuruluş bildirgesini ilan etti, böylece kapitalist sistem karşısında reel sosyalizm oluştu. Almanya ise savaştan yenilgiyle çıkması sonrası büyük güç kaybına uğramıştır.

Savaş sonrası Wilson prensiplerine karşılık sömürgecilik, mandacılık olarak güncellenmiştir. Savaş sonrası Avrupa'nın ve Ortadoğu'nun siyasi haritası değişmiştir. Ortadoğu'nun yapay sınırları çizilerek büyük ölçüde siyasi haritası çizilmiştir. Ortadoğu, sahip olduğu konumu nedeniyle 1. Dünya Savaşıyla birlikte dış güçlerin yoğun saldırısı ve baskısı altında tutularak müdahalelerle yeniden şekillenmiştir. Bölge; büyük devletlerin yoğun güç mücadeleleri altında zayıflayarak istikrarsızlığın yaşanmasına neden olmuştur. Gelişen sanayinin enerji ihtiyacı temelinde petrol kaynakları ve ticaret yollarının denetimi, ağırlıkta hegemon güç olan İngiltere belirleyiciliğindeki denetimle şekillenmiştir. Ortadoğu, İngiltere ve Fransa hâkimiyetine girmiştir. Lozan Antlaşmasıyla, Osmanlı yerine modern Türk ulus-devleti resmileşirken; Kürdistan dört devlet arasında pay edilerek parçalanmıştır. Musul-Kerkük petrolleri daha sonra Türkiye ile yapılan antlaşmayla İngilizlere bırakılmıştır. Ortak vatan da, ortak gelecek olarak Kürtlerin yeni cumhuriyetle yaptıkları ittifak yok sayılmış, Kürt kimliği katı inkar ve imha siyasetine tabi tutulmuş ve buna karşı gelişen direnişler ise katliamlarla bastırılmıştır. Hakim ulus-devletler

halindeki güçler olan Arap, Fars ve Türk devletleri izledikleri tekçi ve merkeziyetçi anlayışla halklar, inançlar, kültürler beyaz, kara ve yeşil faşizmin içinde adeta eritildiler.

Büyük güçler arasındaki silah teknolojisindeki gelişmelerle silahlanma yarışı hız kesmeyerek rekabet ve çıkar çatışmaları, 1939-1945 tarihleri arasında dünyada büyük felaketlerin ve yıkımın yaşandığı 2. Dünya Savaşına neden olmuştur. 1. Dünya Savaşından yenilgiyle çıkan Almanya'da milliyetçilik Hitler liderliğinde Nazizm ideolojisi olarak, İtalya'da ise Mussolini tarafından Faşizm olarak yükselişe geçmiştir. Almanya ve İtalya'nın faşist devletlere dönüşerek ve yayılmacı politika izlemeleri karşısında İngiltere ve Fransa müttefik devletler birliğini oluşturdu. Almanya etrafında ise mihver devletler olarak toplanmıştır. 1. Dünya Savaşı sonrası ABD ve SSCB Avrupa siyasetinden uzak kalmıştır. 1929 dünya ekonomik buhranı sistemin en büyük krizi olarak yaşanmıştır. ABD'nin 1. Dünya Savaşı sürecinde önemli oranda altın rezervi ve sermaye birikimi oluşmuştur. Kriz üretimde azalmaya, talepte daralmaya, konut sektöründe durgunluğa, tarım ürünlerinde büyük fiyat düşüşlerinin yaşanmasına ve dış ticaret açığının oluşmasına bağlı olarak başta kuzey Amerika ve Avrupa kıtası olmak üzere daha çok sanayileşmiş ülkeleri etkisine alarak işsizler ve evsizler ordusuna neden olmuştur. Yaşanan bu kriz en fazla da 1. Dünya Savaşında yenilgiyle çıkan Almanya'nın dış borçlarını ağırlaştırmıştır. Bu durum Almanya'da milliyetçilik dalgasını beslemiştir.

Tüm bunlar yaşanırken Uzak Doğu da hareketlenmiştir. Milliyetçi yönetimin egemenliğindeki Çin karşısında Japonya harekete geçerek, Mançurya'yı işgale başlamıştır. Aynı şekilde ABD-Japonya arasında giderek tırmanan mücadele, Japonya'nın Çin'i istila etmesi ve sonrasında ABD'nin Çin'deki menfaatlerini tehdit etmesi giderek ilişkileri gerginleştirmiştir. Japonya'nın Almanya ve İtalya ile üçlü pakt imzalamasıyla bu ittifak direkt ABD'ye yönelmiştir. Bu gelişmelerden sonra İngiltere ve ABD yakınlaşmıştır. Almanya Versay Antlaşmasını tanımadığını, daha öncesinde SSCB ile yaptığı Polonya'ya saldırmazlık antlaşmasını da yok sayarak Polonya'yı işgal etmiştir. Bunun karşısında İngiltere ve Fransa'nın Polonya'ya verdiği güvenceler, onları da Almanya'ya savaş ilan etmesine neden olmuş ve dünyada yeni büyük bir savaş başlamıştır. Dünyanın değişik bölgelerinde de devletler bloklara uygun birbiriyle savaşa girmiştir. Sıcak savaş ağırlıklı olarak Doğu Avrupa, Doğu Asya ve Kuzey Afrika'da gelişmiştir. Savaş sürecinde Hitler Almanyası tarafından Yahudi ve Roman soykırımı gerçekleşmiştir. ABD Japonya'yı kayıtsız şartsız teslim almak için atom bombası kullanarak Japonya'ya yenilgiyi kabul ettirmiştir. Türkiye, savaşın başında İngiltere ve Fransa ile savaşa katılmayı belli koşullara bağlayan ittifak antlaşması imzalayarak, savaş boyunca dışında kalarak içe kapanmış. Ancak Almanya'nın yenilgisi belirlemeye başlayınca, savaş sonrası gelişmelerin dışında kalmamak için müttefiklerin yanında yer alarak Almanya ve Japonya'ya savaş açmıştır. Stalingrad savaşı, Kızıl Ordu ile mihver orduları arasında yaşanan tarihin en kanlı savaşlarından olup, Almanya yenilgisinin önünü açmıştır. SSCB; Kızıl Ordusunun doğudan ABD, İngiltere ve müttefiklerinin batıdan ilerlemesi sonucu Almanya yenilgiye uğratılmıştır. Savaş müttefiklerin zaferiyle sonlanmıştır.

2. Dünya Savaşı Sonrası İki Kutupluluk!

Savaş sonrasında ise Almanya, SSCB'ye bağlı Doğu Almanya(DDR) ile Batı Almanya olmak üzere ikiye bölünmüştür. ABD dışında savaşın galibi olan devletler de savaştan yorgun çıkmıştır. ABD ve SSCB savaşın kazananı olmuştur. Savaş sonrası sömürgeci güçlerin zayıflaması karşısında halkların kendi kaderini tayin etme üzerinden sömürge uluslar, ulusal kurtuluş mücadeleleri başlatmıştır. Savaşı kaybeden devletlerin toprakları işgal edilmiştir. 2. Dünya Savaşını durduramayan Milletler Cemiyetine son verilmiş yerine Birleşmiş Milletler(BM) kurulmuştur. Savaş sonrası Ortadoğu'da yeni bir yapılanma yaşandı. Eski sömürge devletler bağımsızlık savaşına başlamıştır. 2. Dünya Savaşı döneminde SSCB ve İngiliz etkisine giren İran'da 1946'da Mahabat Kürt Cumhuriyeti kurulmuş ancak, SSCB'nin desteğini çekmesi ve İran'dan çekilmesiyle İran tarafından yıkılmıştır. Sistemin milliyetçilik ideolojisinin sonucu olan Yahudi soykırımının izlerini silmek amacıyla halkların iradesini hiçe sayan BM tarafından Filistin'de 1947'de paylaşım planıyla bağımsız Arap ve Yahudi devletlerinin oluşumunu öngörüyordu. İsrail kuruluşunu (1948) resmen ilan etti. Böylece Ortadoğu'nun kanayan yarası

olan İsrail-Filistin sorunu ortaya çıkarak, bölgenin denetim ve müdahaleleri için kullanılmıştır. Savaş sonrası dönemde ABD ve SSCB'nin etki alanlarıyla ABD İngilizlerden boşalan güç dengesinin boşluğunu doldurarak kendi etkisi altına almıştır. SSCB ise ABD karşıtı rejimlerle işbirliğine gitmiştir. 1953'te İran başbakanlığındaki Muhammed Musaddık, İran'daki İngiliz petrol tesislerinin millileştirerek İngiliz ve ABD çıkarlarını zedeleyince CIA tarafından yapılan darbeyle yönetimden uzaklaştırıldı. Mısır'ın Süveyş kanalını millileştirmesi karşısında Batılılar ortak hareket etmiş, bunun karşısında SSCB'de Mısır'ı desteklemiştir. Büyük güçler kendilerine bağlı yönetimlerle bölgenin en büyük enerji kaynağı olan petrolü denetimlerine almışlardır. Soğuk savaş dönemi boyunca bölge devletleri iki blok arasında denge siyasetiyle varlıklarını korumaya çalışmışlardır. Filistin-İsrail sorunu ve onun tetiklediği savaşlar, yine İran-Irak Savaşı Arap ülkeleri arasındaki çelişki ve rekabeti körüklemiştir. Ortadoğu iki blok arasındaki rekabetin etkisinde kalmıştır. Türkiye'nin savaş sonrasında NATO'ya üyeliği ve bu dönemde Amerika ve batı eksenli bir politika izlemesi, hem bazı Arap ülkelerini rahatsız etmiş hem de SSCB ile 1. Dünya Savaşı sonrası iyi olan ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Savaş sonrası aynı şekilde Almanya'nın mağlubiyeti İngiltere ve Fransa'nın tükenişleri Orta ve Batı Avrupa'da bir güç boşluğu yaratmıştır. Soğuk savaş boyunca ABD ve SSCB arasındaki bilek güreşi nükleer silahın arkasına dayanan caydırıcılık ile sözün gücünü kurmada sorunlar diplomasi manevralarıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. 19.yüzyıl ve 20.yüzyıl İngiliz hegemonyası savaş sonrası Avrupa'nın yaşadığı büyük yıkımla, geleneksel hegemon güç dengesi modern Avrupa'da oluşturulan bu yeni düzenle Avrupa merkezli İngiliz hegemonya ABD merkezli hegemonya olarak yer değiştirdi.

Kurumsal mekanizmaları oluşturan Bretton Woods anlaşmasıyla IMF'nin kurulmasına, dünya bankasının oluşturulmasına ABD dışındaki tüm üyeler ulusal paralarının değerini ABD dolarına endekslemişlerdir. Bu sistem ABD'nin içinde bulunduğu ekonomik güçlükler nedeniyle 1971 yılına kadar sürmüştür. ABD başkanı Truman'ın 1947'deki kongre konuşmasında ilk kez dünyanın iki ideolojik ilkeler arasında bölünme aşamasında olduğundan söz ederek, savaş esnasında ABD ve SSCB arasındaki işbirliğinin sona erdiğini, yerini tekrar antikomünizm aldığını ilan etmiştir. Yine SSCB'nin Türkiye'den boğazlardan üst istemesi ve Yunanistan'da sosyalistlerin etkili olduğu, yönetimin olması karşısındaki komünist tehlikeye karşı bu iki ülkeye mali yardım yapacağını açıkladı. Truman doktrinin ilanıyla soğuk savaşın iç ve dış hedefleri karşılıklı olarak liberalizm ve komünizm ilkeleri altında karşılıklı birbirini dışlama şeklinde, ideolojik kavganın bir tarafında yer alma şeklinde bloklaşma içine girdi. Savaşın Avrupa'da getirdiği büyük yıkım ve kaos sonrası Avrupa'da komünizmin güçlendiği ve SSCB'nin etkinliğinin artması, ABD'nin endişelerine neden olmuştur.

Soğuk savaş dönemi boyunca bölge devletleri iki blok arasında denge siyasetiyle varlıklarını korumaya çalışmışlardır

ABD bu durum karşısında önlem olarak Avrupa'nın maddi ve manevi olarak güçlendirilerek ekonomik olarak ayakta kalmasını ve siyasi olarak bağımsızlığını koruyacağı, böylece SSCB'nin ve komünizmin etkisi kırılabileceği yönündedir. Savaşın büyük yıkımlarının olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak için, ABD tarafından İMF yoluyla uygulanacak istikrar programı ile BM ve Dünya Bankası tarafından finanse edilecek yeniden imar planıyla, iki taraflı yüklü kredilerle savaşın büyük yıkımının tamiri olacağı yönündedir. Marshall Planıyla Amerika'nın yapacağı ekonomik yardımlar, daha çok Batı Avrupa üzerinde yoğunlaşması; birinci aşamada Avrupa'nın ekonomik darboğazdan çıkarılması, ikinci aşamada Avrupa'nın ekonomik açıdan tamiri için uzun vadeli bir program öneriyordu. Kısa sürede Avrupa'ya güven verme, uzun vadede ABD'nin, Avrupa'nın içişlerine karışmalı sonrasında Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde duracak bir yardım geliştirildikten sonra bunun uygulamasının Avrupalılara bırakılmasını hedefliyordu. Marshall Planı, Amerikan emperyalizmin Avrupa'da yayılmasını içeriyordu. Savaşın büyük yıkımlarının olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak için ABD tarafından Avrupa devletlerine yüklü krediler verilmiştir.

Avrupa'da 18.yüzyılda başlayan birleşme hareketleri, ABD'nin Avrupa üzerindeki etkisini kırmak için 1951'de Avrupa Kömür Çelik Topluluğunun kurulmasını ve 1957'de imzalanan Roma antlaşmasıyla da Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) oluşturulmuş, son olarak da Avrupa birliğine ulaşmasıdır.

2. Dünya Savaşının, iki karşıt güç galipleri olan ABD ve SSCB başatlığında kapitalist dünya ile sosyalist dünya arasında iki kutuplu yeni bir dünya düzeni oluştu. 1947'de başlayan ve yaklaşık 44 yıl süren soğuk savaş, ABD'nin önderliğinde Batı Bloku ile SSCB önderliğindeki Doğu Bloku arasındaki ekonomik, siyasi, bilimsel, teknolojik, nükleer bir rekabet ve çatışma durumu olarak yaşanılan gerilimdir. Soğuk savaş kavramı olarak ABD ile SSCB arasındaki ideolojik ve siyasi gerginlik olarak, kapitalist blok ile komünist blok arasındaki topyekûn savaşa girmeden, devam eden uzun süreli yüksek gerilimli ilişkileri ifade etmiştir. Küresel boyutta bir güç mücadelesinin yaşandığı bu dönemde ABD, liberal düşünce ve demokratik değerler kavramlarını, SSCB ise özgürlük ve sosyalizm kavramları üzerine söylemler geliştirerek, kendi eksenlerinde hegemon güç olmaya çalışmışlardır. Churchill'in ABD'deki demir perde konuşmasıyla başlar. Konuşmasında sosyalist hareketlerin dünyada yayılması karşısında savaş açarak, Anglo Sakson ülkelerini kendi yanlarında birlikte hareket etmeye çağrı yaptı. Soğuk savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki rekabet ve çekişme dünyada nükleer savaş paranoyasının yayılmasına neden oldu. Bundan dolayı da devletler bir taraf olmayan bertaraf olur anlayışıyla, bu iki blok arasında kendilerine yer bulmaya çalışmışlardır. ABD rızaya dayalı bir hegemonya ile etkinliğini sürdürmeye çalışmıştır! Soğuk savaşın ilk etabı Avrupa'da gerçekleşmiştir. 1949 Çin Devrimi sonrası, 1950-1953 yılları arasında Kuzey ve Güney Kore arasında yaşanan savaşta doğu bloku ülkeler Kuzey Kore'yi, ABD ise Güney Kore'yi destekledi. Türkiye Kore savaşına asker göndererek savaşa girmiştir. Savaş sonrasında NATO üyeliği kabul edilmiştir. 1. Dünya savaşı sonrası SSCB'nin Ortadoğu ve Doğu-Güney Avrupa'daki etki düzeyinin artması karşısında; ABD ve İngiltere tarafından bu etkiyi kırma ve sosyalist düşüncelerin yayılmasını önlemek amaçlı, 1949'da NATO kuruldu. Başlangıçta devletlerin siyasi ve antlaşma koşulları ile siyasi ortaklık olarak kurulan NATO, Kore savaşında ortak askeri bir güç oluşturulunca, askeri bir kimlik kazanmıştır. Düşman tanımlaması olarak kapitalist sistemi tehdit edenler ve özellikle sosyalist komünistler olarak gösterilmiştir. Bu tehditler karşısında iç ve dış politikalar üretilerek, ülkelerde müdahaleler geliştirilmiştir. 1952'de Türkiye üye ülkeler arasına katıldı. NATO tarafından cephe gerisi operasyonların örgütlenmesi olan gladyo Türkiye'de 1953'te kontrgerilla örgütleme olarak seferberlik tetkik kurulu (STK) olarak oluşuma gitmiştir. 1965'te Özel Harp Dairesi ve 1990'lardan itibaren Özel Kuvvetler Komutanlığı (ÖKK) olarak isim değişikliğine gitmiştir. Türkiye'de 6-7 Eylül olayları, 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül gibi darbelerinin gerçekleştirilmesinde rol oynamıştır.

ABD ve SSCB arasındaki rekabet ve çekişme dünyada nükleer savaş paranoyasının yayılmasına neden oldu

NATO oluşumun ardından SSCB'de 1955'te Varşova Paktı'nı kurarak birbirlerine karşı müttefik oluşumuna gitmişlerdir. 2. Dünya Savaşı sonrası sömürgeciliğe karşı gelişen ulusal kurtuluş savaşları sonrası Asya, Afrika ülkeleri Hindistan ile öncesinde doğu blokunda yer alan Çin ve Yugoslavya'nın SSCB ile girdiği görüş ayrılığı sonrası; bağlantısızlar hareketi ismini veren üçüncü bir blok oluşmuştur. ABD ile SSCB arasındaki rekabet olmakla birlikte, nükleer bir savaşa yol açabilecek çatışmaların önlenmesi için de tedbirler almaya başladılar. Bu amaçla yapılan görüşmeler 1962'deki Küba füze krizi olayına kadar karşılıklı olarak diplomasi ile sürdü. Küba krizi döneminde ABD, Türkiye'ye füze konumlandırmış; buna karşılık olarak SSCB'de müttefiki Küba'ya uzun menzilli güdümlü nükleer füze konumlandırmıştır. Karşılıklı restleşme şeklinde gelişen bu durum karşısında küresel bir savaşın patlak verme ihtimalini gündeme getirmiştir. Ancak sonrasında iki güç karşılıklı olarak yerleştirdikleri füzeleri kaldırarak anlaştılar. Yumuşama dönemi, iki gücün Küba'da takip ettikleri krizin savaş eşiğine varacak davranışlardan kaçınma şeklinde ortaya çıktı. Küba krizinde dünyanın nükleer bir savaşın eşiğinden dönmesi, bu süreci hızlandırmış

ve çözüm için birçok antlaşma imzalandı. 1960-1961 yıllarında gerçekleşen görüşmeler, detant (yumuşama) dönemi olarak tanımlanmıştır. Bu sayede birçok ülke, aralarında yaşadıkları birçok sorunu diyalog yoluyla çözme yoluna gitmişlerdir. Detant döneminde diğer önemli gelişme olarak ABD gözetiminde Mısır ile İsrail arasında Camp David Antlaşmasıyla Mısır, İsrail'i tanıyarak Filistin topraklarını İsrail işgaline açık bıraktı. Bu durum Arap dünyasının liderliğinde büyük sarsıntı meydana getirdi. 70'li yıllarla birlikte ABD, Çin'e uyguladığı yalnızlaştırma politikasından vazgeçmiştir. Sonraki yıllarda iki ülke arasında birçok ticaret antlaşması imzalanmıştır. SSCB ve ABD dönemin iki süper gücü olarak diplomatik alanda bir uzlaşı içinde olmuşlardır. Siyasal anlamda rekabet devam etmiştir. İki güç arasındaki rekabet bu dönemde birbirine yakın rejimleri destekleyerek devam etmiştir. 2. Dünya Savaşıyla Japonya'nın hâkimiyeti altına giren ve ABD'nin 1963-1973 arası Vietnam'ı işgaliyle başlayan Vietnam Savaşı, soğuk savaş döneminde Kore savaşından sonra yaşanan ikinci sıcak savaş olmuştur. Savaş sonucunda dünyada anti-Amerikancılık gelişti. 1975'te Amerikan ordusu, Vietnam'dan çekilmek zorunda kaldı. 1968, dünyada sistem karşıtı birçok barış ve özgürlük hareketi ortaya çıktı. Soğuk savaş sürekli bir gerginlik hali olarak yaşansa da başlangıcından bitişine kadar iki güç doğrudan sıcak savaşla karşı karşıya gelmeyerek, daha çok ideolojik çekişmeyle yaşanmıştır. ABD'nin Reagan doktrini çerçevesinde 80'lerden 90'lara kadar ki soğuk savaşın son süreçlerinde ABD, SSCB destekli Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerindeki antikomünist hareketlere açık ve gizli destek vermiştir. Türkiye'de, 12 Eylül Faşist darbesiyle devrimci hareket tasfiye edilmiştir. Ekonomik alanda dışa açılma olan 24 Ocak kararları hayata geçirilmiştir. Beyaz Türk faşizminin bunalımıyla Kemalist 1. Cumhuriyetten yeşil faşizm olan Türk İslamcı 2. Cumhuriyetin inşasına geçilmiştir.

Sonuç

Gelinen aşamada özü; sömürü baskı olan kapitalist modernite toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel olarak bir bütün tarihinin en büyük sistem krizini yaşamaktadır. 20.yüzyılda 1. ve 2. dünya savaşlarıyla oluşturulan siyasal sistem aşılırken; 21.yüzyılda kurmak istediği yeni sistemi, 3. Dünya Savaşı ekseninde Ortadoğu merkezli olup, savaş giderek yayılarak derinleşmektedir. Halkların özgürlük eğilimine karşı yeni kölelik kültürünün sürdürücüleri olan sistemin hegemon güçleri, kendi aralarındaki ilişki ve çelişki temelli çıkar çatışmaları üzerinden dünya düzeni yeniden şekillendirilmeye çalışılıyor. İki kutuplu dünya sistemi üzerinden oluşturulan soğuk savaş, döneminin 89'da SSCB'nin çözülmesiyle beraber siyaset bilimci Fukuyama, her hegemonyanın kendini son hegemonya olarak ilan etmesi şeklinde bir ezberle; tarihin liberal demokrasiyle birlikte sona erdiği şeklinde soğuk savaş sonrası, kapitalizmin alternatifsiz kaçınılmaz nihai son bir sistem olduğu yönünde belirlemede bulunmuştur. Bugün yaşanan 3. Dünya Savaşı gerçekliğinde bu peşin hükümlülük boşa çıkmıştır. Hegemonik güçlerin çıkar savaşları hegemonyalarını büyütme amacı taşıyor. Ortadoğu merkezli yaşanan 3.Dünya Savaşı ile 20.yüzyıl siyasal sistem aşılmaktadır. 21 . yüzyıl siyasal sistemin, Ortadoğu merkezli olarak, özellikle Kürdistan ve Suriye'de yoğunlaşarak derinleştiği tarihsel bir süreçten geçiyoruz. Kapitalizm sürekli kriz oluşturarak, yeni savaşlar geliştirerek, jeopolitik çıkarlar temelindeki kirli planları doğrultusunda, kendilerine göre esnetilebilen ulus-devletin kutsal sınırlarının dokunulmazlığı mitiyle egemenlik sultasında kendisini kutsamaktadır. Sistem, yaşadığı krizi yeni bir dünya düzeni oluşturma üzerinden aşmak için, 3. Dünya Savaşının çatışma alanlarıyla varlığını sürdürmeye çalışıyor. Yaşadığı çoklu krizden çoklu savaşla çıkmaya çalışan kapitalist düzenin hegemon güçleri, çıkarları temelindeki ilişki çelişki hali gücün belirleyiciliğinden hegemonya alanlarını büyütme amacı taşıyor. Kapitalist sistem; jeopolitik çıkarları temelinde halkların eşitlik, özgürlük, demokrasi taleplerini sürekli kriz üreterek ve kaos halinde tutarak yeni savaşlar geliştirerek, bastırmaya çalışarak, kendini yeniden yapılandırarak ayakta kalmaya çalışmaktadır. Böylece dipten gelen anti iktidar güç olan halkların özgürlük demokrasi eşitlik talepleri karşısında bir ittifak etme durumuyla bu talepler bastırılmak istenmektedir. Buna karşı halklar da kendi demokratik özgür geleceklerini inşa etmenin adı olan 3.Yol siyasetiyle çıkışını yapıyor.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Yazılmamış Bir Tarih: Sistem Karşıtı Hareketlerin Hegemonyaya Karşı Direnişi

Abdülmelik Ş. Bekir

İnsanlık tarihi ya da daha özel anlamı ile toplumsal tarih aynı zamanda politik/ekonomik/kültürel bir tarihtir. Kadın otoritesinin merkezde olduğu; anaerkil eşitlikçi komünal toplumlardan erkek egemen klan, kabile, aşiret, ulus, devlet süreçlerinde siyasal sistemler hep var olmuştur. Sözkonusu bu sistemler de -anaerkil eşitlikçi komünal yapılar/doğal toplum özelliği taşıyanlar hariç-kendi hegemonyalarını kurarak toplumları yönetmek istemişlerdir. Anaerkil komünal, daha doğru bir deyişle doğal toplumlar dışındaki erkek egemenlikli sistemler, hegemonyayı mutlak iktidarlarını sürdürmek için yeniden yaratarak günümüze kadar gelmişlerdir. "Tarihsel süreç içerisinde toplumları egemenliği altında tutan sistemlerin ana karakteri erkek egemenlikli iktidardır. Bu iktidar yapısı merkezi uygarlık/kapitalist modernite olarak tanımlanabilir. Toplumsal tarihi iktidar merkezli, düz çizgisel ilerlemeci olarak yapılandırır."[1]

Hegemonya ve Kısa Tarihi

Bu yapı, kendi iktidar ve otoritesini sürdürebilecek hegemonyayı; mülkiyetçi özelliği ile maskeler takılarak ya tanrı-kral, rahip-kral ve giderek seçkin ulus-sınıf eksenli devlet düzenlerinde, kendilerine yeni isim ve sembollerle iktidar blokları kurmuşlardır. Kurulan bu iktidar bloklarının temel özelliği özel mülkiyete dayalı, erkek egemenlikçi bir sistemdir. Hegemonik özellikler taşır. Özünde anaerkillik ve toplumsal özgürlük taşıyan doğal toplumları kendisine karşıt olarak tanımlar, toplumları bir bütünen siyasi-iktisadi-kültürel açıdan baskılayıp kendisini sürekli olarak yeniler. Bütün bilimleri, özellikle sosyal bilimleri-tarihi kendisini merkeze alarak yazar/yorumlar. İşte tam da bu noktada "hegemonya" kavramı ve oluşturulan bu hegemonyaya alternatif olabilecek sistem karşıtı hareketler ortaya çıkar. Merkezi Uygarlık/Kapitalist Modernite formunda kendisini gösterirken buna karşı doğal toplum özelliği taşıyan komünal eşitlikçi karakterdeki toplumsal yapılar, ki bunlar ağırlıklı olarak -çöllerin derinliğinde, dağların eteklerinde, ormanların içlerinde-baskı altında olsalar da kendilerini var etmeyi bilmişlerdir. Kapitalist Modernitenin hegemonik güçleri bu yapıları, yok sayan tarih ve "marjinal" kılan bakış açıları ile sınırlandırmaya hatta ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Buna rağmen doğal toplum özelliği taşıyan komünal benlikleri ile eşitlikçi-özgürlükçü dinamikleri ile bütün toplumsal tarih süreçlerinde var olmuşlardır. Bu yapılar, özünde sistem karşıtı hareketlerdir. Sistem karşıtı bu hareketler, tarihin akışkanlığında hegemonların tarih-sosyal bilim ve siyaset bilimcileri tarafından "ilkel" komünal, kabile, cadı, köle, barbar, serf, işçi, kimliksiz ulus, işçi/proleter, işsiz ve terörist gibi tanımlamalarla adlandırılmışlardır.

Biz de bu makalede "hegemonya" ve "sistem karşıtı hareketlerin" hegemonyaya karşı direnişlerini ve direnişlerin tarihi eksenini irdelemeye çalışacağız. Tarihin akışı içerisinde 'gizil' bırakılan, ötelenen bu anti-hegemon hareketleri anımsatarak günümüze kadar direnerek nasıl geldiklerini ve bunun günümüzdeki sistem karşıtı hareketler için "özgürlük" ilkesi temelinde nasıl bir kültürel, siyasal, sosyal ve tarihsel direniş, miras ve sosyal/siyasal form ya da formlar

1 Abdullah Öcalan, 2010, Demokratik Uygarlık Çözümü

bıraktığını anlamaya çalışacağız. Hegemon sistemler, her dönemdeki iktidar blokları ya da egemenler tarihini de kendi belirlediği esaslar üzerinden yazıp anlatmaya çalışmaktadır. Tabiri caizse yarım asırlık sistem karşıtı bir hareketin de liderliğini yapan Abdullah Öcalan'ın ""tarih günümüzde, biz tarihin başlangıcında gizliyiz" sözüyle işaret ettiği gerçeklik bağlamında, hegemonyaya karşı anti-hegemon mücadelenin tarihsel seyrine değineceğiz.

Egemen yapılar, iktidar blokları Kapitalist Modernite sistemi, toplumsal yapıları egemenliği altına alıp kendisini sürdürmek için de hegemonyaya ihtiyaç duyar. Hegemonya kavramı dar anlamda bir iktidar/yönetim olgusu değildir. Bütünsel bir yapıdır. Küresel/bölgesel özellik gösterir. Her dönem dayandığı bir ideoloji vardır. Hegemonya kurmak, inşa etmek erkek egemenlikli toplum ve siyasetin iktidarının vazgeçilmezidir. Bu sistem "kurnaz erkek aklı"nı kullanarak din-bilim alanlarını da yetkince kullanarak "toplumsal rıza üretimi"ni geliştirir. Böylelikle de kendi yönetimini "kutlu, seçkin ve muktedir" bir iktidar olarak sürdürmek ister. Yasa koyucudur. "Suç ve Ceza"nın özelliklerini kendisi belirler. Toplumlar üzerinde uyguladığı şiddeti kendi yasaları ile tanımladığı bu hukuka bağlar. Şiddete ve sömürüye dayalı tarihini ise "ebedi-ezeli" hakikat olarak sunar. Tarihin bütün evrelerinde bu böyle kendisini gösterir. Hegemonyanın tarihsel akışının bir saniye bile kopmasına, kesintiye uğramasına asla izin vermez. Bunun için sisteme ve sistemi yürütenlere tanrısal öz atfetme gibi en soft yöntemlerden tutalım, bir kıyım makinesi gibi soykırım ve katliamlarla yeryüzünü adeta bir mezbahaneye çeviren en sert yöntemlere kadar her yol kullanılmıştır. Şiddet; araç ve mekanizmalarını sürekli yenileyerek ve geliştirerek "hegemonyanın" kesintiye uğramaması için nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlarla insanlığın ve dünyanın sonunu getirecek bir raddeye ulaşmıştır.

Hegemonyanın kendisini somutlaştırdığı bu tarihsel zinciri kısaca somutlaştırırsak; bilinen haliyle ilk hegemon olan Akad Kralı Sargon'dan beri zincirleme halkalar halinde gelen ve günümüzde yine Sargon İmparatorluğu benzeri bir hegemon olan ABD ile devam eden bu süreç, merkezi uygarlık sistemi açısından ana nehir akıntısı gibidir. Sümer, Akad, Babil, Asur, Hitit, Mitanni, Urartu, Pers, İskender, Roma, Sasani, Bizans, Arap-İslam, Türk-Moğol, Osmanlı, Britanya ve ABD hegemonyaları ana nehri oluştururken Mısır, Elam, Harappa, Çin, Hint, Rus, Frank ile Germen İmparatorlukları ana nehrin yan kolları konumundadır.[2] A. G. Frank, "Bizler çağdaş dünya sisteminin en az 5000 yıllık bir tarihe sahip olduğunu iddia ediyoruz" diyerek iktidarcılığın, insan toplumunda şekillenmesininin başlangıcını çıtalandırıyor. Hegemonya bir yandan bu kesintisizliğe dayanarak kendini, "ezeli-ebedi" hakikat olarak sunmakta öte yandan bir anlık kesintiye dahi izin vermeyerek hegemonyanın sürekliliğini sağlamaktadır. Frank, sistemin ve hegemonyasının tarihsel akışının parçalı değerlendirilmesinin handikapları üzerinde duruyor ve bütünlüklü bir kavrayışın çarpıtılmış tarihsel hakikatlerin bütünlüklü bakış yöntemiyle gün ışığına kavuşacağını ve sistem tarafından köreltilmiş zihinlerin açılmasında önemli rol oynayacağını düşünüyor.[3] Fredy Perlman,hegemonyanın nasıl 5000 yıl önce aşağı Mezopotamya'da başladığının parametrelerini açıklarken "sürekliliğe", "ebedi-ezeli" olmaya nasıl dikkat ettiğini lirik bir şekilde ifade eder. Perlman da, merkezi uygarlığın tarihsel akışı üzerinde durur. İnsanlık için adeta bir kıyım makinesi haline gelen kapitalist uygarlığın aşağı Mezopotamya yani Ur'da başlayan kıyım serüveninin izini süren Perlman, merkezi uygarlık ve hegemonyasının, "daha yukarı" olarak lanse ettiği tarihsel akışının insanlık adına ne menem bir "daha aşağı" gidiş olduğunu gözler önüne seriyor. Leviathan'a benzettiği kapitalist uygarlığı ve erkek egemenlikli zihniyete dayalı hegemonyasını şöyle tarifler: "Ancak Er-Tarih de, Sümer'in ve şimdi tüm Bereketli Hilal'in tekilleşmesiyle aynı nedenden ötürü tekilleşme eğilimindedir. Leviathan bir yamyamdır. Kendinden önce gelenleri de ardından gelenleri de yer. Yeryüzünden ne kadar nefret ediyorsa Leviathanların çokluğundan da o kadar nefret eder. Kendisi dışında her şeye düşmandır."[4]

Merkezi uygarlığın düşünsel hegemonyası tarih boyunca, "ebedi-ezeli" hakikat olarak görülmesini önemli oranda sağlamıştır. Sistemin çözümlenmesine soyunan Frank başta olmak üzere, birçok düşünür dahi günün sonunda, sistemin sürekliliği ve kesintisizliği

2 Öcalan, 2010: Demokratik Uygarlık Çözümü sy.45

3 Dünya sistemi A.Gunder Frank, Barry K.Gills sy.41

4 Fredy Perlman, Er-Tarih'e Karşı Leviathan'a Karşı, sy.5

algısına kapılarak kaderciliğe sürüklenebilmiş... Sürekli hegemonyanın mekanizmalarından geçen, şiddet ve propaganda aygıtlarına maruz kalan topluluklar ise neredeyse verili sistemin dışında alternatifleri hayal edemeyecek duruma getirilmiştir. Uygarlık sisteminden beslenen ve ilintili gelişen sosyoloji, antropoloji, tarih ve siyaset gibi sosyal disiplinler her olay ve olguyu en küçük parçasına kadar irdelerken, merkezi uygarlığın tarihsel akışını, oluşturdukları zihni kodları, ideolojik argümanlarını, tarihsel toplum okumalarını tam da hegemon sistemin istediği şekilde icra etmiştir. Her merkezi uygarlık rıza üretmek ve meşruiyet sağlamak için öncelikle bu alanı denetim altına almış ve dün nasıl mitoloji, din ve felsefeyle meşruiyetini sağlamışsa bugün de bilimsellikle kendi "süreklilik-kesintisizlik" ve "ebedi-ezelilik" algısını hakim kılmıştır. Tekçiliği, faşizmi, kıyım ve katliamları, savaş ve sömürüyü bu zemin üzerinde gerçekleştirmiştir. İnsanlığa adeta kadercilik dışında herhangi bir yol bırakılmamıştır.

Kesintisiz Hegemonyaya Karşı Sürekli Direniş Hakikati

Bu bağlamda madalyonun öteki yüzünün görülmesi insanlık açısından her zamandan daha önemli hale gelmiştir. Verili sistemin dışında çözüm ve alternatiflerin var olduğu gerçeği insanlığın ve doğanın içine girdiği yok oluşun önüne geçmek için elzemdir. Bütünlüklü bir tarihsel okumanın yapılması, kapitalist uygarlık sisteminin dayattığı zihinsel hegemonyanın dışına çıkılması ve bunun da tarihsel, toplumsal bağlama oturtularak yapılması ilk adım olduğu gibi çıkışın da en doğru adresidir. Uygarlık sisteminin resmi tarihinin dışına çıkıldığında kapitalist uygarlık ve hegemonyasına karşı insanlığın adeta destansı bir direnişi, mücadelesi ve savaşı vardır. "Anti-hegemonik güçler de çıkışından beri merkezi uygarlık sistemine ve onun hegemonya güçlerine karşı sürekli varlıklarını oluşturup dünyanın diğer kutbunu yani demokratik uygarlık dünyasını günümüze kadar taşımışlardır. Bu dünyanın esas cevherinin demokratik, ahlaki ve politik olduğu, bitmez tükenmez demokratik konfederasyonlarla kendini hep yenileyip güçlendirdiği, anti hegemonik güçlerin genelde dinlerin ve özelde tek tanrılı dinlerin birer mezhebinde, kendi ideolojik dünyalarını inşa ettikleri ve ekonominin de gerçek üretici güçleri oldukları tartışma götürmez."[5]

Tarih özellikle de toplumsal mücadeleler tarihi, sistem karşıtı hareketlerin yüzlerce ve belki de binlerce örnekleri ile doludur. Ancak Afrikalıların 'Aslanlar kendi tarihlerini yazıncaya kadar avcıların hikayeleri devam eder' sözündeki gerçeklik gibidir bu tarih. Ezilenler, özgürlük isteyen toplumlar, dışlananlar, her türlü iktidar gücüne karşı toplumsal direnişlerin tarihi; kesintisiz ve sürekli bir şekilde kendisini günümüze kadar taşımıştır. Sorun bu toplumsal özgürlük hareketlerinin akışkanlığını ve bütünsel döngüsünü ortaya koyabilmektir. Ancak egemenlik, iktidar yapıları, hegemon güçler adına ne dersek diyelim toplumu, tarihi, felsefeyi en genel anlamı ile ile bilimi modernizmin analitik ve ekonomi merkezli bölümlemesi ile tarihi de kendi kafeslerinden birine hapsetmiş ve akademilerde bunun meşruiyetini sağlamaya çalışmaktadır. Modernizmin liberal iktidar bloklarına karşı mücadele edenler ise ideolojilerini dar sınıf ya da toplumsal çatışmanın farklı katmanlarının mücadele biçimi olarak, tarihsel materyalizmin düz çizgisel ilerlemeci anlayışı ile açıklamaya çalışmışlardır. Ancak bu hep bir yetersizliği içinde taşımaktaydı.

Bu yetersizlik tam da hegemonya ve özgürlük adına savaşan iki taraftan birinin mütemadiyen inkar edilmesiydi. Her şeyin adeta kapalı sistem olarak yaşanma hali... Tek ve biricik, ebedi ve ezeli bir sistem var ve yaşanan tüm mücadeleler, savaşlar, değişim ve dönüşümler bu sistemin içinde olmak mecburiyetinde… Bir yandan hegemon güçlerin kazandığı savaşların büyüklüğünden bahsederken öte yandan bu büyük, önemli ve hayati savaşların diğer tarafının barbar, vahşi, bedevi, serf, işçi olarak ilk etapta zayıf görülmesi, ardından yok sayılması... Büyük savaşın kime karşı kazanıldığı asla yazılmaz. Yazılıp anlatılırsa karşıdaki destansı direnişin, mücadelenin ve en nihayetinde varlığın ikrarı gerçekleşecektir. Bu nedenle resmi tarih özgürlükçü-komünal hareketlerin mücadelesini sürekli, "münferit", "kaide dışı", "geçici" toplumsal arızalar olarak gösterme eğilimindedir. "Toplumsal tarihi ve toplumların ya da bireylerin her dönemde hegemonik güçlere karşı direnişlerini tarih içinde 'münferit' durum ya da vaka olarak tanımlamak tarihsel gerçekliği ters yüz edebileceği

5 Öcalan, 2010: Demokratik Uygarlık Çözümü sy.45

gibi tarihi anlamakta eksiklik ve etik açıdan da önemli problemlere yol açar."[6] Nitekim bugün bahsedilen problemler; salgınlar, insani ve ekolojik kıyımlar, sömürü, yoksulluk, yoksunluk, savaşlar, salgın hastalıklar olarak kendini göstermektedir. Ne yazık ki günümüzün çok, "bilimsel çalışan" akademiyası bu neden sonuç bağlantısını mitoloji kadar çözümlemekten acizdir.

Anti-Hegemonik Direnişin Mitolojik Dili ve Gerçekleşme Biçimi

İktidarcılığın kendini inşa ettiği dönemde; mitolojik anlatılarda, bu mücadelenin ne kadar çetin geçtiğini anlayabilmekteyiz. Tanrılar ve tanrıçalar şahsında somutlaşan mücadele, hegemon güçler ile özgürlükçü-komünal güçlerin nasıl başladığını, hangi evrelerden geçtiğini çarpıcı bir şekilde gözler önüne seriyor. Destanlardaki tanrıça figürü anaç toplumu ve yarattığı değerleri, özgürlükçü ve komünal yaşamı savunurken erkek tanrı figürü ise dehşetvari bir iktidar, güç ve hegemonya savaşı yürütmektedir. İnanna-Enki, Marduk-Tiamat, Prometeus-Tanrı Tiranlar arasındaki savaş, hegemonya savaşının gelişim tarihini anlatmaktadır. Sadece bir mitoloji olarak ele alınamaz. İki sistemin kıran kırana savaşını günümüz tarih ve sosyolojisinden daha gerçekçi anlatımı olarak ifade etmek abartı sayılmaz. Dünyanın neresinde ataerkil sistem kendini inşa etmeye çabalamışsa, karşısına mutlaka ana toplumunun güçleri dikilmiş ve mücadele etmiştir. Mezopotamya ve Anadolu'dan tutalım, Hindistan'a, Afrika'dan tutalım Avrupa ve Amerika kıtalarına kadar bu tarihi süreç, farklı dönem ve frekanslarda olsa da böyle cereyan etmiştir. Mitolojik bir hikaye olarak ele alınması, görmezden gelinmesi ve itibarsızlaştırılması da kapitalist modernitenin resmi tarihçiliğinin gereğidir. Biricik ve alternatifsiz, ebedi ve ezeli algısını sürdürmesi için her zamankinden daha fazla ihtiyacıdır. "Toplumsal belleğin, yazıcıların parşömenlerine ve tabletlerine sıkışmasıyla beraber geçmişin büyük bir kısmı hatta tamamı Firavun ya da Lugal'in tek bir emriyle silinip gidebilir hale gelmiştir. Mısır'da, üzerlerinde güç bela okunan bir kadın adı, anaerkin üstünde bulunduğu birçok tablet bulunur. Hepsinin üstündeki kadın isimleri silinerek bir adamın adı yazılır."[7] Bu ve binlerce benzeri örnek dahi kapitalist uygarlığın direniş tarihi, mirası, kültürü ve belleğine karşı nasıl bir düşünsel hegemonya kurduğu ve sürdürdüğünü çarpıcı şekilde bize anlatmaktadır.

Resmi tarihte tüm özgürlükçü-komünal izler silinse de realitede insanlık tarihinin özünü bu komünal-özgürlükçü mücadeleler oluşturmaktadır. Her ne kadar tarihi yazılmamışsa da, inkar edilerek görmezden gelinmesi de bu sistemsel mücadele, tarihin temel nehirlerinden biri olmuştur. Merkezi uygarlığın hegemonyasına karşı muazzam bir direniş ve mücadele kültürü ve mirası yaratmıştır. Kendine has idari, toplumsal ve siyasal formlar oluşturarak kendini var etmeyi bilmiştir.

Dün olduğu gibi bugün de insanlık adına, "iyi" diyebileceğimiz her şey hegemonyaya karşı direnen anti-hegemon güçlerin yarattığı değerlerdir. Mitolojik kahramanlardan tutalım, dinsel, mezhepsel hareketlere, felsefi, bilimsel ekollerden tutalım, sosyal, kültürel hareketlere kadar tamamı hegemonyaya karşı direniş temelinde açığa çıkmış ve bugün insanlık bu değerler üzerinde varlığını sürdürmektedir. Bu anlamda insanlık tarihinin verili kaynaklara karşı toplumların geliştirdiği direnişlerin tarihsel-toplumsal analizlerini hegemonik tarih okumaları dışında doğru okumalıyız.

Bir Direniş Biçimi Olarak Dinlerin Çıkışı

Anti-hegemonik güçler her şeye karşı bir yandan hakikat arayışını sürdürürken, öte yandan hakikatlerini de ifade etmekte, bunun mücadelesini sürdürmekten geri durmamışlar. İnanç özü itibariyle mitolojinin izahta yetersiz olduğu yerde toplumların; evreni, doğayı, varlığı ve kendini anlama çabasıydı. Hegemonya yoğunlaşmasına paralel olarak anti-hegemonik güçler de kendilerini dini hareketler olarak dönüştürmüş ve gerçekleştirmiştir. Ezidilik, Zerdüştlük, Yahudilik, Manizm, Hristiyanlık, Budizm, Taoizm çıkışları itibarıyla iktidara, hegemonyaya karşı gelişen hareketlerdir. Kıyım makinesine karşı halkların çözüm arayış ve çıkışlarıdır. "Zamanla dinlerin iktidarlarla ilişkilenmesi, hegemonlar tarafından

6 Öcalan, a.g.e.

7 Perlman, Er-Tarihe Karşı Leviathan'a Karşı, sy.63

iktidarlara meşruiyet ve rıza üreten bir aparat haline gelmişse, anti-hegemonik bir güç olmaktan çıkmıştır. Bu olumsuz dönüşümü yaşamaları dinlerin ilk etapta anti-hegemonik bir güç, öz ve muhtevada olmadıkları anlamına gelmez. Nitekim böyle olduğu için toplum bu dönüşümlere karşı tepkisiz kalmamış; ya bu dinlerin içinde onlarca mezhep oluşturarak tepkisini göstermiş ya da başka dini hareketler filizlenmiştir."[8]

Dinlerin mevcut haliyle anti-hegemonik güç olup olmadıkları tartışmalı olmakla birlikte, tarihsel gelişim süreçlerine, geçirdikleri nitel dönüşümlere bakıldığında cevabını anlamak mümkün. İktidarla ilişkileri sonucu dini hareketlerin bir kesiminin anti-hegemonik güç olmaktan çıktığı ve merkezi uygarlık ile onun hegemonyasının eklentisi haline geldiği aşikar. Ancak dinlerin içinde gelişen mezhepsel, inançsal hareketlerin önemli bir kesiminin de ilk gün çıktığı saiklerle anti-hegemonik özlerini korudukları da diğer bir hakikattır. Bu bağlamda dinler ele alındığında düşünsel anlamda olmasa da inananları itibarıyla, içlerinden çıkan elit grupların dışında potansiyel olarak önemli oranda anti-hegemonik eksendedir. Dinler ve dahi içinden çıkan mezhepler de iktidarla ilişkileri bağlamında zamanla aynı handikapı yaşadı. Bu handikap günümüzde de sürmektedir.

Tek tanrılı dinlerin ilk çıkış mekanı olduğundan bu kesimin kapitalist uygarlıkla ilişkileri ve çelişki, karşıtlıkları bakımında önemlidir. Buradan doğru şekillenen denklem, dünyanın diğer coğrafyalarına da benzer şekilde yansıdı. "İnsan aklının ulaştığı çözümler sonuçta iki grupta toplanmaktadır. Birincisi, kötünün veya şeytanın da Tanrı tarafından yaratıldığını söyleyen ve tevhitçi dinlerin kabul ettiği görüştür. Buna göre her şey Tanrı'nın iradesiyle gerçekleşmekte ve şeytan tanrıdan bağımsız bir varlık değil tamamen ona bağlıdır. İnsan özgür iradesiyle ikisi arasında tercihini yapmak durumundadır. İkincisi ise bunun tam zıttı görüştür ki, Tanrı ile şeytanı veya iyi ile kötüyü ayrı ve birbirine zıt olarak anlamaktadır. Dolayısıyla kötünün kaynağı Tanrı'nın dışında aranmalıdır. Kötünün yeri görünen bu dünyadır, maddi alemdir; burada acı çekilir ve mutsuz olunur. Yani kötünün kaynağı bizatihi maddenin kendisidir. Bu görüşün doğal sonucu olarak kötü/şeytan, Tanrı'nın sahip olduğu bütün özelliklere sahip olmaktadır. İşte bu anlayışa düalizm adı verilmiştir. Bu ise Tanrı ile şeytan arasında tam ve bağdaşmaz bir ikilik vardır anlamına gelmektedir. Bu anlamda tarihte görülmüş olan en katı ve klasik gnostik düalizm örneği Maniheizm'dir.[9] Bu ikilem dinlerin merkezi uygarlık karşıtı ya da aparatı olmasında önemli bir parametre olmaktadır.

Nihai olarak da mitolojik anlamda yaşanan mücadele, kendini inanç ve dinler üzerinden sürdürmüştür. Bu ve benzeri durumlar, ilk dönem sistem karşıtı hareketlerin biçim kazanması için prototip niteliği taşımaktadırlar. Girişilen çeşitli biçimlerdeki başkaldırıların çoğu ancak kısmen etkili olmuşlardır. Bazen baskıcıları baskı ya da sömürüyü azaltmaya zorlamışlar ama bazen de bunu hiç başaramamışlardır. Bununla birlikte, ezilenlerin bu başkaldırılarının süregiden sosyolojik niteliklerinden biri, onların 'kendiliğinden' ve kısa vadeli oluşlarıdır. Bu başkaldırılar, yapabildikleri ölçüde etkili olup gelip geçmişlerdir. Bir sonraki başkaldırıya sıra geldiğinde normalde bunun bir öncekiyle açıkça görülen ilişkisi pek azdır. Anti-hegemonik direnişler hegemonik güç biriktirme, sürekli kılma ve ezeli-ebedi bir algıya, gerçekliğe dönüştürmede ve görünür kılma da maalesef yeterli düzeyde başarılı olamamışlardır. Gerçekten de tarih boyunca dünyanın yönetici katmanlarının en büyük avantajlarından biri olmuştur; başkaldırının süreksizliği algısı.

Özgürlükçü/Komünal Akımların Kaynakları: Mazdek, Babek ve Hürremizm

Ortadoğu'nun kadim tarihi, merkezi uygarlıkların baskılarına karşı etnisite ve din temelli direnişlerle şekillenmiştir. Günümüz insanlığının en çok borçlu olduğu komünal değerler bu direnişlerde yaşatılmıştır. Ezidilik, Zerdüştlük, İbrani kabilelerinin direnişi, İbrahimi dinlerin çıkışı, Karmatilik, Haricilik, Alevilik; Hıristiyanlık içinden Heretik olarak değerlendirilen ve daha yüzlerce aşiretsel, kavimsel, mezhepsel, felsefi hareketler baskı ve zulüm karşısında özgürlük hareketleri olarak çıkış yapmışlardır. Bu görkemli direniş tarihinin Nemrutlar karşısındaki adı Hz. İbrahim, firavunlar karşısındaki adı Hz. Musa olmuştur. Sonrasında Doğu-Batı hattında Buda, Konfüçyüs, Zerdüşt, Sokrates şahsında iradi ve ahlaki yükselişi görmekteyiz. Ardından gericileşen

8 Sinan Şahin, Halkların Özgürlük Eğilim, Aram Yayınları

9 Dimitri Obolensky, The Bogomils, Cambridge 1948, 1 vd.

Yahudilik karşısında gizli tarikatların en etkilisi Esseniler Hareketi'nin etkilemesiyle yoksulların kurtuluş umudu olma yolunda Hz. İsa tarih sahnesine çıkar. Bu tarihsel akış Mani dönemine gelindiğinde Esseniler (doğal olarak da İsacılık), Buda ve Zerdüşt düşüncelerinin bir karması halini alır. Bu gelişme seyri, aynı zamanda dini-kültürel etkilenmelerin düzeyini ortaya çıkarır ki, bu da hiçbir hareketin tek başına, saf olarak düşünülmemesi gerektiğini açıklar.

Zerdüştilik; İran-Sasani imparatorluğunun resmi dini haline getirilip iktidarın aracı olma derekesine düşürülünce, buna karşı tarihten günümüze kadar gelişen isyanların sebebi olan reform hareketleri baş göstermiştir. İşte bu temelde Mezopotamya topraklarının tarihsel sıralama olarak Zerdüştilik ve Hristiyanlıktan sonraki ilk büyük dini-felsefik-mezhepsel çıkışlar dönemi Mani ve Mazdek, Hürrem ile başlamış İslamiyet döneminde ise Babek, Ebu Müslim Horasani ve Hallac-ı Mansurlarla devam etmiştir. Mazdek isyanı, tarihin tanık olduğu büyük bir komünalist hareket olarak önemli bir yere sahiptir. Ondan önce komünalist fikirlerle direnen hareketler olsa da hep gizli ve küçük gruplar halinde kalmışlardır. Açık ve yaygın etkisinden ve esasen de savunduğu tam eşitlikçi-ortakçı fikirlerden dolayı Mazdek hareketi ilk komünist hareket olarak anılır. Ancak dinde reformu öngörürken; devlet yapısı içerisinde yer almasıyla geleneksel devletçi sistemin tümüyle dışında bir anlayış geliştirmediğini de eklemek gerekir. Bu durum Ortadoğu'daki direnişlerin genel handikapını oluşturmuştur. Esasen Mazdek'i en eski yaman komüncüler arasında saymak gerekir. İran-Sasani toprakları Mazdek'ten önce Mani'nin reform girişimine sahne olmuştur. Her iki hareket de katliamla bastırılmış olsa da kendilerinden sonraki tarihi de etkilemiş ve çeşitli direnişlerde çizgi olarak yaşamışlardır.

Çağlara Damgasını Vuran Özgürlük Akışı: Mazdekizm

Egemenlerin baskı ve zulüm tarihleri, demokratik uygarlık direnişçilerinin adları dâhil maddi-manevi tüm varlıklarının tarihten silinmeleri amacı üzerine kanla inşa edilmiştir. Bu nedenle Mazdek hakkında da tanıtıcı kapsamlı bir eser geriye kalmamıştır. Fakat günümüze ulaşabilen bilgiler bile Mazdek'in İran ve Ortadoğu demokrasi tarihinde ortakçı yaşam adına geliştirdiği sistematik fikirleri ve direnişiyle adı gururla anılacak bir halk kahramanı olduğunu göstermektedir. Zerdüşt ve Mani'nin ardılı olarak değerlendirilen Mazdek dönemi Yahudi, Hıristiyan, Budist dinleri kadar Yunan felsefi ekollerinin de Ortadoğu'da tanındığı bir dönemdir ve Mazdek'i de etkilemediği düşünülemez. Ancak Mazdek'te ana doğrultuyu belirleyen Doğu toplumsallığı olmuştur. Mazdek geliştirdiği felsefi anlayış ile Zerdüşt rahipleri ile Sasani aristokratlarının ortaklığıyla oluşan erkek egemenlikçi hegemon sisteme karşı eşitlikçi, ortakçı ve özgürlükçü bir düzeni savunmuştur.

Mazdek, düşüncelerinin felsefi temellerini Zerdüşti Düalizm ile açıklamıştır: Aydınlık ve karanlık; iyilik ve kötülük daima savaş halindedir ve Tanrı hariç her yerde bu durum zuhur etmektedir. Din adamlarının ayrıcalıklarının ve ağır dini yükümlülüklerin ortadan kaldırılmasını; tüm kötülüklerin ve günahların kaynağı olan özel mülkiyet, şiddet, haset, öfke ve açgözlülüğün insandan uzak tutularak toplumun bir sevgi ve aşk toplumu haline getirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Varlığın ilk oluşumunu, aynı İyonyalı materyalistler gibi üç temel töz ile açıklamıştır: Ateş, toprak ve su. Diğer yandan Mazdek'e göre aydınlık tanrısı dört kişiye bahşettiği dört güç ve onların da kontrolündeki diğer güçlerle evrensel işleyişi yönetir.

Mazdek'in düşünceleri ve savunduğu toplumsal düzen anlayışı hızla toplum içinde kabul görüp yaygınlaşmıştır. Bunun en temel sebebi de Mezopotamya topraklarında yaşayan halkların ortakçı yaşama aşinalığı ve o günkü koşullarda halen canlı olan köy komünlerinin varlığıdır. Mazdek isyanının ana ekseni sayıları ve acıları giderek artan yoksullardan yana oluyor; doğal olarak da halktan destek buluyordu. Kastlaşmanın yarattığı yaşam düzeyi, farkına bağlı olarak devletin açık taraf tutar hale gelmesi ve devlet erkanının şatafatlı bir yaşam içinde yaşarken halkın giderek derinleşen ve çekilmez hale gelen sorunlarını ciddiye almaması ya da görmemesi isyanın zeminini daha da güçlendirmiştir. Mazdek, Hamedan Kürtlerindendir. Ve iktidarla bütünleşerek bozulan Zerdüştiliği reformdan geçirerek devlet yönetiminde de reformu hedefleyen Mazdek ve taraftarları gittikçe güçlenmişti.

İnanç kaynağı gereği şiddet karşıtlığını savunmuş -pasifist- olan ve devletin içine girerek reform çalışmalarına yönelen Mazdek ve taraftarları kendilerini korumayı başaramamış ve katliamdan geçirilmişlerdir. Mazdek aydınlık tanrısının dört gücünden bahsederken günün koşullarına göre ileri bir reform programını şifreler gibidir: Yargılayarak anlamayı, anladığını korumayı, koruduğunu yaymayı ve sonunda coşkuyla zaferini ilan ederek aşk toplumunu kurmayı müjdeleyen bir reform programı. Fakat ne yazık ki, tıpkı Mani'nin girişiminde olduğu gibi bu erken reform denemesi de katliamla bastırılmıştır. İran yönetimi bugün olduğu gibi politik olarak eritmeye çalıştığı güçleri kendi içine alma ve eritemediğini de katliama tabi tutma tarzını Sasani döneminde ustalıkla uygulamaya koymuş ve sonuç almıştı.

Tarihin İlk Sosyalist Kadın İsyanı: Hürremizm

"Ta hazardan aradım seni
Saçların kara mıdır hala
Ve döver mi dizlerini
Ey isyanın anası
Anlatabilir mi seni yıldızlar"[10]

Mazdek'in katledilmesinden sonra eşi Hürrem bu mücadeleyi yüklenmiştir. Tarih kayıtları ataerkil egemenlerin yazıcılarına kaldığından dolayı Hürrem hakkında pek fazla bilgiye rastlanmaz ve adeta yok sayılır. Hürrem'den beş yüz yıl sonra yaşamış olan Nizamülmülk ve kimi tarihçiler dönemlerine ulaşabilen birkaç bilgi kırıntısını aktarmış olsalar da, bir büyük gerçeğin aydınlanmasında önemli bir rol oynamışlardır. Sonraki hareketlerin özelliklerinden de anlaşılmaktadır ki, Mazdekizm Hürrem tarafından sürdürülmüş ve daha sonra Hürremizm adını alacak olan harekete de kaynaklık yapmıştır. Hürremizm, kökenleri Ezidi/Zerdüşti felsefeye dayanan komünalist bir mücadele çizgisidir. Anadolu Aleviliğinin de temel çıkış kaynağı olan Hürremizmin kavramsal olarak birden çok kökeni bulunmakta ve muhtemelen tümünün de birbiriyle bağlantılı olarak geçerliliği vardır. Hürrem burada bir simge olarak düşünülse bile neolitiğin ve Zerdüşti geleneğin İslamiyet öncesi son kadın isyanı olmaktadır. Kaldı ki Mazdekizmin ve daha sonra gelişecek olan Hürremi hareketlerin kadın eşitliği ve özgürlüğüne yaptıkları vurgu, Hürrem'in sadece bir simge değil tarihi bir karakter olduğunu göstermektedir. Çünkü bu düşünceler kadın iradesi ve mücadelesi olmadan kendiliğinden hasıl olabilecek düşünceler değildir.

Mazdekilere karşı takibatlar Mazdek'in öldürüldüğü katliamla birlikte bitmemiş, I. Hüsrev tahta geçtiğinde de ikinci dalga katliamları gerçekleştirmiştir. Bu katliamcı zihniyetten dolayı Hürremizm yayıldığı her yerde farklı adlar almış, bazen yer altına çekilmek zorunda kalmış ve kültürel olarak etkisini toplum içinde ve direnişlerde sürdürmüştür. Hüsrev ve kendisinden sonra gelen Sasani kralları Hıristiyanlık, Yahudilik gibi diğer dini inançlara genellikle idareci bir mantıkla yaklaşsalar da Mazdekçi akımlara tavırları katliamdan başka bir şey olmamıştır. Bunun nedeni bu akımların özünde var olan komünalizm ve rejime alternatif olmalarıdır. İran içte bu tür bastırma hareketlerini geliştirirken Arabistan'da yeni bir din zaferini ilan etmiş ve hızla yayılmaya başlamıştı. İlk etapta bir yoksullar hareketi olarak gelişen İslamiyet kısa sürede iktidarla buluşmuş ve bölge halklarının birçoğu zor kullanılarak müslüman yapılmıştır. Zor karşısında bile müslümanlığı kabul etmeyen aşiret ve kabileler açık veya gizli direnişlerini sürdürmüşlerdir.

İslamiyet'in devletlerin temel ideolojisi haline getirilmesi ve egemenler elinde baskı aracına dönüştürülmesi karşısında Arap-Bedevi kültürünün özgürlükçü göçebe kabileleri başta olmak üzere birçok direniş geliştirilmiştir. Bu direnişler de genel olarak Bâtıni felsefe ekseninde vücut bulmuştur. Bâtınilik Hürremizmin de bir karakteridir ve onunla kaynaşmıştır. Bir ayrım yapacaksak o da dönemler temelinde olabilir ki, islamiyetin çıkışından sonraki direnişler daha çok dini ve islami motifler taşımak durumunda kalmıştır. Hürremizm komünalist özgürlükçü bir mücadele çizgisi olarak yüzlerce yıl varlığını sürdürmüştür. Emevi devletinin yıkılışı ve Abbasi devletinin kuruluşunda en önemli rolü oynayan Ebu Müslim Horasani'nin 753 tarihinde öldürülmesi ve taraftarlarının katliamdan geçirilmesinden sonra 800'lü yılların ilk çeyreğinde Hürremiler Babek direnişiyle adlarını tüm dünyaya duyurmuşlardır.

10 Tuğrul Keskin, Babek-Bir İsyan, Everest Yayınları, Hürrem'e atfen yazılan şiirden

Doğu'nun Devrimci Ruhu: Babek

Mazdekçiliğin bir devamı olan Hürremizm hareketinin gücünün zirvesine ulaşması Babek döneminde gerçekleşmiştir. Babek Zerdüşti bir Kürt olan Abdullah ile Azeri olan Matar'ın oğludur. Azeri halkı daha sonra Babek direnişini kendi uluslaşmasının temeli yapmışlardır; Kürtler, taşıdığı Zerdüşti karakter ve direnişçiliğiyle sahiplenmişlerdir. Bölge halklarının bu tarz sahiplenmeleri ve kendilerinden saymaları Babek'in taşıdığı toplumcu, özgürlükçü ruhtan kaynaklanmaktadır.

Babek'in ortaya çıktığı koşullara bakıldığında muhalif halk kesimlerine zulüm etmede Emevilerden geri kalmayan Abbasi imparatorluğu başta anılmalıdır. Abbasiler dönemi İslamiyet'in parlak dönemi olarak anılırken bölge halklarının neyle karşılaştığının hesabı büyük korkularla gizlenmekte ve gerçekler çarpıtılmaktadır. Oysa Abbasi İmparatorluğu İslam'ı değil İslam'ın doğuş özüne ters düşerek Emevilere yakın bir konumla karşı-İslam'ı temsil etmekteydi. Dolayısıyla komünalist, özgürlükçü direniş hareketlerinin aslında İslamiyet ile değil karşı-İslam ile savaştığını önemle belirtmek gerekir. Babek kendi döneminde kurduğu toplumsal düzenle eşitlikçi, ortakçı yaşamı hâkim kılmış ve ezilen bölge halklarının umudu haline gelerek 20 yıl sürecek olan isyanlara katılımını sağlamıştır.

Dönemin tüm sistem karşıtı hareketlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenlerini Abdullah Öcalan şu şekilde açıklıyor: "Özellikle Hz. Muhammed'in ölümü, Ehlibeyt'in tasfiyesi ve ardından Emevi ve Abbasi hanedanlıklarıyla birlikte giderek katı bir gerici aşamaya gelinmiştir. Halkı temsil eden çok sayıda Batıni tarikatın ezilmesiyle Ortadoğu uygarlığının üzerine tam bir karanlık çökmüştür. 10.-12. yüzyıllar arasındaki dönem, tüm tarihi etkileyecek büyük bir ideolojik-politik mücadele dönemidir. Ezilen ve yoksullaşan kesimlerin hareketi olarak ortaya çıkan Hariciler, Hürremiler, Babekiler, Karmatiler, Haşişinler, İsmaililer başta olmak üzere tüm Batıni hareketler aslında hem ideolojik hem de pratik olarak büyük bir mücadele vermişler; bir tür ilkel sosyalizmi temsil edip yaşamışlardır. Fakat üretim güçleri ve ilişkilerinin yaşanması gereken feodal biçimi henüz rolünü tam oynamadığından bu hareketlerin tam başarısı mümkün olmamıştır. Ama yine de özgürlük ve eşitlik mücadelesi tarihinde büyük bir yerleri vardır."

Özgürlük ve Komünalitenin İnşası: Karmatiler

Anti-hegemon hareketler farklı niteliklerde olsa da tüm halklarda benzer süreçleri izlemişlerdir. Kapitalist uygarlık devlet formuyla güç yoğunlaşmasına dayanarak sömürücü çarkını sıktıkça halklar özgürlükçü/komünal mücadeleyle cevap vermişlerdir. Aryen toplumlarında Ezidilik, Zerdüştlük, Manicilik ve bunların oluşturduğu felsefi zemin üzerinden yükselen Mazdeizm ve Hürremizm şeklinde cereyan etmiştir. Bir hareket ve akım haline gelen Mazdeizm/Hürremizm sürekliliğini Cavidan, Babek, Ebu Müslüm Horasani, Sühreverdi ve onlarca öncüyle sürdürmüştür. Bu direniş Bilibaslar (Bêlibas-Kürtçe baldırıçıplaklar anlamına gelir) isyanıyla Kürdistan, İran, Azerbaycan ve Ermenistan'a, Arap özgürlükçü/komünal güçleri olan Harici, Alevi ve Karmatilerle buluşarak Irak, Suriye ve Yemen'e kadar yayılmıştır. Ortadoğu halklarının işçi, köylü, yoksulların katıldığı isyan dönemi, hegemon-devletçi güçleri Ortadoğu sathında yenilgiye uğratmıştır. Bilbaslar isyanının bir parçası olan Zenc isyanına dayanan Karmati hareketi 150 yıl sürecek olan özgürlükçü/komünal bir sistem kurmayı başardılar. Özgürlükçü bir komüncü olan Hamdan Karmat da Mazdek, Hürrem, Babek, Ebu Müslüm gibi anti-hegemon sistemlerin öncüleri arasındaki yerini aldı. Fars ağırlıklı olarak gelişen İsmaili akımının bir fraksiyonu olan Fatımilik de şematik olarak farkı olsa da kendini uzun süre sistemleştirerek coğrafya hakimiyeti kurmuştur. "Fatımi İsmâililiği dediğimiz bu dönem İsmâili hareketinin altın çağını oluşturur. Kuzey Afrika'dan bugünün Pakistan topraklarına kadar yayılan bu 'altın çağ' devri İsmâili düşüncesi ve edebiyatının doruk noktasına ulaştığı dönemdir."[11]

Anadolu'ya Uzanan Ortakçılık Ruhu

Dinlerin kapitalist uygarlık kesimine eklemlenen kesimlerine karşı özgürlükçü/ komünal değerleri esas alan halkların mücadelesi Ortadoğu ve Anadoluya gelen Türk ve Türkmen toplulukları arasında da hızla

11 **Farhad Daftary, İsmaililer Tarihi ve Öğretileri, sy. 74, Alfa Yayınları**

yayılmaya başladı. Hegemon güçlere karşı yoksul halk kesimleri kendi değerlerine yakın bulduğu Aryen ve Arap halklarının özgürlükçü/komünal değerlerini Alevilik-Bektaşilik geleneği olarak benimsedi ve anti-hegemon mücadele, direniş ve felsefeyi Anadoluya taşıdı. Türk iktidarcı elitlerine karşı ortakçı, özgürlükçü gelenek kapsamında gelişen tüm mücadelelerde yer aldı. "Selçuklu ve Osmanlı hegemon gücüne karşı Aryen merkezli anti-hegemonya akımının devamı ve yansıması olarak Alevilik, Mevlevilik, Ahilik, Bektaşilik gibi akımlar geliştirmiş, Baba İlyas, Hacı Bektaşı Veli, Şeyh Bedreddin gibi öncüler çıkararak Anadolu'nun yoksul halklarıyla birlikte on yıllarca süren Babai ve Celali gibi isyanları geliştirdiler."[12] İsmailikle yakın bağlar içinde gelişen bu hareketler Kafkasya'dan Anadolu'ya kadar hegemonyaya karşı anti-hegemonik mücadeleyi geliştirdiler.

Mezopotamya'dan Avrupa'ya Anti-Hegemonik Direniş

İnsanlığın ana kadın öncülüğünde ilk sistemleştiği bölge olan Mezopotamya bugünkü uygarlık sistemine kaynaklık eden karşı sistemin de geliştiği yerdir. Ana hücre olduğunda yarattığı, "iyilik/aydınlık" da "karanlık/kötülük" de yan hücreler olarak dünyaya yansıdı. Maalesef karanlık yön kendini sürekli hale getirerek kapitalist sistem şeklinde tüm dünyaya hakim oldu. Elbette aydınlık yönünün de benzer bir yayılma gösterdiği sarih bir hakikattır. Bu alanlardan biri de bugün merkezi uygarlık konumunda olan Avrupadır. Hegemonyanın kurumsallaşması sürecinde Ortadoğu kadar kanlı bir süreç ve buna karşı anti-hegemon güçlerin mücadelesine sahne oldu. Ana kadın toplumunun direniş mirası bu coğrafyada önemli bir direniş geliştirmiştir. Ezilen yoksulların hareketi olarak gelişen Hristiyanlık yüzyıllarca Roma hegemonik merkezine karşı gerilla savaşı dahil olmak üzere dağların doruklarından vadilerin derinliklerine, köylerden şehir varoşlarına kadar yoğun bir mücadele ve direniş içinde oldu. Ataerkil sistemin yozlaştırıcı, köleleştirici faktörüne karşı aziz ve azizelik geleneği, komünal yaşamı esas alan Manastır geleneğini geliştirdi. Öncül dinleri gibi iktidara eklemlendiği noktada da alt mezhepler şeklinde tepkiler gelişti.

"Feodalizmden evrilen kapitalist karşıdevrim öncesinde yükselen komünal mücadeleler, Binyılcı ve heretik hareketler, alternatif komünal yaşam modelleri inşasında tabandan gelen kadın hareketleri ve daha eşitlikçi ilişkiler kuran ilk örgütlü kalkışmalar, feodal iktidara karşı yükselen mücadeleler içinde doğmuştur."[13] Din dışılık anlamına gelen Heretik olarak tanımlanan bu mezheplerin sayısı neredeyse 150 civarındadır. Direnişin bir parçası olan pagan inançlar "sapkın" olarak, kadınlar, "cadı" olarak, bilim insanları, "simyacı" olarak yaftalanarak katliamlardan geçirildi. Özgürlükçü/komünal yaşamda ısrar eden, sömürüye ve iktidara karşı direnen köylüler, işçiler benzer katliamlarla karşı karşıya kaldılar. Amerika kıtasında da Avrupa merkezli iktidar ve hegemonyanın taşınma sürecinde benzer bir direniş geliştirildi. Eşitlikçi, komünal ve özgürlükçü yaşamlarını korumak adına yüzyıllarca amansız bir direnişin içinde oldular.

Her ne kadar merkezi uygarlık güçleri gibi kendini organize etmezse de,ki bu özgürlükçü/komünal ve iktidar karşıtlığını muhteva eden karakterlerinin de bir gereğiydi, hegemonyanın olduğu her yerde muazzam bir direniş ve mücadele geleneği, kültürü ve mirası oluşturdular. Dünyanın farklı coğrafyalarında merkezi uygarlık güçleri sömürü düzenini inşa ettikçe sistem dışı güçler de direniş geliştirdiler, mücadele ettiler, alternatif modellerini inşa etmenin çabasında oldular. Asla geri durmadılar, ilk devlet ve imparatorluktan itibaren sömürgeci, talancı güçlerin korkulu rüyası olmayı başardılar. İmparatorluklarını başlarına yıkıp kale duvarlarının içine hapsettiler. Sistem dışı güçler dağlarda, ovalarda, köylerde, kırlarda özgür ve komünal yaşarken hegemon güçler kalelerin dört duvarı arasında yüzyıllar boyunca adeta zindan hayatı yaşadı. Binlerce, on binlerce askeri güç olmadan asla özgürlükçü, komünal güçler gibi rahat hareket edemediler.

Perlman'ın deyimiyle, "solucan" defalarca parçalandı, yıkıldı, dağıtıldı ancak her seferinde özgürlükçü/komünal güçlerin anakadın toplumundan sonra yaşadığı alternatif model eksikliği nedeniyle yeniden fırsat bularak çürümüş parçalarını bir araya getirdi. Zor aygıtlarını elinde bulundurması ve sürekli sömürüye dayalı sermaye biriktirdiğinden, savaş tekniğinin gelişimiyle iktidarcı güçler surların

12 **Ezoterik Öğretiler Ansiklopedisi, Bilgelik Okulu Yayınları**

13 **Dalya Hazar Kalonya, https://feministbellek.org/cadi/**

dışına çıkabildiler. Çıkınca da karakterleri gereği gittikleri her yere yine savaş, ölüm, kıyım ve sömürü götürmekten geri durmadılar. Uygarlığın merkezi Ortadoğu'dan Avrupa'ya kayınca sistem karşıtı güçlerin düşünsel, pratik mücadele öncülüğü de burası oldu. Mazdeklerin, Hürremlerin, Babeklerin, Sühreverdilerin, Karmatilerin yaptığı öncülüğü bin yıl sonra Avrupa'nın özgürlükçü/komünal güçleri üstlendi.

Bin Yılların Özlemi: Sosyalizm Pratiği

Son 200 yıldır hakim sistem olan kapitalist moderniteye karşı sosyalist mücadele bu öncüler tarafından geliştirildi. Sosyalizm düşüncesi bu doyumsuz sömürüye karşı sistem dışı hareketlerin deneyimlerine dayanarak açığa çıktı. İnsanlığın anakadın toplumundan itibaren özlemini çektiği, uğruna mücadele ettiği, büyük bedeller ödediği yaşamı kurmak için kısa sürede çığ gibi büyüyerek dünyanın üçte birini kapitalist uygarlık güçlerinin elinden aldı. İnsanlığı yeniden özlemleriyle buluşturdu. Ancak uygarlık sisteminin bin yıllardır dünyaya hakim olmasının sonuçları olmuştu. yüzyıllarca sistemin tedrisatından geçen özgürlükçü/komünal güçlerin öncüleri sistemden etkilenmiş, sistemin siyasal formu olan devletçi yapı başta olmak üzere birçok zihni kodunu özgürlükçü/komünal yaşamı inşa etmekte kullandı. Kapitalist uygarlık araçlarıyla özgürlükçü/komünal yaşam inşa çabası maalesef 70 yıl sonra başarısızlıkla sonuçlandı.

Modern/Yeni Sistem Karşıtı Hareketler: Nasıl Yapmalı?

Sistem karşıtı yeni hareketlerin karakterini incelerken öncelikle dayandıkları tarihsel kültürel geçmişe bakmakta fayda var. Zira toplumsal, siyasal ve ideolojik tezahürü olan bir hareketin, ahlaki, politik ve kültürel mirastan yoksun olması düşünülemez. Bu mirasın sağlam olması ve bu mirasa güçlü bir şekilde dayanmak etkili olması ve gerçek bir sıçrama yapmasının da öncül adımıdır. Tıpkı Babek'in bin yıl önceden seslendiği gibi. Babek son sözlerini söylerken tarihten bugüne şöyle sesleniyordu: "… Tüm zalim hükümdarlar gibi sen de yanılıyorsun. Çünkü benim destanım öyle bir destandır ki, ne Babek'le başlamıştır ne de Babek'le bitecektir. Ey zavallılar, siz hiçbir zaman özgürlük yangınının ne demek olduğunu anlamayacaksınız."[14] Bu birkaç cümlelik manifesto dahi yeni sistem karşıtı hareketlerinin nasıl olması gerektiğine dair önemli bir mesaj vermektedir. Bu çağrıya kulak verdikçe sistem dışı hareketlerin sürekliliği sağlanır ve tarih boyunca içine düşülen senkronizasyon sorunu giderilebilir. Elbette yaşanan değişim dönüşümün ya da çağın şartları, zamanın ruhu görmezden gelinemez. Ancak hareket noktasının bilinmesi, menzile varmanın ilk adımı olduğu gerçeği açısından yeni sistem dışı hareketlerin, tarihin derinliklerinden süre gelen kapitalist uygarlık karşıtı mücadelelerle düşünsel, kültürel ve ahlaki bağların iyi örülmesi gerekir. Farkında olunsun ya da olunmasın genel olarak da halihazırda sistem dışı mücadele yürüten hareketlerin bin yıllardır süregelen mirastan beslendiği açıktır. Ancak kimi farklılıkların olduğu ve bunun eşyanın tabiatı gereği olduğu da görülüyor.

Bu yönüyle farklı alanlarla bağlantılı bir oluşum çerçevesinde şekillenen yeni sistem karşıtı hareketlerin; sınıfsal yapının esaslarından daha çok çoğunlukçu bir paradigmadan yola çıktığı ve çoğulculuk temelinden beslendiği görülebilmektedir. Demokratik platformda; kitlenin yerine daha küçük toplumsal kümelenmeler şeklinde yapı oluşturulduğu ve yine salt siyasi kontekstinden daha çok grupların odaklanabileceği sorunlar doğrultusunda hareketin özdeş kılındığı bir nokta üzerinde durulmaktadır. Yeni sistem karşıtı hareketlerin filizlenmesinde farklı siyasal, toplumsal ve kültürel saiklerin etkisinin kaçınılmazlığı söz konusudur. İktidar yapısında gözlemlenen anlam genişliği ile kültürel farklılık bilincinin oluşumu, çevresel durumlara olan ilginin artışı ve toplumsal kategorilerde alt grupların yaşadığı dışlanmışlık duygusunun sosyal pratikte söylem üzerinden siyasal ve toplumsal alana açılması, hareketin yapısal biçimini teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra postmodernizm ve küreselleşme gibi süreçlerin de etkisiyle yeni sistem karşıtı hareketler, geçmişteki hareketlerden oldukça farklı bir mahiyette kendilerini dışa vurmaktadırlar. Ancak küreselleşme ile sistem karşıtı hareketler arasındaki bağlantı hem paradoksal hem de ironiktir. Yeni sistem karşıtı hareketlere hem itici gücünü veren nokta hem de kendisine karşı çıkılan

14 Said Nefisi, Babek, Berfin Yayınları, sy.123

şey küreselleşmedir aslında. Küreselleşme sonrası meydana gelen yeni siyasal yapı ve mekanizmalar, sistem karşıtı hareketlerin özgün yapıya kavuşmasına olanak tanımaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte yaşanan ekonomik, siyasi ve kültürel sömürü nosyonunun bir anti-küreselleşme ya da anti-Mcdonaldslaşma şeklinde tezahür etmesi çevreci, kültüralist ve siyasal hareketlerin kalıcı bir şekilde toplumsal alanda toplanmasını mümkün hale getirmiştir. Fakat bu hareketlerin kullandığı araçlar, küreselleşmenin siyasal, kültürel ve ekonomik alanda meydana getirdiği değişimler paralelinde okunabilecek bir potansiyele sahiptir. Tüm bu özellikleri itibariyle yeni sistem karşıtı hareketler ontolojik anlamda küreselleşmeden doğduğu gibi küreselleşmeye karşıdırlar da. Bu nedenle, yeni sistem karşıtı hareketler özü itibariyle ironiktirler. Küreselleşmenin mikro yapılara, heterojenliğe ve küreselleşmeye vurgu yapması, ulus-devletin makro ölçekteki siyasal iktidar anlayışını plastik bir yüke çevirerek büyük sorunlar için küçük olmasının temel bileşenlerini şekillendirmiştir. Postmodernizmin sanat alanından başlayarak modernizme yönelik ürettiği eleştirel birikim aynı zamanda siyasal ve sosyolojik alanlara da yayılarak bu disiplinlerin geçmiş yapılara yönelik eleştirel bir bakış açısıyla yeniden ele alınmasını olanaklı kılmıştır.

Hegemonya, Rıza Üretimi ve Sanal Toplumsallığın Eylem ve Söylemi!

Hegemonyanın toplumsal rıza üretme mekanizmasının günümüzde daha etkin hale geldiği iletişim-internet alanı ile kamusal alan gerçeklikten sanal boyutlara taşınmıştır. İktidarını yeni ideolojik aygıtlarla yeniden üreten sistem, hegemonyasına uygun alt sistemler yedeklediği gibi sistem karşıtı hareketleri de kendi çıkarına göre kullanıp yönlendirerek bu hareketleri etkisiz kılabilmektir.

Sistem kendi krizini hiçbir zaman yapısal ele almak istemez. Aksine her krizi, kendini yeniden üretmek ve güçlendirmek için bir fırsata çevirmek ister. Büyük halk yığınlarının katıldığı potansiyel devrimlerin sonuçlarını bile. Özellikle 2000'li yılların başlangıcından günümüze sistemin ideolojik aygıtlarının öz ve biçim değiştirerek gelişmesi sistem karşıtı hareketlerin ise bu gelişmeyi devrimci değişim/dönüşüm yerine statik ve kendine göre kullanımı 'Arap Baharı, Turuncu Devrim, Yığınsal Ekolojik Hareketler vb' potansiyel devrim dinamikleri taşıyan bu hareketleri sisteme yedeklemiştir. Çünkü sistem karşıtı hareketler Kapitalist Modernitenin iktidar bloklarının hegemon savaşları arasında ikilemde kalmış, doğru 3. Yol oluşturmak yerine var olan hegemonik güçlerin gölgeleri altında silik bir dinamik olarak kalmışlardır.

Halkların özünü teşkil ettiği her toplumsal hareketi sistemin popüler kültürü içine taşıyan, siyaseti 'toplumların sorunlarını çözmek' yerine sistemin 'muhalif' gücü ve söylemi ile ele alıp tanımlamaları, sistem karşıtı hareketlerin temel yanılgılarından biridir. Ayrıca eylemi sokaklardan-meydanlardan sanal aleme taşımaları, hala sistemin mezhebi haline gelen dar sınıf, ulus bakış açılarından sıyrılmamaları, sistemin öngördüğü yaşam kalitesinin sınırlarını "ekonomik olarak zorlamayı" başarı olarak saymaları ise sistem karşıtı hareketlerin en büyük ideolojik zaafıdır.

Hegemonik iktidar blokları arasındaki savaş ve çatışmaları "Barış" hareketi muhalifliği ile iktidarı meşru kılan sisteme karşı devrimci zor'u ise "terör, etnik çatışma vb" söylemlerle tanımlamaları sistem karşıtı hareketleri pasifist ve reformcu kılmaktadır. Ki bu da hegemonik iktidarın değirmenine su taşımaktır. Oysa gerektiğinde baskıcı iktidar yapılarına karşı devrimci zor'un kullanılmasının meşruiyetinin sistemin hiçbir yasa ve hukuku ile tanımlanamayacağının bilinmesi gerekir. Sistem karşıtı hareketler birincil temel nokta olarak içinde bulunduğu sistemi doğru tanımlamak durumundadır. Sistemin küresel ve yerel özelliklerini, dayandığı ideolojik sistemi, geldiği tarihsel geleneği, toplum ve toplumsallık tanımını, sahip olduğu etik değerleri ve bütün bunlarla oluşturduğu hegemonyayı tahlil ederken sistem karşıtlığının da ahlaki/politik/entelektüel görevlerini akılda tutmalıdır. Aksi takdirde yeniden sistemin mezhebine dönüşme riski var oldukça egemen sistemi yeniden üretmek zorunda kalacaktır.

Sonuç ve Entelektüel Görev: Sistemleşme

Sonuç olarak öncelikle kapitalist uygarlığın ve hegemonyasının hakim kıldığı verili sistemin, tarihin ve söylemin dışına çıkarak yazılmayan, görmezden

gelinen, inkar edilen sistem karşıtı, anti-hegemonik güçlerin direnişini, mücadelesini, politik, ahlaki geleneği görmek, geleceğin inşasında önemli bir yer tutmaktadır. Kapitalist uygarlık kendini örgütler ve inşa ederken bir yandan "kesintisiz, ebedi ve ezeli" algısı oluştururken kendisine karşı direnmiş, alternatif modeller geliştirmiş özgürlükçü/komünal güçleri ısrarla tarihin dışında bırakmakta ve görünmez kılmaktadır. Böylece kendisi dışında bir yaşamın, alternatifin ve sistemin tahayyül edilmesinin dahi önüne geçmektedir. Bunu sadece söylemle sınırlı tutmadığı gibi yazılı kayıtlar başta olmak üzere tüm tarihsel bulguları tahrif etmeyi ihmal etmiyor. Kendisine karşı sistemin mirasını, kültürünü ve ahlakını tüm belleklerden silerek özgürlükçü/komünal güçleri adeta silahsız bırakmaktadır. Buna karşı yeni sistem karşıtı hareketlerin öncelikle miraslarıyla doğru parametreler üzerinden bağ kurması önemli olmaktadır. Kapitalist uygarlık, özgürlükçü/komünal güçlerini tarih boyunca "barbar, bedevi, parya, serf, cadı, vahşi, sapkın" olarak yaftalayarak katliamdan geçirdiği gibi bugün de "terörist" diyerek aynı kullanışlı araçlarla kendisine karşı direnen güçlerin kıyımdan geçirilmesini çor rahatlıkla manipüle edebilmektedir. Tarihi mirasla doğru bağın kurulması sistemin bu kullanışlı söylem ve yöntemine karşı önemli bir kalkan olacaktır.

Bu bağlamda kapitalist uygarlığın ilk ortaya çıktığı günden itibaren, bu sistemden en fazla etkilenen ve en fazla karşı mücadeleyi veren Kürdistan coğrafyası bugün yine benzer bir mücadelenin ve direnişin içindedir. İlklere analık eden Kürdistan coğrafyası Öcalan'ın deyimiyle zalimleşen, "nankör oğlana" karşı ezilen insanlıkla yeniden özgürlükçü/komünal bir yaşam inşa etmenin mücadelesini veriyor. 50 yıllık kesintisiz bir direnişin liderliğini yapan A. Öcalan öncülüğünde gelişen bu mücadele doğru bir tarihsel, toplumsal ve sistemsel okumayla bağlarını geçmişle derinlikli ve kapsamlı örüyor. Ana kadın toplumunun erkek erki ile mücadelesini de, vahşi, barbar olarak yaftalanan özgür toplulukların direnişlerini de, serf, parya ve kölelerin kurtuluş için çıkardıkları isyanları da, zulme karşı çıkan dini ve mezhepsel hareketlerin arayışlarını da, köleliğe karşı çöllerin içlerine, ormanların derinliklerine çekilen özgür insanların emeklerini de, özgürlük için kavgaya girişen tüm özgürlükçü/komünal insanların, grupların, hareketlerin ve toplulukların mirasını kendi mirası, ahlaki, politik yaratımlarını kendi yaratımı, kültürlerini kendi kültürü olarak almakta ve bunların tamamını kapitalist uygarlığa karşı demokratik uygarlık güçleri olarak kabul etmektedir. Bu tarihsel, toplumsal mirasa dayanarak ve beslenerek yeni bir model önermektedir. Yeni ya da 'modern' sistem dışı hareketlerin öncelikli yapması gereken tam da budur. Olabildiğince verili sistemin dışına çıkmak ve sistem dışı hareketlerin tarihsel mirasına dayanarak, buradan beslenerek, güç alarak silinen ve silinmek istenen belleği tazelemek ve geleceği buradan inşa etmektir. Öcalan'ın dediği gibi "Resmi İktidar Uygarlıkları, sermaye ve silah tekelleriyle ideolojik hegemonyayı iç içe sürdürdüklerinden Demokratik Uygarlığın ideolojisi hep zayıf ve sistemsiz kalmış, iktidarlarca sürekli bastırılmış ve saptırılmış, çoğunlukla yok edilmiştir. Nice bilge, bilim insanı, filozof, dinî önder, mezhep mensubu ve sanatçı teslim olmadıklarında ve özgür vicdanın sesini dinlediklerinde en ağır cezalara çarptırılmış ve susturulmuşlardır. Bunun tarihinin yazılmamış olması, var olmadığı anlamına gelmez. Demokratik Uygarlığı, sistematik bir tarihsel-toplum ifadesine kavuşturmak başta gelen entelektüel görevlerdendir."[15]

Yararlanılan Kaynaklar;

1- Said Nefisi, Babek, Berfin Yayınları
2- Ali Şeriati, Dinler Tarihi, Seçkin Kitaplar Yayıncılık
3- Nizamülmülk, Siyasetname, Dergah Yayınları
4- Sinan Şahin, Halk Özgürlük Eğilimi, Aram Yayınları
5- Dalya Hazar Kalonya, https://feministbellek.org/cadi/
6- Dimitri Obolensky, The Bogomils, Cambridge 1948, 1 vd.
7- Abdullah Öcalan, 2010, Demokratik Uygarlık Çözümü
8- Perlman, Er-Tarihe Karşı Leviathana Karşı, Kaos Yayınları (https://anarcho-copy.org/libre/fredy-perlman-er-tarihe-karsi-leviathana-karsi.pdf)
9- Doç. Dr. Kadir Albayra, İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hristiyan Akımlar (http://isamveri.org/pdfdrg/D149182/2005/2005_ALBAYRAKK.pdf)
10- Ezoterik Öğretiler Anksilopedisi, Bilgelik Okulu Yayınları
11- Farhad Daftary, İsmaililer Tarihi ve Öğretileri, Alfa Yayınları
12- Tuğrul Keskin, Babek-Bir İsyan, Everest Yayınları
13- A. Gunder Frank, Barry K. Gills, Dünya Sistemi, İmge Kitapevi

İçindekiler İçin Tıklayınız...

15 a.g.e.

İslam ve Hegemonya

Prof. Dr. Nurettin Turgay

Özet

Kutsal metinlerde, felsefe kaynaklarında ve çeşitli efsanelerde, insanların yaratılış safhaları hakkında çeşitli bilgiler verilmektedir. İnsanlar, diğer varlıklar arasında keremli/faziletli bir derecede yaratılmışlardır. İnsanların bu üstünlüğü, varlıkların yaratılış safhalarında da göze çarpmaktadır. Ayrıca insanların bu özelliği, kutsal metinlerde de dile getirilmiştir. Bu derece faziletli olarak yaratılan insanoğlu, insanlık tarihi boyunca akıl, felsefe, bilim ve Allah tarafından kendilerine gönderilen peygamberler ile onların tebliğ etmiş oldukları kutsal metinlerden yararlanarak dünyayı imar etmişler, büyük medeniyetler kurmuşlardır. Bunun yanında, zaman zaman maddi veya manevi değerleri kullanarak toplumda egemen olan bazı zalim diktatörler, ellerine geçirdikleri imkânları kullanarak hegemonyayı kurmuşlardır. Onlar, kurdukları hegemonyalarla başka insanlara zarar vermişler. Onları öldürmüşler, mallarını, yerlerini, yurtlarını talan etmişler. Onların çocuklarını öldürüp kızlarına ve kadınlarına tecavüz etmişler. Bu zalim diktatörlerin hegemonyaları neticesinde, dünya hayatı çekilmez olmuş, kurulan güzelim medeniyetler harabeye dönüşmüştür. Zamanla aklıselim ile kurulan toplumsal uzlaşı ve barış neticesinde bu yaralar sarılmış, dünya yeniden imar edilmiştir. Özellikle kelime anlamı barış, güven, kardeşlik, mutluluk, huzur, saadet ve benzeri güzellikleri ifade eden İslâm dini, insanlara dünya ve ahiretin huzur, saadet ve mutluluğunun yolunu göstermiştir. İslâm dininin temel kaynağı olan Kur'ân ve Kur'ân tefsir ve açıklaması durumunda olan sünnet, bu istikamette çeşitli bilgiler vermektedir. Kur'ân ve sünnet, akıl ve bilimle uzlaşı içerisindedir. Evrensel bir kitap olan Kur'ân, akla ve bilime ters düşecek hiçbir şeyi emretmemektedir. Kur'ân'ın özeti durumunda olan ve Kur'ân'ın başında yer alan Fatiha suresi, "Hamd, âlemlerin Rabbi Olan Allah'a mahsustur" diye başlamaktadır. Kur'ân'ın giriş cümlesi, Allah'ın tüm âlemlerin Rabbi olduğunu haber vermektedir. Allah cinsiyet, renk, ırk, din ve benzeri farklılıkları gözetmeksizin herkesin Rabbidir ve herkes için eşit derecede adalet istemektedir. Kur'ân'ı, dolayısı ile İslâm'ı bu şekilde anlamak gerekir. İslâm'da insan ayrımı yoktur. Bu bizdendir ve bu bizden değildir şeklindeki bir anlayış, Kur'ân'la bağdaşmamaktadır. Kur'ân'ın pek çok yerinde adalet emredilmektedir. Adaletin dini yoktur, bütün insanlar için eşit derecede geçerlidir. Dünyanın her yerinde bulunan Müslümanlar, Cuma günlerin Cuma namazını kılmakta, bu namazdan önce okunan Cuma hutbesini şu ayetle bitirmektedirler: "Kuşkusuz Allah, adaleti, iyiliği ve akrabalara yardımı emreder; ahlaksızlığı, kötülüğü ve haksızlığı yasaklar; ders alasınız diye size vaaz eder/öğüt verir." Bu ayette kesin bir şekilde emredilen adalet, tüm insanlar için eşit bir şekilde geçerlidir. Bu ayet, Müslümanlar arasında en çok okunan bir ayettir. Maalesef Müslümanlar, bugün için en çok bu ayetten uzak bulunmaktadırlar. Dolayısı ile hegemonya, en çok Müslümanlar arasında yaşanmaktadır. İnsanların hegemonyanın zulmünden kurtulmaları için, hiç şüphesiz ayırım gözetmeden insanlar arasında adaletin eşit bir şekilde uygulanması gerekir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) haber verdiği gibi, tüm insanların maddi ve manevi değerlerinin eşit bir şekilde korunması icap eder.

Giriş

Çeşitli rivayetlerde, insanların yaratılış safhaları hakkında muhtelif bilgiler verilmektedir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) bir hadiste şöyle buyurmuştur:

تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ، لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللهِ ,
وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ صَلى الله عَلَيه وَسَلم

***"Size iki şey bıraktım. Siz, bu iki şeye uygun hareket ettiğiniz/sıkı sıkıya bağlı hareket ettiğiniz sürece, hiçbir zaman sapıtmayacaksınız. Bunlar, Allah'ın kitabı olan Kur'ân ve benim sünnetimdir."*[1]**

Kur'ân, Allah'ın sözüdür. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünneti ise, Kur'ân'ın tefsir ve açıklaması durumundadır.[2] İslâm dininin bu iki temel kaynağında, varlıkların yaratılışı hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Bazı ayet ve hadislerde varlıkların yaratılış safhalarının altı günde gerçekleştiğine dair bilgiler yer almaktadır. Bu konuda bilgi veren ayet ve hadisler değişik anlamlarda yorumlanmışlardır.[3] Kitab-ı Mukaddeste de evrenin altı günde yaratıldığına ve Kur'an ile sünnette haber verildiği gibi varlıkların oluşum safhalarına dair bilgilere yer verilmiştir.[4] Aslında bu kaynaklarda yer alan günler, bildiğimiz 24 saatlik zaman dilimi değil, geniş zaman evreleridir. Yani 6 gün derken, altı geniş zaman evresi kast edilmektedir. İlmi kaynaklarda haber verildiğine göre tüm varlıklar, her şeyden önce sudan yaratılmıştır. Sudan zamanla taş toprak gibi madenler oluşmuş, ardından bitki türleri gelişmiştir. Ondan sonra hayvanlar yaratılmış ve ondan sonra da insanlar yaratılmışlardır.[5] Önce diğer varlıklar yaratılmış ve insanlar en sonunda yaratılmışlardır. Diğer varlıkların tümü, insanlar için hazırlanmış ve onların istifadesine sunulmuştur. Ona göre insan, diğer varlıklar arasında farklı bir şekilde, daha şerefli ve keremli bir varlık olarak yaratılmıştır.

Yaratılış olayı, kutsal metinlerde haber verildiği gibi, felsefeciler tarafından da araştırma konusu olmuştur. Bilimsel açıdan doğanın yaratılışı ile ilgili düşüncelerin, ilk olarak felsefe tarihinin başında yer alan Thales tarafından ileri sürülmüş olduğu rivayet edilmektedir. O, her şeyin sudan yaratıldığını ileri sürmüştür. Onun bu konudaki görüşleri, Mezopotamya bölgesinde yaşayan Ezidilerin inanışı ile Mısır mitolojilerinde yer alan bilgilerle örtüşmektedir. Onlar, suyun her şeyin kaynağı olduğunu savunmuşlardır.[6]

İnsan, akıl ve fikir yürüten, konuşarak anlaşan, âdemoğlu, beşer, olgun kişi ve benzeri anlamları ifade eden "enise" fiilinden türemiş bir isimdir.[7] İnsanlar, birbirleri ile ünsiyet/yakınlık sağlayıp kaynaştıkları için, insan diye isimlendirilmişlerdir.[8] Bu ve benzeri tanımları inceleyip üzerinde durduktan sonra, insanı farklı bir ifade ile şöyle tanımlayabiliriz: İnsan, akıl ve fikir sahibi olan, konuşarak anlaşan, birbirleri ile yakınlık sağlayarak kaynaşan, toplumsal uzlaşı ve barışı sağlayan, neticede yeryüzünde büyük medeniyetler kuran varlık demektir. Kur'ân'da insanın tüm varlıklar arasında keremli bir şekilde yaratıldığı haber verildiği gibi,[9] diğer kutsal metinlerde de aynı şey haber verilmektedir.[10] İnsanlar, şerefli varlıklardır, güzel şeylere layıktır. İnsanlar, zalim ve diktatör kişilerin hegemonyaları tahakküm ve baskıları altında tutulmamalıdır. Tüm insanların, toplumsal uzlaşı ve barış içerisinde yaşamaları sağlanmalıdır.

İnsanlar, tarih boyunca birbirleri ile hoş geçinerek yeryüzünü imar etmişler, büyük medeniyetler kurmuşlar. Onlar bu başarıları, aralarında adaletle hareket etmenin neticesinde toplumsal uzlaşı ve barış ile elde etmişlerdir. Felsefecilerin, bilim adamlarının, Allah tarafından gönderilen peygamberlerin, toplumu daima iyiye ve güzele yönlendirmelerinin bu başarılarda büyük katkıları olmuştur.

Maalesef tarihin çeşitli dönemlerinde egemenliği ellerine geçirip hegemonyalarını sağlayan diktatörler, maddi manevi tüm imkânları kendi egemenlikleri için kullanmışlar, hegemonyalarını sürdürebilmek için insanları kamplara bölerek birbirlerine düşürmüşlerdir. Bunun neticesinde zaman zaman

1 Muvatta, Kader, 3. Bu hadis, aynı anlamda ve farklı ifadelerle değişik kaynaklarda da geçmektedir. Bkz. Ebû Dâvûd, Menâsik, 56, hadis no: 1905; İbn Mâce, Menâsik, 84, hadis no: 3074; İbn Hanbel, III, 26.

2 Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, et-Tefsîr ve'l-Mufessirûn, Dâru'l-Erkâm, Beyrut tsz. I, 32.

3 Müslim, Münafikûn, 27; Ebû Cafer Muhammed b.Cerîr et-Taberî, Camiu'l-Beyân an Te'vîl-i Ayi'l-Kur'ân, thk. Sıtkı Camil el-Attâr, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995, XII, 3; XXIV, 61; Alauddin Ali el-Muttaki b. Husamuddin el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl fî Sünneti'l-Akvâl ve'l-Efâl, nşr. Hasan Razuk, Halep 1971, XI, no: 15125.

4 Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Tekvin (Yaratılış), Bap 1; Bertrand Russel, Din İle Bilim, trc. Akşit Göktürk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 36.

5 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nurettin Turgay, Kur'ân Açısından Hayvanlar ve Bitkiler, Fecr Yayınları, Ankara 2011, s. 21 vd.

6 Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008, s. 19 vd.; Hüsameddin Erdem, İlkçağ Felsefesi Tarihi, HÜ-DER Yayınları, Konya 2010, s. 6; Serol Teber, Doğanın İnsanlaşması, Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 21; Evin Bilge, "Kutsal Metinlerde Yaratılış", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Diyarbakır 2013, cilt: XV, sayı: 1, s. 131.

7 Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbn Manzûr, "enise", Lisânu'l-Arab, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994, VI, 10 vd.

8 el-Hüseyn b. Muhammed er-Râğıb el-İsfahânî, "enise", el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân, Kahraman Yayınları, İstanbul 1986, s. 34.

9 Et-Tîn 95/1-4.

10 Kitab-ı Mukaddes, Tekvin (Yaratılış), Bap 1.

insanlar arasında büyük savaşlar yaşanmış, katliamlar yapılmış, yuvalar yıkılmış, bebekler ağlamış, anneler gözyaşı dökmüş, hayat çekilmez olmuş ve cennet misali dünya, cehenneme dönmüştür. Bütün bu acılar, hegemonyayı ellerine geçiren zalim, barbar ve diktatörlerin emellerini gerçekleştirmeleri ve egemenliklerini sürdürmeleri için yaşanmıştır. Bu tür hegemonyaların yaşanmaması için, bilim, fen, teknik, maddi imkânlar, inanç ve her şey, insanların mutluluğu, huzuru, saadeti, toplumsal uzlaşı ve barışı için kullanılmalıdır. Bu çalışmamızda, bu konuda bazı bilgileri vermeye çalışacağız.

İslam

Konuyu "İslâm ve Hegemonya" başlığı ile ele aldığımız için, önce "İslâm" kavramı hakkında kısaca bazı bilgileri vermek istiyoruz. Kelime olarak "İslâm", esenlikte, emniyette ve güvende olmak, sağ salim yaşamak, zarar görmemek, yanlış ve hatalardan uzak olmak, şüpheli şeylerden kesin bir şekilde uzak bulunmak, hür ve bağımsız yaşamak gibi anlamlar ifade eden "Selime" fiilinden türemiş bir isimdir. Dini bir kavram olarak "İslâm", Allah'ın koymuş olduğu ilkelere inanmak ve teslim olup onlara uygun hareket etmektir. Buna göre "İslâm", itaat edip teslimiyet göstermek, dâhili ve harici afetlerden beri olup kurtulmak, barış, güven, huzur ve saadete kavuşmak gibi anlamlara gelmektedir.[11] Allah'ın emrettiği adalet ilkelerine uygun hareket eden bir aile, kendi yuvasında ve bir toplum da kendi dünyasında dâhili ve harici afetlerden kurtularak mutlu olur; huzur ve saadet içerisinde bulunur. Kısacası "İslâm", yanlışa ve kötüye değil, hakka uymak demektir. İslam ile aynı kökten gelen "selâm" kavramı, aynı zamanda Allah'ın bir ismidir. Çünkü Allah, selâm yani barış ve güven sahibidir.[12]

"İslâm" kelimesi, türevleri ile birlikte Kur'ân-ı Kerim'de 157 defa geçmektedir.[13] Bu kelimelerin bir kısmı fiil ve bir kısmı da isim halindedir. Aynı kökten türeyen bu kelimelerin tümü, birbirlerine yakın anlamlar ifade etmektedir. Bir ayette, Allah katında dinin sadece İslâm olduğu haber verilmektedir:

مُاَلسْإِلا هِلّلا دَنع نَيِّدّلا نَّإِ

"Allah katında din, şüphesiz İslam'dır."[14]

Bu ayette geçen "İslâm" kelimesinin manasına göre düşündüğümüz zaman, Allah katında geçerli olan dinin, sulh, barış ve güven dini olduğu anlaşılmaktadır. Allah katında geçerli olan din, toplumsal uzlaşı ve barışı hedefleyen İslâm dinidir. Tüm insanların barışını, huzur ve saadetini hedeflemeyen, zulme dayanan hegemonya türü bir dini anlayışın, Allah katında hiçbir değeri yoktur. Nitekim Allah, Kur'ân-ı kerimde şöyle buyurmaktadır:

نَمِ ةِرَخِآلا يِف وَهُوَ هُنْمِ لَبَقْيُ نلَفَ اًنيِدِ مِاَلسْإِلا رَيْغَ غِتَبْيَ نمَوَ
نَيِرِساَخْلا

"Kim İslam'dan başka bir dine yönelirse, onunki kabul edilmeyecektir. O ahirette de kaybedenlerdendir."[15]

Bu ayette haber verildiği gibi kim insanların barışından başka bir yola, bir dini anlayışa, zulüm ve haksızlık üzerine kurulan hegemonyaya yönelirse, onun dini anlayışının Allah'ın nazarında hiçbir değeri yoktur. Buna göre sulh, güven ve barış düşüncesini taşımayan bir dini anlayış, Allah'ın yanında kabul görmemektedir. Kur'ân'da yer alan başka bir ayet, bu manayı şöyle pekiştirmektedir:

اًنيِد َمَالْسِإلا ُمُكَل ُتيِضَرَو

"Size din olarak İslâm'ı seçtim."[16]

Yani size, tüm insanların malının, canının, neslinin, inancının, fikir ve düşüncesinin, maddi manevi tüm değerlerinin korunmasını hedefleyen bir dini anlayışı, bir inanç sistemini seçtim demektir. Bu din, tüm insanların huzur, saadet ve mutluluğunu hedeflemektedir. Bu konu ile ilgili bilgi veren başka bir ayet de şöyledir:

ًةَّفآَك ِمْلّسلا يِف ْاوُلُخْدا ْاوُنَمآ َنيِذّلا اَهُّيَأ اَي

"Ey iman edenler! Hepiniz topluca barışa/İslâm'a giriniz!"[17]

---

11 Halil b. Ahmed Ebû Abdirrahman el-Ferâhîdî, "selime", Kitâbu'l-Ayn, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut tsz., s. 441; İbn Manzûr, "selime", Lisânu'l-Arab, XII, 289, vd. Afif Abdulfettah Tabbare, Rûhu'd-Dîni'l-İslâmî, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 1973, s. 13.

12 Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî, "selime", Tehzîbü'l-Luğa, thk. Ahmed Abdurrahman Muhaymir, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, IX, 545 vd.

13 Muhammed Fuad Abdulbaki, "selime", el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut tsz. s. 355 vd.

14 Alu İmrân 3/19.

15 Alu İmrân 3/85.

16 el-Mâide 5/3.

17 el-Bakara 2/208.

Buna göre inanç olarak İslâm, barış dinidir. Çünkü kelime olarak barış, İslâm demektir. Kur'ân-ı Kerim'de bir isim olarak geçen "İslâm" kelimesi ile aynı kökten türemiş olan fiiller de bu güzel manaları ifade etmektedir.[18]

Hegemonya

Köken itibarı ile Yunanca olan hegemonya kelimesi, Yunancada "hegemon, hegemonia" şeklinde kullanılmaktadır. Hegemonya kelimesi, sözcük olarak tahakküm, boyunduruk, egemenlik, baskı ve benzeri anlamalara gelmektedir. Terim olarak hegemonya, bir devletin, ülke ya da kentin, başka devlet, ülke ya da kentlerin üzerinde egemenlik kurmaları, onları herhangi bir yol ile boyundurukları altında bulundurmalarıdır. Hegemonyanın kurulması, baskı ve şiddetle sağlanabildiği gibi, ideolojik, kültürel, siyasal, iktisadi ve benzeri yollarla da sağlanabilmektedir.[19] Bir devletin, başka devletler üzerinde siyasal egemenlik sağlamasına da hegemonyacılık denmektedir.[20] Hegemonya, İngilizcede "hegemony", Fransızcada "hegemonie" ve Almancada da "hegemonie" şeklinde kullanılmaktadır.[21] Kısaca hegemonya, kişi veya topluluğun, başkalarına olan üstünlüğüdür. Çoğunlukla bu üstünlük, zor kullanılarak sağlanmaktadır. Hegemonya altında kalan kişi veya toplum, zamanla kişiliğini kaybedecek ve hegemonyayı elinde tutanlar tarafından şekillenecektir. Toplum veya devletler, başkalarını bilgi ve teknoloji üstünlüğü ile hegemonyaları altına almaktadırlar. Teknolojinin gelişmesi de bilgiye dayanmaktadır. Bundan anlaşıldığı kadarıyla bilgi, en büyük güçtür. Yahudiler, okumaya ve bilime çok önem verdikleri için, tarihin hemen hemen pek çok döneminde, diğer toplumlar üzerinde hegemonyalarını kurmaktadırlar.

Felsefecilere göre hegemonya, belli bir grubun bir birlik oluşturarak başka diğer gruplar üzerinde tahakküm kurma savaşıdır.[22]

Hegemonya denilen başkalarını egemenlik altına alıp onların üzerinde tahakküm kurma, onlara zarar verme, hatta onları öldürüp yok etme olayı, insanlığın başlangıcından bu yana insanlar arasında yaşanmış ve günümüzde de dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanmaya devam etmektedir. Kur'ân'da haber verildiğine göre, Âdem peygamberin çocuklarından biri, kıskançlık ve çekememezlik nedeni ile kardeşini öldürmüştür. Bu konu, Kur'ân'da şöyle haber verilmektedir:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ

> ***"Sen, onlara Âdem'in iki oğlunun haberini doğru olarak anlat."[23]***

Konu, ondan sonra gelen ayetlerde geniş bir şekilde anlatılmaktadır. İslâm kültüründe Kabil'in, kardeşi Habil'i öldürdüğü kaydedilmektedir. Bu konu, diğer kutsal metinlerde de geçmektedir. Bu olayı, hegemonyanın bir başlangıcı olarak değerlendirmemiz mümkündür. Biri diğerini eziyor, ona zulmediyor, hatta onun hayatına son veriyor. Öbürü ise, ezilen, zulme uğrayan, hatta öldürülen oluyor. Hegemonyanın yaşandığı yerde, durum bundan ibarettir.

Ayrıca, varlıktan şımaran mütref, diğer bir ifade ile mele' denilen kişilerin halini de hegemonyanın önemli sebeplerinden sayabiliriz. Varlıktan şımaran, güç ve egemenlik zehirlemesi neticesinde hak, hukuk ve adalet ilkelerini hiçe sayarak insanlar arasında ayrım yapan zalimlerin hali, bunun açık bir örneğidir. Arapça bir kelime olan "mütref", sorumsuz, rahat yaşayan, cebbar zorba kişi, gibi toplumda olumsuz alışkanlıkların doğmasına neden olan aşırılık, aşırı lüks hayat sürdürme ve benzeri manalar için kullanılmaktadır. Mütrefler, tefsir kaynaklarında bol nimet içerisinde yaşayan, bu nimetleri Allah'ın rızasına aykırı bir şekilde kullanan, ahireti terk edip dünyanın zevk ve lezzetlerine dalan, hayatın tadını çıkarmaya çalışırken, hayatında ahlâkî endişelere pek yer vermeyen ve benzeri kişiler olarak tanımlanmaktadır.[24]

Bir toplumda hâkim veya yönetici sınıfın, kendi iktidarını doğal ve meşru göstermesi, kendi sınıfsal çıkarlarını evrensel çıkarlar olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır.[25] Onların bu olumsuz tavırları

18 İslâm hakkında daha geniş bilgi için bkz. Nurettin Turgay, Kur'ân'daki İslâm, Çıra Yayınları, İstanbul 2020, s. 18 vd.

19 Oya Adalı ve diğerleri, "hegemonya", Büyük Larousse, İnterpress Basın ve Yayıncılık, İstanbul 1986, X, 5155 vd.; Hasan Eren ve diğerleri, "hegemonya", Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1992, I, 631.

20 Adalı, "hegemonyacılık", Büyük Larousse, X, 5156.

21 Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 405.

22 Cevizci, Felsefe Sözlüğü, s. 388.

23 el-Mâide 5/27

24 Mütref hakkında geniş bilgi için bkz. Nurettin Turgay, "Kur'ân'da Mütref Kavramı," Bilimname, Sayı: XII, '007/I, Kayseri 2008, s. 75-99.

25 Cevizci, Felsefe Sözlüğü, s. 405.

nedeniyle, toplumun sosyal yapısı ve adalet düzeni bozulmaktadır. Bu tür hegemonyalar neticesinde toplumda aile düzeni sarsılmakta, ahlak bozulmakta, bir tarafta ölçüsüz lüks ve israf yaşanırken öbür tarafta açlık ve sefalet yaşanmaktadır. Adalet mekanizması yıkılınca, insanların birbirlerine olan güveni yok olmaktadır. Kur'ân-ı Kerim ve diğer kutsal metinlerde haber verildiği gibi pek çok toplum, o toplumun başında bulunan mütreflerin yüzünden helak olup yok olmuştur.

Hak ve Adalete Dayalı Egemenlik/ Toplumsal Uzlaşı ve Barış

İnsanlık tarihi boyunca bütün peygamberlerin, bütün kutsal kitapların ve bütün inanç sistemlerinin, felsefecilerin ve bilim adamlarının hedefinde güzel ahlak, iyilik, tüm insanlar, hatta tüm varlıklar için hak, hukuk ve adalet düşüncesi bulunmaktadır. Allah'ın Kur'ân'da haber verdiği gibi tüm peygamberler ve tüm kutsal metinler, insanlar arasında adalet ölçüsünün yaşanması için gönderilmişlerdir:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

> ***"Muhakkak ki biz, peygamberlerimizi çok açık beyanlarla gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için de beraberlerinde kitabı ve mizanı/adalet ölçüsünü da indirdik."[26]***

Dünyanın her yerinde, Müslümanların bulunduğu yerlerde Cuma günlerinde Cuma namazı kılınmaktadır. Cuma namazından önce okunan hutbenin sonunda şu ayet okunmaktadır:

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

> ***"Kuşkusuz Allah, adaleti, iyiliği ve akrabalara yardımı emreder; ahlaksızlığı, kötülüğü ve haksızlığı yasaklar; ders alasınız diye size vaaz eder/öğüt verir."[27]***

Ona göre bu ayet, Müslümanlar arasında en çok okunan ayettir. Maalesef bu ayet, bugün için Müslümanların en çok uzak kaldıkları/riayet etmedikleri ayettir. Çünkü eğer Müslüman geçinenler bu ayette dile getirilen hususlara uygun hareket etseler, her hususta adaleti uygulasalar, aralarında toplumsal uzlaşı ve barış kendiliğinde meydana gelecektir. İşte o zaman Müslümanların arasında zalimlerin hegemonyası değil, Allah'ın adaleti egemen olacaktır. Kur'ân'ın başka çeşitli ayetlerinde de bu konu ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu ayetlerden biri şöyledir:

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلٰى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

> ***"Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."[28]***

Bu ayette, toplumun sosyal hayatında önemli iki mesele anlatılmaktadır. Bunların birincisi, insanlar arasında adaletle hükmetmek ve diğeri de emaneti ehline vermektir. Aslında bu iki mesele, birbirlerini tamamlamaktadır. Toplumda bunlara uygun hareket edildiği zaman, zulme dayanan hegemonya kendiliğinden ortadan kalkar, hak ve adalete dayalı bir egemenlik meydana gelir. Bunun neticesinde toplumsal uzlaşı ve barış sağlanır.Pek çok kişi, bu ayetin anlamı üzerinde durmuş ve onu yorumlamaya çalışmıştır. Özellikle tefsir kaynaklarında bu ayet ve içerdiği konular hakkında farklı tefsir bilgileri bulunmaktadır. Hz. Ali (ö. 40/661) de, bu ayetin tefsir ve yorumu hakkında çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Rivayet edildiğine göre o, bu ayetin tefsiri hakkında şöyle bir yorumda bulunmuştur: "İmamın/toplumda idare makamında olan yöneticinin, Allah'ın indirdiği ile hükmetmesi ve emaneti ehline vermesi gerekir. İmam/yönetici böyle hareket ettiği zaman, idare ettiği insanların da onu dinlemeleri ve emirlerine riayet etmeleri icap eder."[29]

Hz. Ali'nin, bu ayetin yöneticilere yönelik olduğunu söylemesi, bu ayetin nüzul sebebine dayanmaktadır. Mekke'nin fethedildiği gün, Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'ye girmiş fakat Kâbe'nin anahtarını yanında taşıyan Osman b. Talha b. Abduddar, Kâbe'nin kapısını kilitlemiş ve anahtarı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vermek istememişti. Daha sonra da "Resulullah

---

26 el-Hadîd 57/25.

27 en-Nahl 16/90.

28 en-Nisa 4/58.

29 Tirmizi, Ahkâm, 4; et-Taberi, Camiu'l-Beyân an Te'vîli âyi'l-Kur'ân, V, 200.

(s.a.v.) olduğunu bilseydim, menetmezdim," demişti. Hz. Ali, o zaman Osman'ı arayıp bulmuş, anahtarı vermek istemeyince, kolunu tutarak bükmüş ve anahtarı ondan almıştır. Ardından Kâbe'nin kapısını açmış ve Hz. Muhammed (s.a.v.) içeriye girip iki rekât namaz kılmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.) Kâbe'nin içinden dışarı çıktığı zaman amcası Hz. Abbas, anahtarın kendisine verilmesini, daha önce yapmakta olduğu zemzem suyunu dağıtma ile Kâbe'nin anahtarını taşıma görevlerinin kendisinde toplanmasını istemiştir. Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur. Ardından Hz. Muhammed (s.a.v.) Hz. Ali'ye, anahtarı Osman'a iade etmesini ve kendisinden özür dilemesini emretmiştir. Hz. Ali de anahtarı götürüp özür dileyince Osman, "Zorlayıp eziyet ettin, sonra da gelip tamire çalışıyorsun," demiş. Hz. Ali de "Allah senin hakkında ayet indirdi," demiş ve bu ayeti ona okumuştur. Bunun üzerine Osman şahadet kelimesini okuyarak Müslüman olmuş. Bu ayetin nazil olması ile Kâbe'nin anahtarını taşıma görevinin ebedi olarak Osman evladında kalması, Allah'ın emrine dayanmaktadır. Sonra Osman, Kâbe'nin anahtarını kardeşi Şeybe'ye vermiş ve Mekke'den hicret etmiştir. Bugün dahi Kâbe'nin anahtarı, Şeybe'nin torunlarında bulunmaktadır.[30]

Bir ayetin nazil olmasının sebebinin hususi olası, manasının umumi olmasına engel değildir. Bu ayetin böyle bir olay üzerine nazil olmuş olması, bu ayetteki adalet ve emanet kavramlarının manasını sınırlandırmamaktadır. Adalet ve emanet, insan haklarının ve sosyal adaletin temel esasları konumundadır. Dikkat ettiyseniz bu ayette adalet ve emanetle ilgili hüküm verilirken, Müslüman veya gayri Müslim diye bir ayrım yapılmamıştır. Çünkü Kur'ân evrensel bir kitaptır, tüm insanlığa hitap etmektedir. Felsefecilere göre de adalet, haksızlık etmek ve haksızlığa uğramanın ortası olan en önemli ahlaktır.31 Bu tanımda da insan ayrımı yoktur. Bu ölçü herkes için aynı derecede geçerlidir.

Hem Kur'ân'ın hem de diğer tüm kutsal metinlerin ana hedefi, tüm insanların doğruyu bulmaları ve bunun neticesinde her türlü hegemonyanın zulmünden kurtulularak huzur, saadet ve mutluluğa kavuşmalarıdır. Sıralamada Kur'ân'ın ilk suresi olarak yer alan ve namazın her rekâtında okunan Fatiha suresi, Kur'ân'ın özeti durumundadır. Bu surenin başında, Allah'ın tüm âlemlerin rabbi olduğu anlatılmakta ve bir nevi İslâm'ın evrenselliğine dikkat çekilmektedir:

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Hamd, âlemlerin Rabbi Olan Allah'a mahsustur."[32]

Bu ayette, Allah'ın tüm âlemlerin rabbi olduğu vurgulanmaktadır. Âlemler, insanlar, cinler, melekler, dünya ve dünyadakiler, kısacası tüm varlıklar, Allah'ın yaratmış olduğu her şey demektir.[33] Haliyle insanların, bu varlıklar arasında önemli bir yeri vardır. Bu ayetlerden anlaşıldığına göre Allah, kulları arasında ayrım yapmamaktadır. Allah, tüm kullarına karşı son derece merhametlidir, rahmandır, rahimdir. Bu durum Kur'ân'ın başka ayetlerinde de dile getirilmektedir. Allah'ın kanununa göre din, renk, cins, etnik köken ayrımı söz konusu değildir. O, herkesin rabbi yani sahibi, büyüğü ve yöneticisidir.[34]

Ezanda, namazda ve başka her türlü ibadette "Allahu Ekber" dediğimizde, "Allah en büyüktür" demek istiyoruz. Biz bunu söylemekle, Allah'ın büyüklüğünü ve egemenliğini ifade etmiş oluyoruz. Allah'ın kulları arasında şu veya bu şekilde ayrım yapan, onları farklı muamelelere tabi tutan insanlar, Kur'ân'ın vermek istediği bu hassas bilince, tevhit inancının sırlarına erememiş ve buna vakıf olamamışlardır. Çünkü Kur'ân'ın girişinde yer alan bu mesajı inanarak kavrayan insanlar, bu türlü yanlışları işlemezler. Bununla beraber Kur'ân'ın son suresi olan Nas suresinde de Allah'ın tüm insanların rabbi, sahibi ve ilahı olduğu anlatılmaktadır:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلَهِ النَّاسِ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ
الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ

"De ki: Gerek cinlerden ve gerekse insanlardan insanların göğüslerine/içlerine kuşku veren vesvesecinin şerrinden insanların Rabbine, Malikine, İlahına sığınırım."[35]

30 Abdülfettah el-Kâdî, Esbabü'n-Nüzûl, Mısır tsz., s.71; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, Eser Kitabevi, İstanbul 1971, II, 1372 vd.; Turgay, Kur'ân'daki İslâm, s. S. 39 vd.

31 Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, trc. Saffet Babür, Ayraç Yayınevi, Ankara 1998, s. 88.

32 el-Fatiha 1/2.

33 Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, en-Nuketu ve'l-Uyûnu, Muessesetu'l-Kutubi's-Safiyye, Beyrut 1992, I, 54 vd.; Nasiruddin Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Şirketu Mektebe ve Matbati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi, Mısır 1955, 1, 3.

34 et-Taberî, Camiu'l-Beyân an Te'vîl-i Ayi'l-Kur'ân, I, 93 vd.

35 en-Nâs 114/1-6.

Bu surenin başında, üç defa "nâs" kelimesi geçmektedir. Allah, bu ayetlerde tüm insanların Rabbine sığınmayı üç defa tekrarlamaktadır. "Nâs" kelimesi, "insan" kelimesinin çoğuludur. Ona göre Allah, tüm insanların Rabbi, Meliki ve İlahıdır. İnsana verilen önem nedeni ile bu sureye "Nâs Suresi" ismi verilmiştir. Ayrıca bu sure, dolayısı ile Kur'ân, "nâs" yani insanlar sözcüğü ile son bulmaktadır. Buna göre Kur'ân'ın başında, Allah'ın tüm âlemlerin rabbi olduğu vurgulanmakta ve yine Kur'ân, "tüm insanlar" sözcüğü ile son bulmaktadır. Buna göre toplumsal hayatta önemli olan şey, insan olabilme bilincine varmaktır. Müslümanlık, insanları sevmek ve insanların hakkını savunmak ile olur. Başka bir ifade ile Müslümanlık, insanlık dediğimiz bütünün bir parçasıdır.36 Kur'ân'ın kapsamında buna benzer çeşitli ayetler vardır. Hepsinde hemen hemen aynı mesajlar verilmektedir. Kur'ân'da yer alan bu ve benzeri açıklamalar, onun evrensel bir kitap olduğunu net ve açık bir şekilde göstermektedir. Kur'ân'ın evrenselliğine işaret eden diğer ayetlerden bazı örnekler şöyledir:

َنيِمَلاَعْلِّل ًةَمْحَر َّالِإ َكاَنْلَسْرَأ اَمَو

***"Biz, seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."*[37]**

َرَثْكَأ َّنِكَلَو اًريِذَنَو اًريِشَب ِساَّنلِّل ًةَّفاَك َّالِإ َكاَنْلَسْرَأ اَمَو
َنوُمَلْعَي َال ِساَّنلا

***"Biz seni tüm insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar."*[38]**

Diktatörlüğe dayanan hegemonyanın ortadan kalkması ve toplumsal uzlaşı ile barışın sağlanması için, evrensel olarak tüm insanların tabii haklarının korunması icap eder. Nitekim Allah, Kur'ân'da şöyle buyurmaktadır:

ًاوْدَع َهّللا ْاوُّبُسَيَف ِهّللا ِنوُد نِم َنوُعْدَي َنيِذَّلا ْاوُّبُسَت َالَو
ْمُهُعِجْرَّم مِهِّبَر ىَلِإ َّمُث ْمُهَلَمَع ٍةَّمُأ ِّلُكِل اَّنَّيَز َكِلَذَك ٍمْلِع ِرْيَغِب
َنوُلَمْعَي ْاوُناَك اَمِب مُهُئِّبَنُيَف

***"Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyiniz. Sonra onlar da cahillikle ileri giderek Allah'a sövmesinler. Böylece her ümmete işini güzel gösterdik. Sonra onların dönüşleri rablerinedir. O, onlara işlediklerini haber verecektir."*[39]**

Bu ayetin anlamı, tefsir kaynaklarında iki şekilde yorumlanmaktadır. Bir görüşe göre bu ayette, ***"Allah'a inanmayan ve ona tapmayan kişilere küfretmeyin. Siz onlara küfrederseniz, onlar da gazaba gelip Allah'a küfredebilirler"*** anlamı kast edilmektedir. Diğer görüşe göre ise bu ayet, Allah'tan başka şeylere tapan insanların taptıklarına küfrederseniz, onlar da gazaba gelip sizin taptığınız Allah'a küfrederler" anlamındadır.[40] Buna göre bizim inandığımız Allah'a inanmayan insanlara ve onların kutsal kabul ettikleri şeylere küfretmemiz, onları küçümseyip aşağılamamız yasaklanmaktadır. Çünkü biz onları veya onların taptıklarını şu veya bu şekilde hor görmek sureti ile onları incitirsek, onlar da bizim taptığımız Allah'a küfredebilirler. Onlar da bu şekilde bizleri incitirler. Bu şekilde davranmak sureti ile biz, onların Allah'ımıza küfretmelerine sebep olmuş oluyoruz. Ona göre bizim kutsal kabul ettiğimiz şeyler bizim için nasıl saygıdeğer ve değerli ise, başkalarının kutsal kabul ettikleri şeyler de onlar için aynı derecede değerlidir. Herkes kendi kutsallarına saygı duymaktadır. Ona göre farklı inanç sahiplerine olan muamelelerimizde ölçülü davranmamız gerekmektedir. Bunu genel bir kural olarak kabul etmemiz icap etmektedir. Çünkü bu ayette, her toplumun kendi işlerini yani genel olarak kültürlerini sevdikleri anlatılmaktadır. Her insan kendi din, dil, tarih, örf, adet, gelenek gibi unsurlardan oluşan kültürel değerlerini sever. İnsanlar bu duygu ile yaşayarak mutlu olmaktadırlar. Herhangi bir insan, başkalarının bu gibi değerlerini benimsemeye bilir. Birçok konuda onların inançlarına ve görüşlerine katılmayabilir. Ama onları oldukları gibi kabul etmemiz gerekmektedir. Biz, kendimize ait bu gibi değerlerimizi seviyoruz ve değerli kabul ediyoruz. Hiç şüphesiz başkaları da aynı şekilde kendilerine ait değerleri severler. Biz, kendi maddi ve manevi değerlerimizin korunmasını arzu ettiğimiz, herhangi bir şekilde rencide edilmesini istemediğimiz gibi, beğenmesek bile başkalarına ait maddi ve manevi değerleri kabul edip onlara da gerekli hakkı tanımalıyız. Biz, başkalarını dinleri, dilleri, kimlikleri, tarihleri, örf, adet ve gelenekleri nedeniyle sorgulayamayız. İnsanları konular nedeni ile sorgulama hakkı Allah'a aittir. Allah, tüm insanları ahiret gününde, dünya hayatında yaptıklarından dolayı sorguya çekecek

36 Ali Fuad Başgil, Din ve Laiklik, Yağmur Yayınları, İstanbul 1962, s. 16.

37 el-Enbiya 21/107.

38 es-Sebe' 34/28.

39 el-En'âm 6/108.

40 el-Mâverdî, en-Nüketü ve'l-Uyûnu, II, 155.

onların hesabını görecektir. Biz, insanları inançları, ibadetleri veya yaptıkların başka şeylerden dolayı sorguya çekme yetkisine sahip değiliz. Bu sorgulama, Allah'ın elinde olan bir şeydir. Allah'ın iradesi her şeyin üstündedir. Bu ayette bildirildiğine gör Allah, insanlara hür iradelerine göre hareket etme ve yaşama hakkını tanımaktadır. ***"En sefil hayat, başkalarının arzusuna bağlı olarak yaşamaktır."***[41] İnsanlığın gereği olarak her kişi, kendi hür iradesine bağlı olarak yaşama hak ve hürriyetine sahiptir. Ona göre empati kurarak tüm insanları kendimiz gibi kabul ederek onların kültürlerine, maddi manevi tüm değerlerine saygılı olmamız, onlara hakarette bulunmamamız ve onları incitmememiz icap eder. Her insan, içinden gelen çeşitli arzularından birini cazip görür ve onu diğerlerine tercih eder. Allah'ın mutlak adaleti olan sünnetullah'ın gereği olarak, insanların iradelerine hürriyet tanımak icap etmektedir. İnsanların kültürel anlayışları, ancak bu hürriyet çerçevesi dâhilinde gelişip oluşur. Hz. Muhammed (s.a.v.) bir hadiste şöyle buyurmuştur:

> ***"Bir insanın kendi anne babasına küfretmesi, büyük günahlardandır."*** Yanında bulunanlar, "***Ya Resûlallah! İnsan kendi anne babasına küfreder mi?***" diye sormuşlar. O, ***"Evet! İnsan başkalarının anne babasına küfrederse, onlar da onun anne babasına küfrederler. Dolayısı ile o kişi, kendi anne babasına küfretmiş olur."***[42]

Tüm insanların mal, can, nesil, inanç, fikir düşünce ve genel olarak kültürleridir. Bunlar, insanların tabii haklarıdır. İnsanların bu tür maddi ve manevi değerlerine küfrettiğimiz zaman, onlar da bizim değerlerimize küfredecekler. Dolayısı ile biz, kendi değerlerimize küfretmiş oluyoruz. Bu değerlerin korunmasının yolu, genel olarak evrensel hak ve adaletten geçmektedir. Ona göre hoşumuza gitmese de, karşı tarafa öfkeli bile olsak, adaletle hareket etmekten ayrılmamamız gerekir. Yüce bu konuda inanan insanları uyarmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ
لِلتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

> ***"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan kimseler, adaletle şahitlik edenler olun! Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun. Bu, takvaya daha yakındır ve Allah'tan sakının! Muhakkak ki Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."***[43]

Yüce Allah bu ayette, Allah'ın rızasını her şeyin üstünde tutmayı ve yine Allah rızası için hak ve adaletten yana olmayı emretmektedir. Müslüman insan, her konuda Allah'ın rızasını her şeyin üstünde tutmalıdır ve ona göre hareket etmelidir. Bu husus, Kur'ân'ın çeşitli ayetlerinde ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çeşitli hadislerinde dile getirilmektedir. Ona göre inanan insan, her hareketinde olduğu gibi hak ve adaleti uygulamada da Allah'ın rızasını gözetir. İslâm'da ölçü Kur'ân ve sünnet, gaye ve hedef Allah'ın rızasıdır. Allah rızasından başka gayelerle yapılan hiçbir amelin, hiçbir ibadetin Allah'ın yanında değeri yoktur. Anlamı üzerinde durduğumuz bu ayetten önceki ayette de bu duruma işaret edilmekte, Allah'ın insanlara çeşitli nimetler verdiği, insanın da ona göre Allah bilinci ile dürüst bir şekilde hareket etmesinin icap ettiği anlatılmaktadır.[44] Birbirinin devamı durumunda olan bu iki ayet, birbirlerini tamamlar niteliktedir. Bu ayetin baş tarafında, Allah için hakkı ayakta tutmanın adaletle şahitlik etmeye bağlı olduğu anlatılmaktadır. Bu ayetin devamında inanan insanlar, "Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin" ifadesi ile her türlü kin, öfke ve kızgınlığa rağmen adaletten ayrılmama hususunda uyarılmaktadır. Kur'ân'ın pek çok ayetinde adalet ile hareket etme emredildiği gibi, sözlü ifadelerde bile adaletten ayrılmama emredilmektedir:

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى

> ***"Konuştuğunuz zaman, akrabanız aleyhine de olsa, adaletli olun."***[45]

Hz. Muhammed (s.a.v.) de ***"Çocuklarınız arasında adaletle davranın"***[46] diyerek aile içerisinde dahi adaletle hareket etmenin gereğine işaret etmiştir. Çünkü eğitim ve özellikle hareket etme, aileden başlar. Kur'an'ın, dünya çapında hegemonyanın ortadan kalkması, insanlar arasında sosyal bir

---

41 Başgil, Din ve Laiklik, s.17.

42 Ebû Dâvûd, Edeb, 127, hadis no: 5141; Muhammed b. Allân, Delilu'l-Falihin, Daru'l-Fikr, Beyrut tsz., II, 182.

43 el-Mâide 5/8.

44 el-Mâide 5/7.

45 el-En'âm 6/152.

46 Ebû Dâvûd, Büyû', 83.

adaletin oluşması, toplumsal ve uzlaşının oluşması için üzerinde önemle durduğu bir husus ise, insanlar arasında ırk, kavim, millet ve benzeri hususlarda ayırımın gözetilmemesidir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ
اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

> ***"Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için, sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Kuşkusuz Allah yanında en üstün olanınız, (günahlardan) en çok korunanınızdır. Allah, bilendir, haber alandır."***[47]

Bu ayette haber verildiği gibi Allah, insanları farklı kabile ve milletler halinde yaratmıştır. Bu farklılık, bir kabile veya milletin diğerlerinden üstün veya aşağı olmasını ifade etmemektedir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) veda hutbesinde, hiçbir insanın diğer insanlara karşı herhangi bir imtiyaza/üstünlüğe sahip olmasının söz konusu olmadığı haber verilmiştir.[48] Şu veya bu milletten veya aileden olmak, hiçbir insana üstünlük sağlamaz. Üstünlük, ancak dürüstlük ile olur. Bu ayette geçen "Teârüf" kelimesi, tanımak, öğrenmek, haberdar olmak, karşılıklı tanışmak, birbirini tanımak ve benzeri anlamları ifade etmektedir. İnsanın, bu anlam kapsamı içerisinde önce kendisini ve ardından da başkalarını tanıması gerekir. İnsanı tanımak, onun maddi manevi her türlü haklarını tanıyıp kabul etmekle olur.[49]

Her insan, önce kendi kişiliğini, dinini, dilini, kültürünü öğrenecek, bilecek ve bununla şahsiyetini kazanacaktır. Çünkü kendini bu şekilde tanımayan insanlarda bir aşağılık kompleksi, dolayısı ile bir şahsiyet fukaralığı yaşanmaktadır. Kendini bu şekilde tanıyan insan, aynı şekilde diğer insanlarında bu değerlerini tanıyıp kabul edecektir. Bu hakları tanımak, imanın ve İslam'ın gereğidir. İnsanlığın başlangıcından bu yana Allah tarafından gönderilen bütün peygamberler ve başta Kur'ân olmak üzere bütün mukaddes kitaplar, ayrım gözetmeksizin tüm insanların malını, canını, neslini/namusunu, dini inancını, fikir ve düşüncesini korumayı hedeflemişlerdir.[50] İnsanın kendi değerlerini tanımaması, başkalarının kültür potasında erimesi, o insanın asimile olması demektir. Her toplumda asimile olan devşirmeler, kendi halklarına en çok zarar veren kişilerdir. Şahsiyet fukaralığını yaşayan devşirmeler, bir çeşit dönmedirler. Bazı kişiler erkek iken kendi biyolojik yapılarında operasyonlar yaptırarak kendilerini kadın haline getiriyorlar. Bu tür insanlar, bir türlü biyolojik dönmelerdir. Kendi kimlik ve kültürlerini kaybedip başkalarının kültüründe eriyen devşirmeler ise, psikolojik dönmelerdir. En güzel meyve, sebze, tatlı ve her tür en lezzetli yiyecekler, yendikten sonra uğradıkları değişimin sonundaki halleri ne ise, kimliğini, kişiliğini kaybeden devşirmelerin kalitesi de öyle bir kalitedir. Kusura bakmayın, özür dileyerek ifade etmek istiyorum. Belki bu yorumum biraz aşırıya kaçmış olabilir. Asimile olan devşirmeler, ancak bu kalitede olabilirler.

Hz. Muhammed (s.a.v.) bir hadiste şöyle buyurmuştur:

> ***"Sizden biri, kendi şahsı için istediğini kardeşi için istemedikçe, iman etmiş olamaz"***[51]

Başka bir hadiste ise Müslüman olmayı şöyle izah etmiştir: "Kendi nefsin için arzu ettiğin şeyleri, insanlar için istemedikçe, Müslüman olamazsın!"[52]

Bu iki hadiste haber verildiği gibi, insan ancak kendisi için arzu ettiği güzellikleri, hak ve hukuku, eşit ölçüler dâhilinde insan olarak kardeşlerine, diğer bir ifade ile tüm insanlara tanıdığı zaman iman ve İslâm sahibi olabilir. Bu haklara riayet etmeyen insanların imandan ve İslâm'dan bahsetmeleri, kendilerini kandırmaktan başka bir şey değildir. Ancak bu ölçüler dâhilinde herkesin hakkına riayet edildiği takdirde, toplumsal uzlaşı ve barışın sağlanması mümkün olabilir. Ondan sonra zulüm ve barbarlığa dayalı olan hegemonya kendiliğinden ortadan kalkar. Kur'ân ve sünnet açısından cihat, hak ve adaleti egemen kılmak ve

---

47 el-Hucurât 49/13.

48 Bkz. Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız, el-Beyân ve't-Tebyîn, thk. Hasan es-Sendûbî, Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut 1993, II, 405; Ahmet Zeki Safve, Cemheretu Hutubi'l-Arab, Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el- Babî el-Halebî, Mısır 1962, I, 156.

49 Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2002, VII, 229; Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, Muessesetu'r-Reyyân, Beyrut 2004, V, 87.

50 Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzali, el-Mustasfa, Mısır 1937, I, 288; Ebû İshak İbrahim b. Musa eş-Şatıbî, el-Muvafekat fi Usuli'ş-Şeria, thk. Muhammed Hasaneyn Mahluf, Dâru'l-Fikr, Mısır 1975, II,8 vd.; Ebu'l-Hasan Seyfuddin el-Amidi, el-İhkam fi Usuli'l-Ahkâm, Mısır 1967, III, 252; Muhammed Ebu Zehra, Kur'an Nizamı, trc. Ali Arslan, Ankara 1969, s. 61; Mustafa Baktır, İslam Hukukunda Zaruret Hali, Ankara 1981, s. 177 vd.; Eskicioğlu, İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları, s. 280 vd.

51 Müslim, İman, 71, 72; Buhari, İman, 7; Tirmizi, Kıyame, 59; Nesai, İman, 19, 33; İbn Mace, Mukaddime, 9; Darımi, Rikak, 29; İbn Hanbel, III, 176, 177.

52 Tirmizi, Zühd, 2; İbn Mace, Zühd, 24; İbn Hanbel, II,310; III, 473; IV, 70,77.

bunun neticesinde her türlü hegemonyayı ortadan kaldırmak için yapılan hukuki ve ahlaki mücadeledir.[53]

Pek çok kişi, bu konuda yorum ve açıklamalarda bulunmaktadır. Aliya İzzet begoviç (ö. 1424/2003), Allah'ın insanları özgür ve eşit yarattığını, herhangi bir milletin de diğerinden iyi veya kötü olmadığını dile getirmiştir. Ona göre insanlar, devredilemez haklarla doğmaktadır ve herhangi bir otoritenin, insanları bu haklardan mahrum bırakma hakkı da yoktur.[54] İzzetbegoviç, başka bir ifadesinde şöyle söylemiştir: ***"Allah, hepimizin yalnız bir tek millet olmasını isteseydi, öyle yapardı. Ama O, öyle bir şey istememiştir. Bizi kabilelere, milletlere ayırmış, karşılıklı saygı içerisinde olmamızı emretmiş, birbirimize zarar vermemizi yasaklamıştır. Allah'ın, kendimizden farklı olana saygılı olmamız ve hoşgörülü davranmamız yolundaki çağrısı, medeni dünyanın uyduğu en yüce insani çağrıdır."***[55]

Ali Fuat Başgil'in (ö. 1387/1967) şu açıklamalarını da dikkatinize sunmak istiyorum:

> ***"Dini taassup, cahil dindarın kendi dini akidelerini mutlak surette hak ve başka akide ve kanaatlerin de mutlak surette batıl olduğuna inanmasından doğan bir tuğyan ve hırçınlıktır. Fakat din ve vicdan hürriyetinin düşmanı yalnız bu değildir. Bunun kadar siyasi taassup da bu hürriyetin düşmanıdır. Hatta belki daha kindar, daha zalim ve yıkıcıdır. Çünkü dini taassupta çok kere hasbilik hâkim olduğu halde, siyasi taassupta hemen daima şahsi fayda, his ve hırsı hâkimdir. Siyasi taassup, bir şahsın hayat ve cemiyet hakkında kendi görüşlerini mutlak surette hak ve başka kişilerin konu ile ilgili görüşlerini batıl telakki etmesinden ileri gelen cahilane bir düşmanlıktır. Siyasi taassubun inandığı ve bağlandığı şey, yalnız madde ve menfaattir. Fakat madde ve menfaat fikri etrafında kitleleri coşturup harekete getirmek kolay değildir. Onun için siyasi taassup, bir efsane yaratmaya ve bu sayede taraftar avlamaya mecburdur. Hülasa dini taassup, kendisine inandırmak için devletten kılıç kuvveti ve hizmeti isteyen mabedin hırçınlığı ve tecavüzcüsüdür. Siyasi taassup da omuzlara daha kuvvetle çökebilmek için bütün hareketlerini mabede alkışlatmak isteyen politikanın hırçınlığı ve tecavüzüdür."***[56]

Bütün inanç sisteminde tahakküm, baskı ve şiddet tasvip edilmemiş, insan iradesine saygı gösterilmiştir. Çünkü bütün inanç sistemlerinde hak, hukuk, güzel ahlak gibi şeyler ön planda tutulmaktadır. Bu duygulara ters hareket etmek uygun görülmemektedir. Neticede her tür baskı ve şiddet, insan psikolojisinin bozulmasına, sonuçta insanlar arasında terörün meydana gelmesine sebep olmaktadır. Terör, kelime olarak baskı ve şiddet anlamındadır. Erkek, kendi evinde karısına karşı baskı ve şiddet kullanıyorsa, yaptığı hareket bir çeşit terördür. Kadın kendi kocasına maddi veya manevi şiddet kullanıp adamın psikolojisinin bozulmasına sebep oluyorsa, onun da yaptığı bir çeşit terördür. Kardeşler arasında, aile ve akrabalar arasında, daha geniş düşünsek toplumun içinde veya toplumlar arasında uygulanan her çeşit baskı ve şiddet terörünü ana kaynağıdır. Hangi makamda bulunursa bulunsun gücü elinde tutan amir, egemenliği altındaki insanların arasında ayrım yapıyorsa, insanların tabii haklarını engelliyorsa, hak hukuk ve adaleti hiçe sayıyorsa, yaptığı bir çeşit terördür. Bu tür baskı ve şiddetlerin tümü, bir hegemonyanın doğmasına neden olmaktadır. Bu tür kötülüklerin tümünün düzeltilmesi, ciddi ve kaliteli eğitimle mümkün olabilmektedir. Ona göre eğitime, aileden başlamak gerekir. Aile eğitimi, her türlü kötülüğün önlenmesi için önemli bir temeldir.

Sivil Toplum Kuruluşları

Bütün inançların güzel ahlakı, hak, hukuk ve adaleti hedeflediğini biliyoruz. Ancak, çok kere inançların içi boşaltılmakta, inançlar kişi veya kişilerin maddi veya manevi menfaatleri için malzeme olarak kullanılmaktadır. Hegemonyayı ellerinde tutanlar, bunu çok ustalıkla kullanmaktadırlar. Bugün için İslam âleminde, hatta diğer toplumlarda bile dini duygular, egemen güçler tarafından kötüye kullanılmaktadır. Aydın insanların, bu gibi din istismarlarına karşı uyanık olmaları gerekmektedir. İtikadı sağlam insanların, kötü ve karanlık emellere malzeme olmamaları dikkatli olmaları icap eder. Dini

53 Başgil, Din ve Laiklik, s. 149 vd.

54 Aliya İzzetbegoviç, Tarihe Tanıklığım, trc. Alev Erkilet ve diğerleri, Klasik, İstanbul 2015, s. 545.

55 Begoviç, Tarihe Tanıklığım, s. 547.

56 Başgil, Din ve Laiklik, s. 156.

kaynağından, Kur'ân ve sünnetten öğrenmek, ölçü olarak Kur'ân ve sünneti kabul etmek ve gaye olarak da Allah rızasından sapmamak gerekir. Dine hizmet ettiğini söyleyen çeşitli sivil toplum kuruluşları ile karşılaşmaktayız. Çeşitli dernek, vakıf, cemaat, tarikat, cemiyet, medrese ve benzeri kurum ve kuruluşlar, toplumda yaygın bir şekilde faaliyet göstermektedirler. Bu isimler altında zekât, fitre, sadaka ve benzeri isimler altında çeşitli yardımlar toplanmaktadır. İnsanların dini duygularına hitap edilerek, büyük çapta para vermeleri sağlanmaktadır. İfade etmeye çalıştığımız gibi, bu konularda uyanık ve dikkatli olmak gerekir. Eğer bu tür kuruluşlar, ilme, irfana, bilgiye, insan haklarının korunmasına, toplumsal uzlaşı ve barışa katkı sağlamak için iyi niyetle çalışıyorlarsa, saygı duyarım. Bu tür iyi niyetli kişi ve kurumlara dua ederim. Ancak bu tür dernek, vakıf, cemaat, tarikat, cemiyet, medrese ve benzeri kurumlar kişi veya kişilerin maddi veya manevi menfaatleri, özellikle siyasi emelleri için kullanıyorlarsa, bunları İslâm'a hizmet eden kurumlar olarak görmemek gerekir. O zaman bunlar, mafyaların en kötüsü konumunda olurlar. Bilindiği gibi toplumda çeşitli mafyalar oluşmaktadır. Para için her yola başvurulmaktadır. Hırsızlık mafyaları, organ mafyaları, çocuk mafyaları, kadın ticaretini yapan mafyalar, eroin/uyuşturucu mafyaları, çek/senet mafyaları, soygun mafyaları, bu kötü ve zararlı mafyalardan bazılarıdır. Dini duyguları Allah'ın yolundan saptırarak maddi veya manevi menfaat için kullanan dernek, vakıf, cemaat, tarikat, cemiyet, medrese ve benzeri kurumlar, söz konusu ettiğimiz mafyaların en kötüleridir. Çünkü insanların inançlarını sömürmekten daha kötü mafya olamaz. Aynı zamanda bunlar, hegemonyayı kuran zalim ve barbar diktatörler tarafından rahatlıkla kullanılmaktadır ve buna itiraz edenler dinsizlikle itham edilerek engellenmektedirler.

Sonuç

İnsanlığın başlangıcından bu yana insanlar arasında toplumsal uzlaşı ve barış için çalışan, bu gaye ile mücadele edip hak ve adaleti savunanlar olduğu gibi, çeşitli hileler ile toplumda egemenliği ele geçirmeye çalışıp zulüm, barbarlık ve haksızlıkla hegemonyayı sürdürme gayreti içerisinde bulunanlar da olmuştur. Tarih boyunca bu iki sınıfın mücadelesi hep devam etmiştir. Felsefeciler, bilim insanları, peygamberler, haktan yana tavır koyan herkes, insanlığın yararı için çalışmışlar, kanın ve gözyaşının akmaması için hak ve adaletin egemenliği için çaba sarf etmişlerdir. Onların bu çabaları neticesinde çeşitli dönemlerde dünyanın çeşitli yerlerinde hak ve adalet egemen olmuştur. Bu sayede büyük medeniyetler kurulmuş, insanlar çok ala mutlulukları yaşamışlardır. Ancak zaman zaman hegemonyayı kuran psikolojileri bozuk barbar ruhlu insanlar, toplumu çekilmez hale getirmişler. Onların yüzünden güzelim medeniyetler tarumar edilmiş, savaşlar yapılmış, şehirler yakılmış, oluk oluk insan kanı akmış, gözyaşları sel olmuştur. Bu tür zalim mütreflerin yüzünden toplumlar yıkılıp harap olmuştur. Toplumların bu tür yıkılışları, Kur'ân kıssalarında geniş yer aldığı gibi, diğer kutsal kitaplarda dile getirilmiş ve tarihi efsanelere konu olmuştur. Maalesef günümüzde bu zalim hegemonya, dünyanın çeşitli yerlerinde olduğu gibi, İslâm âleminin pek çok yerinde de diktatörlüğünü sürdürmektedir. Bu acı manzara, egemen güçlerin kişisel egemenliklerini sürdürme arzusundan kaynaklanmaktadır. Onların bu uygulamaları da, psikolojilerinin insani yönden bozuk olmasından kaynaklanmaktadır. Onlar, bu ruh hali ile özellikle inançları, dini duyguları kendilerine malzeme olarak kullanmaktadırlar. Bunun çözümü, bilimsel bir şekilde ciddi toplumsal eğitimlerle mümkündür. İnançlar bilimsel olarak anlatılmalı, insanların huzur ve saadeti için kullanılmalı, toplumda hegemonyayı kurmaya çalışanların vicdanına bırakılmamalıdır. Kur'ân'da haber verildiğine göre, Allah Rabbülalemindir, yani tüm âlemlerin Rabbidir ve herkes için adalet istiyor. Evet, bu cümleyi unutmamamız gerekir: "Allah tüm âlemlerin Rabbidir ve herkes için düzeyde uygulanacak adalet istiyor." Bütün kavimler, bütün inanç mensupları, kadın erkek her cins, eşit adalet muamelesine tabi tutulmalıdır. Kur'ân'da bu konuda çok mesajlar verilmektedir. Hz. Muhammed'in haber verdiği gibi, kişinin mümin ve Müslüman olabilmesi için, kendi maddi ve manevi değerleri için istediği, arzu ettiği iyiliği, hak ve adaleti tüm insanlar için istemelidir. Bunu kabullenmeyen kişilerin imandan ve İslâm'dan bahsetmeleri, kendilerini kandırmaktan başka bir şey değildir. İslâm'ı, şundan veya bundan değil, Kur'ân ve sünnetten, yani kaynağından öğrenmek gerekir. Yalnız İslâm âleminde değil, tüm dünyada toplumsal bir uzlaşın sağlanması için, hegemonyanın diktatörlüğüne

karşı, hak ve adaleti egemen kılmaya çalışmak gerekir. Buna inanan insanların, bu yolda birliği sağlamaları ve toplumda ciddi anlamda eğitimin gerçekleşmesi için çalışmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULBAKİ, Muhammed Fuad, el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.
- ADALI, Oya ve diğerleri, "hegemonya", Büyük Larousse, İnterpress Basın ve Yayıncılık, İstanbul 1986, X, 5155.
- AMİDÎ, Ebu'l-Hasan Seyfuddin (ö. 631/1233), el-İhkam fi Usuli'l-Ahkâm, Mısır 1967.
- ARİSTOTELES, Nikomakhos'a Etik, trc. Saffet Babür, Ayraç Yayınevi, Ankara 1998.
- BAKTIR, Mustafa, İslam Hukukunda Zaruret Hali, Akçağ Yayınları, Ankara 1981.
- BAŞGİL, Ali Fuad (ö. 1387/1967), Din ve Laiklik, Yağmur Yayınları, İstanbul 1962.
- BEYDÂVÎ, Nasiruddin Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed (ö. 791/1388), Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Şirketu Mektebe ve Matbati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi, Mısır 1955.
- BİLGE, Evin, "Kutsal Metinlerde Yaratılış", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XV, ss. 127-162, Diyarbakır 2013.
- BUHARÎ, Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), el-Câmiu's-Sahih, Beyrut 1990.
- CAHIZ, Ebû Osman Amr b. Bahr (ö. 255/868), el-Beyân ve't-Tebyîn, thk. Hasan es-Sendûbî,
- Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut 1993.
- CEVİZCİ, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 1999.
- DARİMİ, Abdullah b. Abdirrahman (ö. 255/869), es-Sunen, Dımaşk 1349.
- EBÛ DAVUD, Süleymân b. Eş'âs (ö. 275/888), Sünen, İstanbul 1981.
- ERDEM, Hüsameddin, İlkçağ Felsefesi Tarihi, HÜ-DER Yayınları, Konya 2010.
- EREN, Hasan ve diğerleri, "hegemonya", Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1992.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, Kur'an Nizamı, trc. Ali Arslan, Ankara 1969.
- ESKİCİOĞLU, Osman, İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları, Anadolu Matbaacılık, İzmir 1996.
- EZHERÎ, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî el-Herevî (ö. 370/980), Tehzîbu'l-Luğa, thk. Ahmed Abdurrahman Muhaymir, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- GAZZALÎ, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111), el-Mustasfa, Mısır 1937.
- GÖKBERK, Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008.
- HALİL b. Ahmed Ebû Abdirrahman el-Ferâhîdî (ö. 175/791), Kitâbu'l-'Ayn, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.
- HİNDÎ, Muttakî, (ö. 975/1567), Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl, nşr. Mekrî Hayyânî ve Saffet es-Sekkâ, Beyrut 1991.
- İBN ALLAN, Muhammed, (ö. 1057/1647), Delilu'l-Falihîn, Daru'l-Fikr, Beyrut tsz.
- İBN HANBEL, Ahmed b. Muhammed (ö. 241/855), Müsned, Beyrut tsz.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezit (ö. 273/886), Sünen, Kahire tsz.
- İBN MANZÛR, Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem (ö. 711/1311), Lisânu'l-Arab, Dâru'l-Fikr, I-XV, Beyrut 1994.
- İBNU'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (ö. 597/1200), Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- İSFAHÂNÎ, el-Hüseyn b. Muhammed er-Râğıb (ö. 502/1108), "rabebe", el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'ân, Kahraman Yayınları, İstanbul 1986.
- İZZETBEGOVİÇ, Aliya, (ö. 2003/1424), Tarihe Tanıklığım, trc. Alev Erkilet ve diğerleri, Klasik, İstanbul 2015.
- KÂDÎ, Abdulfettah, Esbabu'n-Nüzûl, Mısır tsz.
- KİTAB-I MUKADDES, Tekvin (Yaratılış), Bap 1.
- MALİK, Ebû Abdillah b. Enes (ö. 845/1442), el-Muvatta, Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.
- MÂVERDÎ, Ali b. Muhammed b. Habib (ö. 450/1058), en-Nuketu ve'l-Uyûn, Muessesetu'l-Kutubi's-Safiyye, I-VI, Beyrut 1992.
- MÜSLİM, b. El-Haccac (ö. 261/874), Sahihu Müslim, Kahire tsz.
- NESAÎ, Ebû Abdirrahman b. Şuayb (ö. 303/915), Sünenü'n-Nesâî, Şirketu Mektebe ve Matbbati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1964.
- RUSSEL, Bertrand, Din İle Bilim, trc. Akşit Göktürk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- SAFVE, Ahmet Zeki, Cemheretu Hutubi'l-Arab, Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-
- Babî el-Halebî, Mısır 1962.
- ŞATİBÎ, Ebû İshak İbrahim b. Musa (ö. 790/1388), el-Muvafekat fi Usuli'ş-Şeria, thk. Muhammed Hasaneyn Mahluf, Dâru'l-Fikr, Mısır 1975.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed (ö. 1250/1834), Fethu'l-Kadîr,
- Muessesetu'r-Reyyân, Beyrut 2004.
- TABBARE, Afif Abdulfettah, Rûhu'd-Dîni'l-İslâmî, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 1973.
- TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (ö.310/922), Câmiu'l-Beyân an Ta'vîl-i Âyi'l-Kur'ân, thk. Sıtkı Cemil el-Attar, Darü'l-Fikr, Beyrut 1995.
- TEBER, Serol, Doğanın İnsanlaşması, Say Yayınları, İstanbul 2010.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (ö. 279/892), Sünen, İstanbul 1992.
- TURGAY, Nurettin, Kur'ân Açısından Hayvanlar ve Bitkiler, Fecr Yayınları, Ankara 2011.
- Kur'ân'daki İslâm, Çıra Yayınları, İstanbul 2020.
- "Kur'ân'da Mütref Kavramı," Bilimname, Sayı: XII, ss. 75-99, Kayseri 2008.
- YÂZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi (ö. 1361/1942), Hak Dini Kur'ân Dili, Eser Kitabevi, İstanbul 1971.
- ZEHEBÎ, Muhammed Hüseyin, et-Tefsîr ve'l-Mufessirûn, Dâru'l-Erkâm, Beyrut tsz.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Bilimsel, "Reel", Demokratik Sosyalizm, Sınıf-İdeoloji ve Hegemonya İlişkisi

Selahattin Işıldak

"Adalet sorunu paylaşım sorunu kadar eskidir... Adalet, paylaşma gereksiniminin fark edilmesiyle başlar. En eski yasa paylaşmayı düzenleyendir; ...adalet herkesin yeterince yiyeceğinin olmasını gerektirir. Ama aynı zamanda herkesin yiyeceğin üretimine katkıda bulunmasını da gerektirir."[1]

İnsan; bu temel içgüdünün/bilginin ve bilincin taşıyıcısı olduğu sürece mücadele etmeye de her zaman devam edecektir.

Ulus-Devlet Üzerine:

Ulus-devletlerin, Fransız Devrimi ile yani feodalizmden kapitalizme geçiş döneminde ortaya çıktığı genel bir kabuldür. Feodalizmin zayıflamaya başlaması ve çöküş süreci ile birlikte güçlenen burjuvazi, ekonomik ve siyasal ve alandaki etkinliğini arttırmak için egemenliğin monarşiden-kraldan alınıp halka geçmesi şiarı ile milliyetçi akımların, ulus-devlet paradigmasının temellerinin atılmasında başat rol oynamıştır. Kapitalist sermayenin doğuşu ile ulus-devlet paradigmasının doğuşu birbirine koşut olarak gelişmiştir. Bu gelişim beraberinde kırsal alanlardan kent merkezlerine büyük göç dalgaları ile bir sınıf olarak işçi ve emekçi kesimleri de doğurmuştur.

"İktidarın azami bir merkezi devlet olarak örgütlenmesi de diyebileceğimiz ulus-devlet, modernitenin esas yönetim biçimidir".[2]

Bu bağlamda feodalizmden kapitalizme geçiş süreciyle beraber burjuvazi, ulus-devlet paradigmasını da kendi merkezi hegemonik gücü haline getirmiştir.

Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm Üzerine:

Ulus-devlet yapılanmalarının oluşumuna paralel bir şekilde sosyalizm teriminin de yazılı literatürde ilk defa 1827 yılında İngiltere'de ortaya çıktığı bilinmektedir. 1830'lardan itibaren sosyalizm sözcüğü, Fransız yazınında kullanılmaya başlandı. Sosyalist düşünce ve sosyalist hareketin ilk kez Fransa ve İngiltere'de ortaya çıkması elbette tesadüf değildi. Sosyalizm düşüncesi İngiltere'deki sanayi devrimi ve Fransa'da burjuva demokratik devrimin ürünüydü.

1789-93 Büyük Fransız Devrimi tarihte görülen en kitlesel halk mücadelelerine sahne oldu. Devrim, kabaca monarşiden nefret eden Parisli yoksul kitlelerin üzerinden yükseldi. Bu kitleler "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" sloganları ile mücadeleye atıldılar. Monarşiye karşı bir isyan olarak başlayan hareket her türlü baskı ve otoriteye, toprak sahiplerine, kiliselere ve fabrika sahiplerine karşı bir mücadeleye dönüştü. Monarşiye karşı hareket toplumun geniş kesimlerini birleştirmişti, ancak mücadele gerileyince yeni bir egemen sınıf, kapitalistler kendi eşitsizliğe dayalı mülkiyetlerini ve iktidarlarını kurmak için hareketi durdurmaya çalıştılar. Sonuçta halk hareketi tutucu ve devrimci olarak iki kampa bölündü.

1800'lü yılların başlarında yaşanan sanayi devrimi sonrası, daha az çalışma koşullarında herkese yetecek kadar üretim yapılabileceği belirgin bir şekilde görünmeye başladı. Bu gelişmelerin sonucunda "Ütopik Sosyalistler" ortaya çıktı.

1 "Kitle ve İktidar", Elias Canetti, sayfa 189, Ayrıntı yayınları, Birinci baskı 1998

2 "Demokratik Konfederalizm", Sayfa 4, Abdullah Öcalan

İyi niyetli kimi bankerler ve fabrika sahipleri, sanayi devriminin insanlık için kullanılabileceğini düşündüler. Bunların çoğu "ütopik sosyalizmin" savunucuları haline geldi.

En tanınmışlarından biri Robert Owen, bir tekstil fabrikatörüydü. Owen için işçi sınıfı zavallı, zayıf bir gruptu. Owen'in sosyalizmi, çalışan kitlelerin koşullarını düzeltmek için zengin iş sahiplerini ve hükümet üyelerini ikna etmeye dayanıyordu.

Bilimsel sosyalizm tanımlaması, esasen "Ütopik Sosyalizm" tanımlamasının bir tür karşı tezi olarak doğmuş ve anlam kazanmıştır. Özü itibari ile "ütopik" denilen sosyalizm belirlemesinin salt bir ütopya olmaktan öte, gerçekleştirilebilinir olduğunu ifade etmek ve iddia etmek amacıyla "bilimsel sosyalizm" tanımlaması kullanılmıştır. Bilimsel sosyalizmin üç ana kaynaktan beslendiğini belirtmek gerekir: Alman felsefesi, Fransız ütopik sosyalizmi ve İngiliz ekonomi-politiği.

Friedrich Engels tarafından daha çok polemik ağırlıklı olarak kaleme alınan Anti-Dühring isimli eserden bir kısım, Paul Lafarge'ın isteği ve de desteği ile Fransız okurlarına hitaben bir kitapçık olarak yazılan "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm" ismi ile yayınlanmıştır.

> ***"İçimizden biri, yeni bir öğreti saydığı bir şeyi açıklayınca, onu önce her şeyi kapsayan bir sistem haline getirmek zorundadır. Mantık ilkelerinin ve evrenin temel yasalarının, eninde sonunda, yalnız bu yeni bulunup tamamlanan teoriye ulaşılmak için varolageldiğini kanıtlaması gerekir."***[3]

Bu çerçevede gerek "Anti-Dühring"[4] isimli eserinde, gerekse de bu eserden türetilen "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm" ismi ile yayınlanan kitapçıkta Friedrich Engels, ütopik sosyalizme karşı felsefi anlamda diyalektik materyalizmi kendisine rehber edinerek, bilimsel olgular çerçevesinde eleştiren, yargılayan evrensel bir tez olarak "Bilimsel Sosyalizm"i tanımlamıştır.

Kabaca ifade etmeye çalışırsak eğer Engels'in adı geçen eserlerinde Bilimsel sosyalizm; üstün (deha ve/ya iyi kalpli) kişilerin düşünsel olarak tasarımlarının değil, nesnel gerçekliğin yasalarına dayalı, tarihsel açıdan ise kaçınılmaz bir ilerlemenin sonucunda hayat bulacak, bulması gerekecek bir gerçeklik olarak ele alınmaktadır. Bilimsel sosyalizm, Marksizmin ekonomik-sosyal yasalarına bağlı onun ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmıştır. Bilimsel sosyalizm; geçmiş ve şimdi yaşanmakta olan geleceğin tarihini ekonomik, sosyal, kültürel hayatın birçok veçhesi ile anlamayı, analiz etmeyi, geleceğe dair öngörüler oluşturmayı ve geleceği inşa edebilmeyi hedefler.

Engels'in yine adı geçen eserinde altını çizdiği önemli noktalardan birisi de, kapitalizmle beraber doğumu gerçekleşen proletarya arasındaki kaçınılmaz mücadele, bir zamanlar "ütopya", nesnel bağlamda temelleri alt yapısı henüz oluşmamış olan düşünsel bir fikir, hayal olarak, adilane ve kötü olmayan bir yaşam formu olarak sosyalizm artık tarihin akışı içerisinde zorunlu bir sonuç olarak tanımlanır.

Engels bu satırların devamında bilimsel sosyalizmin ütopik olandan temel farkının ne olduğunu açıklarken, Karl Marx'ın temel buluşu olan artı-değer üretiminin açıklanması ve bu açıklamanın (buluşun) sayesinde işçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinin meşru temellerinin esasen bilimsel sosyalizmin tanımlaması ile atıldığına dikkat çeker.

> ***"(1) kapitalist üretim yöntemini tarihi ilişkileri ve belirli bir tarihi dönemdeki kaçınılmazlığı içinde, ve bundan ötürü, kaçınılmaz çöküşü ile göstermek; ve (2) onun hala bir sır olan temel karakterini ortaya çıkarmak gerekliydi. Bu artı-değer'in bulunmasıyla yapıldı... ...Kapitalist üretimin ve sermaye üretiminin oluşumu (ikisi de) açıklandı. Bu iki büyük buluşu, materyalist tarih görüşünü ve artı-değer yoluyla kapitalist üretimin sırrının çözümünü, Marx'a borçluyuz. Sosyalizm, bu buluşlarla bir bilim oldu"***[5]

Daha sonra Karl Marx tarafından kaleme alınan "Kapital"in[6] birinci cildinde "artı-değer" üretimi ve sermaye birikiminin oluşum süreci ayrıntılı bir şekilde örneklemelerle açıklanır. Burjuvazinin sermaye birikiminin temelinde artı-değer üretiminin olduğu,

---

3 "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm", s.20, Friedrich Engels, Sol yayınları Birinci baskı, Kasım 1970

4 Ayrıntılı okuma için bakınız: "Anti-Dühring", Friedrich Engels, Sol yayınları İkinci baskı, Mart 1977

5 "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm", s.75-76, Friedrich Engels, Sol yayınları Birinci baskı, Kasım 1970

6 Ayrıntılı bir okuma için bakınız: "Kapital", Karl Marx, Birinci Cilt, Sol yayınları, Üçüncü baskı, Ekim 1997

bu sebeple de burjuvazinin elindeki sermayenin esas sahibinin de üreten güçler, yani emekçiler olduğu açıklanır.

Sermaye güçlerinin kendisi sınırlarını genişletmek amacıyla ulus-devlet paradigması üzerinden kapitalist moderniteyi; ulusçuluk ve milliyetçilik söylemi üzerinden gerçekleştirilen kanlı ve acımasız savaşlarla var etmiştir. Ancak kapitalist modernitede mevcut düzeni; salt polis, ordu, zabıta vb gibi salt silahlı örgütlenmeleri üzerinden baskı, zor ve şiddet aygıtları ile değil, aynı zamanda eğitim, hukuk, aile, din, kültür ve sanat vb bir çok alanda kendi ulus-devlet yapılanmasının ideolojik aygıtları aracılığı ile rıza üreterek korumaya, sürdürmeye çalışır. Dolayısıyla; ön tanımlaması ister bilimsel, ister "reel", isterse de demokratik olsun sosyalizm üzerine yazılan her yazının "sınıf, devlet, ideoloji ve de hegemonya" ilişkisini irdelemesi yerinde olacaktır.

İdeoloji, Sınıf ve Hegemonya Üzerine:

Marx ve Engels tarafından kaleme alınan "Alman İdeolojisi" isimli eserde; sınıf olmaya ilişkin olarak şu not düşülmüştür: "Bireyler ancak, bir başka sınıfa karşı ortak bir mücadele içinde yer aldıkları ölçüde bir sınıf oluştururlar"[7]

Kuşkusuz bu kısa tanımlama sınıfın ne olduğunu kapsayıcı bir şekilde izah etmese de, ortak, bir mücadelenin gerekli olduğuna ve örgütlü mücadeleye işaret etmektedir. İnsanları ortak bir mücadele çerçevesinde bir araya getiren şey, yine ortak sınıfsal çıkarlar ve ortaklaştırılmış bir dünya görüşüdür. İnsan topluluklarının bir sınıf, taraf olarak ortaklaşarak beraberce sürdürdükleri mücadele; onların birbirlerine olan bağlılık, (özgüven, örgütlülük ve bilinç kazanmasına ya da (tersi de geçerli olmak üzere) kaybetmesine olanak sağlar.

Ancak üreten güçlerin, üretim araçları karşısındaki konumlanışı, üretim araçları ile olan ilişkisi, yani mülkiyet ilişkisi sınıfın tanımlanmasında asli ve belirleyici olan unsurdur. Ezilenleri egemen sınıf olan sermayedardan ayırt eden en başat özellik; üretim araçlarının kullanım ve mülkiyet hakkının kendisinin denetiminde değil de, egemen sınıfın denetiminde olmasından kaynaklanmaktadır. Kısa ve kaba bir tanımla sınıfsal ayrışmanın özünde yatan budur. Kapitalist modernite çağında amiyane ve yaygın tabir ile alt yapıyı oluşturan bu üretim biçimi, üst yapının oluşumunda da belirleyicidir, ancak bu belirleyicilik tek taraflı, doğrusal bir süreç de değildir. Alt ve üst yapı arasında (kendi içerisinde yer yer tezatlıklar da taşısa,) birbirini besleyen değişim ve dönüşümlerle dolu karşılıklı diyalektik bir etkileşimler zinciri vardır.

"Egemen sınıfın düşünceleri her çağda egemen düşüncelerdir; yani, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen entelektüel gücüdür de. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da kontrol eder; öyle ki, bu nedenle, genel olarak konuşursak, zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri o sınıfa tabidir."[8] diyor Marx.

Dini, ailevi, hukuki, siyasi, eğitim ve öğretimsel, kültürel, sanatsal, basın-yayın ve sendika gibi bir çok alanda hakim sınıfın örgütlenmesi olan devletin toplumsal yaşamın üst yapısını denetim altında tutmak ve bu denetim yolu ile de toplumsal nizamı sağlayabilmek amacıyla kullandığı ideolojik aygıtları ve kurumları vardır. Üst yapısal alandaki bu aygıtlar ve örgütlenme formları toplumda egemen sınıfın kendisine ait olan fikirlerini sürekli olarak canlı tutmak için çalışan devasa bir mekanizmaya sahiptir.

"Devlet (baskı) aygıtının birliği, iktidardaki sınıfların sınıf mücadelesi siyasetlerini uygulayan, iktidardaki sınıfların temsilcilerinin yönetiminde birleşmiş merkezileşmiş örgütlenmesiyle sağlanmasına karşın, değişik DİA'lar (devletin ideolojik aygıtları-bn) arasındaki birlik egemen ideolojiyle egemen sınıfın ideolojisiyle, çoklukla çelişkili biçimlerde sağlanır... ...Devlet (baskı) aygıtının görevi, özü bakımından, son analizde sömürü ilişkileri olan üretim ilişkilerinin yeniden-üretiminin siyasal koşullarını, devlet (baskı) aygıyı olarak, baskı (fiziksel ya da değil) ile sağlamaktır ".[9]

7 **"The German Ideology", Karl Marx – Friedrich Engels, sayfa 82, Lawrence & Wishart / London, Edited and with introduction by C.J. Arthur, reprinted edition 1996**

8 **"The German Ideology", Marx-Engels, s.64, Aktaran: "Marx'tan Foucault'ya İdeoloji" Michele Barrett, sayfa 18, Sarmal yayınevi, Birinci baskı 1996**

9 **"İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları", Louis Althusser, sayfa 39, İletişim yayınları, Dördüncü baskı Ekim 1994**

Yani silahlı bir örgütlenme olarak devlet aygıtı tek başına, baskı ve zor ile çalışmaz aynı zamanda ideolojik aygıtları aracılığı ile de kesintisiz bir rıza üretimi içerisindedir. Bu şekilde üretim ilişkilerinin yeniden-üretimi sağlanır. Kapitalist modernite içerisindeki bu yeniden-üretim, egemen sınıfların ezilen sınıflar üzerindeki hakimiyetini arttırdığı ve pekiştirebildiği müddetçe, kendi hegemonyasını toplum üzerinde hakim kılar. Bununla beraber bu çelişkisiz, tek yönlü ve doğrusal bir süreç de değildir. Toplumsal çatışmaların daha az ve keskin olduğu dönemlerde bu hegemonya daha çok rıza üretimi üzerinden varlığını sürdürürken, toplumsal çatışmaların keskinleştiği, derin ekonomik krizler, savaşlar gibi durumlarda rıza üretiminin yerini daha çok devletin zor aygıtları alır.

Lenin'in devrimci durum diye tanımladığı; yönetenlerin artık eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin de eskisi gibi yönetilmek istenmediği" durumlarda bu egemen sınıfın toplumda hakim olan egemen fikirleri geniş kitleler tarafından keskin ve hızlı bir şekilde sorgulanmaya başlar, toplum her zaman olduğundan çok daha fazla politikleşir. Böylesi dönemler, ezilen sınıflar için mücadele anlamında potansiyel olarak oldukça bereketli dönemlerdir. Egemen sınıfın fikirlerinin egemenliğine son vermek ve/veya daha az egemen olmasını sağlayabilmek için, hayatın her alanında kesintisiz ve örgütlü bir mücadele verilmesi gerekliliğini her daim savunan devrimci güçler için, büyük olanakların da kapısını aralayan bir dönemdir, böylesi zamanlar. Bu noktada devrimci parti örgütlenmesinin önemi ve anlamı daha net ortaya çıkar. Lakin Gramsci'nin altını çizdiği gibi;

> ***"Siyasal mücadelede egemen sınıfların yöntemleri(ni) körü körüne taklit edilmemelidir, yoksa kolayca pusuya düşülür".[10]***

Komün, Sovyetler, Sosyalizm Üzerine:

Tarihin makarasını biraz geri sararak bu bölümde Sosyalizm, Reel Sosyalizm ilişkisine dair geçmiş tarihsel örnekler üzerinden konuya eğilmeye çalışalım.

1871'de kısa bir süreliğine de olsa kurulmuş olan Paris Komünü, sosyalizmin mümkün olabileceğini gösteren yegane esinleyici ilk örnek olarak tarihe geçmiştir. Mart 1871' de Fransız ordusunun Prusya'ya yenilmesinin ardından, Paris'li işçiler ayaklanarak kentin kontrolünü ele geçirdi ve 28 Mart tarihinde Paris Komünü ilan edildi. İki aya yakın bir süre boyunca Paris'i egemenler değil ezilenler yönetti. Komünarlar iktidarlarını sağlamlaştırmak adına bir dizi kararı hızla hayata geçirdi. Bunların başında; düzenli ordunun dağıtılması ve halka dayalı bir savunma sisteminin kurulması vardı.

> ***"Paris ancak kuşatma sonucu ordudan kurtulduğu ve onun yerine çoğunluğu işçiler tarafından oluşturulan bir Ulusal Muhafızı geçirmiş bulunduğu için direnebiliyordu. Artık sürekli bir kurum haline dönüştürülmesi gereken şey de, işte bu durumdu. Bu yüzden Komünün ilk kararı, sürekli ordunun kaldırılması ve yerine silahlı halkın geçirilmesi oldu."[11]***

Bunun yanısıra halkı temsilen seçilmiş temsilcilerin gerekli görüldüğü anda beklemeksizin görevden alınıp yerine başkasının getirilmesi, , emekçileri temsil edecek kişilerin kendileri ile aynı ücreti alması gibi doğrudan demokrasinin temel sacayakları diyebileceğimiz kararlar hayata geçirilmişti.

> ***"Komün, iki şaşmaz araç kullandı. İlkin bütün yönetim, adalet ve eğitim görevlilerinin ilgililer tarafından seçilerek, gene aynı ilgililer tarafından her an görevden alınabilmesi ilkesini kabul etti. İkinci olarak da en küçüğünden en büyüğüne bütün hizmetlere, işçilerin aldığı ücretten başka bir karşılık ödenmedi".[12]***

Karl Marx, o dönem Paris Komünü'nün taleplerine sahip çıkarak o iki aylık deneyim sürecinde esasen sosyalist bir devrimin nüvelerini hem pratikte öğrendi, hem de yazdı. Karl Marx'ın o dönem formüle ettiği hali ile sosyalizm; kitlesel ve doğrudan demokrasiye dayalı, kolektif mülkiyete dayalı ve bunu yönetimsel olarak da hayata geçiren bir bileşim olmalıydı.

Friedrich Engels'in, Paris Komün'ünün 20. yıldönümü vesilesiyle, Neue Zeit için 18 mart 1891'de yazdığı yazıda dikkat çektiği önemli bir nokta daha vardır. O da devlet olgusudur.

---

10 "Hapishane Defterleri", Antonio Gramsci, Sayfa 291, Belge yayınları, Üçüncü baskı, Eylül 1997

11 "Fransa'da İç Savaş", Karl Marx, sayfa 57, Sol yayınları, İkinci baskı, Ekim 1991

12 A.g.e., sayfa 19, Sol yayınları, İkinci baskı, Ekim 1991

"Ama gerçeklikte devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından bastırılmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir... ...Bu konuda söylenebilecek en kısa şey de devletin, muzaffer proletaryanın sınıf egemenliği savaşımında kalıt olarak aldığı ve tıpkı Komünün yaptığı gibi, en zararlı yönlerini hemen budamaya başlaması gereken bir kötülük olduğudur; ta ki yeni özgür toplumsal koşullar içinde yetişen bir kuşağın, bütün bu devlet hurdasından kurtulacak bir duruma gelebilmesine kadar".[13]

Marks'ın, 1883'de ölümünden sonraki 50 yıl içinde aşağıdan sosyalizm geleneği muazzam değişikliklere uğradı. 1890'larda dünya kapitalizmi 20 yıllık bir ekonomik gelişme dönemine girdi. Bu dönemde çoğu işçinin yaşam standartı yükseldi. Emekçiler kitleler halinde sendikalara ve sosyalist partilere katıldılar. Marx'ın sosyalizme ancak toplumun aşağıdan yukarıya örgütlenmesi ve devrimci dönüşümü ile ulaşabileceği düşüncesi atıl kaldı, bunun yerine daha çok kapitalizmin aşamalı olarak, evrim geçirerek kendiliğinden sosyalizme ulaşılacağı düşüncesi, yani yukarıdan aşağıya doğru bir sosyalizm fikriyatı hakim olmaya başladı. Ancak 1914'de patlak veren Birinci Dünya Savaşı, klasik tabiri ile reformistler ve devrimciler arasındaki ayrışmanın net bir şekilde ortaya çıkmasına olanak sağlamış, bir turnusol olmuştu. İsviçre'deki sürgün yıllarında yaptığı çalışmalar sonucunda ***"Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması"***[14] broşürünü kaleme alan Vladimir İlyiç Ulyanov Lenin, Paris Komünü deneyimini dikkatlice analiz ederek, "Nisan Tezleri" ile Komün ve Sovyetler arasında sıkı bir bağ kurdu. Yeni bir toplumsal örgütlenme üzerinden temellenen, İşçi Konseyleri ya da orijinal ismi ile "Sovyetler" Rusya'daki devrimin asli gücünün kendi öz örgütlenmesi olduğunu göstermişti. Fabrikalardan, iş yerlerinden, kooperatiflerden bizzat emekçilerin kendileri tarafından seçilen delegelerden oluşan bu Sovyet-Konsey örgütlenmeleri, doğrudan demokrasinin asli unsuru olarak, karar verici bir konuma ulaşmıştı. Lenin'in Nisan Tezleri'ndeki ***"Bütün İktidar Sovyetlere"***[15] sloganın ana nedeni de buydu. Asker-sivil Sovyet örgütlenmeleri 1917 ayaklanması sonrasında gerçekte fiilen yönetime el koymuştu, bir devlet erki gibi hareket ediyordu. Milyonlarca işçi ve köylü; doğrudan doğruya kendi aldıkları kararları hayata geçiriyor ve yeni bir toplumun temellerini atıyordu. Ancak Sovyetlerin önünde acilen yanıt bulması gereken büyük sorunlar vardı: Bir an önce devam eden savaşı durdurmak, devrimi korumak için profesyonel bir ordu kurmak, yaşanan yoksulluğun önüne geçmek, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve devrimi ulus-devlet sınırlarının ötesine taşıyarak, yayılmasını sağlamak…

Tek Ülkede Sosyalizm ve Bürokratik Devlet Kapitalizmi Üzerine:

Bolşevik Devrimi; Kautsky gibi reformist sosyal demokratların ihaneti, onların savaşı destekleyen siyasetleri, Rosa Lüksemburg ve Spartakist yoldaşlarının katledilmesi sonrasında Alman Devrimi'nden umudunu kesmişti, artık Bolşevik devrimi kuşatılmıştı. Lev Troçki'nin komutasında Kızıl Ordu 3 yıl boyunca 14 ayrı ülkeden 17 işgal ordusuna karşı Rusya'nın her tarafında devrimi savunmak için savaştı[16] ve bu savaşı kazandı. Ancak bunun bedelleri oldukça ağır oldu. Rus sanayisi çöktü, açlık nedeni ile birçok kent merkezinden insanlar köylere geri dönmeye başladı. En büyük sanayi kenti St. Petersburg'un nüfusu 1917-1920 yılları arasında iki buçuk milyondan 574 bine kadar gerilemişti. 1920'lerin sonunda Sovyet-Konsey temelli doğrudan demokrasi, giderek yok olmaya yüz tutmuştu.

Gidişatın farkında olan Lenin; ***"Bizim şu anki devletimiz bürokratik bozuklukları olan bir işçi devletidir...Devletimiz öyledir ki, örgütlü proletarya tamamen kendisini ona karşı korumalıdır; eğer işçilerin devletimizi korumalarını bekliyorsak, işçi örgütlenmelerinden, işçilerin kendilerini kendi devletlerine karşı korumaları için yararlanmalıyız"***[17] diyerek uyarıda bulunuyordu. Ancak bütün bu uyarılara karşın, uygulanan savaş ekonomisi ile Stalin etrafında şekillenen bürokratik bir güç odağı doğmuş

13 A.g.e., sayfa 19-20, Sol yayınları, İkinci baskı, Ekim 1991

14 "Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", V.İ. Lenin, Sol yayınları, Sekizinci baskı, Eylül 1989

15 Ayrıntılı bir okuma için bakınız: "Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi", V.İ. Lenin, Sol yayınları, Birinci baskı, Kasım 1969

16 Troçki'nin kaleminden devrim sürecinin anlatımını ayrıntılı bir okuma için bakınız: "Rus Devrim Tarihi", Lev Troçki, Yazın yayıncılık, Birinci baskı Cilt 1-2 Ekim 1998, Cilt-3 Şubat 1999

17 "Toplu Eserleri" V.İ. Lenin, sayfa 6-7 (Rusca 4. Basım) Aktaran: "Rusya'da Devlet Kapitalizmi", Tony Cliff, sayfa 24, Metis yayınları, Birinci baskı, Nisan 1990

ve bu odak iktidarı çepeçevre sarmıştı. Stalin ve Troçki arasında parti içinde süren siyasi mücadele, 1924'de Lenin'in ölümü sonrasında daha da keskinleşerek büyüdü ve Troçki'nin 1927'de yapılan 15. Komünist Kongrede parti üyeliğinden atılması ve ardından sürgün edilmesi ile sonuçlandı.

Troçki'nin partiden ihraç edilmesinin hemen ardından, "Birinci Beş Yıllık Plan" Sovyetler Birliği ekonomisinde atılım adı altında, yönetimde bürokrasinin hakimiyetini pekiştirmenin kapısını da aralamıştı. Kağıt üzerinde, yani yasalarda fabrikalar, kolhozlar, kamusal olan her şey işçi ve köylülerindi, ancak gerçekte ortada üretim araçları üzerinde söz söyleme hakkını tamamen yitirmiş, sadece sermaye birikimi için çalışmak zorunda kalan emekçiler yığını vardı. Bu sürecin sonunda kendisini egemen sınıf olarak örgütleyen bürokratik bir devlet kapitalizmi inşa edildi, üretenlerin söz söyleme hakları tamamen ellerinden alındı, kadın sadece doğum yapan ve çok çocuk doğurdukça madalya verilen bir üretim aracına indirgenmişti, sönümlenmesi gerektiği belirtilen devlet mekanizması daha da merkezileşerek güçlendirildi. Oysa, Lenin'in ***"önceki bütün devrimler devlet makinesini yetkinleştirmişler, güçlendirmişlerdir; oysa onu kırmak, yıkmak gerekir"***[18] diyerek dikkat çektiği gibi, esas görev devletin sönümlendirilmesi olmak durumundaydı. Olmadı.

"Reel Sosyalizm" Üzerine:

Bugün "Reel Sosyalizm" diye adlandırılan sürecin kökleri, 1920'lerin ikinci yarısından itibaren temelleri Stalin tarafından atılan ***"Tek Ülkede Sosyalizm"***[19] anlayışı ile şekillenmiştir. "Reel Sosyalizm" yani bir diğer ifade biçimi ile "Var olan Sosyalizm" terimi, 1964-1982 yılları arasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel sekreterliği görevini yapmış Ukraynalı Sovyet siyasetçi Leonil İlyiç Brejnev döneminde yaygın olarak kullanılagelmiştir. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerinde, teorideki sosyalizmin pratik olarak yansımasının tam olarak mümkün olamayıp, elden geldiğince hayata geçirilmiş halini tanımlamak adına bu terimi kullanmıştır.

> ***"Geri kalmış ve kapitalist hegemonyaya bağlanmış ülkeler ve ulusların kapitalistleşme modeli olan bürokratik kapitalizme, Sosyalizm adı verildi. Bilimsel sosyalizm; Reel sosyalizm, Reel sosyalizm olarak gerçekleşen Bürokratik kapitalizm (kolektif kapitalizm) de sosyalizm olmuştu. Bu sosyalizm iç nedenlerle çürüye çürüye 1990'ların başlarında gümbürtüyle çözüldü.... ...Aslında çözülenin sosyalizm değil bürokratik kapitalizm olduğu açıktı; o da ulus-devletin kendisini bizzat kapitalist özne olarak örgütlemesiydi".***[20]

Öcalan'ın, Demokratik Uygarlık Manifestosu'nun beşinci kitabında da belirtmiş olduğu "Reel sosyalizm"in esasen bürokratik bir kapitalizm olduğu tespiti, "Rusya'da Devlet Kapitalizmi" isimli eserde Tony Cliff tarafından ayrıntılı veriler ışığında kapsamlı olarak ele alınır ve nedenleriyle açıklanır.[21]

Brejnev'in "olabildiği kadar, hayata geçirilebildiği kadar" sosyalizm diye tanımladığı "Reel sosyalizm", esasen bürokratik bir devlet kapitalizminden başka bir şey değildir. Günümüzde "reel sosyalizm" kavramı, yaygın olarak başta Sovyetler Birliği ve Doğu bloku ülkeleri olmak üzere, oralarda yaşanan ve başarısızlıkla sonuçlanan tarihsel-toplumsal deneyimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. "Reel sosyalizm" kavramı-tanımlaması, esasında yaşananın bürokratik bir devlet kapitalizmi olduğu gerçekliğinin üzerini bir sis perdesi ile örtmektedir ve bu nedenle de sorunlu bir tanımlamadır.

Demokratik Sosyalizm Üzerine:

Bu kısımda; "Demokratik sosyalizm" tanımlamasını kategorik olarak ikiye ayırarak başlarsak;

Sosyalizmin; yöntem olarak devrim olmaksızın, demokratik yollarla gerçekleşmesi mealinde

18 "Devlet ve İhtilal", Lenin, Bilim ve sosyalizm yayınları, Dördüncü baskı, Ocak 1978

19 Bu konuda ayrıntılı ve kapsamlı bir okuma için bakınız: "Socialism in One Country 1924-1926", Volume one, published 1964, Volume two, published 1959, Volume three-part 1 and part 2, published 1964, Macmillan & Co Ltd (Joseph Stalin'in 1924'de yayınlanan "Leninizmin İlkeleri" isimli kitapçığın ilk baskısında 'tek ülkede sosyalizm mümkün değildir' ibaresi kullanılırken, daha sonra bu ilk baskı toplatılmış ve bu kitapçığın ikinci baskısında 'tek ülkede sosyalizm mümkündür' ibaresi kullanılmıştır.-bn)

20 "Demokratik Uygarlık Manifestosu, V. Kitap, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, Kültürel Soykırım Kıskacındaki Kürtleri Savunmak", Abdullah Öcalan, sayfa 287 Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler akademisi Yayınları, Birinci baskı, 2013

21 Ayrıntılı bir okuma için bakınız: "Rusya'da Devlet Kapitalizmi", Tony Cliff, Metis yayınları, Birinci baskı, Nisan 1990

"Demokratik Sosyalizm" ve ikincisi; sosyalizmin devrim yolu ile hayata geçirilip içeriksel-muhtevasal anlamda "Demokratik Sosyalizm" olarak tanımlamakta fayda vardır.

İlk olarak; yani devrim olmaksızın, demokratik yollarla sosyalizmin gerçekleşip gerçekleşemeyeceği konusunda Salvador Allende liderliğindeki Şili deneyiminden bunun mümkün olamadığını görebiliriz. Egemen güçlerin böylesi bir süreci, elleri kolları bağlı izlemeyeceğini tarih açık bir şekilde göstermiştir.[22]Ancak günümüzde hala yöntem olarak "Demokratik Sosyalizm"i savunanlar oldukça yaygındır. Örneğin ABD'li sosyalist Bernie Sanders bu düşünceyi:

"ABD'de "siyasal devrim" ancak kitlesel hareketler inşa edersek, özellikle bir emek hareketi yaratırsak gerçekleşebilir. Bu hareketler sermayedarlar ve siyasetçilerden taviz koparabilir. Mücadele aracılığıyla, eğer birlikte örgütlenirsek kazanacağımıza dair bir farkındalığı yayarak insanların bilincini dönüştürmeye başlayabiliriz"[23] sözleri ile savunmaktadır.

Bernie Sanders ve onun gibi düşünenlerin; devrimsel bir ayaklanma olmaksızın, sermayenin silahlı örgütlenmesi olan ulus-devlet aygıtı parçalanmaksızın, sermayedarlardan taviz koparılarak bir demokratik sosyalizme gidilebileceği düşüncesi, iyi niyetlerinden bağımsız olarak ham bir hayalden başka bir şey değildir.[24]

Bütün bu tartışmalarda "Demokratik sosyalizm" kavramı, "Reel sosyalizm"den kendisini ayırmak için kullanılmaktadır.

"Demokratik Konfederalizm" paradigması; içerik anlamında "Demokratik sosyalizm" kavramına yeni bir açılım getirir; özü itibari ile kapitalizmin doğuşundaki merkezi hegemonik söylem olan milliyetçi ulus-devlet paradigmasının şah damarına bir neşter atar. Onu; farklı ulusların, milletlerin etnisitelerin ayrımcılığa tabi tutulmaksızın konfederal bir yapı içerisinde bir arada olduğu "demokratik ulus" paradigması ile yadsır, tekçilik yerine çoğulculuğu koyar. Sosyalizmin özündeki "doğrudan demokrasi"yi de örgütlenme modeli olarak sunar. Bu örgütlenme yapısı komün ve Sovyetlerdeki gibidir.

> ***"Söz, tartışma ve karar topluluklarındır. Tabandan en üste kadar delegeler seçimle gelir ve tepede bir koordinasyon oluşturur. Delegeler halkın bir yıllık memurları gibi çalışır".***[25]

Ancak asli ve temel farklılıklarından birisi de; "aşağıdan yukarıya" örgütlenmesinde tarihte modern anlamda sınıfların ortaya çıkmasından çok daha eski ve köklü olan baskı biçimi olarak, ataerkilliği ortadan kaldırmayı hedeflediği için kadın özgürlüğünü merkezine alır, kadının özgürleşmesini bir bütün olarak toplumun özgürleşmesinin ön şartı olarak koşar. Örgütlenme yapısında eş yaşam ilkesi teorik olarak esastır, bu nedenle eş temsil gereği eşbaşkanlık yapılanması her alanda vardır, koordinasyon görevi aslen bir yürütme erki olarak hareket eder, kararlar taban tarafından alınır. Demokratik Konfederalizmin adım adım yaşam bulduğu Kuzey ve Doğu Suriye'deki örgütlenme, (bir tür "devletsiz devlet" yönetimi de diyebileceğimiz) Demokratik Özerklik sistemi bu temelde faaliyet yürütmektedir. Köylerde, beldelerde, büyük kentlerde yaşamın her alanından (kadın, gençlik, eğitim, sağlık, savunma sulh vb) komitelerin bir araya gelmesi sonucunda oluşturulan komün örgütlenmeleri, doğrudan demokrasinin en temel taban örgütlenmesi olarak faaliyet yürütmektedir. Bütün komünler bir meclis tarzında çalışmalarını yürütür ve her komünün kendi içerisinde seçmiş olduğu eş başkanlar, Demokratik Konfederal Meclislerin doğal üyesi olur.[26] Bu çerçevede son söz olarak belirtmek gerekir ki; sosyalizmin demokratik olmayanı ol(a)maz,

22 Yazının çerçevesi bağlamında bu deneyime (Allende Şili'isine) dair ayrıntılara girilmeyecektir Sadece bir örnek olarak verilmiştir.

23 "What Is Democratic Socialism?", Neal Meyer, https://jacobinmag.com/2018/07/democratic-socialism-bernie-sanders-social-democracy-alexandria-ocasio-cortez

24 Elbette reformlar için mücadele edilmemeli demek değildir bu, keza reformlar için de mücadeleyi "reformistler" değil "devrimciler" vermektedir. (-b.n.)

25 "Demokratik Konfederalizm", Sayfa 4, Abdullah Öcalan, Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, 2005

26 Derginin bu sayısında özelde Kuzey ve Doğu Suriye'deki deneyimlere ilşkin (eminim kapsamı ve içeriği ile doyurucu ve bilgilendirici olacak olan) bir yazı olacağı için, bu konuya dair kısaca bunları ifade etmek yeterli olacaktır.(b.n.)

sosyalizmin özünde “doğrudan demokrasi”[27] vardır, adına ister “reel” ister başka bir şey densin, doğrudan demokrasinin olmadığı bir sosyalizmden bahsetmek, sosyalizmin doğasına aykırıdır.

Alt-yapı, Üst-yapı İlişkisi ve Tarih Üzerine:

Karl Marx; “Kapital” in prematürü diyebileceğimiz “Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı” adlı eserinin önsözünde alt ve üst yapı arasındaki ilişkiye dair şu sözleri yazmıştır:

> ***“İnsanlar, kendi yaşantılarının toplumsal üretiminde, istemlerinden-iradelerinden bağımsız ve zorunlu olan, kendi maddi üretim güçlerinin belirli bir gelişim düzeyine denk gelen belirli üretim ilişkileri içerisine girerler. Bu üretim ilişkilerinin genel toplamı; üzerinde genel ve siyasi-yasal bir üst-yapının yükseldiği ve kendisine belirli toplumsal bilinç biçimlerinin tekabül ettiği gerçek temel olan, toplumun iktisadi yapısını oluşturur. Maddi olan yaşamın üretim tarzı toplumsal, siyasal ve entellektüel yaşam sürecinin genelini de şartlandırır. İnsanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine, bilinçlerini belirleyen onların toplumsal varlığıdır.”***[28]

Veciz bir ifade ile belirtmek gerekirse, burada Marx’ın söyledikleri, “insanlar düşündükleri gibi yaşamazlar, yaşadıkları gibi düşünürler” sözüne tekabül etmektedir. (Kulübede doğan birisi ile sarayda doğan birisi arasındaki örneklendirmeyi düşünelim.) Ancak; insanlar düşündükleri gibi de yaşamak için mücadele etmekten vazgeçmez. Elbette ki maddi koşulların insanın düşünme yapısında belirleyici bir etkisi olacaktır, lakin bu tek yönlü ve doğrusal bir etkileşim değildir. Tarih bizlere; (son 30 yılda yaşanan baş döndürücü teknolojik gelişmeler göz önüne alınırsa) hem egemenler açısından hem de ezilenler açısından üst yapının kendisi de, alt yapıya etkide bulunabildiğini, değiştirebilecek güce ulaşabileceğini çok açık bir şekilde göstermiştir. Tarihin; salt olan bitenler silsilesini bir araya getiren determinist bir bakış açısı ile aktarılmadığını, onun öznel bir yanı da olduğunu da belirtmek gerekir. En nihayetinde; muzafferlerin tarihi ile mağlupların tarihi tamamen birbirinden farklıdır. Hatırı sayılır bir tarihçinin kendi sözleri ile “Tarih nedir?” sorusuna verdiği yanıtla bu konuya ilişkin olarak son sözlerimizi söyleyelim.

> ***“Tarih doğrulanmış bir olgular kümesidir. Tıpkı bir balıkçının tablasındaki balıklar gibi, belgeler, yazıtlar vb. içinde olgular hazır durular. Tarihçi onları alır, evine götürür, pişirir, canı nasıl istiyorsa o şekilde sofraya koyar.”***[29]

Tarih doğrulanmış bir olgular kümesi olsa da nihayetinde, tarihçinin canının istediği şekilde kayda geçirdiği bir olgular kümesi haline de gelebilmektedir. Ancak tarihçi bunu yaparken; kullandığı istatistiki veriler gibi somut belgeleri kullanarak kendi çeperinde de bir sınır çizer.

Güç, İktidar, İdeoloji ve Hegemonya Üzerine:

> ***“ ‘Güç’ sözcüğü, etkisi bakımından doğrudan ve burada olan bir şeyi, iktidardan daha dolaysız bir biçimde zorlayıcı bir şeyi getirir akla... ...Güç kendisine zaman tanındığında iktidar haline gelir, ama kriz anı, geri dönüşsüz karar anı gelince güç çıplak güç haline geri döner. İktidar daha geneldir ve güçten daha geniş bir uzam üzerinde işler; iktidar çok daha fazlasını içerir, ama daha az dinamiktir. İktidar daha törenseldir, hatta belirli bir sabır ölçüsü vardır.”***[30]

“Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü”nde “güç” sözcüğünün açıklaması şu şekildedir:

> ***“Anadolu ağızlarında güç daha başka anlamda geçiyor: ezme, baskı, haksızlık, acı çektirme, sıkıştırma (ar. zülm, gadr, cevr, eziyet).”***[31]

---

27 Anlam kargaşası yaratmamak adına bir dipnot düşersek; farklı dönemlerde, kimi yazınlarda doğrudan demokrasi tanımlaması “radikal demokrasi”, “özgürlükçü demokrasi” gibi farklı şekillerde de ifade edilmiş olsa, burada kastedilen aşağıdan yukarıya (silahlı ve silahsız anlamda) kitlelerin kendisine ait öz savunmalarının güvencesi altında ve bizzat kendi egemenliğinde, denetiminde aldığı kararlar ve uygulamalar, yani yöneten-yönetilen ayrışmasının olmadığı, halkın kendi kendisini bizzat yönettiği demokrasi kastedilmektedir.

28 https://www.marxists.org/archive/marx/works/1859/critique-pol-economy/preface.htm

29 “Tarih Nedir?” Edward Hallet Carr, Sayfa 12, Birikim Yayınları, Birinci baskı 1980

30 “Kitle ve İktidar”, Elias Canetti, Sayfa 279-280, Ayrıntı yayınları, Birinci baskı 1998

31 “Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü”, İsmet Zeki Eyuboğlu, Sayfa 299, Sosyal Yayınlar, Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş Üçüncü basım, Nisan 1995 (b.n: bold kısımlar Eyuboğlu’nun kendisine aittir)

"Güç" sözcüğünün Türkçedeki etimolojik anlamı ile Elias Canetti'nin ifade ettiği tanımlama birbiriyle örtüşmektedir. Güç; sonuç olarak zorlayıcıdır. Güç; kendisine zaman tanındığında ya da kendisine zaman yarattığında iktidar haline gelir. Aslında her "güç" eğilimsel olarak, iktidar olmak ve bunu sürekli̇leştirmek ister.[32]

> ***"Kedi, gücü fareyi yakalamak, onu ele geçirmek, pençelerinin arasında tutmak ve nihai olarak da öldürmek için kullanır. Ama fareyle oynarken bir başka etken daha vardır. Kedi farenin gitmesine izin verir, biraz kaçmasına, hatta arkasını dönmesine fırsat tanır; bu süre boyunca fare artık güce maruz değildir. Ancak hâlâ kedinin iktidar (alan)ının içindedir ve her an tekrar yakalanabilir. Derhal uzaklaşırsa, kedinin iktidar alanından kaçar; ama artık ulaşılamayacak olduğu noktaya varana kadar hâlâ kedinin iktidar alanı içindedir. Kedinin egemen olduğu uzam, fareye yaşattığı umut anları, bir yandan da bütün bu zaman zarfında onu yakından izlemeyi sürdürmesi ve onu yok etmeye gösterdiği ilgiyi ve yok etme niyetini asla elden bırakmaması;, bunların hepsine, yani uzam, umut, dikkatle izleme ve yok etme niyetine gerçek iktidar gövdesi, ya da daha basit biçimde, iktidarın ta kendisi denebilir."***[33]

Canetti'nin eserinde kedi-fare anolojisi ile tanımlanan güç-iktidar ilişkisinde ideoloji yoktur, salt doğaya ait bir gözlemin insan eliyle yaratılan iktidarla benzeştirilmesini görürüz. (Canetti aynı kitabında kedinin ağzının içini de kısa voltaların atılabileceği bir hapishaneye benzetir.) Burda ifade edilen güç-iktidar ilişkisine ideolojiyi ve rıza üretimini de dahil ettiğimiz zaman bu yeni bir durumu ifade eder, buna "hegemonya" diyoruz. Hegemonya; salt çıplak güç ve o güç ile yaratılmış bir iktidar alanı değildir, gönüllü ya da gönülsüz de olsa kabul edilmiş/ettirilmiş bir "rıza" yı da kapsayan daha geniş bir alandır. Hegemonya; egemen iktidarın hakimiyeti altındaki toplulukların rızasını kazanmak için "zor" da dahil başvurduğu bütün pratik etkinlikler alanıdır.

32 **Bu sadece bir varsayımsal bir iddiadır benim için, tarihsel okumalar ve evren zaman içerisindeki sınırlı bir yaşam süresinde gözlemlediklerime dayanarak söylenmiştir.**

33 **"Kitle ve İktidar", Elias Canetti, Sayfa 280, Ayrıntı yayınları, Birinci baskı 1998**

Siyasi literatürde hegemonya tanımı kabaca, siyasi hükümranlık-egemenlik ve tahakküm olarak belirtilir. Ancak Antonio Gramsci; hükümranlık ve hegemonya arasında bir ayrım olduğuna da dikkat çeker. Hükümranlık, doğrudan doğruya kriz zamanlarında ve açık siyasi biçimlerle ve fiili "zor" yoluyla ifade edilen çıplak güç halidir. Hegemonya bu fiili gücü de kapsayan ideolojik bir söylem üzerine inşa edilmiş rıza ilişkisi ile beslenen bir tür zihinsel hakimiyet oluşturma halidir. Yani hegemonya toplumsal kültürel güçleri ve ideolojiyi de aşan ve kapsayan bir hakimiyet biçimidir.[34]

Toplumsal üretim araçları üzerine hakim olan egemen sınıfların kurduğu altyapı, kendi yansımasını üst-yapıda da gösterir. Siyaset, hukuk, kültür, sanat, basın-yayın, eğitim-öğretim, spor vb. hayatın bir çok alanında hakim kılınan kendi içerisinde bütünlüklü düşünceler silsilesi egemen sınıfların ideolojisini perçinlemek, toplumsal yapının "birliğini" (hakim sınıfın çıkarlarını kollayacak bir biçimde) sağlamak için faaliyet yürütür. Hakim sınıf; bunu, egemenliğinin devam etmesi için yapmak zorundadır. Tarih; "rıza", "kabullenme" olmaksızın tek başına "zor"la, şiddetle hiçbir iktidarın sonsuza kadar ayakta kalamayacağını göstermiştir. Hitler Almanya'sında ya da Mussolini İtalya›sında dahi, salt tek başına zor ve baskı yoktur, toplumsal yapıya dayatılarak benimsetilmiş, kanıksatılmış bir ideoloji, öyle ya da böyle "rızası" sağlanmış bir hegemonya vardı. İdeolojiyi bir topluma zorla dayatabilirsiniz, ancak hegemonya tek başına zor ile dayatılarak sağlanamaz. Hegemonya; egemen sınıfların duyduğu ihtiyaçlar çerçevesinde kimi zaman ekonomik, kimi zaman siyasi, kimi zaman kültürel-sanatsal, kimi zaman "zor"un kullanımı anlamında baskısal ağırlıklı olabilir, değişkenlik gösterebilir.

34 **Burda bir örnek vererek gerçek-hakikat-doğru ile ideoloji, ideolojik söylem arasındaki ayrılaşmayı ve farklılığa dair bir not düşmekte fayda vardır: sözgelimi doktor, hemşire, ambulans şoförü vb. sağlık sektöründe çalışanların yoğun iş temposu veya düşük ücret ödemesine karşı iş bırakma eylemi yaptıklarını düşünelim. Egemen sınıfın (başta basın yayın organları) bu eylemi "taammüden insan öldürme", "cinayet" olarak ifade etmesi bir ideolojik söylemdir. Böylesi bir eylemde başta acil tedavi görmesi gereken insanlar olmak üzere birçok hastanın ölme ihtimali haliyle artacaktır, muhtemelen de ölecektir. Bu hakikatin yine de ideolojik bir söylem olduğu gerçeğini değiştirmez çünkü egemen sınıflar böylesi bir durumda sendikalar aracılığı ile ya da doğrudan doğruya eylemcilerin taleplerini karşılamadıkları için bu potansiyel ölümlerin olacağı gerçeğinden bahsetmezler, anlatmazlar.**

"...hegemonya, ekonomik olmaktan çok siyasi bir biçim alabilir: Batılı demokrasilerde parlamenter sistem, halkta kendi kendini yönettiği yanılsamasına yol açtığından, bu tür iktidarın son derece önemli bir biçimidir. Bu toplumların siyasi biçimini diğerlerinden ayıran başlıca şey, halktan kendi kendilerini yönettiklerine inanmalarının beklenmesidir; antik dönemde hiçbir köleden, ya da ortaçağda hiçbir serfden böyle bir inanca sahip olması beklenmezdi. Perry Anderson, parlamenter sistemi, üzerinde medya, kiliseler ve siyasi partiler gibi kurumların eleştirel ama tamamlayıcı bir rol oynadığı "kapitalizmin ideolojik aygıtlarının faaliyet merkezi" olarak betimleyecek kadar ileri gider. Bundan dolayı, Anderson'ın belirttiği gibi, Gramsci, hegemonyanın yerini devlet değil de sadece "sivil toplum" olarak belirlerken yanılmaktadır; çünkü kapitalist devletin siyasi biçimi kendi başına bu tür hakimiyetin yaşamsal organıdır."[35]

Bu uzun alıntıda siyasi hegemonyanın bir örneklemesini görüyoruz. Kendi kendilerini yönettiklerine inandırılmış bir toplumun, bu "rıza"yı yitirebileceği anlar da vardır kuşkusuz. Söylem ile hakikat arasındaki açı farkı büyüdükçe bu "rıza" nın kaybolacağı süreç de genellikle hızlanır. Ukrayna Savaşı nedeni ile artık dizel yakıtın litresine 1.6 € değil de 2.3 € ödemeye başlayan insanlar, bu kararın kendilerince alınmadığını-önceden de bilseler dahi-birden bir bilinçle fark ederler. Batılı anlamda "demokrasi"nin olmadığı, yer yer hala savaşın devam ettiği Kuzey ve Doğu Suriye topraklarında toplumsal yaşamın her alanında örgütlenmiş komitelerin, komünlerin ve meclislerin varlığı doğrudan demokrasinin, halkın kendi kendisini yönettiğinin canlı kanlı örnekleridir.

Yakın zaman öncesinde Kuzey ve Doğu Suriye'de Akaryakıt Komitesinin petrole zam yapma kararı, doğrudan doğruya halkın öz örgütlenmelerinin müdahalesi sonucunda Özerk Yönetim tarafından durdurulmuş ve geri çekilmiş, komitenin aldığı karar hakkında soruşturma başlatılmış ve kararı alan komite uyarı cezası almıştır.

35 **"The Antinomies of Antonio Gramsci", Perry Anderson, New Left Review, sayı 100, Kasım 1976-Ocak 1977. Aktaran: "İdeoloji", Terry Eagleton, Sayfa 163, Ayrıntı yayınları, Birinci baskı Haziran 1996**

Buna benzer bir gelişmeyi Batı demokrasilerinde görmek mümkün değilse de, Batılı ülkelerdeki halkın kendi kendisini yönettiğine inandırılmış olmaları, egemen sınıflar açısından bir hegemonya hakimiyetinin de göstergesidir. Yine bir Avrupa ülkesinde geçtiğimiz sene 400 litrelik mazot (dizel değil) için ödenen fatura 250 € civarındayken, aynı ürüne (Ukrayna Savaşı gerekçesiyle) bu sene 500 € kadar ödeme yapmak zorunda kalınmasına, halkın kayıtsız kalması, yine bir siyasi hegemonya hakimiyetini göstermektedir. Oysa geçen senelerde de, bu sene de Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetiminde komünler-komiteler ve meclisler aracılığı ile aşağıdan yukarıya alınan kararlar çerçevesinde her aileye yıllık ücretsiz olarak ısınma amaçlı 400 litre mazot ücretsiz olarak (Ukrayna Savaşı'na rağmen) verilmeye devam etmektedir. Bu durum; Kuzey ve Doğu Suriye bölgesinde ki komünler, meclisler olarak aşağıdan yukarıya doğru örgütlenen halkın doğrudan demokratik örgütlenmesinin sonucunda oluşmuş bir başka siyasi hegemonyanın kararıdır.

Egemen sınıfların hegemonyasına karşı; devrim sonrasında da verilen toplumsal devrimin inşaası sürecindeki mücadele ile bir karşı-hegemonya geliştirilmek zorundadır. Bu gerçekleştirilmediği takdirde, "reel sosyalizm" denilen bürokratik devlet kapitalizmi döneminin hataları kendisini tekrar edecektir.[36]

İçindekiler İçin Tıklayınız...

36 **Bu mesele, yani karşı-hegemonya oluşturulması başlı başına apayrı bir yazının konusudur**

Hegemonyacılığa Karşı Hakikat, Kadınladır

Melsa Zozan

Hegemon ilişkiler, çıkarlar temelinde geliştirilir. Hegemonyacılığın temel karakteristik özelliği, kendi yararına olmayanı kabul etmeme anlayışıdır. Yarar sağlama bir nevi yaşamını devam ettirme dürtüsü ile bağlantılı olmaktadır. Yaşamının sürekliliğini sağlama, tüm canlı türlerinde varlık gerekçesi olarak anlam kazanır. Fakat artı ürün veya artık ürünün insan toplumsallığında çıkışından sonra, erkek tarafından bu anlam önce değerinden düşürülmüş sonrasında ise anlamsızlıkla bütünleşmiştir. Yaşamın anlamsızlığına karşı anlamlı yaşamın sahipliğini sürdürme eylemi ve kararlılığı, tek taraflı bir şekilde kadın cinsi tarafından devam ettirilmiştir. Sadece toplumlu olabilme çabasında olan kadın, yaşam anlayışının değersizleştirilmesine karşı büyük ahlak mücadelesi içinde olmuştur. Egemen anlayışa karşı, ana kadın mücadeleciliğinde ısrarını sürdüren, kadın olmuştur.

Kadının, egemen erkeklik zihniyetine ve bu zihniyetin eylemlerine karşı tarihte demokratik direnişi hep olagelmiştir. Tek cinsin diğer cins üzerindeki hakim olma anlayışı yani anlam kayması ile egemenliğin başladığı, günümüzdeki kadın direnişinin ortaya çıkardığı gerçeklik ve aynı zamanda hakikatin pozitif yanı olmaktadır.

Öncelikle bir konuyu tüm boyutları ile ortaya koymak gerekmektedir. İlk toplumsal ilişkilerin kimler arasında ve nasıl geliştiğinin kavranması önemli olacaktır. Yaşamın kavranmasında veya insanın ilk toplum formunda, varlıkların; iki cinsin birlikte yaşamını sürdürmesinde kadının belirleyici olduğu, son yılların en kabul edilir konusu olmaktadır. Toplumsal olabilmek, doğa ile kurulan ilişkiler kadar kadının erkekle kuracağı ilişkilerin düzeyine de bağlıdır. Kadının kendisinin doğurduğu erkekle kurduğu ilişkinin sorumluluk anlayışı, aynı zamanda doğa ile arasındaki karşılıklı sorumluluk ilişkisini de etkiler. Tam da bu noktada karşılıklı sorumluluk ilişkisinin aynı zamanda karşılıklı birbirinin varlığını devam ettirme amacında olma hali, en temel kadın toplumsallığının karakteri olmaktadır. Bu yaşam ilkesinin olduğu yerde, egemenlik ilişkisinden veya hegemonik ilişkiden bahsedilemez. Eğer hegemonik olmayan ilişkiden bahsedilecekse, o da ancak karşılıklı birbirinin varlığını devam ettirme anlayışı ve bu anlamda özgürleşme mücadelesi içinde olma ile varlık kazanabilir. Üstünlük kurma ilişkisinin ve yapısallığının olduğu siyasi alan, demokratik mücadelenin verildiği zamanların anlamının negatif taraflı yaşanmasını beraberinde getirir. Bu anlamda cins bilincine bağlı gelişen cins örgütlenmesinin, tüm siyasi yapılanmalarda doğrudan etkisi yaşamın hakikat algısını yaratacaktır.

Hegemonyanın veya hegemonyacılığın anlaşılması, doğrudan kadın cinsi üzerinde uygulanan cinsiyetçilik ideolojisinin anlaşılması ile gerçekleşecektir. Kadın ile kadının toplumsal varlığına karşıt pozisyon belirleyen tek taraflı hakimiyet arasındaki ilişki, kuşkusuz üzerinde tartışılması gereken bir konu olmaktadır. Günümüzde insanın insan olma özelliklerinin kapitalist sistem tarafından hem erkek hem kadın üzerinde parçalandığı gözler önündedir. Her iki cinsin tanınmazlığı ve buna paralel toplumsallıktan düşüşün yaşandığı kaos süreci devam etmektedir. Tek cins hegemonyacılığına dayalı sistem, artık kendisini üretememektedir. Üretemez ve yenileyemez bir gerçeklik yaşanmaktadır. Bunu bilen mevcut erkek sistem hegemonyacılığı, yirmi birinci yüzyıl stratejisini açık bir şekilde ifade etmese de, kadın üzerinden ve yeniden kadın cinsini şekillendirme üzerinden belirlemiştir.

Hegemonyacılık Cinsiyetçiliktir

Öncelikle şunu belirtmek yararlı olacaktır. Kadının kendini doğanın bir parçası olarak bilmesi aynı

zamanda kadının en temel düşüncesi olmaktadır. Kendini düşünen doğa olarak kadın, yaşamla ilişkisini bizzat kendi öz benliği ile kurmuştur. Bir arada yaşamanın zorluklarına karşı mücadeleciliğini, toplum olmakta ısrar ilkesini benimsemekle vermiştir. Kadının kendi varlığını devam ettirme, sürekliliğini sağlama ihtiyacını toplumsallaşma ile giderdiği, günümüzdeki tüm tarihsel veriler ortaya koymaktadır.

Demek ki, ilişkili olma hali, toplumsallaşma ile gerçekleşmektedir. Erkek için de geçerli olan bu durumun, en temel ilke olan yaşamın anlamına varmak için olduğu açıktır. Fakat günümüz gerçekliğine bakıldığında, yaşamın anlamı tarihin başlangıcı gibi midir? Tek cins egemenlikli bir yaşama, gerçek anlamda yaşam tanımı yapılabilir mi? Veya özgür ilişkilerin olduğu söylenebilir mi?

Bu soruların yanıtı veya yanıtları, yine tarih içinde aranabilir. Kadının mitoloji zihniyeti ile başlayan önce sınırlandırılarak iradesi kırılan, daha sonra tek tanrılı dinlerle kırılan iradesinin yeniden kırılarak adeta yaşam iradesinin tamamen anlamsızlaştırılması ile ilişkiler de en büyük darbeyi almıştır. Sağlıklı kadın erkek ilişkilerinden söz edilemeyen zamanlar başlamıştır artık. Tüm somut örnekleri tarih fazlasıyla açığa çıkarmıştır ve çıkarmaktadır. Sümer uygarlığı ile başlayan egemen zihniyet ve bu zihniyete dayanan erkek egemenlikli toplumda Akad Sargon hegemonyacılığı, geniş Ortadoğu coğrafyası üzerinde gelişmiştir. Döneminin bir çok kabile toplumlarını askeri ordu örgütlemesi ile işgal eden Sargon hegemonyası, süresi boyunca, tanrıça kültürü ve yaşamı direnişçiliğini bırakmamıştır. Şiddetin giderek hakim hale gelmesi, sömürünün her türlüsünün tüm topluma yayılması ile acıların sahibi olan kadınların yeni şekillenen devlet ve devletli toplumuna karşı yaşamını süreklileştirmesi, Babil hegemonya sürecine kadar da devam eder. Artık hegemon, tüm toplum ve toplumun ilişkide olduğu doğa üzerindedir. Talan, kırım, ganimet, yıkma, yakma hegemonyanın olmazsa olmazıdır artık. Savaşların en derin etkileneni olan kadınlar ve çocukları, anlam yitimi altında varlıklarını sürdürme mücadelesini acılarla, direnmeyle, içine atarak, kahrolarak, içten içe asla kabul etmeyerek sürdürmüştür. Halil İbrahim ile başlayan "Kimsin?" sorgulaması ve sonraki tek tanrı erkek ile cevabı verilen süreçte kadının, kendi benliği ile yarattığı toplumuna yabancılığı da başlamış oldu.

Yukarıda kısa da olsa kadının etkilendiği boyutlara yapılan vurguların yanı sıra, hegemonyacılığın da kendi ilişkilerini geliştirmesi zorunluluğunun görülmesi gerekmektedir. 'Zorunluluk' diyoruz. Zorunluluğun baskı, zor, şiddet, kandırma, saptırma ve yok etme ile bağı vardır. Hegemonyacılık aynı zamanda kendisini daima genişlemesine kabul ettirme anlayışıdır. Şiddete dayalı veya karşısındakinin iradi varlığını zayıflatma amaçlı hedef sahibi olma, hegemonyanın tanımıdır. Özellikle erkeğin tek taraflı hakimiyeti ve bu hakimiyetini devlet biçimiyle somutlaştırması, günümüz dünya üzerindeki devlet örgütlenmelerinin fazlalığında görülmektedir. Bu fazlalık bir anlamda erkek karakterli toplum sisteminin hegemonyacılığıdır.

Tek Cins Hegemonyacılığının Çözülme Süreci

Hegemonyacılığın karakterinde rekabetçilik vardır. Rekabet, birbirine üstünlük kurma mücadelesidir. Kullanılacak yöntemlerin sınırı yoktur. Ve günümüzde dünya gezegeninin geldiği düzey bu sınırsız yöntemlerin sonucu olmaktadır. Doğanın bozulması, sera etkisi sisteminin SOS işareti vermesi, iklim sistemlerinin bozulması, gıda ve su krizlerinin yaşanması, yerel yaşamların anlamsızlaşması, hayvanların petrokimya ürünleri karşısında yaşam savaşı vermeleri, bunlardan sadece birkaçıdır.

Bilindiği gibi her iki dünya devletleri arası savaşlardan birincisinde, Rusya'da sovyetlerin (Konsey) yöneticiliğini kabul eden sosyalist devletler birliği de çıkışını yapmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olarak Avrupa ve sömürge sahibi devletler arasından sıyrılarak, kendi siyasi birliği ile sistemini kurma kararını almıştır. Sümer ziggurat mirası ile kurulan devletçilik mirasının ilk örneklerinden biri olan Sovyetler Birliği, kapitalist tekelci sistem içinde bir üçüncü kutup olarak tarih sahnesine çıkmayı başardı. Bu başarı ikinci dünya savaşının da hazırlayıcı etkeni oldu aynı zamanda. Tek lider olmayı hedef edinen sömürge imparatoru Amerika, Avrupa'dan sonra kendisine rakip başka gücü kabul edemezdi. Ve nitekim etmedi de. Alman ve İtalya faşizminin büyümesini kendi çıkarı temelinde kullanma politikasını ustaca uygulamıştır. İki kutuplu dünya, sosyalist devletler topluluğu ve kapitalist devletler arasında kutuplaşma bir çok antlaşmalarla örgütlendirildi. Amerika, yenilen

ve yıpranan Avrupa devletleri ile İngiltere'ye karşı hegemonyasını ilan etmede gecikmedi. Sovyetler Birliğine karşı soğuk savaş ve mücadele süreci 1989'a kadar devam etti. Bu yılda Berlin duvarının yıkılması ile Sovyetler Birliği dağılımını ilan etti. Artık dünya devlet sistemleri hegemonik gücü, liderliğini Amerika ile ilan eti. Sovyetler Birliği başkanı Gorbaçov, Birliğin dağıldığını ilan ederken Amerikalılara şunu söyler; "mücadeleyi siz kazandınız. Ama size çok büyük bir düşman kazandırdık. O da artık karşısında savaşacağınız bir düşman yok."

Otuz yılı geride bırakan "düşmansızlık" nedir? Tüm dünyanın "kutupsuzluk" üzerinden yeniden inşası olan Büyük Ortadoğu Projesine geçerlilik kazandırma mıdır? Veya diyalektiğin en temel ilkesi olan çelişkilerin antagonist durumdan, birlik durumuna geçişin sağlanması mıydı? Kuşkusuz daha da çoğaltılabilecek bir çok sorunun cevapları sömüren-sömürülen ilişkisi temelinde verilebilir. Fakat cins çelişkisi temelindeki yanıt, en temel belirleyen olacaktır. Kendisine düşman yaratarak yani tam karşıt yaratarak devamını sağlama yöntemi, egemen-hegemon olma yöntemidir. Temel varlık hali ise cins çelişkisi ve ilişkisine bağlı olmaktadır. Gelinen aşamada toplumsal formda yaşamın olamayacağı anlaşılmış olmaktadır. Devletler arası yani tek taraflı erkek akılları arasındaki en uç zihniyetlerin sonucu nükleer silahların dünyanın sonunu getirme tehlikesi farkedildi. Bu farkedişle birlikte kadın cinsinin geriletilmesinin yarattığı sorunlar, daha da görünürleşmiştir. Fakat bu görünümün halen tek taraflı erkek politikacılığı tarafından anlaşılmadığını belirtmek gerekmektedir. Anlaşılmamaktadır, çünkü hegemonyacı düşüncede ve yaşamında kendini var edeni inkar etme vardır.

Temel Çelişki, Cins Çelişkisidir

Günümüz hegemonik sistemini birkaç açıdan ele almak yararlı olacaktır. Politik, kültürel, yaşamsal açılardan ele almak, kadının da anlatılmasını kolaylaştıracaktır. Temel çelişki, tarihte olduğu gibi cins çelişkisidir. Toplumsallaşmanın ilk zamanlarında gelişimin ana çizgisi, çelişkidir. Şunu belirtmek aydınlatıcı olacaktır; çelişki ikilem halindeki varoluşun, her iki ikilemin birbirini yok etmesi veya birbirine üstünlük kurma temelinde olmamasıdır. İki farklılığın biraradalığı olarak ele alınması, yaşama anlam vermede daha doğru yaklaşım olacaktır. Hegemonik güçlerin kültürel, siyasal, ekonomik, sanatsal hakimiyetinin yaşandığı günümüzde iki yaklaşım öne çıkmaktadır. Birinci ve ikinci dünya savaşlarında egemen güçler arasında yaşanan savaşların temel karakteri, birbirine üstünlük sağlayarak, kazananın diğerini kendi çıkarı çerçevesinde kabul etmesiydi. Nitekim hegemon İngiltere devletinin, devasa 'güneş batmayan sömürge' imparatorluğu kendi ekonomik ve siyasi çıkarları temelinde Ortadoğu halklarını aşiretler ve ailelere parçalayarak sözde Arap ulus-devletlerini kurdurttu. İkinci dünya savaşında da Amerika yeni hegemon güç olarak teknik ve fazla yıpranmamış dış siyasetini de kullanarak, İngiltere'nin yerine geçmeyi başardı. Tipik, tarihsel hegemonik kural işlemiştir. Devletler arasında birbirinin yerine geçerek, sömürge çıkarları temelinde varlıklarını koruma ilkesi ile hareket edilmiştir.

Hegemoncılığın yani liderliğin en önemli görevi, liderliğini devam ettirebilmedir. Sürekliliğini sağlama mücadelesi, her hegemonik gücün temel yaklaşımıdır.

Günümüzde kadın cinsi üzerinden tek cins egemenlikli düzenlerini süreklileştirme kaygısının, yoğun bir şekilde yaşanmasına tanık olunmaktadır. Bu kaygıdandır ki hegemon güç olan Amerika'da son seçimlerde Biden, bugüne kadarki tek cinsli başkanlık sisteminde değişim yaparak yanına bir kadın almıştır. Bu örnek yaşanan durumu çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Kuşkusuz yaratılan kadının, hegemon sisteme alternatif olma durumu yoktur. Hegemonik zihniyette, farklılıkları öz iradeleri ile kabul etme karakteri yoktur. Fakat bu sefer en deşifre olmuş haliyle... Geleneksel ataerkil zihniyet gereği Zeus'un alnından Athena'yı yaratması misali, ancak kendisinin yaratımı bir kadın olmalıdır!

Tam da bu noktada hegemonik sistemin neden buna ihtiyaç duyduğu sorusuna en iyi yanıt, kadınlar tarafından verilmektedir artık.

Dünyada bir kadın uyanışının önüne artık geçilemeyecek zamanların yaşandığı, herkes tarafından kabul edilmektedir. Kabul etmeyenlerin yaşama şanslarının da olamayacağının farkındalığı, dünyada gelişen yaygın eylemliliklerden görülmektedir.

Kapitalist hegemonyacılığın ciddi krizler içinde olduğu süreçler yaşanmaktadır. 2001 yılında Amerika'da Dünya Ticaret Merkezinin El Kaide tarafından vuruldu. Vurulan yerin Amerika olması, vurulanın ise

tüm dünyadaki ticaretin temsilcileri olması, vuranın ise Ortadoğu'lu olması devletler arası ilişkilerin yeni bir sürece girdiğinin göstergesiydi. İki kutuplu dünyanın sona ermesinin üzerinden on yılı aşkın bir süre geçmişti. Yukarıda sözünü ettiğimiz Gorbaçov'un söylemi, basit değildi. Hegemonya, artık düşmansız yani çelişkisiz kalmıştı; klasik Marksist diyalektik anlayışına göre. Bir anlamda söylem doğruydu. Klasik Marksizme göre çelişki, zıtların birbirini yok etme temelindeki mücadelesiydi. Kapitalizm, sosyalizmi yenmişti! Ama hakikat bambaşkaydı...

Özgürlük eşyanın tabiatında gizliydi. Her ne kadar iktidarcı güçler arasındaki rekabet devamlılığını korusa da, baskı altına alınıp da varlığını sürekli koruyan kadın ve halklar, kabileler, antikapitalistler, ekolojistler aydınlanmalarını çağın bilimsel gelişmeleriyle daha da güçlendirdiler. En temel toplumsal çelişki olan cins çelişkisi etrafında şekillenen hegemonik iktidarcı sistemin, tek kutuplu süreklileşmesi çatırdamaktadır. Hegemon güç Amerika, hegemon cins de erkek cinsiydi. Fakat artık bu durum değişmektedir. Erkek hegemon sisteminin politik, kültürel ve ekolojik sürdürülemezlik sınırlarına dayandığı, yine hegemon Amerika'nın bilimcileri tarafından da ifade edilmektedir.

Bir Kaç Son Olmayan Söz

2003 yılında Irak'a müdahale ile derinleştirilen üçüncü dünya savaşı, günümüzde doğu ile batı arasındaki çekişme ve mücadeleye tanık olmaktadır. İktidarcı hegemonyanın rahmi olan Ortadoğu, aynı zamanda Doğu'nun kendi toplumsallığını yeniden oluşturma süreci olarak anlam bulmaktadır. Bu anlam arayışının kaynağında ise kadın cinsinin Özgürlük Hareketi ile başlayan mücadelesinin, yaklaşık elli yıldır Kürdistan'dan başlayan kendi cins bilincini kazanma vardır. Doğrudan kadının kendi iradesi ve doğrudan kendi yaşamını savaşla mücadele ile kazanma perspektifi ile hareket etmektedir. Dünya hegemon erkek güçlerinin kendi aralarındaki çekişme ve üstünlük kurma politik ilişkilerine alternatif olarak gelişen kadın hareketi, alternatif olduğu kadar hegemon sistemin yarattığı kadın modeline karşıtlığını da açığa çıkarmaktadır. Kadının öz cins ideolojisine dayanan örgütlenmesi, doğrudan ataerkil ve iktidarcı hegemonyayı hedeflemektedir. Feminist hareketlerin iktidarcı sistemi yapısökümcü yöntemlerle deşifre etmesi, kadında belirli bir kendi cins kimliğinin farkındalığını yaratsa da, esas belirleyici olanın hegemon sistemin alternatifi olup olmayacağıdır. Mevcut dünya kadın hareketlerine bakıldığında, hegemonik kapitalist sistemi en çok aşındıran algının, kadın yaşamın her alanında kendisini hissettirir düzeyi yakalamasıdır. Bu hissiyat, tüm dünyada etkili olsa da hakim erkek sisteminin, mevcut kadın uyanışlarını kendi sistemine dahil etme çabaları halen ince siyasetlerle devam etmektedir. Liberalizmin tehlikesi tam da bu konuda ele alınmalıdır.

Kaos süreçleri, özgürlük an'larının yaşandığı anlardır. Bilimsel gelişmeler bunu açığa çıkarmıştır. Kaos süreçlerinin an'da oluşan etkileme ve etkilenmeleri, günümüzdeki hegemon savaşlar ve güçler için de geçerli olmaktadır. Etkileme ve etkilenme an'ları, kadın cins bilinci ile örgütlenen kadın hareketleri ile hegemon erkek sistemi arasındaki ilişkiler için de geçerli olmaktadır. Bir yerde kadının yaşamak için toplumunu oluşturma mücadelesi, aynı zamanda kadının kendi iradesini de açığa çıkarmasıdır. Artık her aklı, her düşünceyi, her bedeni, yaşam adına sunulanları sorgulama temelinde yaklaşmakta ve her bir adımda kendisini gömen erkek zihniyetini kavramaktadır. Kadın, kendini oluşturarak varlığını kazanmaktadır. Kadın cins kimliğini sahiplenme, kadın cinayetlerine karşı örgütlenme, kadın hakları alanındaki mücadeleler, erkek ordularına karşı en temel eşitlikçi mücadele aracı olarak silahlı mücadele ile öz savunmasını geliştiren alanlar giderek çoğalmaktadır. Varlığını yani var olduğunu ortaya koyması, hegemon erkek yaşamını etkilemektedir.

Kadın hareketlerinin tüm dünyada farklı eylemlerle kendini görünür kılması, hegemon iktidarcı sistemi derinden farklı arayışlara koymaktadır. Doğrudan kadını hedefleme politikacılığının yerine, yumuşak güç politikalarını özgürlük yansımaları olarak lanse etmek istemektedirler. Ki günümüzde teknoloji ve endüstriyi de arkasına alarak, simülasyona dayalı bir yaşam algısı üzerinden sistemi yeniden üretmek istemektedirler.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

ABD Hegemonyası ve "Soğuk Savaş" Stratejileri

Ergün Karaman

Rusya'nın işgal amaçlı Ukrayna'da yürüttüğü askeri operasyonların sinyalleri önceden verilen, Ukrayna özgülünde cereyan eden hegemonik güç mücadelesinin taraflarından biri olan ABD ve onunla ittifak içinde olan güçler tarafından bilinen, beklenilen ve buna göre hazırlıkları yapılan bir savaştır. Rusya'nın 2014 Kırım ilhakından sonra böylesi bir savaşın gelişeceği düşünülerek NATO tarafından Ukrayna ordusu eğitilip yeniden dizayn edildi. Yani şu an Ukrayna'da cereyan eden savaş, öyle aniden gelişen veya Putin'in fevri davranışlarıyla izah etmek gerçekçi olmayacaktır. Ukrayna'da devam eden savaşın ABD ve Rusya arasında cereyan eden hegemonik mücadelenin bir sonucu olarak okumak mümkündür.

Rusya, hegemonik bir güç olarak denkleme girmenin sinyallerini daha önce vermişti. ABD'nin Sovyet çözülüşü sonrası en önemli jeopolitik hedefi; eski Sovyet bloku ülkelerini NATO ve AB'ye alıp Rusya'yı çevrelemeydi. 1991'den bu yana 30 yıllık süreç zarfında, güç-çıkar mücadelesi bağlamında Rusya'ya karşı böyle sistematik bir politik-pratik hat izlendi. Rusya'da 2001'den itibaren bu politikaya karşı kendi hegemonik planını kurdu. Bu da Rus jeopolitiği olarak tanımlanan, eski Sovyet ülkelerinin konfederal olarak yeniden bir araya getirerek Avrasya üzerindeki hakimiyetini sağlamaktı. 2008'de Gürcistan, 2014 Kırım, 2015 Suriye en önemli hamleleriydi. Yine 1996 yılından itibaren Çin'le geliştirdiği ilişkiyle ve son 20 yılda Avrasya'da ABD ile askeri ve siyasi temelde ciddi bir hegemonya rekabeti içinde bulunuyordu. Geçen ay Çin ve Rusya ortak bildirisi de bu hegemonik güç mücadelesi içinde ABD hegemonyasına karşı yapılan açık bir meydan okumaydı. Ukrayna'da cereyan eden savaşa dönecek olursak; ABD-Rusya arasında Doğu Avrupa'da devam eden hegemonik güç mücadelesinde, bu ülkenin temel bir kapışma alanı olacağı her iki güç tarafından önceden bilinen, hazırlıkları yapılan bir gelişmeydi. Savaşla birlikte içinde birçok değişkenin, bilinmeyenin olduğu bir sürece girildi.

Ukrayna'da devam eden savaşın kısa ve uzun zamanda gelişebilecek olası sonuçlarına ilişkin çokça senaryo yazılıp çizilse de kesin olan bir şey var ki; o da belirsizlik ve bilinmezliklerin, ivmelenen hegemonik güç mücadelesiyle bağlantılı olarak artacağıdır. Devam eden savaşa etki eden dinamiklere bakıldığında çok şey dile getirilebilir. Bu sürece etki eden esas dinamiklerden birinin de temelleri soğuk savaş sürecinde atılan ABD-Rusya arasındaki hegemonik güç mücadelesi olduğu düşüncesinden hareketle, bu yazı bağlamında işlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca konu bağlamında hegemonya, hegemonik bir güç olarak ABD'nin yükselişinin nedenleri ve SSCB ile ABD arasında 1945'ten 1989'a kadar soğuk savaş olarak isimlendirilen süreçte cereyan eden hegemonik güç mücadelesi bağlamında izlenen stratejiler, adımlar belli boyutlarıyla irdelemeye çalışılacaktır. Aktüel planda cereyan eden Ukrayna savaşının nedenlerini ve olası sonuçlarına dair doğru kestirimlerde bulunmak babında bu sürecin irdelenmesinin önemli olduğu görülecektir.

ABD'nin Hegemonik Bir Güç Olarak Yükselmesinin Tarihsel Gelişimi;

Tanımı itibariyle dünya sisteminde hegemonya, toplumsal iktidar dağılımının kalıcı bir eklemlenmesini empoze etme konusunda jeopolitik bir konuma sahip bir gücün varlığını gerektirir. Bu öncelikle büyük

güçler arasındaki askeri mücadelelerin, tüm güçler arasındaki askeri mücadelenin değil, büyük güçler arasındaki askeri mücadelenin yokluğu anlamına gelen bir "Barış" dönemine işaret eder. Bu tür bir hegemonya dönemi "meşruiyet" gerektirir. Ve aynı zamanda bunu doğurur. Hegemonya, rıza alabilme ile caydırıcı şiddet uygulayabilme kapasiteleri arasındaki diyalektik temel üzerinde anlam bulur. Bu diyalektik içinde "rıza" ekonomili ve siyasi modeliyle örnek olabilmeye, hegemonyanın hedef alanı içindeki ülkelerin egemen sınıfına, sınıflarına sorunlarını çözmekte yardımcı olabilmeye, gerektiğinde kaynak sunabilmeye ve gerektiğinde de "düzeni" bozmaya meyilli güç ve ilkeleri caydırıcı şiddet ve yaptırım uygulayarak tekrar düzene tabi kılma iradesini gösterebilmeye, özcesi liderliğe dayanır.

Hegemonya, rıza alabilme ile caydırıcı şiddet uygulayabilme kapasiteleri arasındaki diyalektik temel üzerinde anlam bulur

ABD'nin hegemonik bir güç olarak tarih sahnesine çıkış yapmasına sebep olacak gelişmelerin başlangıcını I.Wallerstein, 19. yüzyılın "Büyük Depresyonunun" başlangıcı olan 1873 tarihinden itibaren başlatılabileceğini belirtir. Bu tarihi aynı zamanda "İngiliz hegemonyasının sona erdiği uğrak" olarak değerlendirmektedir. Bunun temel nedeni olarak da iktisadi üstünlüğünün ortadan kalkmış olmasına dayandırmaktadır. Bu bakış açısı baz alınacak olursa, Büyük Britanya dünya sistemi içinde hala en güçlü ve en zengin ülke olmasına rağmen, iktisadi üstünlüğü ortadan kalktığı için hegemonik bir güç değildi. Bu gerçekliğe rağmen 2. Dünya Savaşı sürecine kadar başat hegemonik güç olma iddiasını sürdürecektir. 1873'ten sonra düşüşe geçen gücünü korumak için emperyalist yayılıma ağırlık verecektir. Ekonomik kriz süreçlerinde düşüş yaşamasına rağmen, hakimiyet alanlarını korumayı bilmiştir. Öte yandan, bahsi edilen tarihten itibaren, onun yerini almak isteyen, birbiriyle yarışan ABD ve Almanya'nın giderek başarılı olan rekabetleriyle yüz yüze kalacaktı. Bu durum jeopolitik sonuçları çabuk ve derin oldu. ABD ve Rusya'yı da dahil etmek üzere geniş Avrupa'da İngiliz siyasi iradesinin egemen olduğu ve bunun üzerine inşa edilmiş güçler dengesinden, büyük güçler arasında şiddetli rekabetin ve belirsiz ittifak değiştirmelerin yaşandığı bir duruma evrildi. Bu güç mücadelesi ve rekabeti yarım asır boyunca kendini Avrupa dışı dünyada koloniler uğruna kapışma biçiminde gösterdi. Büyük güçler arasındaki "barış" döneminin yerini çatışmaya bırakmış olması "hegemonik" güç mücadelesinin daha da şiddetleneceği anlamına geliyordu. Sömürge kapma, nüfus alanı oluşturma temelinde şiddetlenen hegemonik güç mücadelesi Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisinin çektiği tetikle devletler arası yarışmanın zirveye çıktığı ve 1.Dünya Savaşı ile sonuçlandı.

1.Dünya Savaşı, güçler dengesinde çok ciddi bir değişiklik yaratmadı. Belki bu süreçte gerçekleşen en anlamlı değişiklik Rusya'da Bolşeviklerin önderlik ettiği Ekim Devrimiydi. Başını Büyük Britanya ve Fransa'nın çektiği İtilaf Devletleri savaştan galip çıktı. Büyük imparatorluklar parçalanarak, kapitalist sistemin ekonomik ve siyasal dinamiklerine uygun ulus-devlet temelinde yeni bir yapılanmaya gidildi. Ulusların kaderini tayin etme hakkı ilkesi de bu yeni yapılanmanın temel harcı yapıldı. Savaşın sonlarına doğru katılan ABD dışında savaştan zaferle çıkan güçler de dahil, savaşın yarattığı ağır tahribat ve yıkımla karşı karşıya kaldılar. Savaştan sonra beklenen istikrar ortamı sağlanamadı. Tam tersine savaşın sonuçları Avrupa'da faşist partilerin ortaya çıkacağı bir zemin yaratarak çok daha kanlı, yıkıcı ve dinamik sonuçlara yol açacak bir savaşın temellerini hazırladı. 1.Dünya Savaşı'nın sonuçlarını hazmedemeyen Almanya, Adolf Hitler'in öncülüğünde dünya imparatorluğu hülyasıyla megola hegemonik ideallerini gerçekleştirmek için askeri ağır sanayiye ağırlık vererek, 2.Dünya Savaşı ile neticelenecek sürecin ilk adımlarını attı. Bilindiği gibi bu hegemonik güç mücadelesi, 2.Dünya Savaşı ile sonlanacak, büyük bir yıkımı ve insani felaketleri arkasında bırakarak neticelenecek olan bu savaşta esasta iki güç, ABD ve SSCB çıkacaktır.

ABD'nin 2.Dünya Savaşı'ndan sonra tarih sahnesine hegemon bir güç olarak çıktığı noktasında bir hemfikirlik vardır. ABD'nin tarih sahnesine hegemon

bir güç olarak çıkması, 2. Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş endüstriyel güçlerin içinde bulunduğu durum ile yakından bağlantılıdır.

2. Dünya Savaşı sonrası yansıyan fotoğraflara bakıldığında insanların içinde bulunduğu sefalet, perişanlık rahatlıkla görülür. Yıkıntıya dönüşmüş kentler, kıraçlaşmış tarım arazileri, milyonlarca insana mezar olmuş topraklar adeta 2. Dünya Savaşı'nın özeti gibidir. 2.Dünya Savaşı dünya ölçeğinde yaşansa da esas yıkımı, savaşın ağırlıklı olarak yaşandığı Rusya ve Avrupa ülkelerinde yaşanacaktı. 2.Dünya Savaşı'nın uzun yüzyılların ürünü olan alt yapılarını büyük ölçüde tahrip ettiği Avrupa ülkeleri, tarihlerindeki en büyük ekonomik çöküşle yüz yüze kaldılar. Çalışabilir, nitelikli iş gücünü, önemli sanayi tesislerini savaşta kaybettiler. 19. yüzyıl Sanayi Devrimi ve sömürgeciliğin de katkısıyla dünyadaki toplam üretim içindeki payını sürekli yükselten Avrupa ülkelerinin toplam gayri safi milli hasılası, savaşla birlikte %25 oranında azaldı. Bu azalma içinde %30'a varan tarımsal üretimdeki düşüş önemli bir yer işgal ediyordu. Sürekli yükselen enflasyon, daralan istihdam, dış ticaret açığı ve gıda sıkıntısı bir araya geldiğinde savaşın galipler safında bitiren Fransa, İngiltere ve Sovyetler Birliği gibi devletler bile iflasın eşiğine gelmişlerdi. Savaşın karşı cephesinde yer alan İtalya, Almanya ve diğer irili-ufaklı birçok devletin durumu çok daha kötüydü. Örneğin, savaş öncesinin en büyük güçlerinden olan Fransa, dış yardım almadan ayakta duramayacak hale gelmişti. İngiltere, Almanya, İtalya vb. ülkelerinin durumu da bundan farklı değildi.

2.Dünya Savaşı sonrasında sadece Avrupa coğrafyasında değil, dünyanın genelinde önemli değişiklikler peşi sıra birbirini takip etti. Uzakdoğu'daki gelişmeler de Avrupa'dan çok farklı değildi. Japon işgaline karşı savaşan Çin Komünist Partisi ve Komintang iş birliği savaş sonrası sona ermiş, iki güç arasında iktidar mücadelesi başlamışıtı. Bu iktidar mücadelesinde kısa süre içinde Mao Zedung liderliğindeki Komünist Partisi galip gelerek, Çin devrimini gerçekleştirecek ve Çin Halk Cumhuriyetini ilan edecekti.

Öte yandan savaş sonrasında emperyal gücünü büyük oranda kaybeden Fransa ve İngiltere'ye bağlı sömürgelerde de bağımsızlık hareketleri güç kazanmaya başlıyordu. Savaş öncesi dönemde İngiltere'ye karşı "pasif direniş" taktikleriyle mücadele eden Hindistan'daki bağımsızlık hareketi, savaş sonrasında başarıya ulaşacak ve Hindistan bağımsızlığını kazanacaktı. Savaş sonrası dönemde Hindistan gibi sömürge olan Asya, Afrika ve Ortadoğu'daki pek çok ülkede bağımsızlık savaşına sahne olacaktı.

Hegemonik güç savaşının merkezine yerleşecek olan Avrupa-Avrasya coğrafyasına tekrar dönecek olursak, siyasi alanda meydana gelen gelişmeler kaba hatlarıyla şöyle ifade edilebilir. Fransa ve İtalya'da savaşta Nazilere karşı direniş hareketlerinde önemli rol oynayan komünistlerin, devrimci ilerici güçlerin prestiji artmış; savaş sonrası yapılan seçimlerde Fransız ve İtalyan komünist partileri yüzde otuzlara varan oylar almışlardı. Savaş sonrasında yaşanan ekonomik istikrarsızlık beraberinde siyasi bir istikrarsızlığa da yol açıyordu. Böylesi bir ortam komünist, sosyalist partilerin/güçlerin yükselmesine ve giderek daha fazla taban ve taraftar bulmalarına neden oluyordu. Güçlü bir komünist geleneğin olmadığı İngiltere'de siyasal yelpazenin solundaki partilerin oyu artmıştı. Savaş kahramanı olarak adlandırılan muhafazakar siyasetçi Winston Churchill, seçimleri rakibi işçi partisine karşı kaybedecekti. Orta Avrupa'da da sosyalistlerin etkinliği artmıştı. Yugoslavya'da Nazilere karşı direnişin önderliğini yapan sosyalist 'Josip Broz Tito' iktidara gelirken, Arnavutluk'ta Enver Hoca liderliğindeki komünistler iktidarı ele geçirerek sosyalist nitelikli Halk Cumhuriyetlerini ilan edeceklerdir. Öte yandan kızıl ordu tarafından Nazi işgalinden kurtarılan Doğu Avrupa ülkelerinde de Sovyet yanlısı hükümetler iş başına geliyordu. Savaş sonrası Doğu Avrupa ve Balkanlarda gelişen devrimci süreç, Avrupa coğrafyasında meydana gelecek köklü değişikliklerin ön adımları niteliğindeydi.

Halk Cumhuriyetlerinin Doğuşu ve SSCB Şemsiyesi Altında Buluşması

2. Dünya Savaşı'ndan önce Çekoslovakya, anti-demokratik rejimlere sahip olan Doğu Avrupa ülkeleri savaş esnasında Nazilerle işbirliği yapmıştı. Çekoslovakya ise İngiltere ve Fransa'nın göz yummasıyla 1938'de Naziler tarafından işgal edilmişti. Hitler, Doğu Avrupa ülkelerini, SSCB'ye saldırmak için kullanmıştı. Savaş sırasında Kızıl Ordu tarafından Nazilerden kurtarılan bu alana SSCB yönetimi tarafından büyük stratejik önem atfediliyordu. Zira SSCB'nin ileriki

yıllarda uğrayabileceği olası bir silahlı saldırıya karşı bu alanı bir tampon bölge olarak kullanma niyetindeydi. Bunun ötesinde Doğu Avrupa ve Avrasya denilen ana kıtaya hükmeden, bu toprakları elinde bulunduran gücün, hegemonya mücadelesinde çok önemli bir jeopolitik avantaja sahip olacağı varsayılır. Halford Mackinder, ileri sürmüş olduğu merkez kıta kuramına göre Doğu Avrupa'nın jeopolitik önemini (20.yüzyılın başlarında) şöyle ifade eder: "Doğu Avrupa'yı kontrol eden ana kıtayı (bugünkü Rus devletinin büyük oranda kontrol ettiği toprakları içine alır) kontrol eder, ana kıtayı kontrol eden Dünya Adası'nı (Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını içine alan parçaya Dünya Adası adını vermiştir) kontrol eder, Dünya Adası'nı kontrol eden ise bütün dünyayı kontrol eder." Bu gözle Doğu Avrupa topraklarına bakıldığında, SSCB'yi, sosyalist sistem açısından Ana Ülkeyi koruma amaçlı tampon bir bölge olarak ele alınmasının çok ötesinde bir anlama sahip olduğu görülecektir.

Hitler faşizminin yenilgiye uğratılmasında SSCB insanının ortaya koyduğu direniş, gösterdiği fedakarlıkların çok önemli bir payı oldu

Nitekim, ABD hegemonyası bu jeopolitik durumdan kaynaklı kenar kuşak kuramı temelinde soğuk savaş sürecinde SSCB'ye karşı "çevreleme" stratejisi uygulayacaktır. Bugün Ukrayna'da devam eden savaşı, hegemonya mücadelesinde bu bölgenin jeopolitiğini eksen alınıp okunduğunda neden bu kadar önemli olduğu ve üzerinde yoğun bir mücadele verildiği görülecektir. Yoksa ne Rusya'nın ne ABD ve Avrupa'nın "yüksek" insan/ halkların haklarına olan duyarlılıklarından dolayı bu savaş ve yıkım yaşanmıyor.

Stalin, (1944 yılında yapılan) Moskova Konferansı'nda Churchill ile yaptığı "Yüzdeler Antlaşmasına" dayanarak, savaştan hemen sonra Kızıl Ordu'nun Nazi işgalinden kurtardığı tüm Doğu Avrupa ülkelerinde kendine yakın partileri iktidara getirmeye koyuldu. Başlangıçta, Nazilere muhalif olan diğer siyasi partileri de kurulan koalisyonlara ortak yapsa da, 1947'den itibaren komünistlerin iktidarı tek başlarına ele geçirmelerine destek verdi. Bu çerçevede diğer siyasi partiler kurulan hükümetlerden çıkartıldı. 1946 yılında Truman'ın liderliğindeki Batı'nın SSCB'ye bakışında meydana gelen değişiklikler ile birlikte SSCB'de Doğu Avrupa ülkelerinde izlemiş olduğu görece "yumuşak", demokratik yaklaşımı bir kenara bıraktı. Sertleşen bloklar arası rekabet ile birlikte farklılıkların kendini ifade edebileceği zemin de ortadan kalktı. Bağımsızlık yanlısı komünistlerde böylesi bir konjonktürel ortamda SSCB tarafından tasfiye edildi. Kutuplara dayalı siyasi yaklaşımdan kaynaklı, bağımsızlık yanlısı siyasi eğilimin gelişmesine olanak tanınmadı. Tabi böylesine anti-demokratik tutumları sadece kapitalist, emperyalist güçlerin saldırılarına karşı kendini korumak amaçlı atılmış adımlar olarak değerlendirmek yetersiz kalacaktır. Demokrasiyi, demokratik yol ve yöntemlerin bir zayıflık olarak görülmesi ya da emperyalist güçlerin bundan faydalanacağı düşüncesi, SSCB'nin temel yapısal sorunlarından birine işaret etmektedir.

Batı Bloğunun soğuk savaş çerçevesinde artan tazyiklerine karşılık, Doğu Avrupa'nın ülkeleriyle ayrı ayrı askeri anlaşmalar yapan SSCB'nin liderliğinde, 1947'de komünist ve işçi partileri Enformasyon Bürosu (kominform) kuruldu. SSCB komünist partisinin yanı sıra Bulgaristan, Çekoslovakya, Fransa, İtalya, Macaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya komünist partileri bunun içinde yer aldı. Mareşal Tito'nun izlediği Stalin karşıtı tutumundan dolayı 1948'de bu birlikten atılacaktır. Atılan bu adımlardan hemen sonra, 1949 yılında Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde yer aldığı Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON) kuruldu. SSCB ve bağlaşıkları olan Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Romanya bu örgüte üye oldular. Soğuk savaş yılları boyunca Demokratik Almanya (Doğu Almanya), Moğolistan, Küba ve Vietnam da bu kuruluşa üye olacaklardı. Savaştan sonra SSCB de dahil, bu birlik içerisinde yer alan ülkelerin hemen hepsinin ekonomileri harap durumdaydı. Batılı güçlerin soğuk savaş çerçevesinde yürütmüş oldukları çevreleme ve ekonomik çöktürme politikasına karşı hiçbir ülkenin tek başına uzun

süre ayakta kalma şansı yoktu. Dolayısıyla kapitalist kamp karşısında sosyalist iddiayı sürdürerek, kendi toplumlarının hak ettiği refah düzeyini sağlamak için bu birliktelik, sosyalist kampta yer alan ülkeler için bir gereklilikti.

SSCB, savaştan en büyük insan kaybını vererek çıkan ülkelerin başında gelir. Nazilerin saldırılarının ağırlık merkezi SSCB topraklarıydı. Bundan dolayı 20 milyonu aşan insanını kaybetmenin yanında çok ciddi bir ekonomik yıkımla karşı karşıya kaldı. Buna karşılık Hitler faşizminin yenilgiye uğratılmasında SSCB insanının ortaya koyduğu direniş, gösterdiği fedakarlıkların çok önemli bir payı oldu. Savaştan sonra istikrarlı yapısını koruyarak, Doğu Avrupa'da gerçekleşen sosyalist devrimlerle yaptığı ittifaklarla nüfuz alanını genişleterek, Batı blokunu, ABD'nin hegemonik gücünü birçok alanda dengeleyecek bir güç olarak dünya sisteminde yerini aldı. SSCB, ekonomik bir güç olarak olmasa da dünyada siyasi ve askeri bir güç olarak yükselecektir.

SSCB, sosyalist devletlerin liderliğini üstlenirken, savaştan güçlü bir biçimde çıkan ABD de "Batı dünyasının" liderliğine soyundu. Savaştan hemen sonra bir yanda yeni uluslararası düzenin temelleri atılırken bir yandan da iki süper güç arasında 20.yüzyıla damgasını vuracak olan "Soğuk Savaşın" tohumları bu dönemde atılacaktı.

Hegemonik Bir Güç Olarak ABD'nin Yükselişi ve Soğuk Savaş

2. Dünya Savaşı'nın sonunda ABD, dünya ekonomisinin en güçlü iktisadi merkeziydi. Savaştan sadece o tahrip olmaktan kurtulmuş, hatta ekonomik kapasitesini büyütmüş, çok ileri ve verimli bir sanayi ağıyla çıkmıştı. Tarım sektörünün üretkenliği çok yüksekti. Araştırma ve geliştirme alanında ise, o güne kadarki en iyi ve bazı bakımlardan tek önemli kurumlar kümesine sahipti.Seksen yıllık olmasa bile otuz yıllık büyük rakibi Almanya, harabeler halindeydi. Batı Avrupa'daki siyasi müttefikler (fakat iktisadi rakipler) hemen hemen aynı ölçüde kötü durumdaydılar. Japonya, sinai güç atılımında şiddetli biçimde engellenmiş gözüküyordu. SSCB'ye gelince, savaş sırasındaki çaba ve fedakarlıkları yüzünden adeta tükenmişti.

Yukarıda izah edilmeye çalışıldığı gibi 2. Dünya Savaşında Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya ve SSCB tükenişi yaşayınca, hegemonik güç mücadelesinde ABD'nin önü sonuna kadar açılmış bulunuyordu. Uygarlığın merkezi hegemonik gücü olarak, dünya sistemde ABD hegemonyası uğrağı açık biçimde gelmiş bulunuyordu. Ancak hegemonya iktisadi temellerden daha fazlasını gerektirir. İktisadi avantajı emniyete almak ve pürüzsüz işleyişini sağlayabilmek için esas itibariyle siyasi yapılar kümesini gerektirir. ABD, 1945'ten sonra Washington perspektifinden göründüğü haliyle dört temel coğrafi alanı idare etmek için bu tür kurumları tesis etme ihtiyacındaydı. Diğer büyük sanayi ülkeleri; SSCB ve onun nüfuz alanı, üçüncü dünya ülkeleri ve en son fakat en az önemli olmayacak ABD'nin kendisi, kendi iç yapısı.

ABD hegemonyası, merkezi iktidar gücü olarak, ekonomik merkez olarak tamamlanmak durumundaydı. "merkezi iktidar yoğunlaşması başat ekonomik yoğunlaşmanın olduğu, merkezle sıkı bağ içindedir. Merkezi ekonomi dalga, dalga çevreye yayılarak kendini sistemleştirirken, bunun merkezi iktidarın iç içe yayılmasıyla birlikte taşırmak durumundadır. ABD şahsında merkezi hegemonik gücün bu özelliği, hem oluşturulan yeni dünya sisteminin siyasi kurumlarının oluşturulmasında hem ekonomik alanda yapılan Marshall yardımları ve Avrupa ekonomik topluluğunu oluşturulurken görülecektir.

ABD, dünya sistemde sadece önemli bir hasımla karşı karşıyaydı. O da iktisadi anlamda bir hasım değil, siyasi-askeri anlamda bir hasımlıktı. SSCB, iktisadi anlamda zayıf olmakla beraber, askeri, siyasi ve ideolojik bakımlardan güçlüydü. Bu hasımlık ya da hegemonik güç mücadelesi 20.yüzyılın ikinci yarısından 1989'a kadar sıcak çatışmaya dönüşmeden birçok alanda iki gücü karşı karşıya getirecekti. Kuşkusuz, 20.yüzyılın ikinci yarısını belirleyen/tanımlayan en önemli kavram "soğuk savaş" olacaktır. Hangi olayın soğuk savaşın başlangıcı olduğu veya soğuk savaşın nasıl başladığı, siyasi tarihçiler ve siyaset bilimcileri tarafından tartışmakla beraber, Truman doktrininin simgesel anlamda soğuk savaşı başlatan olay olduğu noktasında bir uzlaşma vardır. ABD'de Roosevelt'in ölümünden sonra başkanlık koltuğuna oturan Truman, Roosevelt'e göre SSCB'ye yaklaşımı işbirliği, ortaklık yapılması

gereken bir güç olarak değil, kesinlikle ABD hegemonik çıkarları açısından yok edilmesi, engel olmaktan çıkarılması gereken bir güç olarak görüyordu. Dünya siyasetini belirleyen büyük devletlerin yönetim kademelerinde değişen kişi ve gruplara bağlı olarak izlenen politikaların ve yaklaşımların değişmesinin dünyadaki genel gelişmelere ne derece etki ettiğinin en çarpıcı örneklerinden birini de Truman ve ekibinin başa geldikten sonra izlemiş oldukları soğuk savaş politikalarında görmek mümkündür. 2. Dünya Savaşı sırasında Amerikan toplumunda Staline Joe Amca olarak beslenen sempati, Truman dönemiyle birlikte başka bir vecheye bürünecekti. Komünizm düşmanlığı daha sonraki yıllarda (1950-55 yılları arası) tırmandırılarak; ABD içinde komünizme karşı yoğun bir kampanyanın yapılmasına sahne olacaktı. McCarthyizm olarak adlandırılacak olan bu süreçte çok sayıda bilim adamı, sanatçı ve siyasetçi komünist olmak ve SSCB ile işbirliği yapmak gibi gerekçelerle işlerinden atıldı veya tutuklandı. SSCB lehine casusluk yapmakla suçlanan bazıları idam edildi. "Cadı avı", "Kızıl Panik" olarak adlandırılan bu süreçle amaçlanan Amerikan toplumunda komünizm karşıtlığı temelinde soğuk savaşın psikolojik alt yapısını oluşturmaktı. İşin gerçeği topluma karşı bir algı operasyonu yapılarak, toplumun yeni dönem politikalarını destekler bir zihinsel-algısal formasyona getirilmesi amaçlandı. Özcesi ABD'nin kendi içinde toplumunu soğuk savaşa, bunun diğer bir ifadesi olarak hegemonik güç mücadelesine hazır hale getirilmesi adımlarından bir tanesiydi.

2. Dünya Savaşından hemen sonra başlayan ve 45 yıl boyunca devam eden ABD ve SSCB liderliğindeki Batı ve Doğu blokları arasındaki hegemonya mücadelesine dayanan ideolojik temelli gerilemeye soğuk savaş adı verilir. Soğuk savaş yılları boyunca taraflar arasında doğrudan bir sıcak çatışma yaşanmamış olmakla birlikte, dünyanın çeşitli bölgelerinde soğuk savaş dinamikleri sonucu olarak çok sayıda çatışma/savaş yaşanmıştı. Soğuk savaşın ilk adımları olarak da Potsdam Konferansı ile Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombalarla atıldı. Japonya'ya atılan atom bombalarının hedeflerinden, hatta temel hedeflerinden birisi de SSCB'dir. SSBC'ye gözdağı vermek, çizilen sınırların dışına çıkmasını önlemek gibi bir hedef de söz konusudur. Nükleer silah, atom tekelini elinde bulunduran ABD, savaş sonrası güçlenen, kitle desteği bulan devrimci ve komünist hareketlere, ülkelere karşı attığı adım "çevreleme" politikasıydı. Yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi, Truman'ın başkanlık koltuğuna oturmasından sonra değişmeye başlayan SSCB ve ABD ilişkilerinin somut bir ifadeye kavuşturulmasıdır, çevreleme politikası. Bu politika, 1946 yılı başından itibaren Truman'ın liderliğinde Batı'nın SSCB'ye bakışındaki somut değişikliği yansıtması itibariyle önemlidir. Batı'nın (ABD olarak da okuyabiliriz) SSCB'ye bakış açısının değişmesinde ve ABD'nin 2. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'ye karşı izlediği politikanın belirlenmesinde iki isim ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ABD'nin Moskova'daki Büyükelçiliği'nde görev yapan George Kennan, diğeri de Winston Churchill'dir. Kennan, 1946 yılı şubatında ABD Hazine Bakanlığına hitaben kaleme aldığı ve soğuk savaş tarihine "Uzun Telgraf" adıyla geçen telgrafında "ABD'nin karşı karşıya kaldığı en büyük tehlikenin Sovyet komünizmi olduğunu "ifade eden görüşü ve 1947 yılında "Mr X takma adıyla" Foreign Affairs dergisinde "Sovyet Davranışının Kaynakları" başlıklı makalesiyle ABD'nin SSCB'ye karşı izlediği "çevreleme" politikasında hayat bulmasında etkili olan isimlerden biri oldu. Soğuk savaşın başlangıcında "Uzun Telgraf" kadar etkili bir görüş de Churchill tarafından, Mart 1946'da ABD'nin Fulton kasabasındaki Westminster Kolejinde yaptığı konuşmada dile getirmiştir. "Baltık kıyılarındaki Stettin'den Adriyatik'teki Trieste'ye kadar bir demir perdenin Avrupa'ya indiği "ifade ederek Sovyetlerin Doğu Avrupa'daki hakimiyetine dikkat çekmekteydi. "Demir Perde" tabiri bu konuşmadan sonra popülerleşecekti. Özet olarak ifade edilecek olursa Batı dünyasının gerekli önlemleri almaması halinde tüm Avrupa'ya komünizmin yayılabileceğini savunmaktaydılar.

"Komünizmin yayılmasını önlemek" için de çok geçmeden ekonomik, askeri, siyasi, kültürel vb. yapısal adımlar atılacaktır. Bu bağlamda ABD Başkanı Truman, 1947 yılı başından itibaren "çevreleme" olarak adlandırılacak politikasının ilk adımını atacak ve kendi adıyla anılacak olan doktrinini ilan edecekti. ABD'nin SSCB'yi, kendi tabiriyle "uluslararası komünizmin yayılmasını durdurmak" için benimsediği yol "çevrelemeydi". Dünyanın çeşitli bölgelerinde

komünizmin yayılma alanı olabilecek ülkeleri Batı ile yakın ilişki içine sokarak bir "güvenli alan" oluşturmak istenmektedir. Türkiye ve Yunanistan'a 1947 yılında yapılan 400 milyon dolarlık askeri yardım günümüzde çokça kullanılan bir tabirle söylenecek olursa, "güvenli alan" oluşturmak için yakın markaja almaydı. "Güvenli alan" oluşturmak maksadıyla ilerleyen yıllarda çok zengin taktik ve stratejiler devreye konulacaktı.

Truman yönetimi yeni dünya sistemi inşa ederken birkaç nedenden ötürü önceliğini Avrupa kıtasına, özelde de Batı Avrupa ülkelerine verecekti. ABD Hazine ve dışişleri bakanlarının savaştan sonra hazırlamış olduğu raporlara bakıldığında neden Avrupa'nın öncelendiği görülecektir. Bu raporlarda iki temel husus ön plana çıkmaktadır. Bir, Avrupa'daki ekonomik sıkıntılardan dolayı komünistlerin giderek güçlendiği, taban bulduğu; iki, yine bu ekonomik sıkıntılardan dolayı ABD ekonomisinin de büyük zarar gördüğü ve krizin eşiğine geldiği ifade edilmekteydi. ABD'nin savaştan önceki en büyük ticari ortağı olan Avrupa ülkelerinin yaşamış olduğu ekonomik sıkıntılar, ABD ekonomisi için de tehlike çanlarının çalmasına yol açmaktaydı. Nitekim döviz stokları eriyen, dolayısıyla ithalat miktarı kısılan Avrupa ülkelerinin ABD ile ticaret hacminde daralma yaşanmaktaydı. Bu durumun doğal sonucu, savaştan hemen sonra ABD sanayi üretiminde sert düşüşlerin yaşanması ve işsizliğin beş katına kadar çıkmasına neden oldu. Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü ABD, Avrupa'ya dönük olarak Truman Doktrini çerçevesinde Marshall yardım planını devreye koyacaktı.

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesinde kendi ismiyle anılacak olan planı açıkladı. "Avrupa'nın yeniden imarı için yapacağı ekonomik yardım programı" kapsamında, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 17 Avrupa ülkesine ABD, 1948-1951 yılları arasında toplam 12 milyar 731 milyon dolarlık ekonomik yardım yapıldı.

Bu politikanın sonuçları değerlendirildiğinde şöyle bir fotoğraf karşımıza çıkacaktır: Bir, ABD bu yardımlarla hedeflediği amaçlarına önemli bir oranda ulaşacaktı. Marshall yardımlarıyla ekonomilerinde gözle görülür bir gelişme kaydetmeye başlayan ülkelerde özellikle komünist partilerin taban bulduğu İtalya ve Fransa'da komünist ve sosyalist partilerin iktidarı ele geçirilme ihtimali ortadan kalkacaktı. Sosyalist, komünist hareketlerin engellenmesini sadece ABD'nin uygulamış olduğu ekonomik tedbirlerle izah etmek yerine, yapılan ekonomik yardımlara paralel genel bir soğuk savaş konsepti çerçevesinde psikolojik harp operasyonları, devrimci güçlerin baskılanması ve terörize edilmesi için gladio türü gayri meşru, kontrgerilla güçlerin devreye konulması da olmuştur. İki, Marshall yardımları, dolaylı olarak Avrupa'nın ekonomik bütünleşme hareketine ivme kazandırdı. 18 Nisan 1951 yılında altı Avrupa ülkesi (Federal Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İtalya) arasında daha Avrupa Birliği oluşumunun temelini oluşturacak olan Avrupa Kömür ve Çelik Antlaşması imzalanarak, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adıyla uluslarüstü bir örgüt kuruldu. Avrupa'da Marshall planı çerçevesinde Avrupa'nın ekonomik bütünleşmesi anlamında atılan en somut adımlardan biri oldu. Kapitalist Batı bloğu bu vb. adımlarla kendini yeniden yapılandırarak devrimci ve komünist hareketlere karşı kendini daha korunaklı bir yapıya kavuşturdu. Üç; ABD, Marshall Planıyla güçlendirdiği; Avrupalı ticari partnerleriyle kendi ekonomisine de yeniden ivme kazandırdı. Dördüncü ve son olarak da; SSCB'nin Marshall planını Amerikan emperyalizminin Avrupa'yı ele geçirmek için kullanmayı düşündüğü bir araç olduğu yönlü değerlendirmesinin, Avrupa'nın ABD'ye tabiyeti noktasında gerçeğe dönüşmüş olmasıdır.

Yine Truman Doktrini çerçevesinde Avrupa ülkelerinde kapitalist sistemin devamından yana, anti-komünist parti ve çevrelerin desteklenip iktidara getirilmeleri ABD'nin izleyeceği temel politikalardan biri olacaktı. Daha sonraları bu politikasını üçüncü Dünya ilkelerinde Sovyet yanlısı hükümetlere/devletlere karşı savaşan paramiliter güçleri destekleyerek, askeri darbelerle ülke yönetimlerine müdahale edecek kadar ileri götürecekti. Bununla da amaçlanan komünizmin yayılma alanı olabilecek ülkeleri şiddet kullanarak engellemek, kendi boyunduruğuna almaktı.

Marshall planından sonra atılan diğer önemli bir adım da, ABD'nin hegemonyasının üzerine inşa ettiği temel ayaklardan biri olan NATO'nun kurulmasıydı. NATO'nun kurulmasında SSCB'nin Doğu Avrupa ülkelerini kendi denetimine alması, Almanya'nın Doğu ve Batı Almanya şeklinde parçalanması ve Doğu Almanya'da Sovyetler Birliği ile ittifak için Demokratik Almanya Cumhuriyetinin kurulması ve SSCB'nin Batı

Avrupa'da oluşturduğu tehdit gibi kimi argümanlar ileri sürülerek NATO'nun savunma amaçlı olduğu belirtilse de gelişmeler bu argümanları doğrulamayacaktır. Batı Avrupa ülkeleriyle ABD'nin yaptığı görüşmeler sonucunda, BM şartı 51. Maddedeki "Kolektif meşru müdafaa" ilkesine uygun olarak hazırlanan Kuzey Atlantik Antlaşması 4 Nisan 1949'da Washington'da ABD, İngiltere, Belçika, Fransa, Danimarka, Hollanda, İtalya, İzlanda, Kanada, Norveç, Lüksemburg ve Portekiz arasında imzalandı. Daha sonra 1952'de Türkiye ve Yunanistan, 1955'te ise Federal Almanya bu kuruluşa dahil olacaktır. Soğuk savaş döneminde son NATO genişlemesi 1982'de İspanya'nın katılımıyla gerçekleşecektir.

ABD ve Batılı güçlerin bu adımına karşılık SSCB ve bağlaşıkları da özellikle Federal Almanya'nın NATO'ya üye yapılmasından sonra 14 Mayıs 1955'te Varşova'da Dostluk, işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma antlaşması imzalandı. İmzacı ülkeler arasında SSCB, Arnavutluk, Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya, Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya), Macaristan ve Romanya bulunmaktaydı. Böylelikle SSCB ve bağlaşığı ülkelerde NATO gibi bir kolektif savunma örgütü çatısı altında bir araya gelmiş oldu. Varşova Paktını kuran antlaşma da BM Şartı'nın 51.maddesinde yer alan kolektif meşru savunma hakkına atıf yapılmakta ve ittifakın savunma amaçlı olduğunun altı çizilmekteydi. NATO ve Varşova Paktının karşılıklı olarak savunmaya vurgu yapıyor olmaları soğuk savaşın bu iki karşıt blok arasında giderek tırmanmakta olduğu gerçeğini değiştirmiyordu. Bu örgütlerin varlığı Doğu ve Batı arasında kesin bir ayırmanın, karşılıklı konumlamanın açık kanıtlarıydı.

Soğuk Savaşı Tırmandıran Adımlar

George Kennan'ın temelleri attığı "SSCB'nin çevrelenmesi" politikası NATO'nun kurulmasıyla Truman yönetimi tarafından fiilen hayata geçirildi. Amerikan yönetimlerinin soğuk savaş yılları boyunca Avrupa ve dünyada Sovyetler Birliğine karşı uyguladığı bu strateji ile Sovyetler Birliği'ni Doğu Avrupa'dan Güney Asya'ya kadar geniş bir coğrafyada çok sayıda devletle bölgesel ittifaklar kurarak sınırlandırmayı, Sovyetler Birliği'nin kendini diğer coğrafyalarda etkin kılmasını önlemeyi amaçlıyordu. Daha sonraki tarihsel süreç içindeki gelişmelere bakıldığında 1970'li yıllarda SSCB bu çevreleme politikasını kırmayı başardığını gösterse de, esasta bu politikanın başarılı olduğu ve hatta SSCB'nin 1980'lerin sonuna doğru zayıflayıp ve daha kısa süre içinde dağılmasında etkili olduğu kabul edilir. Bu politikanın ana hatlarıyla tespit edilmesi ise ABD Ulusal Güvenlik Konseyi'nin (NSC) Nisan 1950'de hazırlandığı ve Başkan Truman tarafından 1951'de onaylanarak yürürlüğe sokulan bu raporla oldu. Kısacası NSC-68 olarak bilinen bu rapora göre Batı Yerküresinin savunulması için ihtiyaç duyulan müttefiklerin askeri kapasiteleri geliştirilecek, SSCB'yi çevreleyen alanlarda yeni üsler kurulacak ve bu görevlerin yerine getirilebilmesi iletişim hatları güçlendirilecekti. Bu raporun ABD'nin askeri kapasitesinin artırılmasına ve üsler sistemi kurulmasına yaptığı vurgu, bu bölgenin soğuk savaşın tırmanmasında önemli bir aşamayı teşkil ettiğini göstermektedir.

Soğuk Savaş'ın tırmanışında en az NSC-68 kadar etkili olan bir diğer ABD politikası da "Yeni Bakış" ismiyle adlandırılan 162/2 sayılı karardır. Bu politika Eisenhower'in başkanlık koltuğuna oturmasından sonra Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanarak Ekim 1953 yılında yürürlüğe sokuldu. "Yeni Bakış" isimli bu politikaya göre SSCB tarafından yapılacak herhangi bir saldırıya atom silahlarıyla karşılık verilecektir. Bu yaklaşım NATO tarafından "Kitlesel Karşılık Stratejisi" olarak benimsendi ve 1966'da "Esnek Karşılık" ile değiştirilene kadar yürürlükte kaldı. Kitlesel karşılık stratejisi gereği, SSCB'ye yakın bölgelerde ABD'nin üsler kurmasını elzem kılıyordu. Nitekim, Adana'daki incirlik üssü de bu çerçevede kuruldu. 1954 yılında ABD ile Türkiye arasında yapılan anlaşma ile kurulan incirlik üssü, ABD'nin SSCB'ye karşı yürüttüğü birçok gizli operasyonun merkezi haline gelir.

Eisenhower'in "Yeni Bakış" stratejisi/politikası komünizme/ Sovyetlere karşı her türlü propaganda aracının kullanıldığı psikolojik bir mücadelenin başlatılmasını, Batı çıkarlarına aykırı gelişmelere gerekirse gizli operasyonlarla müdahalede bulunulmasını ve çevrelemenin devam ettirilmesini öngörmekteydi. Soğuk savaş yılları boyunca bu stratejinin dünyanın çeşitli bölgelerinde pek çok kez uygulanmasına sahne oldu. Askeri darbe ve müdahalelerle birçok ülkenin yönetimi değiştirildi; gizli ve açık operasyonlar birçok devrimci harekete

müdahale edildi. Devrimci önderler katledildi, tutuklandı. Yine binlerce devrimci, faşist çeteler, paramiliter güçler, gladio benzeri kontra yapılar eliyle katledildi. Sadece Endonezya'da Suharto eliyle yapılan darbede bir gecede 300 bin devrimci (bazı kaynaklar bu sayıyı 1 milyon olarak göstermektedir) katledildi. Bunun psikolojik savaş boyutundan düzenfarmasyon haberlere, komünizm karşıtı yapılan filmlerden kültürel alanda yürütülen savaşlara kadar geniş yelpazede ideolojik, psikolojik, kültürel ve askeri bir saldırı olarak soğuk savaş boyunca ABD tarafından yürütüldü. Kuşkusuz SSCB'nin ABD'nin saldırılarına karşı ideolojik, politik ve askeri anlamda bir mücadele yürütse de ABD saldırılarını karşılayacak ve etkisiz kılacak boyutta olduğu söylenemez.

Soğuk Savaş'ın sıcak çatışması ise Uzakdoğu'da Kore yarımadasında gerçekleşti. Kore Savaşı, ABD tarafından SSCB ve ÇHC(Çin Halk Cumhuriyeti) destekli komünizmin durdurulması için verilen bir mücadele olarak görüldü. Dolayısıyla Kore savaşı (1950-1953) bir yandan soğuk savaş içindeki Doğu-Batı gerginliğini tırmandırırken, diğer yandan da ABD'nin çevreleme politikasının Avrupa'yla sınırlı olmayacağı, komünizmin mutlaka küresel çapta çevrelenmesi gerektiği görüşü ABD yönetiminde yaygınlık kazandı.

Bu görüş doğrultusunda ABD, Kore savaşı devam ederken 1951 yılında Japonya ile bir güvenlik anlaşması yaptı. Yine çevreleme politikası çerçevesinde Eylül 1954'te de ABD, Avustralya, Filipinler, Fransa, İngiltere, Pakistan ve Tayland arasında imzalanan Manila Antlaşması'yla Güneydoğu Asya Örgütü (SEATO) adlı bir askeri ittifak kuruldu. NATO ile Kuzey Atlantik ve SSCB'yi çevreleyen ABD, SEATO ile Güneydoğu Asya'daki gelişmeleri denetlemeyi amaçlıyordu. Bu strateji kapsamında Birinci Hindiçini savaşından sonra bu bölgede devrimci hareketlere karşı mücadele eden gerici/faşist yönetim ve silahlı gruplara yardım etmek, ABD'nin önceliği haline geldi. ABD, çevreleme politikası kapsamında NATO ve SEATO gibi işlev görecek bir örgütün Ortadoğu'da da kurulmasını istiyordu. Diğer ikisinden farklı olarak bölgedeki Arap milliyetçiliğini kışkırtmak için kurulacak söz konusu örgüt içinde doğrudan yer almak yerine, bölgede kendisine yakın ilişki içinde olan bu konuda ön ayak olmalarını teşvik etti. 1954 yılında Türkiye ile Pakistan arasında güvenlik konularında işbirliği anlaşması yapmasından sonra, Şubat 1955'te Bağdat'ta Türkiye ile Irak arasında bir "Karşılıklı İşbirliği" paktı imzalandı. Aynı yıl içinde İngiltere, Pakistan ve İran Bağdat Paktı'na katıldı. ABD ise Bağdat Paktı'na gözlemci üye oldu. Pakt esas itibariyle Ortadoğu bölgesine "komünist sızmaları önleme" diğer bir ifade ile ABD hegemonyasının çıkar ve dünya sistemine karşıt, Ortadoğu'da daha demokratik, özgürlükçü ve toplumcu amaçlar güden devrimci hareketlerin ve gelişmelerin önünü alma maksadı taşıyordu. Pakt istenilen başarıyı sağlayamadı. Bunda Nasır yönetimindeki Mısır'ın Pakt karşıtı tutumunun önemli bir etkisi oldu. Süveyş Kanalı bunalımından sonra bölgede pakta karşı olan itirazlar artmaya başladı. Temmuz 1958'de Irak'ta yaşanan askeri darbeyle yönetimi ele alan General Kasım ülkesini Pakttan çekti. Bunun üzerine adı Merkez Antlaşma Örgütü (CENTO) olarak değiştirilen örgütün merkezi Bağdat'tan Ankara'ya taşındı. Bu süreçten sonra ABD örgüte üye olsa da örgüt 1960'lı yıllardan itibaren etkinliğini yitirmeye başladı ve 1979'daki İran İslam Devrimi'nden sonra filen sona erdi.

Soğuk Savaş Sürecinde SSCB'deki Gelişmeler ve Yumuşama Politikası

2. Dünya Savaşı'nda SSCB 20 milyon yurttaşını kaybetme politikasına kendi topraklarında Hitler faşizminin askeri gücünü yenme ve zafere ulaşma dirayetini gösterebildi. Savaşta yaşanan bu ağır can kayıpları, ekonomik yıkıma rağmen Stalin'in önderliğindeki SSCB savaştan etki sahasını genişleterek, dünya ilerici insanlığının sempatisini kazanarak çıktı. Savaştan hemen sonra Truman yönetimindeki ABD'nin devreye koyduğu çevreleme stratejisiyle komünizmi boğma gayesine karşılık SSCB'de, Doğu Avrupa ülkelerindeki devrimsel gelişmeyi destekleyerek, sosyalist Doğu Avrupa ülkeleriyle çeşitli anlaşmalar yaparak, Çin Devrimi'ne ve diğer coğrafyalardaki devrim süreçlerine destek vererek, kapitalist ülkelerdeki komünist partilerle ilişki ve ittifaklarını büyüterek kendine karşı stratejisini oluşturdu. Yine ABD'nin nükleer silah gücüne karşı nükleer silahlar geliştirerek, askeri kapasitesini büyüterek, ABD'nin askeri tehdidine karşı caydırıcı bir askeri güce ve teknolojiye ulaşmayı amaçladı. Bu anlamda ABD ile yoğun bir silahlanma yarışına girdi. Bunun ekonomik faturası ağır olsa da o dönem

kendisi için bir zorunluluk olarak görüyordu. ABD hegemonyasının çatışmacı siyasetine karşı Stalin, daha sonra çokça eleştiri konusu olacak sosyalizmin anavatanı olan Rusya'yı korumaya öncelik veren bir dış politika benimsedi. İçe kapanmacı bir siyaset izledi.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nde Kruşçev ile birlikte soğuk savaş sürecinde yeni bir döneme girildi. Kruşçev Şubat 1956'daki SSCB komünist partisinin XX. Kongresi'nde Stalin dönemini ağır biçimde eleştirmiş ve SSCB yönetim kademelerini Stalin yanlılarından arındırmaya girişmişti. Kruşçev, dış politikada Stalin çizgisinden uzaklaşarak hem kapitalist blokla hem de iki bloğun dışında kalan ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmek istiyordu. Özcesi, "Barış içinde bir arada yaşama" olarak adlandırılan bu politikaya göre, Stalin'den farklı olarak Kruşçev, komünist ve kapitalist blokların birbirini yok etmeye çalışmadan bir arada yaşayabileceklerini savunuyordu. Kruşçev'in bu açılımının ardından iki blok arasında başlayan bahar havası kısa sürdü. Gelişmeler Kruşçev'in bu tezini doğrulamayacaktı. Çevreleme politikasını kırmayı hedefleyen bir tutum, strateji olarak da anlamlandırılabilecek Kruşçev'in "Barış içinde bir arada yaşama" yaklaşımı hegemonik güç mücadelesinin duvarlarında patlayıp son nefesini verecekti. Başlayan bu kısa süreli bahar havası önce ABD'nin Türkiye'den kaldırdığı U-2 casus uçağının Sovyetler Birliği hava sahasında düşürülmesi; ardından Küba Devrimi ve Küba ile yaşanılan füze krizi iki büyük gücü üçüncü dünya savaşının, nükleer bir savaşın eşiğine getirdi. Nükleer savaş tehdidi ve iki gücün savaşın eşiğine gelmesi "yumuşama" çabalarını da beraberinde getirdi. "yumuşama" sürecinin gelişmesine etki eden diğer önemli bir faktör de, kıtalararası güdümlü füzenin SSCB tarafından geliştirilmiş olmasıydı. Bu gelişme ile birlikte soğuk savaşın ABD yönetimi bakımından algılanma biçimi değişti. Bu tarihe kadar SSCB'yi Avrupa'daki üslerinden bombalama kapasitesine sahip olmakla birlikte, kendi topraklarına bir SSCB nükleer saldırısı olma ihtimali çok düşük olan ABD, ilk kez kıtalararası nükleer başlık taşıyan füzelerle vurulma endişesi duymaya başladı. Bu endişe Küba krizinden sonra NATO'nun kitlesel karşılık stratejisinin değiştirilmesine yol açacaktır. Sovyet yönetiminde yaşanan revizyonist-liberalleşme eğilimi ile birlikte bloklar arası ilişkiler ve görüşmeler hızlandı. Bu görüşmeler, Kruşçev'den sonra Sovyet yönetimine seçilen Brejnev ve Nixon arasında 1972'de stratejik saldırı silahlarına ilişkin Tedbirler Antlaşması (SALT-1) ve bunu tamamlayan nitelikte Anti-balistik Füze Anlaşması'nın imzalanması noktasına kadar vardı. Bu görüşmelerle bloklar arası görece yakınlaşma denilecek adımlara rağmen Kruşçev'in dediği "Barış içinde bir arada yaşama" kardeş kardeş geçinme durumu da söz konusu değildi. 1970'li yıllarda esas mücadele üçüncü dünya ülkeleri denilen iki blok dışında kalan ülkeler ekseninde devam etti. 70'li yıllar Sovyetler gücünün doruğuna çıktığı bir süreç oldu. Bu yıllarda sömürge karşıtı hareketlere verilen destek neticesinde Asya ve Afrika'da yedi ülkede halk devrimleri yaşanacaktı. Sovyetlerin ABD hegemonyasına ve Batı emperyalizmine karşı vereceği en önemli mücadele, sömürge karşıtı ulusal kurtuluş mücadelelerini desteklemek iken, bunu yeterince yaptığını söylenemez. Sosyalist düşüncenin yayılması ve diğer halklara taşırılmasında sömürge karşıtı hareketler çok önemli araç olmasına rağmen ve yine ABD'nin çevreleme-kuşatma politikasını parçalama istidadını kendi içinde barındırmasına rağmen SSCB bu konuda ilkeli bir duruşun sahibi olamamış, dış politika gereği ABD'nin açık-gizli askeri operasyon ve müdahalelerine karşı sessiz kalmıştır. Bu belirtilen temel yetersizliğe rağmen, ideolojik mücadele, siyasi-ekonomik-askeri mücadele bu süreçte de karşılıklı adımlarla sürdü. ABD'nin SSCB'yi "inanç özgürlüğünü kısıtlamakla" suçlanmasına karşılık, SSCB'de ABD'yi ülkelerin iç işlerine karışmakla suçladı.

ABD-SSCB İlişkilerinde "İkinci Soğuk Savaş" Dönemi

Bloklar arası ilişkiler, soğuk savaşın seyri Truman ve Eisenhower dönemlerine göre daha "yumuşak" bir seyir izlese de bu hep böyle gitmeyecek, 1970'lerin ortalarında ABD başkanlık koltuğuna oturan Carter ile durum değişmeye başlayacaktı. "İkinci soğuk savaş" olarak adlandırılan yeni bir sertlik sürecine girilecekti. ABD'de Carter'dan Bush yönetimine kadar devam eden bu ikinci soğuk savaş sürecinin sonuçları (umulmadık kadar) tarihi nitelikteydi.

ABD'nin strateji değişikliğine gitmesi ve ikinci soğuk savaş olarak ifade edilen dönemi geliştirmesine birkaç nedene dayanmaktaydı. Özetlenerek ifade edilecek olursa; Birinci olarak çok sayıda üçüncü Dünya

ülkesinde SSCB yanlısı gücün iktidara gelmesi, ABD kamuoyu ve yönetimde domino teorisi çağrışımını uyandırması; ikinci olarak, petrol krizi ile o dönemde dünyanın jeopolitik olarak en önemli yeni haline gelen Körfez bölgesinde SSCB etkinliğinin artması ve bu etkinliğin ABD yönetiminde SSCB'nin bölgeyi kontrol altına alma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirmesi; üçüncü olarak, Kamboçya, Güney Vietnam ve Afganistan gibi ülkelerin Sovyet etkinlik alanı altına girmesi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) "çevreleyen ama çevrelenen" bir ülke konumuna gelmesi, daha açık bir ifade ile Nixon-Kissinger stratejisinin en temel boyutlarından biri olan ÇHC ile işbirliği yaparak SSCB'yi çevreleme politikasının çökmesi veya anlamsız hale gelmesi, bir başka ifade ile SSCB'nin yayılmasını önleyecek bir bir ortadan kalkması anlamına geliyordu. Dördüncü olarak da, İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmiş olmasıydı. İran Devrimi ABD açısından ağır bir darbe oldu. Böylelikle İran'daki askeri üsleri ve dinleme istasyonlarıyla SSCB'yi denetleme ve kontrol altında tutma yeteneğinden yoksun kalacaktı. Ve ayrıca bölgede ABD karşıtı İslamcı akımların güç kazanmasına ve ABD yanlısı geleneksel monarşilerin istikrarsızlığa sürüklenerek yıkılmalarına yol açma tehlikesinin belirmesi… Özcesi, küresel açıdan SSCB'nin etkinliğindeki artış, Ortadoğu'da artan belirsizlik. ABD kamuoyunda ve politikacıların arasında "yumuşamanın" (DETAND) Sovyetlerin etki alanlarının genişletmesine yaradığı şeklinde görülüp değerlendirildi. Dolayısıyla, bahsettiğimiz nedenlerden dolayı Carter'in ikinci döneminden itibaren "yumuşama" politikası terk edilerek, yeni bir strateji devreye konuldu.

Carter yönetimi 1980 ocağında ikinci soğuk savaşı resmen başlatan yeni doktrinini açıkladı. "Carter Doktrini" olarak adlandırılan bu doktrin, Ortadoğu'da Amerika çıkarlarına karşı girişilebilecek bir harekete, ABD gerekirse askeri güç kullanarak doğrudan müdahale edilmesini içermekteydi. Nixon Doktrini'nin terki Eisenhower Doktrini'nin yenilenmesi anlamına gelen bu değişiklik, ABD'nin yeniden güç ve çatışma politikalarına döndüğünü göstermekteydi.

Bu politika değişikliğiyle birlikte, artık ABD dış politikasının doğrultusu belirgin bir biçimde Ortadoğu'ya çevirmiş oldu. Bu politika gereği, ABD çevik kuvvet güçlerini Ortadoğu'da konuşlandırdı. İkinci olarak, Carter yönetiminin etkili isimlerinden olan ulusal güvenlik danışmanı Brzezinski tarafından geliştirilen politikaydı. Carter Doktrini'nin taktik yanını oluşturan, 'yeşil kuşak doktrini' olarak da adlandırılan bu doktrine göre, Ortadoğu'da İslami hareketler, komünizme ve SSCB'ye karşı kullanılması amaçlamaktaydı. Bunun yolu ise bölgede Amerikan politikalarıyla uyumlu ülkelerde islami gelişimi kontrol ederek, uyumsuz ülkelerin de kışkırtarak, bu bölgelere devrimci hareketlerin, SSCB'nin etkilenmesini önlemek ve SSCB'yi "yeşil kuşak "ile çevrelemekti. Bu politika en etkili bir biçimde Afganistan'da SSCB'ye karşı İslamcı unsurların etkin bir şekilde örgütlenip, her türlü silahla, araçla desteklenmesinde görülecekti. Yine 1980'de Türkiye'de, yine yakın tarihlerde Pakistan, Endonezya ve Malezya'da yapılan darbelerden sonra İslamist düşüncenin yaygınlaşması ve İslamcı partilerin iktidara gelmesi ve doktrinin bölge coğrafyasında somut amaçlarından bir kaçıydı.

Üçüncü olarak, Carter yönetimi kongreye egemen olan sağcıların etkisiyle de, yumuşama döneminde SSCB ile atılan silahsızlanma adımları, ticaret gibi konularda ilişkileri dondurma yolunu seçti. Dördüncü olarak, Carter yönetimi askeri harcamalarda önemli artışlar yaparak konvansiyonel ve nükleer silahlanma yarışını yeniden başlattı. "1960'lardan itibaren gerileyen NATO birlikteliğinin yeniden tesisine yönelindi". Bununla NATO üyeleri arasında eşgüdüm sağlayarak özerk hareketlerin engellenmesi amaçlanmaktaydı.

Bu politikanın yansımaları bakımından beşinci ve son olarak şu belirtilebilir. SSCB yönetimine karşı dış politikada insan hakları söylemine yeniden ağırlık verilmesiydi. Bir strateji olarak insan hakları konusunda yaşanan sorunları SSCB üzerinde baskı oluşturmak için kullanılmaya başlandı.

Carter'dan sonra 1981'de ABD başkanlık koltuğuna R.Reagan yönetiminin dış politikasının temel özelliği; Carter döneminde ikinci soğuk savaşın başlangıcında belirlenen stratejileri ortadan kaldırmak değil, bunları topyekûn bir savaş için yeniden kurgulanması ve şiddetle uygulanmasıydı. Reagan döneminin, Carter döneminden tek ve temel farkı var olan politikanın daha şiddetli ve kaba güçle uygulanması oldu. Bu stratejiye getirilen açılım, Reagan'ın kendi adıyla anılan doktrine göre, ABD, üçüncü Dünya'da Sovyet yanlısı hükümetlere karşı savaşın sağcı kontrgerilla

kuvvetlerine ve solcu gerillalara karşı savaşan Amerikan yanlısı hükümetlere askeri, ekonomik ve siyasal destek vermek şeklindeydi.

Bu bağlamda Reagan yönetimi ABD dış politika stratejisinde etkili olan çevreleme politikasını aşarak Batı Bloku ve Amerikan karşıtı ülkelere çeşitli araçlarla müdahale etmeyi hedefine koydu. Bir anlamda Brejnev Doktrini'nin çökertilmesini hedefleyen bu strateji, ikinci soğuk savaşın çok daha kapsamlı/komplike bir nitelik kazanmasına neden oldu. Özellikle Reagan yönetiminin 1981-1985 yılları arasında yani Reagan başkanlık sürecinin ilk döneminde hararetle uygulanan bu politika, 1986'dan sonra Reagan'ın ikinci döneminde eski hızını kaybetti. Bunun temel nedeni SSCB'de Gorbaçov'un iş başına gelmesiyle yeni bir dönemin başlaması, bloklar arası ilişkilerde barış rüzgarlarının esmesiydi. Reagan ikinci döneminde yumuşamayı destekleyecek, iki ülke arasında silahsızlanma görüşmelerinde ve işbirliği yapmaktan kaçınmayacaktı. Reagan'dan sonra 1988'de seçilen Baba George Bush da Reagan'ın ikinci döneminde izlediği politikaları devam ettirdi. Bush dönemi, bloklar arası ilişkilerin iyice ısındığı bir konjonktüre denk geldi.

Bu yüzden ABD yönetimi açısından sorun artık bloklar arası ilişkilerde ABD üstünlüğünü tesis etmek ya da yakınlaşma çabalarını geliştirmek değil; sorun, SSCB ve Doğu Blokunun 1989 yılından itibaren içine girdiği dağılma sürecini yönetebilmekti.

SSCB'nin Çöküşü: Bir Dönemin Sonu, Yeni Bir Dönemin Başlangıcı

ABD karşısında 1970'lerde Sovyetler birliği siyasal ve askeri olarak dengeyi sağlamış olsa da, ekonomik ve teknolojik gelişimde hızla geriye düşmeye başlamıştır. Artan silahlanma harcamaları, dünya yüzeyinde Sovyet etkisini genişletmek amacıyla üçüncü dünya ülkelerine verilen destekler, yapılan yardımlar, ekonomide verimliliğin sağlanamaması, merkezi planlamanın yetersizliği, teknolojik olarak geride kalma vb. sorunlar Sovyet ekonomisine çok büyük yük getirmekteydi. Dünya çapında yaşanan ekonomik dönüşüm, genel olarak dünya ekonomisinin daralma sürecine girmesi; yine Avrupa'da artan refah düzeyi ve özellikle Doğu Avrupa halklarının daha fazla bilgi sahibi olup taleplerinin artması, mevcut ekonomik düzeyin bunu karşılamıyor olmasa vb. ekonomiden kaynaklı sorunların katlanarak büyümesine neden oldu. Sürekli alt yapının belirleyiciliğine vurgu yapan, ekonomiyi önceleyen bir ideolojik referansa dayalı bir sistem olan Sovyetler birliği hantal, verimsiz ekonomik yapısı nedeniyle rakiplerinin gerisine düştü. Ekonomide yaşanan sorunlar Sovyetler Birliği'nin çökmesine yol açan en önemli dinamiklerden biri haline geldi.

Çöküş sürecine etki eden diğer önemli bir etmen de ideolojik inandırıcılık sorunudur. Kruşçev döneminde başlayan liberalleşme, ülkede komünist Parti'nin egemenliğinin daha fazla sorgulanır hale gelmesine neden oldu. Komünizme olan inanç sarsılmaya başlamıştı. Toplumdaki "rıza"nın da zayıflaması anlamına gelen komünist sisteme dair oluşan kuşkular, Sovyet sisteminin geleceği açısından önemli tehlikeler içinde barındırmaktaydı. Nihayetinde toplumdaki sisteme ilişkin memnuniyetsizliğin büyümesi sistemin çok kısa sürede dağılmasında, direnç odaklarının zayıflamasında en önemli etkenlerden biridir. Ekonomist ağırlıklı materyalist yaklaşımı önceleyen SSCB, bu alanda geriye düşünce toplumsal "rıza" üretemedi. Çünkü çokça iddia edilen sosyalist birey, sosyalist ekonomik model, sosyalist ahlakı içselleştirmiş, maddiyatı ikinci plana koyan toplum gerçeğini yaratamadı. Yine ABD ile girilen bu rekabette, sosyalizm ideolojisi SSCB için en büyük dayanak olmasına rağmen, buna göre kendine güvenli, dünyaya güven ve umut aşılayan bir sistem kurmak yerine, kendini korumak için içine kapanması, baskıcı-otoriter bir karaktere bürünmesi kaybetmesinin diğer önemli nedenidir. Benzer şekilde Batı'nın başlatmış olduğu kültür Savaşı'na karşı da kapalı toplum yapısından kaynaklı karşı argümanlar üretmede başarılı olamadı.

Yine insan hakları taleplerine paralel, SSCB'de ulusal sorunlar daha fazla görünür olmaya başladı. SSCB'de yaşayan halklar ulusal ve hatta milliyetçi taleplerini daha fazla dile getirmeye başladı. Ekonomik ve ideolojik alanda yaşanan sorunlar, ulusal sorunların ön plana çıkmasına, farklı arayışların gelişmesine zemin sundu. Sovyetler bunca yıldır çözemediği ya da çözmeye çalışıp da başaramadığı ulusal sorunlar, belirtilen diğer sorunların da etkisiyle yeniden hortladı. Bu anlamda SSCB'nin çözülmesine yol açan dinamiklerden biri de çözümsüz bırakılan ulusal sorunlar oldu.

SSCB'nin böylesi sorunlarla boğuştuğu bir dönemde ikinci soğuk savaşın başlaması, bahsi edilen dinamikler üzerinde daha güçlendirici bir etki yaptı. ABD'nin ekonomiyi SSCB'ye karşı bir dış politika olarak kullanması, SSCB'nin içinde bulunduğu ekonomik şartları daha da ağırlaştırdı. ABD'nin yıldız savaşları projesi, nükleer ve konveksiyonel silahlarda büyük bir silahlanma yarışı başlatması, SSCB ekonomisine etkisi yıkıcı oldu. 1960'lı yıllardaki silahlanma yükünün getirdiği faturayı ödemekte dahi zorlanan SSCB, yeni bir silahlanma yarışına girmesi içinde bulunduğu şartlardan dolayı mümkün görünmüyordu.

Sosyalist birey, toplum ve ekonomiyi yaratmayan, devlet kapitalizmi temelinde yürüttüğü hantal, verimsiz ekonomisiyle, sınırlı üretim kapasitesiyle ABD ve Batı ile yarışamayacak kadar geri kalmıştı

Takati bu silahlanma yarışını kaldıramayacak kadar zayıflamıştı. Sosyalist birey, toplum ve ekonomiyi yaratmayan, devlet kapitalizmi temelinde yürüttüğü hantal, verimsiz ekonomisiyle, sınırlı üretim kapasitesiyle ABD ve Batı ile yarışamayacak kadar geri kalmıştı. SSCB, Batı bloğuyla içine girmiş olduğu bu rekabette kendini yenileyemezdi. 80'lerden sonra bilgi, bilişim, enformasyon, internet ve buna dayalı teknolojide geride kaldı.

SSCB ekonomisi devasa büyüyen bürokrasinin semirdiği bir alan haline geldi. Doğallığında, ekonomik sorunlar ve zorluklar insanların sisteme olan inandırıcılığını zayıflattığı gibi, yeni arayışlar anlamında da toplumsal muhalefeti besledi. Bu da çok etnikli uluslu SSCB'de ulusal sorunları gündeme getirerek SSCB'nin bütünlüğünü sarsmaya başladı.

SSCB'nin içinde bulunduğu bu darboğaz SSCB yöneticileri tarafından görülmüyor değildi, fakat çözüm anlamında ortaya konan şey, sistemi revize etmek, liberalleşme yönlü adımlar atmak şeklinde oldu. Kruşçev ve ondan sonra komünist partisi genel sekreteri olarak iş başına gelen Brejnev gibi Sovyet siyasal eliti/yönetici kesimi sorunları yapısal nedenleriyle birlikte ele alıp çözmek yerine, Sovyet içi klik çatışmaları, birbirini tüketen, tasfiye eden iç siyasal çatışmalar vb. hususlarla enerji yanlış noktalara kanalize edildi. Sistemi revize eden adımlar dışında çözümü dönük kalıcı adımlar atılamadı. Yeniden yapılanma sorunu sistemin bütünü için kendini dayatan bir zorunluluk haline gelmişti. Sorunların ötelenmesi, polisiye veya askeri müdahalelerle bastırılması sorunların ağırlaşarak devam etmesinden başka bir işe yaramadı. Demokrasiye sorunlu bakış ve demokratik ilkelerin işletilmemesi, her şeyin komünist parti merkez komitesinde ve giderek genel sekreterde merkezileşmesi, tek adamın karar verici bir pozisyonda olması sistemin yapısal sorunlarından sadece birkaçıydı.

SSCB'nin böyle yoğun sorunlarla boğuştuğu bir dönemde M. Gorbaçov iş başına geldi. SSCB açısından beklenen ve fakat sonuçları bakımından beklenilmeyen 'radikal değişiklikler' Gorbaçov'un iş başına gelmesinden sonra gerçekleşti. Gorbaçov, yeni bir üslup benimseyerek sosyalizmin yeniden yorumlanması gerçekliği üzerinde durmaya çalıştı. Bu çerçevede özellikle "Glasnost (açıklık) politikası ile Sovyet yönetimdeki aksaklıkların giderilmesi, yönetimin gençleştirilmesi, insan hakları noktasında bir iyileştirmeye gidilerek rejim karşıtlarının bırakılması, basın ve ifade özgürlüğünün genişletilmesi, ihlallerin engellenmesi ve Sovyet halkının siyasal temsil kanallarının açılması hedeflenmekteydi. Gorbaçov, bu politika ile yapacağı reformlarla halkın desteğini almayı ve muhafazakâr kanadın engellerini aşmayı umuyordu. 'Perestroyka (yeniden yapılanma) politikası ile de Sovyet sistemini ve özellikle ekonomiyi yeniden yapılandırmayı amaçlamaktaydı. Gorbaçov 1986'daki Komünist Partisi Kongresi'nde gerekli desteği alarak süreci başlattı. Bu politika kapsamında hukuksal düzenlemeler yaptı, basın özgürlüğünü genişletti. Yine dış politika alanında savunma bütçesini azaltan adımlar-nükleer silahların azaltılması-attı. Ki savunma giderleri Sovyet ekonomisi üzerine çok büyük bir yük bindiriyordu. Atılan bu adımlar ABD tarafından da karşılık buldu. Yine Sovyet bütçesi üzerinde büyük yük olan hem de Sovyet prestijini olumsuz yönde etkileyen Afganistan

işgalini sona erdirerek yumuşama mesajları verdi. Diğer ülke ve devletlerle ilişki geliştirerek, izolasyon politikasına son vermeye çalıştı. Bu temelde 1960'ların başından beri çok soğuk ilişkileri olan Çin ile, yine Batı Avrupa ülkeleriyle diyalog çabaları sonuçsuz kalmadı. Bu anlamda hem Çin ile hem Batı Avrupa devletleriyle ilişkilerini güçlendirdi.

Toparlayacak olursak hem içerdeki reform çabaları hem dış politikada yapmış olduğu açılımlar, ekonomi alanında yaşanan yapısal sorunlar giderilemeyince ve ülkede 'Sovyet ekonomisinin liberalleştirilmesi' yönünde attığı adımlar hedeflenenin aksine sonuçlar verince, toplumsal muhalefetin artmasına ve toplumsal barışın bozulmasına yol açtı. Bu durum da beraberinde Sovyetler bünyesindeki devletlerde merkezkaç eğiliminin güçlenmesine neden oldu. Moskova'nın, 1989 sonbaharında açık bir biçimde devreye koyduğu ve daha sonra "Sinatra Doktrini" olarak adlandırılan politika çerçevesinde Doğu Avrupa halkları kendi yollarını çizmeye başlayacaktı. Teker teker tüm Doğu Avrupa ülkeleri bağımsızlıklarını ilan etti. Bu dağılma süreci "8 Aralık 1991'de bir araya gelen Rusya, Ukrayna ve Belarus liderleri SSCB'nin resmen sona erdiğini ve yerine Bağımsız Devletler Topluluğu kurulduğunu" açıklamalarıyla resmileşti. Böylelikle Sovyet sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin sonuna gelinmiş oluyordu.

Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden çekilmesi sadece "Soğuk Savaş'ın" bitmesi anlamına gelmiyordu, ikinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan uluslararası düzenin ve dengelerin de sona ermesi anlamına geliyordu. "Bu sonuç Sovyet Rusya'nın hegemonik merkez olma denemesinin başarılı olmadığı" anlamına da geliyordu. Başta Wallerstein olmak üzere, kimi yazar ve düşünürlere göre bu tarih aynı zamanda ABD hegemonyasının sona erdiği ya da zayıfladığı tarih olarak, yine birçok nedenden dolayı liberalizmin kaybettiği bir süreç olarak ifade edilmektedir. Sovyetlerin dağılmasından sonra kapitalizmin kesin ve nihai zaferi, tarihin sonu şeklinde yapılan açıklamaların, atılan zafer naralarının hiç de doğru olmadığı ABD hegemonyası altında, Batı'nın demokratik değerlerinin hakim olacağı bir dünya beklentisinin kuru bir gürültüden ibaret olduğu bu son 30 yıl içinde yaşananlar bize gösterdi.1989 tarihi sadece SSCB'nin çözülüş tarihi değil, ABD'nin hegemonyası üzerinde inşa ettiği, NATO'nun varlık sebebi olarak gösterdiği; çok işlevli bir aracın yok olması anlamına geliyordu. Birçok sorunun ötelenmesine, görmezden gelinmesine yarayan karşıt kutbun varlığı artık hegemon güçler için işlevsel olmayacaktı. Özcesi bu rekabetten, hegemonik güç mücadelesinden ABD başarılı çıkmış olsa da, 2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan iki kutba dayalı uluslararası sistemin, dolayısıyla ABD'nin hegemonyasını üzerinde inşa ettiği sistemin yok olması anlamına geliyordu. Kaybeden aynı zamanda ABD ve kapitalist sistem ve onun liberal ideolojisiydi.

Bugün dünyanın en zengin ve askeri olarak en güçlü ülkesi, devleti ABD olsa da her şeyi belirleyen, liderlik vasıflarına haiz anlamında hegemon bir güç değildir. Ciddi meydan okumalarla karşı karşıyadır. Bu anlamda dünya yeni bir çatışma ve belirsizlik sarmalına girdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Zamana yayılmış bir 3. Dünya Savaşını yaşıyoruz. Bugün itibariyle bu savaşlar bölgesel planda askeri, siyasi, ekonomik, psikolojik birçok vechede cereyan etse de yarın çok daha kapsamlı, küresel boyutlara sıçrayan, çok daha yıkıcı bir durum ile karşılaşabiliriz. Hegemonik güç mücadelesiyle bağlantılı böyle bir sarmalın içine girmiş bulunuyoruz. Ukrayna Savaşı gelecekte olabileceklere dair birçok emareyi içinde barındırıyor. Ne yazık ki bu emareler çok da iç açıcı değil. Bu yeni süreçte tek ve en önemli umut halk özgürlük eğilimini temsil eden politik-devrimci halk hareketlerinin parçalanan, dağılan statüko yıkıntıları arasında yarının özgür, demokratik toplumunu yaratma dirayetini, kabiliyetini ve yeteneğini gösterebilmeleridir. Yoksa yeni hegemonun/hegemonların halklara, ezilen toplumsal kesimlere verebileceği tek şey daha fazla sömürü ve gözyaşı olacaktır.

Bu anlamda umut biziz; Kendi özgücümüzle kendi özgür, sömürüsüz dünyamızı yaratabiliriz.

Yararlanılan Kaynaklar

- **Jeopolitika ve Kültür, I. Wallerstein**
- **Liberalizmden Sonra, I. Wallerstein**
- **Avrupa Evrenselciliği, I. Wallerstein**
- **Uluslararası İlişkiler Teorisi, Prof. Dr. Ahmet Öztürk**
- **Siyasi Tarih, Dr. ÖĞR üyesi İlker Aktütün**
- **Felsefe Sözlüğü, Ahmet Cevizci**
- **Modern Revizyonizmin Çöküşü**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Yeni Osmanlılar, Beethoven, İttihat ve Terakki ve Modernite

Erkan Kurukavak

“Uygarlık” kavramı en yaygın biçimiyle, teknik kullanım, teknolojik düzey, bilimsel gelişmişlik, inanç ve din alanıyla olan ilişki, mahkeme ve muhakeme yeteneği ve biçimi, görgü ve terbiye kuralları; kadın erkek arasındaki hukuk ve ilişki biçimi, eğitim-hukuk-politika-ve sosyal adalet sistemleri için kullanıyor ve bu, bireyin bireysel yeteneklerini aşan, toplumu bir bütün içerisinde (ulusal bütünlük) ifade eden bir olgu olarak görülüyor.[1]

“Kültür” veya “kültürlü olma” durumu ise, uygarlık üzerinde yükselen, daha çok bireylere veya ailelere özgü, biz bunlara toplumsal alt grupları da ekleyelim, davranış biçimleri olarak değerlendiriliyor, onunla, bireylerin yaşam kalitesi, oturduğu ev, sahip olduğu eşyalar, elbiselerin tarz ve modeli, belli bir kaliteyi içeren giyim-kuşama dair her şey, moda, dile hakimiyet, felsefe, sanat ve edebiyat alanlarındaki zenginlikle bir toplumun kültürel değerleri ifade ediliyor. Fransa için uygarlık kavramının daha yaygın kullanılması, Fransız Devrimi’nin yarattığı “Özgürlük-Eşitlik-Kardeşlik” üçlemesinden ileri geliyor. Ancak Fransız Devrimi’nden sonra, “Özgürlük-Eşitlik-Kardeşlik” şartlarında toplumsal ilerleme, yukarıda belirttiğimiz uygarlığın tüm meziyetleri gerçekleşebilmiştir. Almanlar için ise “kültür” kavramı daha makul görülüyor. Onlar Kant-Hegel-Marx üçlemesinden, Albert Einstein, Johann Wolfgang von Goethe, Beethoven, Mozart, Brahms, Bach ve tabi ki Hitler’in en sevdiği besteci Richard Wagner’le daha çok anılıyorlar. Mercedes Benz bütün dünyada bunların en tanınanı…

Benim de geldiğim “Doğu” toplumunda Batı hayranı bir solcu tiplemesi vardır, Beethoven’in 9. Senfonisini tanımayana pek yüz vermez, arabesk dinleyenleri hakir görür, bir taşra kültürü olarak arabeski, teslimiyetçi, kaderci bir tür çürüme olarak her fırsatta mahkum eder, arabesk dinleyenlerin devrimciliğinden şüphe duyardı. Devrimci müzik onun için, bir zamanlar Engels’in “insanlığın marşı” olacağını belirttiği 9. Senfoni, The Beatles, ABD’nin Vietnam’a saldırısını protesto etmek için gitarından savaş seslerini çıkartan Jimi Hendrix, Leonard Cohen, Joe Cocker, Bob Dylan ve diğerleriydi.

Hepsi bu kadar mı? Tabi ki hayır! Duvarda Claude Monet, rafta Kant, Hegel, Marx! Sonra, pek iç açıcı olmasa da, Picasso’nun “Guernica”sı[2], savaşın ve şiddetin ortalığı her bakımdan parçaladığı, çığlık çığlığa ve dehşet içinde canlıların ve objelerin ortaya saçıldığı, cansız gövdelerin birbirine karıştığı moderniteye belki de en iyi yansıtan. Fransız Devrimi üzerinde yükselmiş Batı uygarlığı kaçınılmaz olarak “Doğu”ya da intikal etmiş, toplumların özellikle belli sınıflarında yankı bulmuş, gelişmenin ve zenginliğin ölçüsü olmuş, ve buna bağlı olarak da insanların yaşam tarzlarına, tutku ve özlemlerine, inanç ve duygularına dolaylı veya dolaysız nüfus etmiştir. Batı uygarlığına dahil olmaya istekli, yüzünü Batıya çevirenler olduğu gibi, benzeri ama tam da tersinden gerekçelerle, geleneksel yaşam tarzına bir müdahale olarak onu her bakımdan tehlike ve tehdit olarak görenler de olmuştur.

Osmanlı’da Belirmiş Politik Güçler Günümüzde Devam Ediyor

Osmanlı İmparatorluğu’nun batış yıllarında bu toplumsal bölünme kendisini güçlü bir şekilde Jön Türkler,İttihat ve Terakki ve Yeni Osmanlılar arasında göstermiş, Osmanlı hanedanının yıkılışı, Cumhuriyetin

1 **Bkz. Norbert Elias, Über den Prozeß der Zivilisation, s. 1.**

2 **Picasso’nun „Guernico“‘su İspanya iç savaşında Alman ve İtalyan faşistlerinin Franco’yu desteklemek için Guernico şehrinin bombalanmasının dehşetini yansıtır.**

ilanıyla sonuçlanmış ama kavgası bitmemiştir. Osmanlı'da belirmiş politik güçler, cumhuriyet tarihi boyunca da devam etmiş, cumhuriyetin kuruluşundan neredeyse 100 yıl sonra bu kamplaşma Erdoğan'ın liderliğinde bir daha keskinleşmiş, yeni bir toplumsal hezeyana dönüşmüştür. Yeni Osmanlılar Erdoğan liderliğinde 2023'te mutlak zaferlerini ilan etmeye hazırlanıyorlar. Erdoğan'ın ömrü buna yeter mi, veya şu sıralar, "17-25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu"'ndan beri oldukça fazla puan kaybetmiş Erdoğan, bunu kendi ve dolayısıyla Yeni Osmanlılar'ın lehinde sonuçlandırabilir mi bilmiyoruz ama bugünü anlamak için, tarihten gelen politik güçlere ve aralarındaki tartışmalara bir göz atmakta fayda var.

Çuvaldızı yukarıda solculara (bir bakıma kendimize) batırdıktan sonra ki, onlar gerçekten Batı kültürüne en yakın, modern dünyayı anlamaya en yatkın gruptu. Kendilerini bambaşka bir açıdan zamanın ihtilalcileri olarak gören, yüzünü Batıya çevirmiş 19. yüzyılın Jön Türklerine; İttihat Terakkicilere (Birlik ve Yenilik) çevirelim. Bunu yaparken; İttihat ve Terakkicilerin kendilerini nasıl gördüğüyle değil, karşılarındaki grubun, yani Yeni Osmanlılar'ın onları nasıl gördüğüyle ilgilenelim.

Kuruluşundaki asıl niyeti Osmanlı İmparatorluğunu kurtarmak olan İttihat Terakki'nin karşısındaki grup, yine Osmanlıyı kurtarmak için kendini ortaya koyan Yeni Osmanlılar'dır. Aslında bir bakıma herkes Osmanlı'yı kurtarma peşindedir. Yeni Osmanlıların en tanınmış siması Namık Kemal'dir. İttihat Terakki'nin 20. yüzyılın başından itibaren padişah rejimini yıkmak için daha güçlü seslendirdikleri "Ya İstibdat ya Hürriyet!" sloganına karşın, Yeni Osmanlılar hala İmparatorluğu savunuyor, onun kurtululabileceğine inanıyorlardı.

> ***"Namık Kemal, Osmanlı İmparatorluğu'nu oluşturan karışımın devam etmesini ve her grubun ayrı bir devleti olamayacağına göre hepsinin Osmanlı fikrine dayanan 'Osmanlılık' idealini ortaya atmıştı. Hatta Osmanlı devletinin kurtarılmasını ve yüceltilmesini sağlayacak bir Osmanlı 'patriyotluğu' nu (yurtseverliğini) kendine rehber edinmişti. 'Vatan', onun için Osmanlı camiasıydı."***[3]

Yeni Osmanlılar için Tanzimat (düzenleme), Jön Türk-İttihat Terakki paradigması içerisinde Batının yüzeysel bir taklitinden öteye bir şey değildi:

> ***"Yeni Osmanlılar, Tanzimatçıların sömürü olayını anlamadıklarını, bir 'üst tabaka' meydana getirdiklerini, kendi kültürlerini kösteklediklerini (şeriatı unuttuklarını) ve ancak yüzeysel anlamda 'Batılı' olduklarını ileri sürdüler. Tanzimatçıların Yeni Osmanlılar'a göre Batı"nın 'ruhunu oluşturan hürriyetçi ve parlamenter eğilimleri anlamadıkları da yüzlerine vuruluyordu."***[4]

Nurcuları yazdığı "Bediüzzaman Said Nursi Olayı" adlı eserinde Şerif Mardin bunu bir daha vurguluyor ve şöyle ifade ediyordu:

> ***"Tanzimat bürokratları, laikleştirici reformlarıyla hem İslam hukuku (fıkıh) bilginlerine (ulemaya) hem de halka yabancılaştılar; oysa geçmişte, ortak bir lehçe ve ortak davranış kuralları bu unsurları birbirine bağlamaktaydı. 1890'larda yeni kuşak kendi İslami köklerinden daha da uzak düştü."***[5]

"Evrensel Kavramlaştırma" (Ernest Gellner) ve ortak bir dil kullanmadan yoksun olarak, Tanzimat bürokratlarının düşüncelerinde "İslami lehçe" ve "Pozitivizm" (modernlik) birbirleriyle bağdaşmıyordu.[6]

Modernleşmenin, toplumların aynı zamanda gittikçe farklılaştığı (sınıflara bölündüğü) ve merkezileştiği bir süreç olduğuna dikkat çeken Şerif Mardin, Osmanlı idarecilerinin de bu yeni ideolojik bölünmeden kendilerini soyutladıklarını, yönetici sınıf olarak kendilerini modernlikten ayrı tuttuklarını, alt sınıfların düşünce ve yaşayışlarına gereken önemi vermediklerine belirtiyor, İmparatorluğun, burjuvazinin gelişmesi, sanayileşme ve siyasi haklarının nüfusun daha geniş kesimlerine yayılması, vatandaşlık kavramı, milli kültür, sosyal ve iktisadi yapı parçalarının birbirine bağlanması konularında sıkıntı yaşadığını yazıyor.[7]

Modernliğe ayak uyduramayan, onun karşısında çaresiz kalan İmparatorluktaki bu bölünmeyi, Karl Deutsch ("Toplumsal Seferberlik") ve Talcott Parsons (Evrensellik) ve Max Weber ("Kadı Adaleti") gibi burjuva ideologlarının tezleriyle açıklamaya çalışan

---

3 Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, s. 95

4 Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, Makaleler 4, s. 13.

5 Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 22.

6 Bkz. Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 22.

7 Bkz. Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, Makaleler 4, s. 25-26.

Şerif Mardin, "Türk Modernleşmesi" adlı eserinde, Osmanlının Batıdaki gibi modernleşme sürecine ayak uyduramadığını, 19. yüzyılın başında küçük ve büyük kültürel geleneklerin İmparatorlukta bütünleşemediği bir daha vurguluyor:

***"Bu devirde Batı tipi haberleşme, kitaplar, gazeteler, telgraf, Osmanlı İmparatorluğu'nda çoğunlukla yönetici sınıfların elinde idi. Zamanla haberler, daha az olmakla birlikte, diğer sınıflara da ulaşmaya başladı. Fakat en köklü değişimler üst sınıfların düşünce ve yaşayışlarında görüldü. Ne alt ne de üst sınıflar yeni bir iktisadi düzen içerisinde bütünleşemediler."*[8]**

Osmanlı modernleşmesinden ve onun toplumsal seferberliğinin hızından tatmin olmayan Namık Kemal gibi toplum hareketlendiricilerinin ortaya çıkması, Osmanlı'nın bu hantallığı ve isteksizliği yüzündendi.9 Osmanlı gerçekte modernleşmek değil, hanedanını kurtarmakla meşguldü ve yeni bir yol haritası çizmekte zorlanıyordu. Hanedan, yüzeysel bir Batı hayranlığından öteye gidemeyen İttihat ve Terakki ve tüm gücüyle Osmanlı'ya ayakta tutmaya çalışan Yeni Osmanlıların arasında sadece sıkışıp kalmamış, aynı zamanda bunların elinde can vermiştir. Halbuki imparatorluğun son padişahı II. Abdülhamid, bir o yana bir bu yana savrularak, kah Jön Türkler-İttihat ve Terakkiciler'le kah Yeni Osmanlı-Şeyh- ve tarikatlarla neler yapmadı ki ayakta kalmak için!

Rönesans ve Aydınlanma'nın ve onlardan çıkan modernitenin tüm dünyayı olduğu gibi Osmanlı ve Türkiye toplumlarını da etkilediği tartışma götürmez ama 9/8'lik ritimle 9. Senfoni'nin temposu olan Allegretto çalmaya kalkınca orkestra dağıldı, 850 yıl talan ve ganimet ekonomisinden yaşayan İmparatorluk çöktü. 1908 İttihat ve Terakki-Babıali baskınıyla Abdülhamid tahttan indirildi, sürgüne gönderildi ama İmparatorluğun ve onun mirasçısı cumhuriyetin kavgası bitmedi.

I.Tanzimat, II. Tanzimat derken, hanedanını kurtarmak için gösterdiği tüm çabalarına rağmen, Abdülhamid, beklenen dönüşümü gösteremedi, imparatorluğu yerle yeksan oldu. İşte eski ve yeni Osmanlıların kesinlikle kabul edemediği ve İttihat ve Terakkicilere diş ve kılıç bilediği husumet bu toplumsal ve siyasal değişim aşamasında ortaya çıktı, Cumhuriyet tarihi boyunca travmatik boyuta ulaştı. Sosyolog Şerif Mardin "Türk Muhafazakarlığı" ile "İlerici Kemalist Jakobenizm" arasındaki bu "tarafgirliği", görülmemiş, kimseye benzemeyen (harikulade insan) olarak nitelediği, Nurcuların lideri Said Nursi'yi anlattığı "Bediüzzaman Said Nursi" adlı kitabında, Türk Muhafazakarları arasında yaygın olan "İslami Lehçe" ve söylemleri, kişisel davranışlara rehber teşkil eden; ideal bir toplumun görünümünü veren ve kültürel "haritalar" olarak işlev gören "Kök Paradigmalar" olarak tanımlıyor.[10] Şerif Mardin, İslami lehçenin toplumsal hayatın bütün yönlerini kapsama anlamında nüfuz edici bir nitelik taşıdığının öne sürdükten sonra, böyle bir lehçenin paylaşılmasıyla İslami toplumlarda "Toplumsal Meşruiyet" denilebilecek bir olgunun geliştiği, ihtiyaç karşılamada bireyler tarafından hep bu aynı lehçenin kullanılması halinde, toplumsal sürecin de düzgün bir biçimde işlediğini, bunu aksatan her şeyin ise bu lehçeye göre gayrimeşru olacağına dikkat çekiyor. Buna örnek olarak, hak, özgürlük, eşitlik konularında en problemli toplumsal alan olan kadın konusunu seçmesi dikkatlerden kaçmıyor:

***"Bu yüzden, kadınların daha önce bulunmadıkları yerlerde bulunmalarına, faaliyetlerini sürdürdükleri günlük mekânların değişmesine izin veren 19. yüzyıl Osmanlı reformcularının bu girişimlerini (Radikal İslamcılar) anti-demokratik olarak değerlendirmişlerdir."*[11]**

Gündelik hayatımızı düzenleme tarzımızın rastgele bir işlem olmadığına dikkat çeken Şerif Mardin, toplumdaki davranışlarımıza kılavuzluk eden kalıpların kültürel mirasımızın birer parçası olduklarını; hayatımızı şekillendiren kültürel çerçeveler kümesi içerisinde yiyip içtiğimizi, sevip öldürdüğümüzü ve düşündüğümüzü belirtiyor; içinde faal olduğumuz bu kültürel ortamı, yabancı kültürler, dışsal güçler değiştirmeye zorladığında, bunun karşısında ne yapacağımıza karar verme zorunluluğuyla karşı karşıya kalacağımızı öne sürüyor, Müslüman düşünür Said Nursi'yi bu dış müdahaleye tepki veren biri olarak görüyor.[12]

---

8 Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, Makaleler, s. 27.

9 Bkz. Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, s.28.

10 Bkz. Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 12.

11 Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 18.

12 Bkz. Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 20.

Cumhuriyet döneminin yakın tarihini temel alarak tartışmaya katılan, Modernitenin eleştirisi konularında zengin bir kaynağa sahip olan Ali Bulaç da, "Din ve Modernizm" adlı eserinde, benzer bir şekilde, modern dünyayı kavrayışımızın modern dünyayı tanımayanlar tarafından belirlendiğini, bize telkin edilenin sadece bir umut olduğunu ileri sürüyor, yoksul ülkeleri şaşkına çevirenlerin, onları amansız bir telkin ve hipnoz altında tutan yerli elitler olduğunu iddia ediyordu.

"Gelecekte, onlar gibi gelişmiş bir düzeye ulaşacağımız ve modernlerle, dünyanın fizik, ekonomi ve kültürel kaynaklarını paylaşacağımız hülyasını yaşıyoruz. Bu gerçekte hiçbir gerçeklik temeli olmayan bir zümrüdü-ü Anka13 düşüdür."[14]

Modernitenin eleştirisinden hızını alamayan Ali Bulaç, belki de kaçınılmaz ve haklı olarak, ama birazda saf duygular içerisinde endüstri toplumunun eleştirisine geçiyor:

"İnsanın hayatını idame ettirmesi; gerçekte sadece toprakta yetişen ürünlere bağlı basit bir sürecin adil, dengeli ve uyumlu yaşanmasıyla mümkün iken [varlığın en saf hali bu olmalı!], modernliğin ürettiği ve pazarladığı malların endüstriyel törensel kimliği, ilerleme, çağdaşlık ve uygarlık türünden en hafif deyimiyle saymaca, fakat aslında uydurma değerlerle birleşince pahalı bir maliyete dönüşüp uluslararası pazarda ulaşılması güç bir değer konumuna yükselir. Şu halde endüstrileşmenin bizatihi kendisi yoksulluğun gerçek nedenidir."[15]

Şerif Mardin'e Göre S. Nursi Düşünceleri Denge Unsuru!

Şerif Mardin, İslami lehçeye modernlik arasındaki "tarafgirliğe" bir başka örnek olarak gazi kavramını veriyor, bir gazinin yalnızca cesur ve yetenekli bir savaşçı olmadığını, daha önemlisi iman aşkıyla savaştığının altını çizdikten sonra, insanın gazi olabileceği birden çok savaş alanın olabileceği, gazvenin dış boyutu kadar iç boyutunun da bulunabileceği insan ruhuna dikkat çekiyor.

"O halde, gaziye özgü bir eylemlilik olarak gazvenin, dış boyutu kadar iç boyutuda bulunmaktadır. Cihad, bir başka deyişle dışa dönük olduğu kadar içe dönük bir hakimiyet için de verilen mücadele, insanın kendi benliği üzerinde denetim sağlaması anlamında daha sık kullanılan bir deyimdir. Türk kültüründeki özel yerine gelince; burada gazi, Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerini attıkları varsayılan iman savaşçılarını tanımlamada kullanılmaktadır."[16]

Şerif Mardin'in anlattığı, modern çağın bu iman savaşçısı, Nurcuların efsanevi lideri, Fethullah Gülen'in hocası, Said Nursi'den başkası değildir. "Türk Muhafazakarlığı" ile "İlerici Kemalist Jakobenizm" arasındaki bu amansız savaşı "Nurculuk" üzerinden anlatırken, Şerif Mardin, bu tarikat hakkında gözlerden kaçmayan bir olumluluk sergiliyor ve Said Nursi'nin başarısını, Osmanlı reformcularının İslami lehçeyi değiştirme taktiklerine karşı, geleneksel lehçeyi yeniden canlandırarak vaat ettiği "yeniden demokratikleşme" olarak gösteriyor.[17]

Burada Yeni Osmanlılar'ın modernite eleştirisinden Nakşibendi menşeili "Nurcular" tarikatının Said Nursi nezdinde toplumsal-siyasal çözüm alanına geçiyoruz.

Bu yeniden demokratikleşme, gerçekte, İmparatorluğun dağılma sürecinde, Abdülhamid'in çırpınışları içerisinde, Said Nursi'nin yetiştiği Bitlis ve çevre illerinde baş gösteren kaotik ortama da bir yanıt olarak, Osmanlıları esasen rahatsız eden, aşiret reisleri etrafında toplanan bir proto-milliyetçilik türüne karşı, İslâm dininin bayrağı altında yeniden saf tutma çağrısından başka bir şey değildi.

"Daha ilerde, 1908 Jön Türk darbesinden sonra Osmanlı başkentinde faaliyetlerini sürdüren Kürt özerklikçileriyle dost olmasına rağmen, Said Nursi sonunda tercihini İslami çözümden yana yapacaktı."[18]

Şerif Mardin, kitabı boyunca bu proto-milliyetçiliklerin kimler olduğu ve bunların nasıl bir talep içerisinde oldukları üzerine kesin bir fikir vermiyor ama Osmanlı başkentini, Said Nursi'nin yetiştiği bölge olan Bitlis ve çevre illerini anlatırken, yer yer,

13 Zümrüd-ü Anka, efsaneye göre, bilgi ağacının dallarında yaşayan ve her şeyi bilen Simurg kuşudur.

14 Ali Bulaç, Din ve Modernizm, s.42.

15 İbid. s. 45.p

16 Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 13.

17 A.g.e.........

18 Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 100.

parçacıklar halinde "özerklikçi" Kürtlerden, "ayrılıkçı" Ermenilerden söz etmeyi ihmal etmiyor. Bir yerde, 1887 yılında kurulan Hınçak Devrimci Partisinin amaçları arasında "Ermenistan'ın (...) siyasal ve ulusal bağımsızlığı'" da yer alıyordu, diye yazıyor, 19 bir başka yerde, Osmanlı kuvvetlerince önce yenilen ve Varna'ya sürgüne gönderilen, sonra ama Kırım savaşında (1854-1856) doğu cephesinde Ruslara karşı askeri eylemlere katılmaları sağlanmak üzere serbest bırakılan Botan Miri Bedirhan bey ve akrabalarından söz ediyor20. Bölgenin karmaşık toplumsal grup ve eğilimlerini (Misyoner faaliyet içerisindeki Protestan ve Katolik Hristiyanlar, şeytana tapan Yezidiler, Rum Ortodokslar, Suriye Yakubileri, Keldani Katolikleri, ve tabii Müslümanlar, Kürtler, Türkler, Süryaniler, Kızılbaşlar vs.) anlatırken de, Şerif Mardin, liderlik ve karizmanın; şeyhlik önderliği ve milliyetçiliğin örnek bileşeni olarak Şeyh Said Ayaklanmasına değinmeden geçmiyor.[21] Şerif Mardin'in anlattıklarından hareket ettiğimizde, Yeni Osmanlılar ve İttihat ve Terakki'den sonra bir üçüncü toplumsal-siyasi güç olarak, Osmanlı'nın kaos döneminde, şeyh ve tarikatlara karşı denge kuracak, İttihat ve Terakki ile Yeni Osmanlılar arasında arabulucu olacak, Nakşibendî tarikatından türeme Nurcular çıkıyor karşımıza ve bunlar da hem Osmanlının batış döneminde hem de Cumhuriyet tarihi boyunca Şerif Mardin'e göre bir reform ve akıl hareketi oluyor ve günümüzde de güncelliğini koruyor:

> ***"Tabiat sisteminin materyalizme görülen bu merkezciliği, sonuçta Said Nursi'nin düşüncelerinde de yansıma buldu. (...) Said Nursi'nin tabiat problemine ilişkin düşünceleri, günümüz Nurcularının bu sistemi çağdaş bir yaklaşımla ele almalarına yardımcı olmuştur. (...) Böyle bir bakışı benimsemeleri, karizmatik bir önder bağlanmalarının, fark edilmeksizin daha evrenselci bir anlayışa dönüştürülmesi anlamına gelir. (...) Üstelik bu yeni konum, Cumhuriyet okullarında ders olarak okutulan doğa yasaları fikrine de uymaktadır. (...) Ayrıca Nurcuların saflarında artık üniversite profesörleri de görülmeye başlamıştır. (...) Bazı Nurcu entelektüeller, fiziki evrende var olan uyumu vurgulamaya başlamışlar. Astronomi ve modern biyoloji bu amaca yönelik değerlendirilmektedir."***[22]
>
> ***Başka bir yerde: "Said Nursi'nin katkısı ise Kuran'da konulan normları, geleneksel müslüman davranış ve kişisel ilişki tarzını, gelişen bir sanayi ve kitle iletişim toplumuna yeniden sokacak biçimde yenilemiş (tecdit) olmasıdır (…) Bediüzzaman'ın toplum içi davranış ve ilişki konusundaki geleneksel Osmanlı lehçesini canlandırmada yaptığı katkının merkezi niteliği ve bu lehçenin bir çeşitlemesi olarak kendi söylemi, çağdaş Türkiye'de yarattığı etkiyi açıklar."***[23]

Şerif Mardin'in eserlerinde kendisini ortaya koyan ortak mesajı özetleyecek olursak:

1) İttihat ve Terakki, Batıyı idrak etmede kaba ve yüzeyseldi. Şerif Mardin, bunda haklı sayılır çünkü İttihat ve Terakki'nin mirasçıları, Cumhuriyet tarihinin entelijansiyası da Batıyı anlamakta ve onun yapılarını kurmakta hep zorlandı veya onu sakıncalı bularak reddetti. AB'ye katılım paketi olan "Kopenhag Kriterlerini" kabul edinceye kadar göbekler çatlamıştı.

2) Yeni Osmanlılar ve o çizgide olan Tarikatlar yapıcı ve olumluydu. Hatta "Nesnel ölçüler içinde çözümlendiğinde, Nurcu hareketin; adına modernizasyon denilen geniş, yetersiz tanımlanmış ve bir ölçüde muğlak süreç içinde kendine ayrık ve özgün bir yer açtığı fikrinin günümüzün Marksist, Kemalist ya da 'liberal' entelijansiyasının şiddetli itirazlarıyla karşılaşacağı kuşkusuzdur. Bu düşünceler Nurculuk hareketini, Türkiye Cumhuriyet'inde görülen gerici ve karanlık yetimler arasında en tehlikelilerinden biri olarak değerlendirmişlerdir. Bu kesimler nezdinde Nurcu hareket, yukarıdaki özellikleriyle birlikte, Nakşibendi tarikatı ile aynı safta görülmektedir."24 Şerif Mardin burada da kısmen haklıdır. Kemalistlerin bu konuda düşündükleri ve yaptıkları ambivalenz olabilir ama Marksistlerin, Tarikatları referans vermesi beklenemez. Ayrıca, Nakşibendi-Halidilerin "Din elden gidiyor!" kışkırtmasıyla, Kuleli Vakası (1859) diye adı geçen hükümete karşı darbe girişiminden 157 yıl sonra,

---

19 Bkz. Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s.103.

20 Bkz, Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 80.

21 Bkz. Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 88.

22 Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, s. 66-67.

23 İbid. s. 27

24 İbid. s. 68.

bu sefer Nurcular 15 Temmuz 2016'da, kontrollü de olsa, yine bir darbe girişiminde bulunmadılar mı?

3) II. Abdülhamid, modernleşme yolunda elinden geleni yapmıştır ama buna muvaffak olamamıştır. Şerif Mardin'e hadi burada da hak verelim ama bir kralın veya padişahın üzerinde bir baskı unsuru olmadan nerede reform veya devrim yaptığı görülmüştür? Şerif Mardin'in temel yanılgısı işte buradadır; çünkü kralların devrim yaptığına inanmıştır:

"18. yüzyıl Avrupa'sında bazı krallar teb'anın verimliliğini artıracak bir koruyucu tedbirler bütününü devletin olağan bir politikası haline getirmişlerdir. Kralı, otoritenin bir temsilciler meclisiyle paylaşılmadığı ülkelerde bile milli devlet kurmak isteyen hükümdarlar tebaanın haklarının garanti altına alınmasının zorunluluğunu anlamışlar, eğitimi halka yaymanın kendilerine getireceği faydayı algılamışlardı."[25]

Batı Düşüncesinde Kişi Kendine Egemen Midir?

Şerif Mardin'in eserlerinde sık sık Kemalistleri, bazende Marksistleri eleştirmesi dikkatlerden kaçmıyor. "Türk Modernleşmesi" adlı kitabında Türk Marksistlerini; dünyadaki Marksist teoriye katkıda bulunanların en yetersiziydiler diye lanse ediyor.26 Türk Marksistlerinin bir kısmının "Kuvayi Milliye", dolayısıyla "ulusalcı" karakterinden dolayı bunda haklı olabilir ama, Şerif Mardin de, Aydınlanmayı ve Moderniteyi kavrama konularında bir hayli yüzeysel, skolastik kalmıyor mu? 18. yüzyıl Avrupa'sının reformist; devrimci kralları hülyasının yanı sıra, Şerif Mardin, kişi egemenliği konusunda da Batıdaki bireyi bir çırpıda egemen ilan ediveriyor:

"Konuyu bir başka açıdan ele alarak İslam medeniyetinde, kişi onuru, ilahi varlığın karşısında, ya da devlet ve cemaat karşısında davranış meşrulaştırıcı olarak değerini yitirir. Batı'nın 18. yüzyıl düşüncesinin en genel çizgisinde böyle bir yitirilme söz konusu değildir. Kişi egemendir."[27]

Bu doğru değil. Kişi egemenliği; kişi özgürlüğü Alman klasik felsefesinin veya modern sosyolojinin en çok meşgul olduğu konulardandır. Bunlardan sadece birkaçına ama en önemlilerine değinmekte fayda var.

Lutherci veya Kalvinist öğretiye göre Hıristiyan birey, düalist bir yapı içerisinde kendi iç dünyasında özgür, dış dünyada ise sadece basit bir hizmetçi, itaatkar bir kuldur: ***"Hıristiyan insan, her şeyin üstünde bir efendidir ve kimseye itaatkar değildir. Hıristiyan insan, her şeyin altında bir köle, herkesin kuludur".***[28] Birinci cümlede sözü edilen "her şey" cansız maddeler veya dini inançtan oluşma manevi dünyadır. İkinci cümlede sözü edilen "herkes" ise yukarıda hüküm süren efendilerdir. Luther'e göre veya Kalvinizm'de aşağıdakilerin yukarıdaki sınıfa hizmet ve itaat etmesi bireyin kendi hayrınadır. Etmedi mi, bu yukarıdakilerin tüm şiddetiyle sağlanmalıdır.

Filozof Kant bu konuda daha insaflıdır. Evet orada da hizmet vardır ama bu daha çok gönüllü; bütünün çıkarları için bireysel tutku ve arzulardan vazgeçilmesi, bireysel özgürlüğün toplum lehinde dizginlenmesi, etik olarak (Kant Etiği) en yüksek yasaya; özel mülkiyete, ve tabi ki son duruşmada özel mülkiyetin "bekçisi" devlete tabi olunması ve ona boyun eğilmesi olarak karşımıza çıkar. Eleştirel kuramın temsilcilerinden Herbert Marcuse, bireyin yukarıdakilere karşı bağımlılığını, kendi varlığı için devlet, özgürlüğü zorlayıcı yasalar temelinde inşa eder ve bu bireyler için gerçekte bir tür özgürsüzlüktür29 diye tanımlar.

Diyalektik kuramın yaratıcısı Hegel ise özgürlüğün dürtülerden, duygulardan, eğilimlerden ve keyfiyetten çıkarılmasını, onun bilinçli bir gerçeklik, mutlak bir tin olarak kavranılmasını talep etmiştir. Hegel ile ilgilenenler onun "Mutlak Tin"in, diyalektik aşamalarındaki geçerek, reddin reddi (Negation der Negation) prensibiyle kendini adım adım yapan şu kıytırık "ulus-devlet" olduğunu bilir. Yani Hegel'e göre bireyin özgürlüğününün garantisi son tahlilde yasa yapıcı dayakçı devlettir.

Marks tüm bu filozofların en aykırısı ve en çarpıcı olanıdır ve dünyada hala bir hayalet gibi dolaşmakta, kendini gündem etmektedir. Ona göre burjuva toplumunda insan ne iç dünyasında ne de dış dünyasında

25 Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, s. 12.

26 İbid., s.185.

27 İbid., s.18.

28 Herbert Marcuse, Ideen zu einer kritischen Theorie der Gesellschaft, s. 59.

29 İbid., s.91-92.

özgür değildir ama kendini özgürleştirecektir. Marksizmi, sınıfları ve sınıf mücadelesini anlatma çabasına girmeden, yukarıdakilerin; toplumun egemen sınıflarının gerçek özgürlükten haz etmediklerini, çünkü gerçek özgürlüğün kendi fiziki varlıklarıyla yakından ilgili olduğuna kısaca değinip konumuza dönelim.

Şerif Mardin, tüm bilgi birikimi; zengin kaynakçalarına rağmen, gerçekte, Aydınlanma, Modernite, uygarlık, özgürlük gibi konularda aslında oldukça yetersiz kalıyor, yüzeysel bir bakış açısıyla toplumsal sınıfları ve tarihsel süreçleri skolastik bir okumayla açıklıyor.

2. Abdülhamid'in İttihatçılara Laneti!

İttihat ve Terakki ile Yeni Osmanlılar arasındaki kavga gürültüye dönecek olursak, yeni ulusalcı kesimlerin Jön Türk devrimi diye adlandırdıkları II. Meşrutiyetin ilanının ardından 27 Nisan 1909 günü tahtından indirilen II. Abdülhamid, 1. Balkan Savaşı sırasında, 1912 yılında sürgünde bulunduğu Selanik"den güvenlik nedeniyle İstanbul-Beylerbeyi sarayına getirildi. İttihat ve Terakki'nin iktidarı altında Beylerbeyi sarayında hapis hayatı sürdüren II. Abdülhamid ölüm döşeğinden İttihat ve Terakkicilere lanet okuyacaktı.

Necip Fazıl Kısakürek'in (1904-1983) 1965 yılında yayınlamış olduğu "Ulu Hakan II. Abdülhamid Han" (1965) adlı kitabında geçen "Abdülhamid duası"nda, tahtsız ve bahtsız padişahın dramı şöyle ifade ediliyor:

> ***"Allahım helal etmiyorum!***
> ***Şahsımı değil, milletimi bu hale getirenlere, hakkımı helal etmiyorum! (...)***
>
> ***Ya Âdil!***
> ***Bana "Kızıl Sultan" adını takan ve devrilmem için ellerinden geleni yapan Ermenileri, şimdi beni devirenlere (İttihat ve Terakkicilere) parçalatıyorsun!***
> ***Bu cellatları da, kim bilir, kimlere parçalatacaksın?.. (...)***
>
> ***Ya Ma'bud !..***
> ***Ömrümde tek vakit farz namazı kaçırdığımı hatırlamıyorum!***
> ***Ama tek vakit namazım olduğunu iddiaya da nefsimde kuvvet bulamıyorum!..***
> ***Huzurunda eğileceğime kaskatı kalıyorum ve duada ruh teslim edeceğime yatağımda kıvranıyorum! Sana kulluk gösteremeyen bu kulunu affet Allahım! Eğer, yılları tesbih dizisince süren hükümdarlığımda Seni bir kere anabildim, Resûlüne bir an bağlanabildimse, duamı, o bir kere ve bir an yüzü suyu hürmetine kabul et!***
>
> ***Yâ Sübhan!***
> ***Şu titrek elleri, Kıyamet gününde sana "Ümmetim, ümmetim!" diye yalvaracak olan Habibinin eteğinde, şimdi "Milletim, milletim!"diye dilenen bu ihtiyarın duasını geri çevirme! Milletimi evvelâ "Ba'sü ba'de'l-mevtsiz" bir ölümle yok etmeye götüren sahte kurtarıcılar ve sahte kurtuluşlardan kurtar; ve ona bir gün gelecek kurtarıcıları, gerçek kurtuluşu nasib eyle!..***
> ***Benim artık bu dünya gözüyle görebileceğim hiçbir saadet ümidim kalmadı.***
> ***Bari felâketi olsun bana daha fazla gösterme Allahım!***
> ***Ayakta duramaz, haldeyim!***
> ***Vadem ne gün dolacak Allahım?.."[30]***

İttihat Terakki ve takipçileri ile yeni Osmanlılar arasındaki bugün hala devam eden bu korkunç husumeti anlayabilmek için Necip Fazıl'ın İttihat ve Terakki ile ilgili yazdıklarına bakmak yeter:

> ***"36 Türk hükümdarı arasında belki en büyüğü ve tarihî hakkı muazzam bir zat mevzuunda Yahudi, dönme, mason, kozmopolit ve emperyalizmin ajanlarıyla el ele, İttihat ve Terakki eşkiyasının imal ettiği ve Cumhuriyet rejimi boyunca devamına şahit olduğumuz yalancı tarihe paydos!.. Dünyada her şeyin sahtesi görülmüş, fakat ilim ve tarihin devamlı yalancısına rastlanmamıştır."[31]***

Ermenileri parçalayan sahte kurtarıcıların İttihat ve Terakkiciler olduğunu anlamak pek zor değil ama gerçek kurtuluşu nasip edecek gerçek kurtarıcılar kim peki? Evet, işler tam istediği gibi gitmiyor ama şu an buna layık görülen tek kişi, Necip Fazıl Kısakürek'ten "üstad" diye bahseden, Yeni Osmanlıların en zirvedeki ismi Erdoğan!

II. Abdülhamit sürgün edildiğinde 3 yaşında olan Necip Fazıl Kısakürek bundan tam 61 sene sonra, 1965 yılında "Ulu Hakan II. Abdülhamid Han" adlı eserinde

---

30 Necip Fazıl, Ulu Hakan II. Abdulhamid.

31 Necip Fazıl Kısakürek, Ulu Hakan II. Abdulhamid.

yer alan, bir duadan çok beddua niteliği taşıyan metin, siyasi bir çağrı niteliğindedir.

AKP'in, ve içinde Gülen Cemaatininde yer aldığı tüm muhafazakar dünyanın büyük üstad diye andığı Necip Fazıl'ın, 2023'de hilafeti ilan etmeye hazırlanan AKP iktidari üzerindeki etkisi çok büyüktür. Necip Fazıl da Türkiye'ye ve dünyaya bakarken dünün tartışmalarının etkisi altındadır. Esinlendiği toplumsal ve siyasi düzen Osmanlıdır. 1965 yılında yazdığı "Ulu Hakan" kitabında Osmanlının son padişahı II. Abdülhamid'e atfettiği "Abdülhamid Duası" yeni Osmanlı nesilleri için ayrıca kutsal bir ayet niteliğindedir.

Necip Fazıl Kısakürek sadece bu değildir ama... En azından gençlik yıllarında, tam da sonradan düşman kesildiği İstanbul sosyetesiyle iç içedir.

6 yaşında Atatürk'le dans etmiş, Halide Edip Adıvar, Nazım Hikmet ünlü şahsiyetleri tanımış, onlarla onlarca anısı olan Mina Urgan, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, eserlerine sık sık başvurduğu Necip Fazıl Kısakürek'i şöyle anlatıyor:

> ***"Necip Fazıl'ın içkisi ölçülüydü. Ama kumar tutkusu sınır tanımazdı. Eşref Şefik ile arasında geçen olayı, İstanbul'un yazar çizer takımında bilmeyen yoktu. Eşref Şefik, annemin çocukluk arkadaşı olduğu için, onun ağzından da dinlemiştik bunu: Eşref Şefik hastaymış; onu yoklamaya gelen Necip Fazıl'a ilaç alması için, bir miktar para vermiş. Necip Fazıl, ilaçları hemen alacağını söyleyip, evden çıkmış. Eşref Şefik beklemiş beklemiş, ne ilaçlar varmış ortada, ne de Necip Fazıl. (...) Necip Fazıl'ın yüzsüz bir yanı vardı. Başkalarının evinde kendi evindeymiş gibi davranırdı.Üvey babam Falih Rıfkı Atay, "günün birinde bir de bakacağım ki, bu herif benim pijamalarımı giymiş, yatağımda yatıyor" demişti."***[32]

Bahsi geçen kişi, hayatının belli bir aşamasından sonra Cumhuriyet'e muhalefet etmiş, Erdoğan'a kadar varan islamcı kesimlerin, muhafazakar, tutucu, Pan-İslamist, ve belki de bütün bunların ortak ifadesi olan "Yeni Osmanlıların" idolü olmuştur. Necip Fazıl din işine henüz girmemişken, Mina Urgan'ın arkadaş çevresinde yer alırken solcu da değildir. Mina Urgan soyadının nereden geldiğini şöyle anlatıyor anılarında:

> ***"Şimdi şu Urgan soyadını bana kimin önerdiğini söyleyince, küçük bir şok geçireceksiniz: Necip Fazıl Kısakürek! Evet, iyi bir şair ve yetenekli bir oyun yazarı bildiğiniz, henüz dinciliğe soyunmamış olan, bizim arkadaş grubundan Necip Fazıl Kısakürek! 'Çalışkan', 'Erdemli', 'Ulugönüllü' gibi manevi anlamlar taşıyan bir soyadı değil, içinde çok sevdiğim U harfi bulunan bir nesne adı istiyordum. Necip Fazıl, 'Urgan'ı seç' dedi.'Urgan da ne demek?' diye sorduğumda, Anadolu'da ip anlamına geldiğini açıkladı ve kahkahalar atarak, 'solculuğundan ötürü günün birinde nasıl olsa asılacağın için, bu soyadı sana ayrıca uygun' diye ekledi."***[33]

Peki ne olmuştu da bu, yine Mina Urgan'ın anılarında ifade ettiği gibi, kendisini bir afet, bir erkek güzeli sanan Necip Fazıl, muhafazakar, Pan-İslamist, yeni osmanlıcıların idolü oluvermişti. Bunda şaşılacak ve yadırganacak bir yan yok aslında, her günahkar insan gibi o da tövbe etmiş, imana gelmiş olabilir. İnsanları gençlik yıllarında yaptıklarıyla yargılayamayız. Herkeste olabileceği gibi, bunu onun bir bireysel değişimi, politik- biyografik bir dönüşümü olarak anlamak mümkün ama, hayatının bir dönümünden sonra onun bir Osmanlı hayranı, Cumhuriyet karşıtı olduğu ve hayatı boyunca Osmanlı idealinin gerçekleşmesi için çalıştığı çok açıktır. Erdoğan'dan Gülencilere tüm muhafazakar dünyanın ondan üstat diye bahsetmesi bundandır.

Necip Fazıl Kısakürek'e Yeni Osmanlılar'ın Erdoğan ile yakaladıkları iktidarını yaşamak nasip olmadı, o 1983 yılında bu hayattan ayrıldı. Said Nursi'nin "İslami lehçesini" Yeni Osmanlılar'ın "Osmanlı ideali" ile buluşturan AKP'nin 17-25 Aralık "Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu" ile nasıl tuzla buz olduğunu maalesef göremedi. Ayakkabı kutularında dolarların ve para sayma makinelerinin ortaya nasıl saçıldıklarını, AKP'in iktidarı kaybetmemek, seçim kazanmak için Kürt şehirlerinin nasıl bombalattırdığını, ülkenin yarattığı önemli sermaye alanlarının, sahil ve koylarının, dere-tepelerinin yabancılara nasıl satıldığını, bunları kimlerin idare ettiğini, "Ananı al ve git"leri, "O kadın, kız mıdır kadın mıdır?"ları, kontrollü 15 Temmuz darbesini, en çokta başörtülü (Gülenci) bacılarına uygulanan cezaevlerinde çıplak

---

32 Mina Urgan, Bir Dinazorun Anıları s. 98.

33 Mina Urgan, Bir Dinazorun anıları, s 97.

aramaları, başta Demirtaş, Kavala, Baluken, Kışanak gibi tanınmış siyasetçiler, sivil toplum kuruluşları sözcüleri olmak üzere on binlerce insanın nasıl haksız yere, hukuksuz bir biçimde cezaevinde tutulduklarını, Londra'da, Paris'te, ABD'de alınan Villaları, yurt dışına kaçırılan dolarları…Görenlerin tepkisi ise oldukça rahat oldu.

Osmanlıdan Günümüze Rüşvet ve Yolsuzluk

Halbuki gerçeğe; sadece Gülenciler ve onların niyetleri açısından değil, tüm gerçeği görebilmek için Osmanlı'ya bakmak yeterliydi. Şerif Mardin'in Osmanlı'da servet, hediyeleşme ve rüşveti anlattığı bölümden aktaralım:

> ***"Oysa Osmanlı düzeninde servet; sosyal ve siyasal hizmetler görür. Örneğin, Servet tüketim ve yatırım için kullanılmasının yanında önemli bir oranda siyasi destek sağlamak için etrafına taraftar toplamak veya bağışta bulunup cami yaptırarak toplumda yer edinmek için bir araçtır."***[34] ***Şerif Mardin devam ediyor: "Yüksek memurların ailelerinden herkesin, hatta çocukların bile mücevher taktığına dikkat eden Moltke, bunun bir gösterişçi tüketim sayılmayıp, "Doğu despotizmi"nde kolayca baş gösteren felaketlere karşı bir sigorta şekli olduğundan söz etmiştir. (…) Gösterişçi şekilde hediye vermeler bütün Osmanlı tarihi boyunca görülür; bu devirlerdeki altınların, kürklerin, mücevherlerin hikayesi nefes kesicidir. Fakat bu lüks eşyalar, aynı zamanda bir vezirin atanması sırasında yapılan merasimlerin sınırında kalır; aslında bu verişler veya karşılıklı yollanan hediyeler hem sembolik bir mahiyet taşır, hem de rüşvetin en yakın eşdeğerleridir"***[35]

yüzyıl hayallerini kurdukları Osmanlı-İslami lehçesinin, AKP iktidarında, tıpkı atalarında olduğu gibi, nasıl bir rüşvet ve yolsuzluk batağına saplandıklarını Necip Fazıl gibi Şerif Mardin de sonuna kadar göremedi. 2007'de, henüz AKP ile Fethullah Gülen'in kolkola olduğu, AKP'nin altın çağını yaşadığı yıllarda Ruşen Çakır ile bir söyleşisinde, "Marksizmden farklı olarak, Osmanlı Devleti'nde sınıflar olmadığını savunmuştum" diyen Şerif Mardin için de bu tarihin tekerrürünü yaşayamaması tabi ki büyük bir talihsizlik. En azından 17-25 Aralık sonrası gelişen süreci, yine toplumsal sınıflara hiç değinmeden, kendi yordamıyla izah etmesini beklerdik kendisinden.

İslam ile demokrasi arasındaki uyumsuzluğa dair oryantalist tezleri eleştirerek, Gülenciler de dahil olmak üzere, cemaat ve tarikatları temize çıkartmakla eleştirilen, AKP kontrolündeki TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) tarafından onur üyesi olarak onore edilen; akademik hayatına zamanın Neo-Osmanlı Başbakanı Davutoğlu'nun etkisindeki İstanbul Şehir Üniversitesi'nde devam eden Şerif Mardin, 2017'de hayata gözlerini yumdu ama tartışması bitmedi. Ulusalcı kanal OdaTV' nin internet sitesinde "Bir Şerif Mardin Portresi" adı altında yayınladığı makalesinde Okan İrtem, CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Şerif Mardin'in cenazesine katılımını eleştiriyor, onun Tayyip Erdoğan, Davutoğlu, Nurcu Yeni Asya Gazetesi gibi Cumhuriyet düşmanlarıyla el ele saf tuttuğunu ileri sürüyordu.[36]

OdaTv gibi oluşumları İttihat ve Terakki'nin Cumhuriyet'e yansımış görüntüleri olarak kabul edersek, bu tepkinin bir anlamı var ama bunun ne demokrasiyle, ne modernlikle, ne ilerleme ve uygarlıkla bir alakası yok. İttihat Terakki'nin takipçileriyle Yeni Osmanlı nesiller, karşılıklı olarak birbirlerine üretmekten başka bir işe yaramıyorlar. Kah birbirlerinin kafasını kırarak, kah aynı masaya oturup, bu sefer ebedi düşmanlarının (Kürtlerin, Ermenilerin, Rumların, Süryanilerin, Hristiyanların, Alevilerin ve ayrıca bunların Marksistlerinin) canına kastederek iktidarlarını sürdürüyorlar.

7 Haziran 2015 seçimlerinde tek başına hükümet kuramayacağını anladıktan sonra Erdoğan, şimdiki ortağı Bahçeli ile anlaşmış, onunla birlikte adım adım, "Tek millet, tek devlet, tek bayrak, tek din vs." konularında karın ağrıları belki de Erdoğan rejiminden daha fazla olan CHP'nin de defalarca onayı ve desteğiyle ("Yenikapı", dokunulmazlıklar, kayyumlar vs.) tek adam rejimini ilan etmiştir.

MHP aracılığıyla AKP Ergenekon ile anlaşmıştır. Ergenekon'un önemli bir ayağı olan MHP, AKP'in

34 **Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, s. 28.**

35 **İbid, s. 49-50.**

36 **Bkz.(https://odatv4.com/analiz/bir-serif-mardin-portresi-1609171200-123411).**

iktidarda kalmasının bir aracı olmuştur. Tek adamlık konusunda Başbuğluk sistemiyle pek de çelişmeyen yeni Cumhurbaşkanlığı sisteminde AKP ve MHP "Tek millet, tek devlet, tek bayrak, tek din vs." konularında bir sorun yaşamamaktalar. Erdoğan, İçişleri Bakanı Soylu üzerinden Ergenekon'u zayıflatmayı ve ekarte etmeyi denediyse de bunda başarılı olamayıp MHP'yle ittifak etmeye mahkum olmuştur. Bu MHP'nin de işine gelmiştir. MHP böylece hem iktidara ortaktır, hem de Erdoğan'ı kontrol etmektedir.

HDP Olmadan AKP Karşısında Millet İttifağı Bir Hiçtir!

17-25 Aralık"Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu"ndan sonra bir türlü toparlanamayan, ekonomik krizi yönetemeyen, gittikçe daha da batan AKP, düştüğü çukurdan kendi gayretiyle çıkamamaktadır artık. Erdoğan'ın temsil ettiği güçler ile onun karşısındaki muhalefet pat halindedir. Kendilerini "Millet İttifakı" diye adlandıran oluşum sıfatından dolayı bile sorunludur. Kendilerine "Demokrasi İttifakı" gibi toplumun tüm kesimlerini kapsayabilecek bir isim bulamamışlardır örneğin. Batının kötü bir taklitçisi, yüzeysel, son durumda "Turancı", "Pantürkist", biraz da İslam soslu "Pan-İslamist" bir yapıdan ileri gidememektedirler. "Güçlendirilmiş Parlementer Sistem" diye adlandırdıkları seçim ittifakında yer alan siyasi partiler bunu gösteriyor: Davutoğlu, Babacan ve Karamollaoğlu, Yeni Osmanlı'yı; tarikat, cemaat ve şeyhleri temsilen, Kılıçdaroğlu ve Akşener İttihat ve Terakki'yi temsilen yerlerini almaktadırlar. Aralarında bir tek demokrat yoktur. DP temsilcisinin neden orada yer aldığı ise hala meçhuldür.

Yeni Osmanlı-İttihat ve Terakki-Tarikat üçlemesi darbeler konusunda da pat halindedir. Abdülmecid'i devirmeye yönelik girişilen Nakşibendi-Halidi menşeili darbe girişimini (Kuleli Vakası 1859), AKP'in kontrollü darbesini (15 Temmuz 2016), ve yine Erdoğan'ın parlementer sistemi lağvedip başkanlık sistemine geçişini daha kapsamlı bir darbe olarak kabul edersek, bu darbelere karşın üç Cumhuriyet rejimi darbeleriyle (1960, 1971, 1980) durum 3:3'dür. Şimdi hiçbir güç darbe yapacak kudrette değildir artık.

Türkiye'nin yeni siyasi konjonktüründe MHP olmadan bir hiç olan AKP gibi, "Millet İttifakı" da AKP karşısında HDP olmadan gerçekte bir hiçtir. HDP konusundaki rahatsızlıklarını her fırsatta dile getiren "Millet İttifakı" aslında demokrasi konusunda sıkıntısını dile getirmektedir. Çünkü demokrasi, en genel tanımıyla politik katılım demektir. Bu da toplumun tüm kesimlerini içerir. HDP'nin bu sürecin dışında tutulması 150 yıl geriden gelen "Yeni Osmanlı", "İttihat ve Terakki", Tarikat ve cemaatlerin iktidar paylaşımı demektir ve bu 150 yıl önceki noktadır.

Yaşadığı tüm baskılara ve ırkçı ayrımcılığa rağmen, HDP'nin programı bugünkü siyasi partilerin en demokratik ve tartışmaya açık olanıdır. Emek, eşitlik, özgürlük, barış oradadır… Orada tüm toplumsal güçleri ve sınıfları bulabilirsiniz. Çevre, ekoloji doğa orada yerlerini alırlar… Kadınlar, gençler, çocuklar oradalar… LGBT orada… Emperyalizme, savaşlara, sömürüye, hegemonyacılığa karşı mücadele… Halklara ve inançlara eşitlik ve özgürlük için mücadele oradadır.

HDP, eşitlik, özgürlükler ve demokrasi alanında mücadele veren tek parti değildir ama Türkiye'nin bir sene gibi bir zaman diliminin yeni bir yol ayrımı olacağı düşünülürse, yüzde 10-15 arası değişebilecek bir oy potansiyeli ile buna etki edebilecek tek partidir. Ona sıkılan kurşun, demokrasiye, özgürlüğe ve tabi ki Türkiye'nin geleceğine sıkılmış olacaktır. Köhnemiş, rüşvetçi "Yeni Osmanlı", "İttihat ve Terakki" ve Orta Doğu'nun başına her zaman bela olmuş tarikat ve cemaatlerden ya kurtulacağız ya da, sürekli birbirini üreten bu kötülük ittifakından bir 150 yıl daha çekeceğiz.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Vekâlet Savaşları ve Ortadoğu'da Çatışmaların Dönüşümü

Ayhan Işık

Bu kısa makale vekâlet savaşlarının (Proxy War) genel bir tanımını ve son yıllarda Türkiye'nin dönüşen savaş stratejisinde vekâlet savaşlarının yerini tartışmayı amaçlamaktadır. Vekâlet savaşlarını tartışmadan önce savaş terimine dair birkaç vurgu yapılabilir. Modern dönemde "Savaş Üzerine" adlı çalışmasıyla bilinen Clausewitz, savaşı, düşmana karşı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet eylemi ve siyasetin farklı araçlarla devamı olarak tanımlamıştı.[1] Son iki asırdır devletler, gruplar, inançlar arasındaki çatışmalar bu iki kısa ifadenin farklı türevleri üzerinden tanımlanmaktadır. Benzer biçimde savaş ve çatışma kavramları günümüzde hâlâ ciddi anlamda tartışma konusudur. Fakat siyasetin farklı araçlarla devamı ve "düşmana" şiddet eylemleri ile iradeni kabul ettirme biçiminde basitleştirilebilecek bir ifadedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle iki kutup arasındaki siyasal ve askeri çatışmalar, çekişmeler "Soğuk Savaş" olarak adlandırıldı. Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşlar yeniden tanımlanmaya çalışıldı. Mary Kaldor ve birçok araştırmacı Soğuk Savaş sonrası çatışmaları hibrid savaş, dejenere savaş, küçük savaş, düşük yoğunluklu savaş gibi farklı adlandırmalarla konvansiyonel savaş dışındaki savaş/çatışma türlerini adlandırmaktadır. Kaldor, bunlara genel itibariyle yeni savaşlar (new wars) demektedir.[2] Savaşın böylesi farklı isimlerle adlandırılmasına eleştirel yaklaşan M. L. R. Smith, Clausewitz'in savaş tanımının yeterli olduğunu, diğer tanımların hem savaşlardaki birer taktik olduğunu hem de tanımlamayı karmaşıklaştırdığını iddia etmektedir.[3] Bu tartışmalara rağmen, savaşların etkisini, nedenlerini, sonuçlarını, karmaşıklığını alt kategorilere bölerek basitleştirmek çatışmaların doğasını anlamayı kolaylaştırmaktadır. Hem devletlerarası savaşların, hem iç savaşların, hem taşeron gruplar ve paralı askerler eliyle yürütülen savaşların karakteristik özelliklerini savaşın genel tanımının altında ayrıştırıcı özellikleriyle vurgulamak önemlidir. Bu savaş türlerinden biri de bu yazının konusu olan vekâlet savaşlarıdır. Spesifik olarak vekâlet savaşlarına odaklanmanın birçok sebebi olabilir, fakat bunlar arasında son yıllarda Ortadoğu'daki çatışmalara asıl karakterini veren çatışma türü olması temel nedendir.

Vekâlet Savaşı Nedir?

Oxford Politika Sözlüğü vekâlet savaşlarını kısaca şöyle tanımlamaktadır: Üçüncü bir tarafın, tercih ettiği taraf lehine stratejik sonucu etkilemek için önceden var olan bir savaşa dolaylı olarak müdahale ettiği çatışmalardır. Dolayısıyla, vekalet sıfatı ile kastedilen mevcut çatışmanın dinamiği dışında bir devlet veya devlet dışı aktör olan bir destekçi ile destekçinin silah, eğitim ve finansman kanalıyla seçtiği vekiller/gruplar arasındaki ilişkiyi tanımlar. Kısacası, vekâlet savaşları, kendi stratejik hedeflerini ilerletmek isteyen ancak aynı zamanda doğrudan, maliyetli ve kanlı bir savaşa girmekten kaçınan devletlerin ve devlet dışı aktörlerin direkt dahil olabilecekleri savaşların yerini almaktadır.[4] Öte yandan vekâlet savaşları konusunda literatüre kayda değer bir katkı sağlayan Andrew

1 Carl von Clausewitz, On War, First Edition (Princeton University Press., 1976).

2 Mary Kaldor, New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era, 3rd edition (Stanford, California: Stanford University Press, 2012).

3 M. L. R. Smith, "Guerrillas in the Mist: Reassessing Strategy and Low Intensity Warfare," Review of International Studies 29, no. 1 (January 2003): 19–37.

4 Garrett W. Brown, Iain McLean, and Alistair McMillan, The Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations, 4th edition (Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2018).

Mumford, vekâlet savaşını, stratejik sonucu etkilemek isteyen üçüncü tarafların bir çatışmaya dolaylı katılımı olarak tanımlıyor.[5]

Vekâlet Savaşları Neden Tercih Edilir?

Savaşları tetikleyen ekonomik, ideolojik, siyasi, askeri düzeyde çok farklı etkenin varlığından bahsedilebilir. Alanın uzmanı araştırmacılar ise, vekâlet savaşlarının konvansiyonel savaşlara tercih edilmesinde İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki Soğuk Savaş döneminde yaşanan siyasal ve askeri dönüşümün etkili olduğunu iddia etmektedir. Şöyle ki, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, güvenlik açısından yeni bir çağı, nükleer silahlar çağının başlamasını da beraberinde getirdi. Bu ise devletler arasındaki savaş tehlikesinin ve yaratacağı muhtemel yıkımın artık çok daha büyük olabileceği anlamına geliyordu. Dolayısıyla özellikle Soğuk Savaş'ın tarafı olan devletler alternatif arayışlara yöneldiler. Soğuk Savaş'ın küresel ölçekteki etkisi, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren, vekâlet savaşlarına katılmanın, süper güçlerin-devletlerin etkilerini gösterebilecekleri ve her iki kutba dahil olmayan bazı bölgelerde çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışabilecekleri uygun bir araç olarak ele alındı.[6] Vladimir Rauta, vekâlet savaşları kavramını analiz ederken Soğuk Savaş dönemi askeri müdahale kavramıyla ilişkilendirmektedir.[7] Buradan kasıt özellikle büyük güçlerin diğer ülkeleri "kurtarma", "demokratikleştirme", "özgürleştirme" amaçlı gerçekleştirdiği askeri müdahalelerdir. Farklı tanımlar ve analizler olsa da vekâlet savaşlarının büyük oranda İkinci Dünya Savaşı sonrası büyük güçlerin doğrudan çatışmalara girmek yerine üçüncü gruplar eliyle siyasal şiddetin dolaylı olarak kontrolünü sağlamaya çalışmalarıyla gündeme geldiği söylenebilir.

Bununla birlikte son dönemlerdeki değişiklikler hesaba katılarak vekâlet savaşlarına, geleceğin çatışma ve savaş yöntemi olarak bakılıyor. Mumford çalışmasında bunu dört temel başlık altında tartışıyor: İlk olarak Batı'da büyük ölçekli savaşlara karşı ilgiyi azaltan çağdaş bir Vietnam Sendromunun ortaya çıkması; ikincisi, günümüz çatışmalarında özel askeri şirketlerin öneminin giderek artması; üçüncüsü, siber uzayın, internetin dolaylı bir çatışma alanı olarak artan kullanımı; son olarak da Çin'in küresel bir süper güç olarak yükselişi.[8] Bunların yanında farklı birçok etken de mevcuttur. Günümüz çatışmalarına bakıldığında devletler arasındaki çatışmalardan ziyade ağırlıklı olarak vekiller ve taşeronlar aracılığıyla çatışmaların yürütüldüğü söylenebilir. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı işgal saldırıları ve ardından başlayan savaş, iki devletin savaşı gibi görünse de her iki tarafta vekil güçlerin, paralı askerlerin ve paramiliter grupların yer aldığını görebiliyoruz. Rusya hem Çeçenlerden oluşan milisleri hem de Suriye'den kimi grupları savaşta kullanıyor. Ukrayna ise dünyanın farklı bölgelerinden gelen gönüllü-paralı askerlerden ve gruplardan destek görüyor. Dolayısıyla yeni savaş tarzını tanımlarsak eğer, resmi askeri birliklerin, paralı ve gönüllü vekil grupların ve paramiliter grupların iç içe olduğu hibrid bir savaş tarzı olduğunu söyleyebiliriz. Mumford, geçmişteki ve günümüzdeki vekâlet savaşlarının dinamiklerini şekillendiren aktörler arasında dört tanımlanabilir ilişki türü olduğu iddia ediyor: a) bir devletin başka bir devleti kullanması, b) bir devletin devlet dışı bir aktörü kullanması, c) devlet dışı bir aktörün bir devleti kullanması ve d) devlet dışı bir aktörün, başka bir devlet dışı aktörü kullanması.[9] Dolayısıyla vekalet savaşları ile sadece devletlerin daha zayıf devletleri ve devlet dışı aktörleri kullanması değil, devlet dışı kimi aktörlerin de devletleri kullandığı oldukça karmaşık bir ilişki-savaş yöntemine işaret edilmektedir.

Türkiye ve Ortadoğu'da Vekâlet Savaşları

Jeostratejik konumundan kaynaklı Soğuk Savaştan günümüze dek vekâlet savaşlarının en fazla gerçekleştiği bölgelerden biri de Ortadoğudur.

Irak, Libya, Suriye, Yemen vekâlet savaşlarının günümüzde yürütüldüğü ülkelerdendir. Bu ülkelerde devam eden iç çatışmalarda hem İran, Türkiye, Suudi Arabistan, İsrail, Katar gibi bölge ülkeleri, hem de NATO ve Rusya gibi küresel anlamda güçlü ittifaklar ve devletler farklı grupları desteklemektedir. Böylelikle bu güçler, hem belli bir bölgede ekonomik çıkarlarını,

---

5 Andrew Mumford, Proxy Warfare (Polity Press, 2013), 1.

6 Mumford, 3.

7 Vladimir Rauta, "'Proxy War' - A Reconceptualisation," Civil Wars 23, no. 1 (January 2, 2021): 1–24, https://doi.org/10.1080/13698249.2021.1860578.

8 Mumford, Proxy Warfare, 77.

9 Mumford, 45.

hem siyasal arzularını, hem de ideolojik tarafgirliklerini çatışan gruplardan birini destekleyerek veya diğer bir gruba karşı gelerek savaşa dahil olmaktadırlar. Bu çatışmaları ve çatışmalardaki aktörleri listelemek oldukça uzun ve karmaşık olmakla birlikte ayrı bir çalışmanın konusudur. Fakat burada kısaca Türk devletinin Rojava ve Suriye'deki çatışmalara vekil gruplar üzerinden dahlini vurgulamak yeterli olacaktır.

2010 yılının sonu itibariyle Tunus'ta başlayan 'Arap Baharı' eylemlerinin 2011'in Mart ayından itibaren Suriye'ye yayılması ve kısa bir süre içinde oluşan toplumsal muhalefete karşı rejimin sert biçimde karşılık vermesi ile ülkede iç savaş başladı.[10] Suriye nüfusunun yaklaşık yüzde 15'i kadar olan ve Suriye'de hem teritoryal hem de siyasal herhangi bir hakka sahip olmayan hatta bir kısmının kimlikleri dahi olmayan Kürtler, bu iç savaş sırasında yaşadıkları bölgelerde kantonlar ilan ettiler ve özerk yönetimler kurdular.[11] Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki Ortadoğu'nun yeniden-oluşum sürecinde, 'resmi' olarak Suriye sınırları içinde kalan Batı Kürdistan (Rojava), Kürtlerin yaşadığı parçalar arasında nüfus itibariyle en küçüğüdür. Dolayısıyla bir iç savaş sırasında Rojava'daki Kürtlerin bunu kendi kaderini tayin edecek bir imkâna dönüştürmesi, en çok da yüz yıllık Kürt siyasetini inkâr ve katliamlar üzerine kurmuş Türk devlet elitlerini telaşa düşürdü. Türkiye'nin Suriye iç savaşına dahli temel itibariyle Kürtlerin bir statü elde etmesini engellemek iken diğer bir amacı da Esad rejiminin yıkılmasını sağlamak ve desteklediği Sünni grupları iktidara taşımaktı. Dolayısıyla Türk devleti iki yönlü olarak Suriye iç savaşına dahil oldu. İlk olarak, ordusuyla doğrudan operasyonlar yaparak Suriye'nin kuzeyini ve batısını ve Kürtlerin yaşadığı Rojava'nın bir kısmını işgal etti.[12] Bu Türkiye'nin Suriye iç savaşına direk dahliydi. Türk devletinin diğer bir yöntemi de Suriye'deki kimi silahlı grupları destekleyerek ya da yeni gruplar kurarak bir vekâlet savaşının aktörü olmaktı. Türk devletinin bu iki stratejisi iç içe yürütüldü. Bu vekâlet savaşlarında Türk otoriteleri Suriye'deki farklı grupları desteklediler. Daha açık bir ifadeyle vekil güçleri savaştırdılar. Bu gruplar arasında Özgür Suriye Ordusu gibi Batı ittifakının uzun süre silah, teçhizat ve eğitim desteği sağladığı gruplar da vardı ve bunlar Türk devletinin kontrolüne girdi. Türk devleti ile birlikte hareket eden ve IŞİD/DAİŞ ile aralarında sadece nüans farkı bulunan kimi radikal İslamcı gruplar vardı. Bu grupların (DAİŞ dahil) Türk devleti tarafından direkt ya da dolaylı desteklendiği iddiaları farklı çevrelerce çok tartışıldı. Her iki DAİŞ liderinin Türkiye'nin kontrol ettiği bölgelerde gerçekleştirilen operasyonlarda öldürülmesi de bunun göstergelerinden biridir.[13] Son olarak Erdoğan hükümeti hem Suriye'deki Türkmenlerden hem de Türkiye'den giden radikal milliyetçi ve İslamcı kişilerden oluşan Sultan Murad Tugayları gibi direkt Türk devletinin güdümünde olan kimi grupları destekledi.[14] Dolayısıyla Rojava, hem Türkiye'nin vekâlet savaşında desteklediği güçlerin hem de Türkiye'den gönderilen paramiliter grupların iç içe geçtiği, kesiştiği bir alanı ifade ediyor. Genel itibariyle iç savaşlarda devlet yanlısı pozisyonlarıyla muhalif gruplara karşı kullanılan paramiliter gruplar, Türkiye'nin Rojava işgalinde sınır dışına da ihraç edilerek Türk ordusunun yanında vekil gruplarla birlikte hareket etmeye başladılar.

Bununla birlikte Türkiye'nin Suriye'deki ve hatta Libya ve Karabağ'daki vekâlet savaşlarını organize ettiği iddia edilen SADAT isimli, hükümete yakın İslamcı organizasyon / özel güvenlik şirketi de bu süre zarfında adından en fazla söz ettiren kurumlardan biri oldu. SADAT, silah kaçakçılığından Suriye ve Türkiye'deki İslamcı ve milliyetçi grupların eğitimine kadar hakkında birçok iddianın olduğu şirketlerden biridir.[15] SADAT'ın internet sayfasında yer alan "vekâlet savaşı" başlıklı yazıların birinde şöyle bir ibare yer almaktadır: "SADAT Savunma, bir savunma danışmanlık şirketi olmasına karşın batılı emperyalist ülkelerin özel askeri şirketleri gibi girdikleri ülkelerde kan ve gözyaşı ekmeyip, barış ve huzurun teminatı olarak faaliyet göstermektedir." İronik biçimde Batılı ülkelerin farklı bir ülkeye operasyonları emperyalizm

10 "Why has the Syrian war lasted 11 years?," BBC News, March 15, 2022, sec. Middle East, https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229.

11 Fehim Taştekin, Rojava Kürtlerin Zamanı (Maya Verlag, 2021).

12 Thomas Schmidinger, Battle for the Mountain of the Kurds: Self-Determination and Ethnic Cleansing in Rojava (PM Press, 2019).

13 Fehim Taştekin, "Kureyşi Operasyonu Türkiye'yi Açığa Düşürdü," Al-Monitor, October 2, 2022, https://www.al-monitor.com/tr/originals/2022/02/us-raid-raises-questions-turkeys-commitment-vs-islamic-state.

14 Khayrallah Al-Hilu, "Afrin Under Turkish Control: Political, Economic and Social Transformations," Technical Report (European University Institute, 2019), https://doi.org/10.2870/136668.

15 Hay Eytan Cohen Yanarocak and Jonathan Spyer, "Erdoğan's Private Armies," Middle East Forum, accessed March 19, 2022, https://www.meforum.org/61963/turkish-militias-and-proxies.

olarak tanımlanırken kendi operasyonları ise barış ve huzurun teminatı olarak sunuluyor. Paralı askerler ile paramiliter grupları birbirinden ayıran temel kıstas, birinin tamamen ekonomik motivasyonlu, diğerinin de ekonomik çıkar elde etse de ideolojik motivasyonlu olmasıdır.[16] Dolayısıyla hem SADAT'ın alıntılanan vekâlet savaşı tanımında hem 'hizmet' götürmeye niyetlendiği bölgelere bakıldığında hem de kendisini Batılı paralı askerlerden, özel güvenlik şirketlerinden ayırma kriterleri dikkate alındığında eylemlerindeki ana motivasyonunun ideolojik olduğu söylenebilir.

Ayrıca SADAT'ın sadece Türkiye'nin farklı illerinde değil, yurtdışında da çeşitli eğitim kampları kurarak özel harp konusunda eğitim verdiğine yönelik birçok tartışma, iddia ve bulgu bulunmaktadır.[17] Milliyetçi mafya lideri Sedat Peker de açıklamalarında kendisi dışında SADAT'ın Suriye'deki iç savaşta Türkiye'nin desteklediği gruplara silah sattığını iddia etmişti.[18] Bunun yanında 2022 Ocak ayında eski bir askerin bir röportajda ifade ettiği üzere, Türk devletinin vekâlet savaşlarında sadece SADAT'ı değil, farklı (Atatürkçü) grupları da kullandığını göstermektedir.[19]

Sonuç

Vekâlet savaşları, üçüncü bir tarafın, siyasal, ekonomik, ideolojik ve askeri nedenlerden ötürü süregiden bir savaşa dahil olması ve ağırlığını bir tarafın lehine koymasıdır. Bu savaşlar, birkaç açıdan bölgesel ve küresel güçlerin çatışmalara dahil olmasına sebebiyet vermektedir. Bunlardan biri ekonomik çıkarlardır. Çatışmalara dahil olan görece daha etkili olan güç, kendi ordusunu öne sürmektense sahada yer alan başka bir gücü ya da yakın bölgelerden devlet veya devlet dışı başka güçleri destekleyerek, teşvik ederek ya da zorlayarak çatışmalara dahil olmaktadır. Bunun temel sebebi vekâlet savaşının konvansiyonel bir orduyu savaştırmaktan görece daha ucuz olmasıdır. Ek olarak, Alex Marshall'ın makalesinde belirttiği gibi, vekâlet savaşlarının aynı zamanda kara para aklama alanlarına da dönüşmesidir.[20] Dolayısıyla böylesi güçler eliyle, işgal edilen alanlardaki zenginlikler de yağmalanabilmekte ve kontrol dışı bir gelir elde edilmektedir. İkinci etken, hukukidir. Vekil güçler eliyle yürütülen çatışmalar, Türkiye'nin Afrin örneğinde görüldüğü gibi, etnik temizlik ve zorla yerinden etmeye kadar varabiliyor. Türkiye düzenli ordusu ve paramiliter gruplarıyla bu işgale katılmış olsa da, asıl görünen güçler vekil gruplardır ve Afrin'in pratik anlamda işgali bu güçler eliyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ileride Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin gündemine gelebilecek bir hukuki sorunla karşılaşmamak için vekil güçlerin kullanılması çatışmalara dahil olan üçüncü tarafı, yani Türkiye'yi hukuki sorumluluktan uzak tutma amaçlıdır. Vekâlet savaşlarında görece daha güçlü bir grubun-devletin dahil olmasının diğer bir ise nedeni ideolojiktir. Türkiye'nin Suriye'deki radikal Sünni grupları desteklemesi, benzer biçimde İran'ın Suriye devleti ve Sünni olmayan grupları desteklemesi bu ideolojik desteğe örnek gösterilebilir. Bunlara ek olarak Türk devletinin yüz yıllık Sünni-Türklük üzerine inşa ettiği devlet ideolojisi de çoğunlukla gayrimüslim nüfus ve Kürt inkarı üzerinden oluşturulmuş ve devam ettirilmiştir. Dolayısıyla devletin Rojava'ya yaklaşımı ve kullandığı vekil güçlerle ilişkisini belirleyen kriterlerden biri de bu ideolojik tutumu ve bunu sürekli besleyen Kürt inkarıdır. Sonuç olarak, oluşturulmuş yapay uluslar, kültürel ve sosyolojik anlamda gerçeği yansıtmayan siyasi sınırlar, demokratikleşememiş otoriter siyasi yapılar, birlikte yaşama koşullarını oluşturamamış etnik ve dini gruplar, enerji kaynaklarından kaynaklı küresel müdahaleler Ortadoğu'yu sürekli çatışma alanı haline getiriyor. Geçmişte ağırlıklı olarak devletler arası gerçekleşen çatışmalar, günümüzde büyük oranda vekalet savaşlarına dönüşmüş durumda. Dolayısıyla sadece Kürdistan meselesi değil, Ortadoğu'daki birçok meselenin çözümü hedefleniyorsa, vekalet savaşlarının ve bunun sürmesine sebep olan girift ilişkilerin tüm derinliğiyle analiz edilmesi gerekmektedir.

16 **Ayhan Işık, "The Emergence, Transformation and Functions of Paramilitary Groups in Northern Kurdistan (Eastern Turkey) in the 1990s" (PhD Dissertation, Utrecht, Utrecht University-Department of History and Art History- Political History, 2020).**

17 **Caner Taşpınar and Ersin Eroğlu, Gölge Ordu SADAT'ın Sır Perdesi Aralanıyor (Kırmızı Kedi Yayınevi, 2022).**

18 **"Sedat Peker'in Iddialarına Sadat'ın Yanıtı Ne Oldu, Bayırbucak Türkmenleri Ne Diyor?," BBC News Türkçe, accessed March 21, 2022, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57301656.**

19 **Aytunç Erkin, "Atatürkçüyüm! Para Kazanmak Için Eğitim Verdim! Profesyonelim," https://www.sozcu.com.tr, January 20, 2022, https://www.sozcu.com.tr/2022/yazarlar/aytunc-erkin/ataturkcuyum-para-kazanmak-icin-egitim-verdim-profesyonelim-6899153/.**

20 **Alex Marshall, "From Civil War to Proxy War: Past History and Current Dilemmas," Small Wars & Insurgencies 27, no. 2 (March 3, 2016): 183–95, https://doi.org/10.1080/09592318.2015.1129172.**

3. Dünya Savaşı ve Hegemonik Rekabet

Cezmi Kartal

Giriş

Irak ve Afganistan işgalleriyle başlayan ve geniş bir coğrafyada kesintisiz bir hal alan savaşın gittikçe şiddetleneceği ve karmaşık bir boyuta evrileceği yaşanan son gelişmelerle daha açık dillendirilir oldu. Sovyetlerin çözülüşünden sonra ABD'nin dünyaya dayattığı yeni nizam, hegemonya iddiasını takip eden savaşlar, halkların baharı, onu izleyen devletlerin yıkılış ve yeniden kuruluş süreci, bu zeminde yaygınlık kazanan bölgesel ve küresel hegemonya mücadeleci, yeniden şekillenen ittifaklar, işgal ve devrimler son 30 yıllık süreci ve özel olarak da yirmi yıldır Ortadoğu coğrafyasının tamamına yayılan savaşı, 3. Dünya Savaşı olarak nitelememiz için yeterli bir zemin olarak değerlendirmek mümkün. Dünya ekonomisinin içinde bulunduğu yapısal kriz, Avrasya üzerindeki jeopolitik hedefler, bu alandaki ittifaklar (Rus-Çin) ekonomik politik mücadeleler, 2008 Gürcistan, 2014 Kırım ilhakı ve şu an Ukrayna'da devam eden savaşı bu çerçeve içine dahil edebiliriz. Savaş oldukça kompleks bir görünüm sergilemekte, yürütülüş tarzı olarak farklılıklar göstermekte, mekansal kaymalar yaşamakta, büyük bir coğrafyaya yayılmış küçük ve orta ölçekli çatışmalarla süreklileşmektedir. Elbette içinde bulunduğumuz savaşı birçok perspektiften ele alıp değerlendirmek mümkün. Ancak ağırlık merkezini hegemonik rekabete dayanan yeni emperyal düzenlemeler oluşturduğundan, dünya sistemi ya da merkezi uygarlığa ilişkin yapılar üzerinden 3. Dünya Savaşını değerlendirmeye çalışacağız.

Hegemonik Rekabetin Ekonomik, Politik, Teorik Zemini

1980'lerle birlikte Teacher ve Reagan öncülüğünde "başka alternatif yok" denilerek dünyaya zorla dayatılan neoliberal ekonomi düzeni büyük bir krizi yaşıyor. Bunun kolay atlatılamayacak bir kriz olduğu, kapitalizmin artık sınırına ulaştığı ve dolayısıyla yeni bir genişleme evresine giremeyeceği paylaşılan ortak kanıdır. 1945'te 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra başlayan son uzun dalga, 1973 kriziyle daralma evresine girdi. Yapısal kriz uzun dalga sınırını çoktan aşmasına rağmen, öngörülen toparlanma sürecine hala girilemediği gibi, 2008 finans krizinde de görüldüğü gibi dip noktasına vardı. Sistemin kendini ekonomik olarak sürdürebilme kabiliyeti gittikçe azalmaktadır. Yapısal kriz, kapitalist ekonomiye içkin unsurlarla aşılamadığından, yeni emperyal yayılım çevreyi yeniden düzenleyen jeopolitik hedefler, birikim alanları üzerindeki hegemonyanın rekabeti ve en önemlisi de savaş gibi bir dizi dış unsur devreye sokulmaktadır. Bu noktada içinde bulunduğumuz süreci daha iyi anlamak için yapısal krizlerle daha yakından göz atmak yararlı olacaktır.

İnişli, çıkışlı kriz evreleri ya da Kondratyev çevrimler olarak tanımlanan uzun dalgaların ilki 1780-1847, İkinci dalga 1848-1896, Üçüncü dalga 1896-1945 ve şuan içinde bulunduğumuz son uzun dalga da 1945'den günümüze kadar gelen süreci kapsamaktadır. 50 ile 60 yıl arası bir süreci ifade eden bu uzun dalgaların ilk evresi ekonomide genişleme ve büyümenin sağlandığı, sermaye birikiminin yeni yatırım alanları ile büyüdüğü, artı-değerin artmasıyla kar oranlarının yükseldiği çıkış evresidir. Uzun dalgaların yükselme evrelerinin başlamasını sağlayan ekonomiye içkin yapıyı üretim sürecine dahil edilen yeni unsurlar olarak kavramak mümkün. İlk dört evrede üretim yapısına dahil edilen yeni araçlar hem sanayi kapitalizminin başlamasına hem de daralma evreleriyle kendini görünür kılan yapısal krizin aşılması ve yeni bir

genişlemeye girmesine ön açıcı bir faktör oldu. Üretim yapısına dahil edilen buhar makinası (birinci dalga), çelik ve demiryolu (ikinci dalga), elektrik enerjisi (üçüncü dalga) ve son dalgadaki petrol, kimya otomotiv teknolojileri dünya ekonomisinin yeniden kurulumunun kritik aşamalarını ifade eder. Kapitalist modernitenin en temel özelliği olan kesintisiz sermaye birikimi, karakteri gereği yeni yatırım alanları oluşturmak ve sürekli artı-değer üretmek zorundadır. Aksi halde yapısal kriz aşılamayacağı gibi bu, kapitalist dünya ekonomisinin ve bu ekonomiye dayanan dünya sisteminin çöküşü anlamına gelecektir. Her uzun dalganın daralma evresinin başladığını haber veren yapısal krizler, haliyle sistem çapında yeni düzenlemeleri gündeme getirmekte. Ve bu süreçler tıpkı günümüzde de şahit olduğumuz gibi köklü alt üst oluşları beraberinde getirmektedir. Bunun en büyük sebebi elbette dünya sistemi ve devletler arası ilişkilerin düzenlenmesine ekonomik yapının oynadığı roldür. Kondratyev çevrimlerin merkez çevre ilişkilerin yeniden düzenlenmesinden, hegemonya-rekabete, sistem karşıtı güçlerin devrimci çıkışlarından savaşlara bir dizi mekanizmayı harekete geçiren özelliği inkar edilemez. Yükselme, ekonomik büyüme evrelerin artık-değer üzerinden yoğun bir hegemonya mücadelesi yürütülürken daralma evrelerinde bu rekabete savaşlar eşlik ederek yeni hegemonik geçişleri sağlar. Ayrıca son iki yüzyılda şahit olduğumuz bütün sistem karşıtı çıkışlar da çoğunlukla bu daralma evrelerinde gerçekleşmiştir. Birinci dalganın daralma evresinde (1815-1847) Waterloo Savaşında Napolyon'un yenilmesiyle İngiltere hegemonik üstünlüğünü ikinci defa kabul ettirmiş, Avrupa restorasyon sürecine girmiştir. Aynı dönemde 1830-1848 devrimleri bütün Avrupa'yı etkisi altına almıştır. İkinci dalganın duraklama döneminde ise (1873-1896) İngiliz hegemonyası 1873 yapısal kriziyle gerilerken Almanya ve ABD hegemonya iddiasıyla çevrim sürecine dahil oldular. Emperyalizm hız kazandı, dünya merkez ülkelerin paylaşımı üzerinden yeni bir sürece girdi. Emperyalist yayılma üç dalganın duraklama evresine (1914-45) 1. Dünya Savaşıyla girdi ve bu defa Ekim Devrimi ile sistem karşıtı güçler de bu sürece dahil oldu. Hegemonik rekabetin şiddeti 2. Dünya Savaşını tetiklerken savaş sonrasında sona eren İngiltere hegemonyasının boşluğunu ABD doldurdu. Fransa ve Almanya iddiasını kaybederken rekabet sürecine Sovyetler dahil oldu. Keynesyen ekonomi politikalarıyla yükselme evresine geçen dünya ekonomisi, 1973 yapısal kriziyle yeni bir duraklama evresine girdi ve hala gerçek anlamda çıkabilmiş değildi.

Şuan içinde bulunduğumuz son uzun dalga krizinin 3. Dünya Savaşına zemin olan başlı üç sebebini öne çıkarmak mümkün. Birinci, krizden yeni yükselişe geçmek için ABD öncülüğünde dünyaya dayatılan neoliberal ekonomik düzen ikincisi, reel sosyalizmin çöküşüyle yaşanan jeopolitik boşluğunu doldurma, üçüncüsü de ABD'nin dünyaya dayattığı tek kutuplu dünya ve yeni düzen girişimi bunun yeni mücadeleler için yarattığı zemin.

ABD'nin başını çektiği tek kutuplu dünya tasavvurunun zeminin olmadığı reel sosyalizmin çöküşüyle daha da belirginleşti

Kapitalizmin yaşadığı kriz 70'ler sonrası ivme kazanan finans sermayesi, 80'lerle birlikte neoliberal ekonomi politikaları ve 90'larla üretim sürecine dahil olan bilgi, bilişim, enformasyon ve yüksek teknolojiyle aşılmaya çalışsa da, bu faktörlerin reel ekonomide değer yaratma kabiliyeti olmadığı için öngörülen büyüme ve gelişme sağlanamadı. Paradan para kazanma olarak finans sermayi yatırıma dönüştürmek amacıyla sermayenin önündeki bütün sınırsal engeller kaldırıldı. Sosyal devlet yükümlülüklerine son verildi. Özelleştirmenin kapıları ardına kadar açıldı, işverenlere yönelik vergi politikası olabilecek en alt seviyelere çekildi. Bu neoliberal ekonomi politikaları kapitalizmin krizine yanıt olmadığı gibi, 2008 ABD de başlayan yeni bir krizle çöküşü iyice hızlandırdı. ABD'nin başını çektiği tek kutuplu dünya tasavvurunun zeminin olmadığı reel sosyalizmin çöküşüyle daha da belirginleşti. Ancak pürüzsüz bir mekanda hareket kabiliyetine sahip olduğunun yanılsamasına kapılan ABD, yeni dünya düzeni noktasında başlattığı girişim; soğuk savaş sonrası hegemonik rekabet yeniden gündeme

getirirken buna yeni merkez çevre ilişkilerinin düzenlenmesi, halkların baharıyla sistem karşıtı bir duruşun yeniden doğuşu ve sonu gelmez çatışmalara dahil oldu. Tüm bu hususları hegemonya çevriminin yaşadığı sancılar olarak değerlendirmek mümkün.

Hegemon Rekabetin Jeopolitiği ve Karakteri

Elbette yukarıda belirttiğimiz hegemonya mücadelesinin ekonomik zemini yeni bir hegemonya geçişi için yeterli bir zemin değildir. Yapısal krizi yeni bir hegemonya hiyerarşisi yaratması, merkezlerin çevre alanlarını genişletmesi, yeni merkezlerin oluşumunun engellenmesi ve savaş gibi ideolojik, kültürel yayılma gibi kapitalist moderniteye içkin bir yapı ile birlikte gelişimine bağlıdır. Bu noktada ABD, Rusya ve Çin'in soğuk savaş sonrası giriştiği hegemonya mücadelesinin bir zemini de Avrasya ve Ortadoğu üzerinde yeniden biçimlendirilmeye çalışılan merkez çevre ilişkilerinin düzenlenişi olmaktadır. Barry Gills'in belirttiği gibi, "Bütün hegemonik geçişlerin temelinde merkez çevre ilişkilerindeki hiyerarşileri yeniden yapılandıran kesintisiz bir gelişme ve az gelişme süreci yatar." 1Eşitsiz iş bölümü olarak tanımlanan merkez çevre ilişkileri birikim alanlarını düzenlendiğinden hegemonyaya giden yolu açar. Ancak merkez çevre ilişkilerinin söz konusu düzenleniş yapısı gereği hegemonyayı zor ilişkileri sürecine dahil eder. Bu noktada siyasal ve askeri güç kullanımı ve merkezileşmesi, birikim alanlarının yeniden oluşumunu, dağıtımını gerçekleştiren faktördür. Ancak bunun tersi de geçerlidir. Yani Çin örneğinde gördüğümüz gibi birikim, ekonomik güç üzerinden sağlanan merkezileşme siyasal gücün artırımına yol açar ve bu güce sahip devleti hegemonik rekabet içerisinde yer almasını sağlar.

Bu noktada 3. Dünya Savaşına damgasını vuran ve ağırlık kazanan jeopolitik eğilimlere göz atarak konuyu ilerletebiliriz. Ortadoğu'yu da içine alan geniş Avrasya jeopolitiği ABD-Çin ve Rusya'nın çıkarlarının kesiştiği alan olmaktadır. Soğuk savaş sonrası önem kazanan bu jeopolitik alan üzerindeki mücadele, hegemonya geçişini sağlayacak temel bir faktördür. Dolayısıyla Sovyetlerin çözülüşü sonrası küresel güç iddiasında olan bütün güçler, jeopolitik hedeflerini ve rekabette bunların yönetimini bu alanlara kaydırdılar. Küresel güçlerin jeopolitik hedeflerinin bu alan üzerinden yeniden kurulumunun bir çok sebebini saymak mümkün. Birincisi; elbette yeni siyasal güç merkezileşmesine açık bir alan olmasıdır. Bunu açığa çıkaran tarihi olay Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla Avrupa balkonlarından Kafkaslar ve Orta Asya'ya kadar olan bölgede yaşanan boşluktur. Sovyetlerden kopan devletler üzerinden gerçekleştirilecek güç birliği, hegemonyanın yeniden kurulumunda önemli bir faktör olarak görülmektedir. İkincisi; Ortadoğu ile birlikte zengin enerji kaynaklarına, rezervlere sahip bir coğrafya olmasıdır. Üçüncüsü; Neoliberal dönemle birlikte önem kazanan ekonomik canlılığı olmaktadır. Dünya nüfusunun en yoğunlaştığı alan olması itibariyle Avrasya, üretimin ve tüketimin yeni merkezi olarak öne çıktı. Avrasya'nın yeni birikim alanı olarak yükselişini sağlarken, birikim üzerinden yeni güç mücadelelerinin de ortaya çıkmasını beraberinde getirdi.

ABD'nin Avrasya'daki jeopolitik önceliği Brzezinski'nin demokratik köprübaşı olarak tanımladığı Avrupayı arkasına alarak AB ve NATO'nun genişlemesi üzerinden sağlanacak yayılımdır. Bu yayılımın politik, askeri amacı Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte oluşan boşluğu doldurmak ve geniş bir coğrafyada ABD çıkarlarını garanti altına almaktır. Sovyet mirasına talip olan ABD'nin coğrafyada ki üstünlüğü Rusya'nın hegemonik güç olarak yeniden çıkışını engelleme işlevi görebileceği gibi, ekonomik olarak yükselen Çin ile rekabette de önemli bir mevzi kazanımı olarak ele alınmaktadır. Dünya toplam üretimindeki payı gittikçe artan ve birikimin yeni alanı olarak yükselen coğrafya, Çin gibi ABD'nin de iştahını kabartmaktadır. Dünya ekonomisindeki payı azalan ABD, bölge üzerindeki hâkimiyetle tekrardan eski gücüne kavuşması hedeflemektedir. Benzer bir yayılımı ve kuşatmayı hasmı olan Rusya'ya yaptığı gibi Pasifik'te arttırdığı varlığıyla Çin'e karşı da gerçekleştirmek istemektedir. Çin ile olan rekabetinin merkezine ekonomik mücadeleyi koyan ABD, Çin'in bölgesel bir güç olmanın ötesine geçmesine engellemek istemektedir. Hem Rusya hem Çin'in alanını daraltma üzerinden şekillenen bu hegemonik kurgu, elbette

1 **Dünya Sistemi, Andre Gunder Frank, Barry Gills,sy248**

kolay gerçekleşecek bir durum değildir. Ortadoğu'dan Kafkaslara değin ulaşan istikrarsız kuşak, AB'nin güvenlik ve ekonomik çıkarlarını merkeze koyan ve keskin bir hegemonik rekabete girişmek yerine uluslararası esnek işbirliğini önceleyen tutumu, öte yandan ABD hegemonyasının karşısına Avrupa vizyonunla çıkması, Rusya'nın eski Çarlığın ve Sovyet özlemi, Çin'in ekonomik büyümesi, ABD jeopolitik hedeflerinin gerçekleşmesi önünde başlıca engeller olmaktadır.

Hegemonyalar arası ilişkiyi tanımlayan ikili karakteri rekabet ve karşılıklı işbirliği olarak tanımlamak mümkün

Rusya açısından da benzer bir jeopolitika geçerlidir. Dağılan ve Sovyetlerden kopan eski cumhuriyetlerin bağımsızlığını tanımakla birlikte, Sovyet olmayan yeni birlik etrafında eski komünist bloğu etrafında toplamak ekonomik, siyasi, askeri işbirliğini geliştirmek, bu yeni küresel siyaset ve ekonomiye etki etmek isterken ABD ve NATO'nun da yayılım alanını daraltarak, Avrasya hâkimiyeti sağlamanın arayışındadır. ABD'nin tek kutuplu dünya nizamının karşısına Çin ile geliştirdiği ittifakla, çok kutuplu dünya yaklaşımını koyarak rekabette yer almak istemektedir. Bölgesel bir güç olmayı kabul etmeyen Rus jeopolitiği, haliyle ABD yayılım alanlarıyla kesişmektedir. Asya ve Kafkasya'ya hâkim olan Rusya, öte yandan Avrupa'nın doğuya doğru açılımını da Belarus-Ukrayna güvenlik kuşağıyla engellemek istemektedir.

Rusya şimdiye kadar attığı adımlarla hegemonya iddialarını ve jeopolitik çıkarlarına bağlı olduğunu fazlasıyla gösterdi. Gürcistan işgali, Kırım ilhakı, Suriye müdahalesi ve son Ukrayna Savaşı bu bağlılığın yansımaları olduğu aşikâr. Öte yandan ABD karşıtı Çin ittifakı, Hindistan, İran, Pakistan'ı içine alan alternatif ekonomik-politik iş birliği organizasyonları, rekabetin Rusya lehine gelişiminin önemli adımları oldu. Rusya hegemonya çevriminin ağırlık merkezine politik ve askeri gücü alarak savaşlarla zor aygıtının yetkin kullanımıyla yeni galibi tayin etmek isterken, Çin bu gücü arkasına alarak birikimin mekânsal kaymasını sağlayacak ekonomi hamleleriyle ABD'yi saf dışı bırakmak istemektedir. Bu noktada Çin jeopolitiği ekonomik önceliklere sahip. Bunun yoğunlaştığı hedef ve stratejileri kısaca özetleyecek olursak en batıdan, Kazakistan, Japonya'ya kadar olan coğrafya da hakimiyet ve Pasifik ülkeleri üzerindeki kontrolünü arttırarak denizlerde Çin egemenliğini sağlamak, Japonya ve G. Kore ile ABD'nin Çin karşıtı ittifakının alanını daraltmak. İkincisi, tarihin en büyük yatırımı olarak sunulan 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD hegemonyasının önünü açan Marshall yardım programının katbekat aşan Kuşak Yol projesiyle tarihi ipek yolunu ticaretinin merkezi haline getirmektedir. Bunun çok kutuplu bir dünya uzamında gerçekleşebileceğini düşünen Çin, küresel dünya vizyonuna daha fazla ağırlık vermektedir. Bu üçüncü stratejik yaklaşım Çin'in tüm güçlerle ilişkilerini, işbirliğini düzenleyen bir faktör olduğu gibi ekonomik yayılımın önünü açan bir olgu olmaktadır.

Sovyetlerin dağılması sonrası son otuz yıllık hegemonya mücadelelerine güncel durumdan yola çıkarak, bir göz attığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır. Rusya ve Çin hegemonik yükselişlerini sağlarken; on yıllarca süren savaşlarda yıpranan, dahası jeopolitik hedeflerinin altında kalan bir ABD gerçeği bulunmakta ve savaşı yeni boyutlara taşımak istemektedir. Irak ve Afganistan'da yenilen, Çin'in ekonomik gelişimini Rusya'nın askeri-politik yayılımına engel olamayan ve bir çok alanda da bu güçlerin gerisine düşen ABD'nin aksine; Rusya ve Çin hem özgün hedeflerinde mesafeler kaydettiler hem de geliştirdikleri ittifakla politik-ekonomik bir yayılımın merkezine geçtiler. Şuan tanık olduğumuz Ukrayna savaşı 3. Dünya Savaşının güç mücadelelerinin hem bir sonucu hem de savaşın artık yeni yaklaşımlar jeo stratejileri farklı bir boyuta evrilmesini yalın biçimiyle ortaya koymaktadır. Ukrayna savaşı öncesi Rusya ve Çin liderlerinin 4 Şubat 2022 tarihli ortak bildirgeleri, şimdiye kadar ki güç mücadelelerini bir sonuca bağlanırken, savaşın bundan sonraki aşamasına ve yürütülüş tarzına ilişkin de ciddi sinyaller vermektedir. Çin, Rusya ortak bildirgesinde öne çıkan hususlar açıkça ifade edilen bir ABD hegemonyası karşıtlığına dayanırken, Rusya ve Çin ittifakını tarihte eşi benzeri

görülmemiş bir ittifak olarak sunulmaktadır. İki ülke yeni bir dünya düzeninin oluşturulmasını talep etmektedir. Zira Rusya-Çin ittifakının Avrasya'daki ağırlığı yeni bir güç dengesi oluşturmaktadır. Çok kutuplu ve çok taraflı bir küresel uluslararası yönetimi benimsediklerini ilan ederlerken, ulusüstü küresel kurumların (BM, G20, DTÖ) reformdan geçirilmesini istemektedirler. Ayrıca iki güç yukarıda belirttiğimiz gibi, Rusya-Çin ittifakını bir istisna olarak öne sürmekte, eşsiz bir konum ve ayrıcalık olarak tanımlamakta. Ve "Büyük Avrasya Ortaklığı" üzerinden bu ittifakı somutlaştırmaktadırlar.

Hegemonyalar tarihte görülmedik biçimde halkalar halinde birbirine bağlanmış durumdadır

Bildirgenin ABD hegemonyasına karşıtlığı da, NATO'nun genişlemesine askeri hedeflerinin saldırgan içeriğine, ABD'nin "Asya-Pasifik barışını" tehdit eden bölgesel ittifaklar karşısındaki ortak tutum olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca ABD saldırganlığının araçları olarak ifade edilen 'Turuncu devrimler', yaptırımlar ve demokrasi, insan hakları retoriğine de karşıt bir söylem de uzlaşarak işbirliği ve dayanışmanın geliştirilmesin de iki güç ortaklaşmaktadır.

Sonuç olarak, küresel güçlerin sahip olduğu bu jeopolitik hedefler, merkez çevre yapısını ekonomik, politik ve askeri olarak yeniden düzenlerken, kaçınılmaz olarak merkez-merkez ilişkilerini hegemonik rekabet zemininde yeniden düzenlemekte, hegemonyalar arası hiyerarşiyi tekrardan oluşturmaktadır. Son yirmi yılın bütün savaşların sonu gelmez çekişme ve çatışmaların zemini olan bu yapısal duruma, özcesi hegemonya mücadelesinin yürütülüş tarzına ve karakterine daha yakından göz atmak yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi hegemonya toplumsal artının (siyasal ve askeri güç kullanarak) ayrıcalık payına sahip olan merkez veya hiyerarşik olarak merkezler üstü bir konumu temsil eden devletleri tanımlar. Elbette hegemonyanın varlığı, rekabeti, çok eski bir tarihe kadar götürülebilir. Hegemonya çevrimleri üzerinden Sümerlerden ABD'ye kadar ki kesintisiz gelişiminden söz edilebilir. Çeşitli tarihsel süreçler hegemonik rekabetin aldığı biçimler, hegemonyanın karakteri farklılık taşımaktadır. Bu uzun bir tarihi anlatıyı gerektirdiğinden son 30 yıllık hegemonya ve rekabete odaklanmak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Günümüzdeki hegemonya kurgulanışına ilişkin dile getirilecek önemli husus, rekabet üzerine kurulu sınıflar ve devletler arası düzende tek bir hegemon gücün varlığından söz edilemeyeceğidir. Belli alanlara hükmeden hegemon güçlerin varlığına tarih boyunca rastlamak mümkün. Hegemonyalar arası ilişkiyi tanımlayan ikili karakteri rekabet ve karşılıklı işbirliği olarak tanımlamak mümkün. Ancak rekabet ve iş birliği ilişkilerini daha geri tarihlere değin götürsek de son 30 yıllık süreçte, özcesi küresel dünya gerçekliğinde bunun bazı değişimler geçirdiği de aşikar. Hegemonyalar tarihte görülmedik biçimde halkalar halinde birbirine bağlanmış durumdadır. Ne rekabeti ne de işbirliğini 21. yüzyıl öncesi durumla tanımlamamızı sağlayan bir gerçeklik var karşımızda. Şimdiye kadar ki şahit olduğumuz hegemonyalar setinin, rekabet ve işbirliği esnek bir zeminden çok belli eksenlere göre biçim alan bir karaktere sahiptir. Örneğin; 1. ve 2. Dünya Savaşlarında ve soğuk savaş döneminde rastladığımız işbirliği, belli bir hegemonik kutbun başka bir hegemonya kutbuna karşı verilen rekabete dayanıyordu ve işbirliği bununla sınırlıydı. Aynı eksenle sınırlı bu işbirliğinin klasik biçimi kabaca itilaf devletleri, ittifak devletleri, mihver devletleri-müttefik devletleri, doğu ve batı bloku olarak şekilleniyordu. Bu zeminde karşıt pozisyonlarda yer alan hegemonik güçlerin ilişkileri sadece rekabetle sınırlıydı.

Dost düşman ayrımı karşı sınırlarla belirginleştiriliyordu. Sovyetlerin dağılışı ve tek bir birleşik dünya pazarının oluşması, devletler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesini getirdi ve bu (biçimde devam etse de) eksen ziyaretini ortadan kaldırdı. Kabaca barış içinde birlikte yaşama dönemi, devletler arası ilişki biçiminin niteliğinin belirlenmesinde başat bir faktör oldu. Ve bu zeminde ABD-Rusya rekabet halinde olmasına rağmen geniş kapsamlı bir iş birliğini de esas almaktadır. Aynı durumu Çin ve ABD ilişkilerinde, AB ve diğer merkezler arasındaki ilişkide de görmek mümkün.

Bu durumun açığa çıkmasını sağlayan hususu sadece gerileyen ulus-devlet egemenliği ve ulusaşırı şirketlerin egemenliğine bağlamak yetersiz olur. Esnek ilişki zeminine geçiş sürecine Sovyetlerin dağılması sonrası, AGİT vizyonunda görmek mümkün. 1990 sonrası kurulan AGİT, soğuk savaştan çıkışın sinyallerini veren, "her devletin güvenliği ve çıkarı temelinde istediği güçle ittifak ve ilişki geliştirmesi" tarzı kararları küresel ittifak, politika, diplomasi, ekonomi ilişkilerin yeni biçimini belirledi. Rekabet halinde olan bütün merkezler farklı alanlarda kapsamlı ilişkilerde birbirine bağımlı hale geldiler. Örneğin; Çin, Batı ve ABD'nin rakibi olmakla birlikte, aynı zamanda ortaklaşmaktadırar. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Libya kararında görüldüğü gibi ortak operasyonlar gerçekleştirmektedirler. Rekabet alanlarında dahi bu ilişkilere rastlamak mümkün. Çatışma durumuna getirmeden hem Rusya hem ABD'nin Suriye'de birbirlerinin varlığını kabul etmesi de bu durumu ifade eder.

Elbette ilişkilerin bir de rekabet yönü vardır. Böylesi bir küresel uzamda işbirliğini ortadan kaldıran keskin bir rekabet pek mümkün olmadığından, rekabet ekonomik alandaki gelişme ve ABD'nin başlattığı uzun süreye yayılan 3. Dünya Savaşı zemininde gerçekleşmektedir. 3. Dünya Savaşı diğer savaşlardan ayıran en önemli özelliği jeopolitik hedefler doğrultusunda yürütülmesi, topyekün ve yıkıcı savaştan kaçınılması olmaktadır. Yeniden yeniden düzenlemeye elverişli çapı küçük, alanı geniş ve sürekli bir hal alarak devam eden savaş, yukarıda belirttiğimiz küresel hegemonik rekabet tarzının bir yansıması olmaktadır. Ortadoğu'da vekaletler üzerinden gerçekleştirilen savaşlar, devletlerin direk savaş içerisinde karşı karşıya gelmemeleri sadece nükleer savaş endişesinden kaynaklı bir durum değil, küreselciliğin yarattığı çok kutuplu dünya vizyonuyla ilgilidir. Devletler arası ilişki ve rekabet hiç olmadığı kadar serbest piyasa karakterine benzer bir zemin üzerinden gerçekleşmektedir. Özcesi her gücün kendi çıkarının temsiliyetine soyunduğu ancak, sistemin sürdürülmesinde hemfikir olup işbirliğini geliştirdiği bir politik alanın mevcudiyeti söz konusudur. Elbette Ukrayna müdahalesi ile başlayan yeni dönem bir dizi değişiklik yaratacaktır, bu öngörülebilir. Rekabetin keskinleştiği, şimdiden devletler arası savaşın başladığı bu yeni dönem, hegemonik rekabet ve işbirliğinin karakterini değiştirecektir. Çok kutuplu, küresel siyasetin pazarın olanaklarından fazlasıyla yararlanan Rusya-Çin'in aksine ABD soğuk savaş tarzı, kutuplaşmanın arttığı dost düşman ayrımının belirgin olduğu rekabet biçimine hakim olduğundan, hegemonik rekabeti eski formatta yürütmek istiyor. Aksi halde mevcut tarzda yürütülen savaşın bir hegemonya çevrimine yol açacağını şimdiden görmektedir. Ukrayna Savaşıyla Batı ve ABD'nin çift kutuplu dünya, soğuk savaş, güçlü NATO söylemleri, Rusya'ya yönelik yaptırımlar ve dünya ekonomisinden silerim tehditleri yeni dönemin şifrelerini, hegemonya mücadelelerinin yeni bir evreye girdiğinin sinyallerini ve 3. Dünya Savaşının yeni bir boyuta taşındığının açık işaretlerini sunmaktadır.

Üçüncü Dünya Savaşına Genel Bir Bakış

Şuan içinde bulunduğumuz 3. Dünya Savaşını anlamamızı kolaylaştıracak bir çerçeve sunarak, anlatıma başlamak daha yararlı olacaktır. Uzun süreye yaydırılmış, on yılları bulan bu kompleks savaşın birçok farklı aşamalardan geçtiği ve farklı biçimlerde yeniden yeniden kurgulandığı aşikar. Kabaca şuan içinde bulunduğumuz savaşın, her bir evresinin ortalama on yılı bulduğu dört çevrimden söz etmek mümkün. 3. Dünya Savaşına özgü bu çevrimler sadece zamansal bir ayrım değil, savaşın değişen karakterine, yürütülüş tarzına, dahil olan güçlerle farklı boyutlara taşınmasına gönderme yapan bir ayrım olarak ele alınabilir. Bu savaş çevrimini maddeler halinde ifade edecek olursak;

1) Hazırlık evresi olarak formüle edebileceğimiz bu süreç 1991 Sovyetlerin dağılmasından, 20021 Afganistan işgaline kadarki on yıllık süreci kapsar. Hazırlık süreci olarak tanımlamamızın sebebi dağılan dengeler sonrası yeni bir dünya düzeninin yaratılması noktasında arayışların olduğu bir süreci ifade etmesinden ötürüdür. Tarihin sonu, medeniyetler savaşı gibi metinler, Yeni Dünya Düzeni ve Büyük Ortadoğu Projesi gibi tasarımlar bu evrenin karakterini belirleyen hususlardır. Yeni iş birliği kuruluşları NATO ve AB'nin yeni vizyon arayışın sonucu olarak bu evrede şekillendi.

2) Başlangıç evreleri; sembolik olarak 11 Eylül İkiz Kulelere saldırıdan, esas olarak da Afganistan işgalinden 2010 halkların baharı olarak adlandırdığımız sürece kadar olan dönemi kapsamaktadır. ABD'nin tek yanlı saldırı ve savaşının olduğu bu dönem, 2010 sonrası dönemin bir nevi hazırlayıcısı oldu. Ortadoğu'da yeni ulus-devlet kurgusunun planlandığı bu evrede, hesapların tutmaması üzerine sürece demokrasi ve özgürlük talepleriyle halklar dahil oldu. Ve Rusya'nın tekrardan küresel bir güç olma vizyonuyla toparlamaya girmesi oldu.

3) Derinleşme evresi; 2010 da başlayan halkların başkaldırıdan 2022 Ukrayna savaşına kadar süren bu evre, savaşın bütün Ortadoğu'ya yayıldığı, statükonun parçalanmayla yüz yüze geldiği, devletlerin yıkılıp yeniden kurulmaya çalışıldığı, on yılları bulan iç savaşların yaşandığı bir süreci kapsamaktadır. Devrim ve karşı devrimin birbirini takip ettiği bu evrede, bölgesel ve küresel hegemonya arayışı olan bütün güçler vekaletler üzerinden sahaya indiler. Hegemonik rekabet savaşa derinlik kazandırırken, sonu gelmez çatışmalarla Ortadoğu savaşın merkezi haline geldi. Hegemonik rekabette geriye düşen ABD, Irak ve Afganistan'dan "çekilmek" zorunda kaldı. Rusya ve İran nüfus alanlarını genişletti ve bu durum Ukrayna müdahaleleriyle savaşın yeni bir boyuta evrilmesini beraberinde getirdi.

4) Yayılma evresi; Ukrayna savaşıyla 3. Dünya Savaşının artık yeni bir evreye girdiği belirtilebilinir. Savaş mekânsal bir kayma yaşadı. Vekaletler değil devletlerin sahip olduğu kapsamının genişlediği ve dozunun artıp şiddetlendiği bu yeni evre, savaşın bundan sonrası için önemli ipuçlarını da içermektedir. Bu yeni sürecin karakterini ve bundan sonraki seyrini Rusya ve Çin'in kış olimpiyatları sırasında yayınladıkları ortak bildirge üzerinden okumak mümkün. NATO etrafında yeniden şekillenen Batı Bloku, Rusya ve Çin'in çekirdeğini oluşturduğu Avrasya ortaklığı, ağırlık merkezlerinin bunlar olduğu çift kutuplu dünya sürecine girdiği daha açık ifade edilmektedir. Ulus-devletlerin daha çok güçleneceği, hegemonya mücadelelerinin daha çok keskinleşeceği öngörülebilir. Henüz oluşum aşamasında olan bu çevrimde ittifaklar jeopolitik hedefler ve mücadele biçimleri yeniden gözden geçirilecek ve savaş Avrupa'dan Ortadoğu'ya, Pasifiklere kadar yayılacaktır. Bunun nasıl olacağına dair bir şeyler dile getirmek için henüz erken ancak, dengelerin değişeceği ve yeni güç dağılımlarının yaşanacağı öngörülebilinir.

"Tarihin sonunun" ilanından sonra ABD'nin tek kutuplu dünya tasavvurunun gerçekçi olmadığı, dünyanın üzerine kurulu olduğu sisteme tezatlık içerdiği daha net ortaya çıkmış durumdadır. Yanılsamanın özünü 70 yıl kendisiyle uğraştıran komünist bloğun dağılması oluşturuyordu. Tarihin sonu ilanının propagandatif olmanın ötesinde bir anlam taşımadığı kısa sürede açığa çıktı. Zira ABD'nin önünde pürüzsüz bir dünyanın kapıları açılmak bir yana kapitalist modernitenin yapısal krizi, sistem sorunları yeni sürecin oluşturduğu boşluk daha açık hissedilir oldu. Medeniyetler çatışması üzerinden gündeme taşınan arayışların küresel dünya gerçekliği karşısında dar bir ufuk olduğu kısa sürede görüldü. Açıkça yeni dünya ABD hegemonyasının onaylanması ve gelişmesinin değil, tıpkı Sovyetlerde olduğu gibi dağılışın sinyallerini veriyordu. Dolayısıyla ABD'nin tek kutuplu dünya ve kutbun lideri olma hevesi, her şeyden önce yeni bir dünya kurgusunu gerekli kılıyordu. Başlıca sebeplerini sıralayacak olursak; Batı bloğunu aidiyet hissinin zayıflaması, ABD liderliğine duyulan ihtiyacın zayıflaması, geniş bir coğrafyada yaşanan istikrarsızlık ve sisteme dahil olma sorunları, ABD jeopolitiğine duyulan karşıtlık, dünya toplam üretiminde azalan ABD payı, ekonomik olarak büyüyen Çin gerçeği ve birikim alanında bir kaymaya doğru gidilmesi, yeni kurguyu dayatan başlıca etkenler olmaktadır. Yeni dünyanın ABD öncülüğünde inşasının ekonomik hedeflerle mi yoksa politik, askeri stratejilerle mi olacağı temel bir handikap olarak öne çıktı. 80'li yıllarla birlikte dayatılan neoliberal dünyanın muğlaklığı ancak bir savaşla giderilebilirdi. Ve ABD'nin tercihi de bu yönlü oldu. Sonuçta Avrasya yayılmacılığı, zengin enerji kaynaklarının kontrolü, sisteme başkaldıran 'asi' devletlerin yıkılıp yeniden kurulması üzerine Ortadoğu dizaynı, yaygınlık kazanan, bilgi, bilişim

enformasyon ağının kontrol altına alınarak yeni hegemonya biçimlerinin oluşturulması, Batı kültürünün ve demokrasi, insan hakları retoriğinin tekrardan dolaşıma konulmasıyla ideolojik liderlik gibi bir dizi hedefle ABD hegemonyası, 21. yüzyılda da sürdürmek için 3. Dünya Savaşının fitilini ateşledi. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin yegane yolu; ABD kontrolünde sürdürülen ve uzun süreye yaydırılan kontrollü bir savaştı. Halkların baharı, savaşa yeni hegemon güçlerin dahli, direnişler gibi daha çoğaltabileceğimiz farklı sebepler, ABD'nin kontrollü savaşını rayından çıkardı. ABD'nin başarısızlığı ve kontrolünü kaybetmesinin sembolik ifadesi, Taliban egemenliğine son vermek için işgal ettiği Afganistan'dan iktidarı tekrardan Talibana devrederek çıkması oldu. Ne Irak'a ne Afganistan'a demokrasi geldi, tersine DAİŞ gibi yapıların geniş bir alana yayılan ve yılları bulan hakimiyeti gelişti.

Medeniyetler çatışması üzerinden gündeme taşınan arayışların küresel dünya gerçekliği karşısında dar bir ufuk olduğu kısa sürede görüldü

ABD müdahalesinin tek yanlı şiddeti ve Ortadoğu ile kültürel doku uyuşmazlığı, savaşın içinden çıkılamaz bir hale dönüşmesinden başka bir sonuç yaratmadı. Trilyonlarca dolar maddi kayıp, binlerce can kaybı, milyonlarca insanı içine alan göç hareketliliği, istikrarsızlık, onlarca yılı bulan iç savaşlar ve savaşın yarattığı felaketler oldu. Daha savaşın ilk on yılı dolmadan ABD açısından yeni bir Vietnam sendromu başladı. 2007 yılından itibaren bölgeye binlerce yeni asker sevk edilmesine rağmen gittikçe zayıflayan bir kontrol sorunu baş gösterdi.

ABD açısından yaşanacak yenilginin sinyalleri daha o zaman verilmeye başlandı. ABD'nin patinaj yaparak tarihi tekerrür ettiği bu ortamda, AB ekonomik önceliklerini merkeze alarak kendi gündemiyle uğraşırken, Çin neoliberal ekonomik düzeni büyük bir kabiliyetle araçsallaştırılıp ekonomik gücünü büyüttü. Rusya eski Sovyet cumhuriyetleri üzerindeki hakimiyetini tekrardan geliştirmeye başladı ve 2008'de Gürcistan'ın NATO üyeliği gündeme geldiğinde savaş açarak ABD nizamına karşı rekabetin fitilini ateşledi. ABD açıkça dile getirmek gerekirse, Ortadoğu stratejisinin kurbanı oldu. Ortadoğu'da belki yapıları ve devletleri yıkma kabiliyeti olduğu açıktı ancak, yapıcı ve kurucu özelliği oldukça zayıftı. Zira ABD ile çelişkisinin kökenlerini kültürel yapı oluşturuyordu ve bu yeni dizaynın önünde engelleyici bir faktör olduğu gibi elverişli bir aparat olmaktan da çıktı. Afganistan ve Irak müdahaleleri ile başlayan savaş, ABD açısından tam bir çıkmaz durumu ifade eden, bu ilk on yılının sonunda Ortadoğu'nun kaderini halklar lehine tayin edecek yeni bir güç ortaya çıktı. 2010'da Tunus'ta başlayıp bütün Ortadoğu'yu etkisi altına alan halkların başkaldırısı haliyle savaşı yeni bir evreye taşıdı. Halkların başkaldırıyla gerçekleştirdiği bu müdahalelerin anlamı açıktı; hegemonya tesisi için başlayan savaşı bir moderniteler savaşına çevirmek. Savaşın artık toplumlara vereceği bir şeyinin olmadığı görüldü ve Ortadoğu halkları daha özgür bir Ortadoğu için inisiyatif geliştirdi. Kimsenin öngörmediği bu durumun gelişimi onlarca yılı bulan iktidarların, rejimlerin dağılmasına ve diktatörlerin bir bir yıkılmasıyla sonuçlandı. Bir kez daha savaş çevrimine devrimler dahil oldu. Ancak bu defa çok kısa sürüp sonuçsuz kaldı. Devrimin yüz yıllık statükoyu parçalayıcı öngörüldüğü anda; kapitalist modernite bileşenleri başkaldırıyı yozlaştırmaya ve müdahalelerle kontrol altına almaya girişti. Tüm sistem güçleri bir yandan halkların baharı karşısında ortak bir tutum sergileyip birleşirken, öte yandan ortaya çıkan kaotik ortamı hegemonik rekabetin nesnesi haline getirmeye ve devrimi kullanmaya çalıştılar. Türkiye, İran, körfez ülkeleri gibi bölgesel ve Rusya, ABD gibi küresel güçler yeniden pozisyon alıp sahaya çıktılar. İsyan enerjisi hızla İhvani Müslim, DAİŞ gibi örgütlere kaydırıldı ve bunlar gibi yüzlerce örgüt üzerinden vekalet savaşı başladı. İsyanların var olan yapılar dışında bir çıkışın olması ve halklar lehine bir tutuma sahip olması elbette önemliydi. Ancak alternatifsiz ve öncülükten yoksunluk hızla sisteme dahil olmasını doğurdu. Bu zemin üzerinde yeni paylaşımlar savaşı şiddetlendi.

Bütün Ortadoğu; Libya'ya ve Mısır'a, Yemen'e, Suriye'den Irak'a kadar yayılan iç savaşta güçlerin pozisyon ve müdahalelerine bağlı olarak dengeler sürekli değişti. Mısır'da devrilen Mübarek'in yerine, Türkiye ve Katar'ın desteklediği Müslüman Kardeşler geldi, ancak körfez ülkeleri ve ABD'nin müdahaleleriyle Mursi devrilip yerine Sisi getirildi. ÖSO üzerinden gerçekleştirilen müdahale ile Esad rejimi devrilmenin eşiğine geldi. Ancak Rusya'nın müdahaleleri, İran destekli Şii sorunları ve Hizbullah'ın savaşa dahliyle Esad iktidarını korudu. Güç mücadelelerinin şiddetlenmesi, yaşanan boşluk DAİŞ gibi örgütlerin geniş bir alana yayılımını doğurdu. DAİŞ'e karşı mücadele koalisyonu ile ABD savaşa dahil olsa da, DAİŞ'in yenilgi sonrası Esad rejimini ve Rusya'nın Suriye'de ki varlığını kabul etmek zorunda kaldı. Türkiye, ÖSO üzerinden gerçekleştiremediği projelerini güvenlik kaygılarını öne sürerek ve bizzat Suriye'ye girerek uygulamaya girişti. Kısmi bir varlığı halen sürse de etkinliğini tümden yitirmiş durumdadır. 10 yıllık savaşta mağlupları tarafında yer aldılar. Irak ve Afganistan'da ABD varlığı son buldu ve körfez ülkeleri dışında neredeyse hiçbir nüfuz alanı kalmadı. Ancak Rusya, Suriye'deki varlığını kalıcılaştırmanın yanısıra destekçisi olduğu İran üzerinden de geniş bir alanda siyaset yapmanın olanaklarına kavuştu. Nüfus alanını, en çok geliştiren güç İran oldu. Irak'tan Suriye'ye, Lübnan'dan Yemen'e askeri, politik, ekonomik ve stratejik açıdan elverişli bir Şii kuşak oluşturdu. Hasımları olan körfez ülkelerini çevreledi. Elbette oluşan bu güç dengesi ve ağırlık merkezleri savaşın sonlandığı anlamına gelmiyor. Amiyane tabirle kartlar yeniden dağılıyor ve savaş yeni bir evreye giriyor.

Ortadoğu da etkinliği körfez ülkeleri ile sınırlı kalan ABD'nin Afganistan'dan çıkması yeni arayışların habercisiydi. Ortadoğu'da hegemonik rekabette yaşadığı gerilemeyi; Avrasyacı politikalara hız vererek gidermenin arayışına başladı. Bu yeni süreçte savaşın girdiği yeni çevrimin ilk temsilcisi, hali hazırda devam eden Ukrayna savaşı olmaktadır.

Savaşın bu yeni evrelesi geleceğe dair önemli ipuçları taşıyor. Önemli birtakım gelişmeler şimdiden tartışılmakta öngörülmektedir. 3. Dünya Savaşı boyunca AB tarafından yalnız bırakılan ABD'nin yeni evrede, Rusya ve Çin'i düşmanlaştırarak AB'yi tekrardan NATO etrafında toplamaya çalışmaktadır. Şimdiden ortak bir tutumun emarelerine rastlandığı söylenebilir. ABD ile ortak bir söylemin geliştirilmesi, ağır yaptırımlarla saf tutulması ABD'nin yaratmak istediği kutuplaşmanın yansımaları olmaktadır. Tek başına Rusya ve Çin'in karşısında duramayacağını acı tecrübelerle anlayan ABD, gerilimi tırmandırmak, Batıyı arkasına alacak rekabeti keskinleştirmekten başka şansı yok. 4 Şubat Rusya-Çin ortak bildirgesi ABD hegemonyasına açık bir meydan okuma olduğu gibi, mevcut güç dağılımından yola çıkarak, bu hegemonyanın sonunu ilan edilmesi anlamını da taşıyordu. Tekrar soğuk savaş döneminin hegemonik rekabet tarzını dolaşıma koymak isteyen ABD, karşısında ideolojik olarak düşmanlaştırableceği bir komünist blok yok. Aynı sistemin, ekonomik düzenin artı-değerden ayrıcalıklı bir pay isteyen yeni kapitalist merkezleri var. Ekonomik olarak güçlü Çin ve politik-askeri olarak kafa tutmaktan çekinmeyen Rusya ittifakı, daha geniş anlamda Avrasya birliği, bu rekabetten geri düşmeyeceği söylenebilir. Birbirine kapalı ve belki alanlarda mücadele eden iki bloğun, ağırlık merkezinin hızla oluşmakta olduğu söylenebilir. Elbette bu da çözümü zor bir dizi sorunu doğuracaktır. Bu kadar iç içe geçmiş devletler arası düzende keskin tarzda yürütülecek rekabette her güç etkilenecektir. Ulusüstü küresel kurumların zayıflayacağı, ulus-devletlerin güçleneceği öngörülebilir. Cepheleşmeler, rekabette bir dizi yeniliği getirecektir. Devletler arası savaş, ekonomik sabotajlar, savaşın daha geniş bir alana yaydırılması ve eksen siyaseti, yeni dönemin parametreleri olarak öne çıkarken, şimdiye kadar dillendirme cesareti gösterilmeyen nükleer savaş ve caydırıcılık da bu yeni dönemin rekabet tarzına dahil olacağa benziyor. Elbette bir şey söylemek için henüz erken, oluşan ve hareket halinde bir sürecin henüz başındayız. Ancak köklü değişimlere gebe olduğu da inkar edilemez.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kapitalizme ve Liberalizme Karşı Kuzeydoğu Suriye Gerçekliği

Süleyman Aslan

Reel sosyalist sistemin dağılması ile birlikte yeni egemenlik alanlarına yayılma ihtiyacı duyan özellikle Batılı küresel güçler, 3. Paylaşım Savaşını başlattı. Bu savaşın ilk adımları Körfez savaşları adı altında Ortadoğu'dan atıldı. Arkasından Balkanlar'da Yugoslavya bir savaş cephesine dönüştürülüp parçalanarak yeni paylaşıma açılırken, Varşova Paktı üyeleri birer birer NATO ve AB üyesi haline getirildi. İkiz Kuleler saldırısı bahane edilerek Afganistan işgal edildi. Bu işgalle birlikte Rusya, sadece yeni bir paylaşım alanı olarak görülmeyip, kapitalist modernist sistemin resmen ortağı haline getirildi. Arkasından Irak işgali ve "Arap baharları" süreci ile birlikte DAİŞ de devreye konularak Ortadoğu yeniden paylaşım sürecine alındı.

"Yeni Dünya Düzeni" ve "Büyük Ortadoğu Projesi" ekseninde gelişen bu paylaşımın diğer dünya savaşlarından farklı bir boyutu da vardı. Bu savaşla sadece Reel sosyalist ülkeler kapitalist pazara açılmakla kalmıyor, insanlık değerleri tümüyle ortadan kaldırılmak, toplumsallığa ve demokrasiye ait ne varsa hepsi tarihten silinmek isteniyordu. Bu nedenle de 3. Dünya Savaşı ile başlayan süreç liberaller tarafından "tarihin sonu", "ideolojilerin sonu" olarak ilan edildi. Bu tanımlara uygun olarak da insanlık ve insani değerlerin tümü, liberalizmin denetimi altında tüketime açıldı. Bu tüketim savaşının en önemli özelliklerinden birisi de küresel güçler arasındaki çöplük paylaşım savaşları oldu. Okyanusların derinlikleri ve dünyanın en ücra köşeleri ya da geri kalmış ülkeler küresel hegemonik güçlerin çöplükleri haline getirilerek halklar zehir solur hale getirildi. Hem bu yönüyle hem de küresel ısınma boyutuyla doğa da bu tüketim savaşının temel hedeflerinden birisi oldu. Yani sadece insanlığın gelecek hayalleri ve bunun için mücadele eden örgüt ve araçları değil dünyanın kendisi de yok olma aşamasına getirildi. Başlatılan bu saldırı savaşıyla sistem karşıtı mevziler bir bir düşerken ya da güçten düşüp silikleşirken, hegemonik güçler bu kez "Sosyalizmde Israr, İnsan Olmakta Isrardır" diyen Abdullah Öcalan ve Özgürlük Hareketini hedef aldı.

3.Dünya Savaşı

Bütün bu yapılan ya da yapılmaya çalışılanlar ışığında 3. Dünya Savaşına, sosyalist ve demokratik değerlere, doğaya karşı yürütülen bir saldırı savaşıdır demek yanıltıcı olmasa gerek. O nedenle de bu savaş "Umut zaferden daha değerlidir" diyen Öcalan'ı hedef alarak yeni bir aşamaya geçti. Bu aşama "Büyük Ortadoğu Projesi'nin hayata geçirilmesinin de ilk adımlarına tekabül ediyor. Adına Uluslararası Komplo denilen bu süreç aslında 3. Dünya Savaşının gerçek hedefinin ne olduğunu da gözler önüne serdi. Buna bağlı olarak komplo, bu savaşın hangi kirli araç ve yöntemlerle sürdürüleceğini de gösterdi. Bu özelliği ile de 3. Dünya Savaşı, halklara karşı geliştirilen yaygın komplolar dönemini başlatmanın da startı oldu. Birbirleriyle pazar paylaşımı için mücadele eden güçler, bu savaşta halklara karşı yaygın ittifaklar kurdu. 3. Dünya Savaşı, bu boyutu ile de yerel -bölgesel savaşlar üzerinden halkları ve değerlerini parça parça tüketmeyi esas aldı.

2021 Haziran ayında Brüksel'de gerçekleşen NATO Liderler Zirvesi sonrası savaşın taraflarının kalın çizgilerle belirtilmesi ve Çin/Rusya'nın baş düşman ilan edilmesi ile 3. Dünya Savaşının yeni bir aşamaya geldiği üzerine birçok değerlendirme yapıldı. En son yaşanan Ukrayna savaşı ile birlikte, bu değerlendirmelerin önemli oranda haklı olduğu da ortaya çıktı. 3.Dünya savaşı diğer iki savaştan farklı olarak aynı zamanda bir medya savaşı olarak da ele alınabilir. Dezenformasyonun çok yaygın olarak kullanıldığı bu savaşta, gerçek ile yalan, doğru ile yanlış ayırt edilemez

hale geldi. Bu nedenle 3. Dünya Savaşına ağırlıklı olarak psikolojik boyutlu yürütülen bir savaş da denilebilir. Neo-Liberal yorumlar üzerinden dinciliğin, cinsiyetçiliğin, ırkçılığın zirve yaptığı bu savaşta halklar birbirine kırdırtıldı. Daha çok iç savaşlar üzerinden yürütülen bu savaşların yarattığı göç dalgası, kapitalist pazar paylaşımında etkin olarak kullanılan paralı çete sektörünün de zemini oldu. Bundan önce illegal olarak yürüyen bu sektör, Ukrayna Savaşı ile birlikte adeta resmileşerek olağan legal bir işlemmiş gibi muamele görmeye başladı. Yani 3. Dünya Saavaşıyla birlikte çeteleştirme, savaş sanayisinin yaygın bir sektörü gibi işlemeye başladı. Başlatılan iç savaşlar ya da saldırı dalgaları altında uluslar demografik değişim içinde yeniden yapılandırılmaya başlandı. Adına soykırım denilen bu hegemonik saldırı altında insansızlaşan coğrafyalar, toplum mühendisliği temelinde işgalciler tarafından koloniler biçiminde yeniden iskana açıldı. Bütün bu özellikleriyle ulus-devletlerin şaha kalkması anlamına da gelen 3. Dünya Savaşı koşullarında tarihte görülmemiş düzeyde kadın kırımı gerçekleşti.

3. Dünya Savaşı'nda Türkiye ve Kürtler

Bölge siyasal-kültürel-ekonomik yapılanmasında önemli bir yeri olan Suriye de, 3. Dünya Savaşının bu özellikleri çerçevesinde yeniden bir paylaşım ve düzenlemeye tabii tutulmak istendi. Suriye iç savaşı süreci BAAS yönetiminin Kürt ve halk düşmanı, anti demokratik uygulamalarına karşı halkın tepkilerinin açığa çıkması ile 2011 yılında başladı. Açığa çıkan bu tepki kısa sürede ABD başta olmak üzere NATO'nun müdahalesi ile Şam Hükümetinin yıkılması amaçlı silahlı bir savaşıma dönüştü. Bu temelde Libya örneğinde olduğu gibi dışardan çok sayıda çete Suriye'ye taşındı. Bir CİA projesi olan eğit-donat-savaştır planı doğrultusundaki projeye Türkiye ev sahipliği yaptı. Türkiye bu anlamda Suriye Muhalefeti adı altında bir araya getirilen çetelerin barınağı-korunağı ve geçiş hattı haline geldi. Tüm dünyadan Suriye savaşı için taşınan bu çeteler, Türkiye üzerinden eğitilip-donatılarak Suriye'ye sevk edilmeye başlandı. Bu konular yerel-bölgesel ve dünya basınında çok sıkça işlendi. Önceleri El Kaide/El Nusra ağırlıklı olan bu çete gruplarının Rojava'da Kürtler karşısında yenilgi yaşaması nedeniyle yine NATO eksenli olarak DAİŞ ve bir bütünen İhvan-i Müslim'in devreye sokuldu. AKP iktidarlarının Yeni Osmanlıcılık paradigmasına uygun olarak DAİŞ, Irak ve Suriye'de özellikle Misak-ı Milli kapsamına giren coğrafya da, Sünni İslami toplulukların dışında kalan başta Ezidi Kürtler olmak üzere tüm farklılıklara yönelik bir saldırı süreci başlattı.

Kuzeydoğu Suriye'nin Direnci

İşte bu koşullarda Rojava devriminden başlayarak Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetim alanları farklı bir öneme sahip oldu. Öcalan'ın Paradigması ışığında DAİŞ gibi çete örgütlenmelerine karşı gösterilen direnişle Rojava devrimi, insanlığın sosyalizm iddiasında yeni bir dönüm noktası anlamına geldi. Doğal olarak da Rojava Devrimi ve giderek Kuzey ve Doğu Suriye coğrafyasında filizlenen demokratik sosyalist toplumsal yapılanma "tarihin ya da ideolojilerin sonu" şeklinde ifade edilen safsataları yerle bir ederek kapitalizm ve liberalizmin sonunun geldiğini ilan etti. Bu durum ilerici insanlık açısından yeni bir umut kaynağı oldu. O nedenle de 21. yüzyılın ilk enternasyonal dayanışması bu coğrafya için ortaya çıktı. Daha önceleri benzeri dayanışma örneği İspanya iç savaşı ve Vietnam Ulusal Kurtuluş Savaşında görülmüştü.

Demokratik sosyalist paradigma çerçevesinde filizlenen bu umut coğrafyası, halkların birbirine kırdırtıldığı değil özgünlüğe dayalı birlikteliklerin yeşerdiği bir vahaya dönüştü. Bu vaha hem "Büyük Ortadoğu" ve hem de "Yeni Osmanlıcılık" projelerine karşı direnişin merkezi olarak halkların demokratik birliği ve demokratik ulus projelerinin gerçekleştirilmesinin mümkün olduğunu gösterdi. Bu temelde Kuzey ve Doğu Suriye Özerk yapılanması, Demokratik Suriye'nin gerçekleştirilmesi için temel siyasal/toplumsal yapı olarak varlığını bugüne kadar korudu. Bu süreç içinde 3. Dünya Savaşının askeri, psikolojik, ekonomik, ideolojik tüm soykırım saldırıları Kuzey ve Doğu Suriye Özerk yapılanması üzerinde uygulandı. Bu coğrafyanın paylaşımı için aralarında açık ya da gizli savaş yürüten bölgesel ya da küresel hegemonik güçlerin ittifakı temelinde, parça parça işgal edilerek ortadan kaldırılmaya çalışılan Kuzey ve Doğu Suriye Özerk yapılanması, 11 yıldır her türden ambargo ve saldırıya rağmen bugüne kadar varlığını korumaya devam etti.

Özgüce dayalı ve toplumun kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılamasını esas alan ekonomi politikaları

ile ambargolar boşa çıkarıldı. Sadece ekonomik alanda değil savunma alanında da uygulanan halkın özgücüne dayalı öz savunma sistemi ile sadece dış saldırılar değil, yaratılmak istenen iç karışıklıklar da önemli oranda boşa çıkarıldı. Yani Kuzey ve Doğu Suriye demokratik ve özerk yapılanması, düşman ne kadar güçlü olursa olsun imkanları kıt bir coğrafyada, sayısı az bir toplumla öz güce dayalı bir direnme ile varlığını koruma ve özgür yaşam inşasını gerçekleştirme iddiasının bir hayal olmadığını dosta düşmana gösterdi. Doğal olarak da dünya demokratik kamuoyunun haklı bir hayranlığını kazandı.

Devrimde Özneler

Diğer yandan bölgenin temel iki bileşeni olan Arap ve Kürtleri çatıştırma politikaları boşa çıkarılırken örnek bir eşit yurttaşlık merkezi oluşturuldu. Kapitalizmle birlikte yaygın bir şekilde pazara sürülerek kâr nesnesi haline getirilen kadın, Rojava'dan başlayarak tüm Kuzey ve Doğu Suriye sahasında sadece savaşta değil başta politika olmak üzere yaşamın her alanında öncülük düzeyinde rol üslendi. Bireyciliğe ve erkek egemenliğine karşı yürütülen mücadelenin, Ekolojik/demokratik ve kadın özgürlükçü paradigmaya uygun bir toplumsal yapılanmaya hizmet etmesinin garantisi anlamına da gelen kadın öncülüğü, bölge halklarını olduğu kadar dünya insanlığını da önemli oranda etkiledi. Bu durum sadece kapitalizm ve liberal öğretiyi mahkûm etmekle kalmadı aynı zamanda kadın öncülüklü devrimler çağının da habercisi oldu. Bu boyutu ile Kuzey ve Doğu Suriye Devrimi, kadınların ve halkların çağının müjdesi anlamında Kürtlere de önemli bir öncülük görevi yükledi.

Özellikle hegemonik küresel ve bölgesel güçler tarafından 20. yüzyıl boyunca inkar ve imha politikaları temelinde yok olmaya mahkum edilen Kürtler, Kuzey ve Doğu Suriye devrimi ile de bu politikayı boşa çıkarıp "Kürtlerin çağı" belirlemesinin doğruluğunu da kanıtlamış oldu. Bu durum sadece hegemonik güçlerin değil, onların bir uygulaması olan Uluslararası Komplonun da ağır bir darbe alması anlamına geldi. Her türden baskı, işgal ve kuşatma tehdidi altında Suriye'nin parçalanmasına karşı direnen Kuzey ve Doğu Suriye Özerk yapılanması, demokratik ulus eksenli oluşacak demokratik Suriye projesinin de temel aktörü olduğunu gösterdi.

3. Yol politikası ekseninde diplomatik ilişkileri esas alan Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi, Suriye üzerinde farklı çıkarları olan tüm bölgesel ve küresel güçlerle halkların çıkarına uygun ilkeli ilişkiler geliştirmeyi esas aldı. Bu ilişkiler esnasında asla küresel ve bölgesel güçlerin Suriye politikasının bir aracı haline gelmedi. Bu duruşu ile demokratik özerk yapılanma, Suriye'nin parçalanmasını ve mevcut Şam Yönetiminin yerine TC'ye bağlı İhvancıların iktidara getirilmesi politikalarını da boşa çıkaran temel etken oldu. Suriye iç savaşı boyunca yaşanan göç dalgasının önemli bir bölümü için de güvenilir bir sığınak görevi gören Kuzey ve Doğu Suriye'nin bu durumdan kaynaklı sorunları ile dünya hiç ilgilenmedi. Ama buna rağmen hiçbir dış yardım almadan hem de bu katmerli kuşatılmışlık altında bu yükü tek başına kaldırma gücünü gösterdi. Doğal olarak bu durum daha fazla çeteleşmenin, insan kaçakçılığının, uyuşturucu ticaretinin de önüne geçme anlamına geldi. Yani bölgenin genelinde olduğu gibi Suriye ve Kuzeydoğusunda yozlaştırmayı esas alan bu özel savaş politikalarına geçit verilmedi.

3. Yol çizgisi ve öz güce dayalı savunma sistemi ve demokratik yönetim şekli ile demokratik özerk yapılanma, öz savunma savaşı temelinde ülke ve toplum savunması konusunda küçümsenmeyecek mesafeler katetti. Şimdiye kadar politikanın hiçbir anında yer almayan Kuzey ve Doğu Suriye halkları uygarlık tarihi boyunca ilk kez politik özne haline gelmenin onurunu tattı. Yani bir anlamda özgürlüğün ne anlama geldiğini gördü. Dünya genelinde medya üzerinden yaratılan dezenformasyon dalgasına karşı Kuzey ve Doğu Suriye demokratik özerk yapılanması hakikatin peşinde koşan bir medya yaratmayı başardı.

Gençlerin ve çocukların imkanlar dahilinde daha sağlıklı bir şekilde toplumsal yaşama birer politik özne olarak katılması imkanlarını oluşturan Kuzey ve Doğu Suriye devrimi, toplumun ve toplumsallığın geleceği olan bu nesilleri demokratik siyasetin öznesi haline getirerek hegemonik güçlerin bu çevrelere yönelik oyunlarını boşa çıkardı. Kapitalizme ve liberalizme karşı geliştirilen bu tutumla Kuzey ve Doğu Suriye halkları 3. Dünya Savaşının tüm politik, ekonomik, kültürel, toplumsal hedeflerine karşı direniş ve zafer bayrağını göklere kaldırdı.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Ukrayna Savaşı Dünya Sisteminde Bir Kopuşu Tetikleyebilir…

Fikret Başkaya

Kapitalist dünya sistemi hiyerarşik bir yapılanmadır, piramide benzer… Her dönemde piramidin tepesinde hegemonik-emperyalist bir güç bulunur, onu ikinci-üçüncü derecedeki kapitalist-emperyalist ülkeler izler. Sistem, en güçlüden en zayıfa doğru bir yapılanma arz eder. XIX. yüzyılda hegemonik güç İngiltere idi. Ona 'güneşin batmadığı' imparatorluk denirdi.

XX. yüzyılın başında artık durum değişmişti. Yeni yetme emperyalist odaklar türemişti. Almanya, ABD ve Japonya "artık bundan bizde varız" deyip İngiltere'nin hegemonik statüsüne meydan okumaya başladılar. İki emperyalistler arası savaşın sonunda Almanya ve Japonya çökertildi, İngiltere ve Fransa'da savaştan büyük yara alarak çıktılar, takatsiz kaldılar. Artık ABD tartışmasız hegemonik bir güç olarak sahnedeydi… O kadar ki, bir başına dünya sanayi üretiminin %46'sını, dünya ticaretinin de yaklaşık üçte birini temsil eder hale gelmişti… O tarihten sonra kapitalist dünya sisteminin patronuydu…

ABD ile faşizmin yenilgisin de başat rol oynayan Sovyetler Birliği (Roosevelt- Stalin) arasında bir kompromi söz konusuydu. Buna göre (ne demekse) "Hür Dünya" ABD'nin, 'komünist blok' da Sovyetler Birliği'nin nüfûz bölgesi olacaktı. Fakat bir şey var: Kapitalizm emperyalizm üretmeden, emperyalizm savaşsız, hegemonya düşmansız yapamaz… ABD 1949 yılında bir askeri (militer) saldırı paktı olan NATO'yu kurdu. Sovyetler Birliği de 1955 yılında Varşova Paktı'nı kurmak zorunda kaldı. Artık ondan sonrası 'soğuk savaş' denilendi… Aslında Sovyet sisteminin herhangi bir yayılmacı eğilimi yoktu ama 'demir perde' sayıldı ve katli vacip düşman ilan edildi… Amaç Sovyetler Birliğini silahlanmaya zorlayarak zayıflatmaktı… Soğuk Savaştan asıl nemalanan ABD silah sanayii kapitalistleriydi…

1990' Sovyet sistemi çöktü, Varşova Paktı'nın varlık nedeni ortadan kalktı ve lağvedildi… Hasım sahneden çekildiğine göre, NATO'nun da lağvedilmesi gerekiyordu ama tam tersine NATO genişlemeye devam etti. 1990'da 16 olan üye sayısı bugün 30 ve üç aday da kapıda bekliyor…

1990 sonrasına 'tek kutuplu dünya' denecekti. ABD Rusya'yı zayıflatmakla yetinmeye niyetli değildi… Hala bir 'kıta ülke' ülke olan, zengin enerji ve yeraltı kaynaklarına sahip Rusya'yı çökertme hedefi daha 1990'lı yıllarda gündeme alınmıştı. Son dönemde tüm ABD Başkanlarının "akıl hocası" olan Zbigniew Brzezinski ,1997'de yayınlanan "Büyük Satranç Tahtası (Le Grand Echiquier) adlı kitabında "ABD'nin Stratejisi, Ukrayna'yı ele geçirip, Rusya'nın gücünü kırmak, parçalamak ve Almanya ile bütünleşme olasılığını yok etmek olmalıdır" diyordu. Nitekim Brzezinski'nin programının ilk meyvesi, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın NATO'ya dahil edilmesi oldu… Ve arkası geldi… 1999'da Sırbistan NATO tarafından bombalandı (tabii 'uluslararası hukuk hiçe yayılarak). 2004'de Doğu'ya doğru yayılma devam etti. 2004 'de Gürcistan ve Ukrayna, 2005'de Kırgızistan, 'renkli devrim' hamleleriyle Rusya'dan koparılma, NATO'ya dahil etme hamlesi gündeme geldi… 2014'de 'Maidan isyanı' Neo-Nazi milislerin desteğiyle bir hükümet darbesine dönüştürüldü… ABD dışişleri bakan yardımcısı Victoria Nuland'ın dahliyle meşru hükümet görevden uzaklaştırıldı…

Ve gereği düşünüldü. Rusça yasaklandı, Ukraynaca tüm devlet kurumlarında, mağazalarda, vb. zorunlu dil sayıldı. Donbass halkı isyan etti, Rusya Kırım'ı ilhak etti ve ondan sonraki dönemde devlet yönetiminin tüm kademelerine ve orduya neo-nazi unsurlar yerleştirildi ve aşırı sağcı neo nazi taburlar orduyu kemirmeye devam etti… 2014'den beri Donbass bölgesi, ordu destekli neo-nazi, aşırı sağcı milisler tarafından bombalanıyordu… Çocuk, ve kadınlar da dahil, adı konmamış savaşta 14 bin kişinin öldürüldüğü tahmin ediliyor… Her zaman olduğu gibi ve bilinen nedenlerden dolayı saldırılardan, ölümlerden Batı medyasının ve Batılı siyasetçilerin haberi olmadı…

2020 yılında Covid ve ABD seçim kampanyaları bölgede tansiyonu biraz düşürse de Biden'in 2021 de başkanlık koltuğuna oturması ile gerginlik arttı. Biden daha 2014'deki 'Maidan darbesinde' senatör McCain'le birlikte önemli bir rol oynamıştı. Biden'in oğlu Robert Hunter, Poroshenko iktidarında Kiev'de önemli iş imkanlarına sahip olmuştu… Ukrayna enerji şirketi Burisma'nın yönetim kurulu üyesi olarak yılda yaklaşık 1 milyon dolar alıyordu…

İnsanların bilinci medya yalanlarıyla zehirleniyor…

Aslında Rusya'nın savaşı başlatmasının görünen nedeni Donbass ve Kırım olsa da mevcut güç dengesinin Rusya aleyhine bozulması Rusya için ölüm-kalım meselesi demeye gelecekti… Eğer Ukrayna NATO safında yer alır, Polonya ve Romanya'da olduğu gibi NATO Ukrayna'ya nükleer silahlar yerleştirirse, nükleer bir saldırı halinde Rusya zorunlu olarak karşılık verecek, 3. Dünya Savaşı kaçınılmaz olacaktı ki, öyle bir savaşın kazananı olmazdı… Velhasıl Ukrayna savaşının tetikleyicisi ABD-NATO cephesiydi…

Montesquieu, 'Savaş söz konusu olduğunda iki şeyin ayrımını iyi yapmak gerekir' demişti. 'Birincisi, savaşın gerçek nedenlerini görünen nedenlerden ayırt etmek; ikincisi de kim başlattı, kim savaşı zorunlu-kaçınılmaz-kıldı konusunda netlik olmalıdır' demişti… İnsanların savaşa dair bildikleri Batı medyasının pompaladığı yalan haberlere dayanıyor… İnsanların bilinci medya yalanlarıyla zehirleniyor… İşte Putin bir deli, paranoyak, savaş suçlusu, oligarkların adamı, vb… Diyelim ki, Putin bir deli, bir sabah uyanmış Ukrayna'yı işgal etmeye karar vermiş… Vietnam'ı yerle bir eden, Granada'yı, Panama'yı, iki defa Irak'ı, iki defa Sırbistan'ı, Afganistan'ı, Sudan'ı, Suriye'yi, Libya'yı, Yemen'i işgal edip çökertenler daha mı rasyonel…

Fransa, Almanya ve Rusya'nın garantör olduğu Minsk Anlaşması (2014), ateşkes ve Ukrayna güçlerinin (neofaşist unsurların) geri çekilmesini, Donetsk ve Luhansk bölgelerine özerklik tanınmasını öngördüğü halde, Ukrayna imzaladığı halde Minsk Anlaşmasına uymadı, özerklik tanımaya yanaşmadı. Eğer Donbas özerklik kazanırsa, Parlamento'da Rusya yanlısı çoğunluk oluşacaktı… Yüzü Washington'a, NATO'ya dönük Ukrayna hükümetinin öyle bir şeyi kabullenmesi mümkün değildi…

Rusya Donbass bölgesindeki iki halk cumhuriyetinin-Donenks ve Luhansk-bağımsızlığını tanıdığında, bunun 'uluslararası hukukun' ihlali olduğu söylendi. Onca ülke ABD ve NATO'cu cephe tarafından utanmazca çökertilirken uluslararası hukuk yerli yerinde duruyor muydu? Kaldı ki Vestfalya Barışından beri (1648) oluşan uluslararası hukuk geride kalan 30-40 yılda ABD başta olmak üzere 'Uygar Batı' tarafından by-pass edilmişti… İnsani müdahale, koruma zorunluluğu, önleyici savaş… gibi yeni 'hukuk kuralları' geliştirdiler… Aslında NATO'cu kolektif emperyalizmin hedefinde sadece Rusya yok. Rusya etkisizleştirilebilinirrse, sıra Çin'e gelecek… Asıl sorunun farkında olan Çin, Hindistan ve Pakistan tarafsız kaldılar, kırk kadar devlet de BM'deki oylamada NATO cephesi tarafından dayatılan yaptırımlara uymayacaklarını beyan ettiler… Abartılı yaptırımların sadece ekonomik-ticari ilişkileri değil, kültür, sanat, spor alanlarına kadar genişletilmesi, Ukraynalı mültecilere kucak açarken, Nijeryalı, Hindistanlı, Pakistanlı, Çinli, Afgan ve Suriyeli öğrencileri trenlerden atmaları, Uygar Batı'nın hümanizm, demokrasi, özgürlük… söyleminin ne kadar içi boş olduğu bir defa daha görülecekti…

Sadede gelirsek, her savaş sonludur. Savaş bittiğinde güç dengeleri nasıl ve ne yönde değişebilir? NATO'cu cephenin amacı Rusya'nın bir küresel güç olmasını önlemek. O halde bu mümkün mü sorusuyla devam edebiliriz. Rusya 'herhangi bir ülke, bir devlet değil', Bir 'kıta ülke'. Belki dünyada kendi kendine yeterlik katsayısı en yüksek ülkelerden biri. Zengin enerji kaynaklarına (kömür, petrol, doğal gaz), yeraltı zenginliğine, stratejik öneme sahip madenlere, verimli topraklara sahip. Bugün bile hububat ihraç eden ülkelerin başında geliyor… Rusya ve Ukrayna buğday başta olmak üzere dünya hububat ihracatının %25'ini sağlıyor… Rusya'nın maden ihracatının aksaması, dünya sanayileri için vazgeçilmez olan madenlerin (kobalt, palladium, nikel, alüminyum, vb.) sıkıntısı yaratacaktır.

Elbette Batı'nın dayattığı yaptırımlar Rusya'da sorunlar yaratacaktır ama Batı'dan kopuş, Rusya'yı 'içe dönük büyüme' tercihine yöneltebilir ki, o konuda büyük imkânlara sahip. Ruble'nin değer kaybetmesi ithalatta sıkıntı yaratsa da içerdeki üretimi teşvik edecektir. Kopuşla Rusya Batı ile olan tüm anlaşmalardan da çıkacağı için (İngiltere'nin Rusya'ya ihracatını durduracağını ilan etmesinin ardından Rusya'da Dünya Ticaret Örgütü'nden çıkma hamlesi başlattı) mesela fikri mülkiyet hakları geçersiz olacaktır ki, bu Batı teknolojilerini kopyalamayı kolaylaştırabilir… Çin'nin zengin teknolojik imkânlarından yararlanabilir…

Savaş sonrasında Rusya, Çin'le işbirliğini ve dayanışmayı daha da büyütebilir. Zira, Çin'in Rusya'nın doğal kaynaklarına ihtiyacı var. Rusya'nın tüm doğal kaynaklarına talip… Rusya dolardan çıkabilir, onu Çin ve daha sonra başka ülkeler, Hindistan, vb.izleyebilir. Dolarsızlaşmanın (dedolarisation) yaygınlaşması, ABD (Batı) üstünlüğünün sonu demek olur. 1,5 milyar nüfusa sahip Hindistan'ın ve İran gibi başka bazı Güney ülkelerinin de Çin-Rusya safına geçmesiyle dengeler alt-üst olabilir… Bu, ABD başta olmak üzere, NATO'cu cephenin dimyata pirince gitmesiyle sonuçlanabilir ki, ABD dış politikasının beklenmeyen sonucu demeye gelecektir…

Bugüne kadar ABD, para politikalarıyla, dolar ayrıcalığıyla dünya ekonomisine yön verebiliyordu. 1971'de doların altına bağımlılığı ortadan kalktığı halde dünya parası olmaya devam etti… Mesela askeri güce fazla başvurmadan neoliberal politikaları dayatabilmesi dolar üstünlüğüne sahip olmasındandı… Dolarsızlaşma (dédolarisaton), ABD'nin kendi ayağına kurşun sıkması anlamına gelebilir. Zira, ABD dolar hakimiyeti sayesinde finans piyasalarına yön verebiliyor… Dolarsızlaşma ve Çin-Rusya ilişkilerinin yoğunlaşması, Yuan'nın muhtemel yeni 'uluslarası' rezerve para birimi olarak kullanılmaya başlaması, birçok ülkenin yeni ekonomik-ticari bloka meyletmesi Batı'nın hesaplarını boşa çıkarabilir…

Küresel işçi sınıfının, Yeryüzünün Lanetlilerinin sorunu, hangi kapitalist bloğun güç kaybettiği, hangi yeni güç odağının yeni durumdan kârlı çıkacağı değil. Kapitalizm dahilinde hiçbir sorunun çözülme olasılığı yoktur. Kapitalizm varlığını korudukça, sosyal kötülükler (açlık, yoksulluk, işsizlik, aşağılanma, etik yozlaşma), doğa tahribatı, ekolojik yıkım, iklim krizi derinleşmeye devam eder… Her geçen gün nihai yıkıma daha çok yaklaşıldığı bir dünyada vakitlice iki kapitalist bloğun çatışmasını seyretmekten, sayın seyirciler olmaktan çıkmanın vakti artık geçmiş olmalıdır… Kapitalizm dahilinde asla bir çözüm olmadığının büyük harflerle kafalara kazınması gerekiyor… İnsanlığın komünizm dışında asla bir geleceği olmayacak… Bunun için de ayağa kalkmak, eko-sosyalist bir geçiş programıyla insanın insanla-toplumun doğayla uyumlu olduğu komünist topluma giden yolu aralamaktan başka bir çare ve başka bir gelecek yok… Zira, geç kalınırsa geriye kurtarılacak bir şey kalmayabilir…

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Devletlerarası Komplo Üzerine...

Hatip Dicle

Abdullah Öcalan'a yönelik Devletlerarası Komplo'nun 24. yılına girmiş bulunuyoruz. Öcalan'ın rehin alındığı 15 Şubat 1999 günü, Kürt halkı tarafından "Kara Gün" (Roja Reş) olarak adlandırıldı. Her yıl bugün, özgür Kürdün yüreğinin kanadığı gün oldu. Sayın Öcalan'ın fiziki özgürlüğünün sağlanıp, komplonun tamamen boşa çıkarılması başarılmadan, özgür Kürdün yüreğindeki bu açık yara, hep kan sızdırmaya devam edecektir. 15 Şubat Devletlerarası Komplosu'nu değerlendirmeden önce, devlet ve komploculuk olgusunu tarihsel boyutu içinde kısaca irdelemek, maksadımızı ortaya koyma açısından önem arzetmektedir.

Gılgameş Destanı Devletin Doğuş Öyküsüdür

Devlet, esas olarak kurumlaşarak süreklilik kazanan otoritedir. Ancak soyut bir kurum değildir. Baskı ve sömürü araçlarının hakimiyetini ele geçirenlerin ortak örgütlenmesidir. Bir başka deyişle, devlet formu esas olarak, baskıcı ve sömürgen grup ve sınıfların yaşam formudur. Öyle oluşturulmuştur. 20.yüzyılda Irak'ın güneyinde yapılan arkeolojik kazılar ve bilimsel çalışmaların sonucuna göre; tarihin ünlü sitesi, Tanrıça İnanna'nın koruyucusu olduğu URUK, M.Ö 3200'lerde ilk devlet olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten Gılgameş destanında yansıtılan öykü de, krallığın dolayısıyla devletin doğuş öyküsüdür. Bu öyküde, büyük tapınak kültürünün etrafında hem şehir, hem devlet kurumunun iç içe doğuşunu görmekteyiz.

Beşbin yıl önce Sümerlerden yola çıkan ve adına devlet denen bu olgu, kar topu gibi giderek büyüdü. Sümer ve Mısır tanrı kralları, ölümlerinde binlerce kadın ve erkek hizmetçiyi, sonraki yaşamlarında da kendilerine hizmet etsinler diye diri diri kendileriyle birlikte gömdüler. Köleliğe karşı çıkan her klan, kabile gibi sosyal yapıları imha etmeyi, temel bir siyaset olarak bellediler. İnsan kellelerinden kaleler ve surlar ördüler. Kadınların kafese tıkılmasını sağladılar. Efendiler için asla kıtlık düşünülmezken, diğer tüm gruplar sürekli hastalık ve açlıktan kırıldılar. Eğlencelerin bile insanların öldürülmesine dayalı törenleri esas aldılar. İşte ilk devlet formu olarak köleci devletin böyle biçimlendirildiği, insanlığın toplumsal hafızasındadır. İstisnasız o dönemden beri ortaya çıkan her devlet çeşidi, bu genel tablonun gereklerini yapmayı kendi politik ve askeri sanatlarının gereği saydılar.

Şüphesiz ki kutsal kitap, devlet olgusuna "Leviathan" derken, tüm bunları dikkate alarak, doğru bir tanımlama yaptı. Yani devleti "canavar" olarak niteledi. Ancak köleci uygarlık merkezlerine karşı, kabile ve kavimlerin direnişi; Hıristiyanlık, Manizm ve İslam başta olmak üzere ağırlıklı olarak özgürlüğe koşanlara dayanan dinsel akımlar, köleci toplum sisteminin dibini oydu. Mesela Hazreti İsa'nın diğer adı 'Mesih-Kurtarıcı' dır. Mani'nin kendisi tam bir barış havarisidir. İslamiyet kelime olarak 'barışa teslim' anlamına gelmektedir. Sistemin çözülüşünde rol oynayan temel talepler hep barış ve kurtuluş olmaktadır. Ne var ki ortaya çıkan yeni devlet formları, Sümer icadı Rahip Devlet kalıbını aşamadı.

Feodal devletin siyasi ve askeri kurumlaşması da, benzer bir olgunluk sürecini temsil etmiştir. Bu dönemde devlet, tanrının en kutsal varlığı olarak tanımlanmıştır. Hegel 19. yüzyılda "devlet tanrının yeryüzündeki cisimleşmiş halidir" derken, bu gerçeği daha açık dile getirmektedir. Bu nedenle kişisel tanrı krallardan iyice kopup soyutlaşan ve güçlü bir merkezi yapıya kavuşan devlet kavramı ile, çok tanrıdan

tekleşen ve güçlü bir merkezi konum kazanan tek tanrılı din anlayışları arasında sıkı bir bağlılık vardır. Ayrıca bu dönemde savaşlar, bir üretim biçimi olarak düşünülmektedir. Fetihler çok önemli kazanç kaynaklarıdır. Hatta en güçlü devlet, en iyi savaşan ve fetheden devlettir.

Her baskıcı ve sömürücü toplumsal sistemde olduğu gibi, kapitalizmin doğuşu da devletsiz olmaz. Kapitalist sistemde devleti topluma, toplumu devlete taşımak temel işlevdir. Toplumun kendisi bile devletin kılınmıştır. Devlet, en görünmez tanrı gibi toplumun başına çökmüştür. “Paranın sökemeyeceği bir değer, elde edemeyeceği bir güç yoktur” deyimi, bu çağın en gözde sloganıdır. Kapitalist modernite dönemindeki ulus-devlet, eski çağlardan kalma rahip, hanedan ve dini devlet adlandırmalarının çağdaş biçimidir. Bu aşamada milliyetçi ideoloji, ulus olgusu ile bağlantısı nedeniyle hızlı gelişme gösterir.

Devlet iktidarının en zirvesine 2. Dünya Savaşı’nda ulaşan milliyetçilik çağı, yol açtığı yıkımla, kapitalizmin genel krizinin de başlangıcı oldu. Sonuçta milliyetçilikle insanlığın bir arada yürüyemeyeceği anlaşıldı. Zaten sürdürülemezlik, kriz demektir. İnsanlığın yaşadığı da budur.

Kapitalizmin 1970’lerde içine girdiği süreç ise kaostur. Ne tür yenilikler ve farklılıkların çıkacağını, verilecek mücadelenin niteliği ve gücü belirleyecektir. Nitekim köklü yeni arayışlar, ancak bu tür ortamlarda boy verir. Kapitalist iktidarın emperyalizm ve ulusal, sınıfsal baskı sistemi, dünyanın tümünü kapsayacak büyüklüğe, tarihte ilk defa ulaşır. İşgal edilmedik yer kalmamıştır. 19. yüzyılın sonlarında, işte bu gerçeklik yaşanır. Ulusal, sınıfsal, etnik, dini, cinsi temelde tahakküm, eritme ve hatta jenosid, tarihte en yaygın aşamaya ulaşır. Başka bir deyişle, insanların en çok birbirlerinin kurdu olduğu çağdır. İmparatorluk pratiği açısından da bakıldığında, ABD ile sonul bir aşamaya gelinmiştir. Yani son imparatorluk çağındayız.

Konunun ilginç yanı, tarihte ilk imparatorluk olarak Akad’ların doğduğu bu alanda, son imparator ABD çatışma halinde bulunmaktadır. Biliyoruz ki imparatorluk gerçeğinde tam bağımsız devlet, ulus, toplum olma anlayışına yer yoktur. Egemen realite, hakim imparatorluk çerçevesinde bağımlılıktır. Hegemon güçten tam bağımsızlık, milliyetçiliğin bir toplumu etkileme politik iddiası ve oyunudur. Zaten hegemon demek, en güçlü zihniyet, iktidar, sosyal ve ekonomik yapıyla askeri güce, bilim ve tekniğe sahip olmak demektir. ABD’nin varlığı bu tanıma denk düştüğü için, günümüzün birincil hegemon gücüdür. Ama kapitalist sistemin tüm krizinin de, en sorunlu taraflarından başta gelenidir.

Rusya, Sovyetler yenilgisini stratejik olarak kabul etmiş, ABD yardımıyla ilerlemeyi, yeni politika olarak benimsemiş durumdadır. Ancak aralarında halen birçok çelişki çözüm beklemektedir. Avrupa, sistemin büyük tahribatının özeleştirisi sürecindedir. Velhasılı geriye belalı Ortadoğu kalmaktadır. Toplumun asıl kök hücreleri buradadır. Uygarlığın başlatıcıları ve sürdürücülerinin kökleri de yine buradadır. Er geç evlat baba ocağına dönecek, evdeki hesaplar yeniden görülecektir. ABD’nin oynayacağı bu rol, “Büyük Ortadoğu Projesi” ile, artık uygulama safhasındadır. Giderek yoğunlaşacak ilişki ve çelişkiler, kaostan neyin çıkacağını belirleyecektir. Çelişkilerin kırılma noktaları kaosun yoğunlaştığı alanlardır ki, bu alanlarda yeniliklere rahim görevi ve beşiklik rolü oynayacaklardır. Kürdistan ise sözü edilen bu alanların tam da merkezindedir.

Komploculuk

15 Şubat 1999 Devletlerarası Komplosunu değerlendirmeden önce, tarihsel boyutuyla devlet olgusuna özetle dikkat çektikten sonra şimdi de, komploculuk kavramının kısaca irdelenmesine geçebiliriz. Bilindiği üzere komploculuk da tıpkı devlet gibi, bir sınıflı toplum olgusudur. Amacı sömürüye karşı direnme durumundaki toplum güçlerini, ince ve kaba yöntemlerle etkisizleştirmektir. İki yöntem hep kullanılmaktadır: İdeolojik yanıltma ve kaba baskı yöntemleri. Yerine göre biri veya diğeri, daha çok da iki yöntem birlikte uygulanmaktadır. Birçok ilk’te olduğu gibi, ilk büyük komploları yaratan da yine Sümer uygarlığıdır. Devlet olgusunu da biçimlendiren Sümer rahiplerinin tapınakta başarmaya çalıştıkları en önemli iş, sömürü sisteminin insanlığa nasıl en iyi düzen olarak kabul ettirileceğine dairdir. Bunu sağlamak için Sümer rahiplerinin yarattıkları mitoloji, bu yönde belki de insanlığın başına örülen en büyük komplodur. Sümer tapınağı Ziggurat, bu anlamda ilk

komplo karargahı olarak değerlendirmek yerindedir. Burada gerçekleştirilen komplonun en önemli bir parçası da kadın cinsinin düşürülmesidir. Musakkatin denilen genelevin, tarihte ilk defa, günümüzün güney Irak'ında bulunan Nippur şehrinde gerçekleştiği bilinmektedir. Buralar artık tüm toplumun kirletildiği bir batakhane rolünü oynamaktadır.

Sümer kompulocuğunun dışa yönelik ilk uygulaması ise, "KURTİ" (Sümer dilinde "Dağlı") diye adlandırdıkları Kürt etnik gruplarına karşı yapılmıştır. İnsanlığın ilk yazılı destanı olan Uruk Kralı Gılgameş destanında bu olay çok çarpıcı bir biçimde anlatılmaktadır. Kentin orman kerestesi ihtiyacını karşılamak için Kurti'lerden Enkidu, işbirlikçi olarak düşürülmüş ve onun yardımıyla Kurti'lerin aşiret şefi Huvava öldürülmüştür. Yine kahraman Hektor'un komployla öldürülerek Troya'nın düşürülmesi, İlyada destanının konusu olmuştur. Hurri-Mitani devletinin düşürülüşünde işbirlikçi Prens Matizawa'nın; Med hanedanının düşürülüşünde ise Persli yeğen Kuros'un başrolü oynaması, tarihin ibretlik sayfalarındandır.

Kral Julius Sezar'ın komployla saray içinde öldürülmesinde de, yine yeğen Brutus'un rolü belirleyicidir. Bu örneklerden de anlaşılıyor ki iktidar, devlet ve komplo, birbirine çok bağımlıdır. Mesela Sezar komplosu daha sonra zincirleme olarak, birçok kral ve imparatorun başına gelecektir. Yine Hz. İsa'yı ele veren onikinci havari Yehuda İskaryot'tur. Tarihte bu tür komplolar, sömürü toplumunun yapısına bağlı bir iktidar mekanizması olarak işlenmektedir. Örnek olarak İslamiyette Muaviye dönemi, hayli ibret vericidir. İç savaşta yenilgiye doğru gittiğini anlayınca, Kur'an sayfalarını mızrağın ucuna taktırarak savaşı durdurmuş, ama sonradan tüm Ehli-Beyt'in azgın katliamcısı olmuştur. Belki de hiç bir dinin tarihinde, İslamiyette olduğu kadar komplo yoktur. Bilindiği gibi dört halifeden üçü, komployla katledilmiştir. Hepsi de iktidar olgusuyla yakından bağlantılıdır. Yine Oniki İmamların başına gelenlerin çoğu komplodur. Hatta takiyecilik kavram olarak kompuloculuğun ta kendisidir. Kapitalizmde kompuloculuk daha ince yöntemlerle uygulanmaktadır. Hatta faşizm en gelişmiş kompuloculuktur. Hitler 2. Dünya Savaşı'na hazırlandığında, tümüyle komplo yöntemlerine başvurmuştur. İdeolojik yanıltma ve kaba baskı yöntemlerini iç içe kullanmıştır. İktidara gelişinde ve savaşı başlatışında temel yöntem hep komplolar biçiminde gelişmiştir. İçte toplumu aldatmak, dışta yayılmacılığı örtbas etmek için, milliyetçi komplo silahına sarılmıştır.

Kapitalizmin ulus-devlet ve milliyetçilik ideolojisinin Ortadoğu'yu etkilemesiyle, Kürt halkı tarihin en derin komploları ile karşı karşıya kaldı. Kapitalizm dönemi, Kürt halkı açısından felaketler çağı oldu. Son iki yüzyılda kendini milliyetçi komplonun tuzaklarıyla çevrili buldu. En dıştan İngiliz, Fransız ve Alman milliyetçilikleri ile, bunların işbirlikçileri olan Türk, Arap ve Fars milliyetçilikleri yetmiyormuş gibi, kendi içinde de Ermeni, Asuri ve kendi ilkel milliyetçilerinin yarattığı devasa sorunlarla karşılaştı. Güney'de Süleymaniyeli Babanzade isyanından (1806), 1937-1938 Dersim direnişine kadar ardı arkası kesilmeyen plansız, ulusal birlikten yoksun ve örgütsüz ayaklanmalar, Kürt halkına çok pahalıya mal oldu. Bu dönemde Ermeniler büyük bir soykırıma uğradı. Yine tarihin en kadim halklarından olan Asuriler'in kaderi de aynı oldu. Rumlar üç bin yıllık yerleşimleri olan Anadolu topraklarından çıkarıldı. Kürtler ise mecburi iskanlar, büyük katliamlar ve kültürel soykırımlar yaşadı. Özellikle İttihat Terakki milliyetçiliği, Ortadoğu halklarının milyonlarca evladını savaşlarda kırarak, bölgedeki en ağır yıkımların sorumlusu oldu. Dönemin hegemon güçleri, 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile Kürt halkının hiçbir ulusal hakkını ve siyasi statüsünü güvenceye almadan, kendilerine karşı savaşan Kürt halkından intikam alırcasına, ülkeleri Kürdistan'ı iradeleri dışında dört devlet arasında paylaştı. Kürt halkı her dört parçada da inkar, imha ve kültürel soykırım sürecine tabi tutuldu. Kadim Kürt halkı açısından değerlendirildiğinde, bundan daha derin bir komplo olabilir miydi? Hatta iki yüz yıllık tüm tablo göz önüne alındığında, Ortadoğu halklarına yönelik bundan daha büyük bir komplo planlanabilir miydi?

1940-1975 yılları arasındaki dönemde ise emperyalizm, yükselen reel sosyalist işbirlikçi partiler ve radikal sol milliyetçi akımlardan çekindiği için, Kürt potansiyelinin kontrolünü KDP adlı partilere vermeyi, çıkarları için daha uygun buldu. Kendilerinden hesap soracak devrimci halk önderliğinden yoksun bırakmak da, bu komplocu yaklaşımın en önemli amaçlarından biriydi. Nitekim İran Kürtlerinin devrimci önderi

Süleyman Muini, Türkiye Kürtlerinin devrimci sol önderi Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şıvan) ve çok sayıda devrimci militan, asrın Enkiduları olan Barzaniler öncülüğünde gelişen komplolarla katledildi.

1973'ten günümüze kadar olan süreç ise PKK ve özgürlüğün şafak vakti oldu. Çok rahatlıkla denilebilir ki hiç bir toplumsal hareket, PKK kadar içinden ve dışından ihanet ve komplolara uğramadı. Hegemon güçler, tarihte ilk defa Kürt halkının kontrolünü elden kaçırdıklarını gördüklerinden dolayı, dünya çapında büyük politik komplolara girişti. Çünkü PKK'de öz itibariyle, hep bir köşesinde saklı ve sağlam tutulmak istenen bir insanlık iddiası vardı. Kürt gerçeği eğer yaşatılacaksa, bu mutlaka kapsamlı yeni ve özgür insan olarak kendini yenilemekle mümkün olacaktı. Zira Kürt denilen olguda insan, egemen ve sömürücü sınıf temelinde düşürülmenin en dip noktasındaydı. Bu nedenle, ya özgür insan ve halk olarak yaşam yoluna girilecek, ya da yok olmayla tanışacaktı. İkilem bu kadar keskindi. PKK'nin doğuşundan itibaren hedeflediği özgür Kürdü yaratma mücadelesi, hegemon güçlerin büyük korkularının kaynağıydı. Aynı zamanda bu yıllar dünya çapında halkların özgürlük mücadelesinin doruğa çıktığı bir dönemdi. Ezilip de baş kaldırmamak, özgürlük şansını denememek, insanlığa ihanetle eş tutulmaktaydı. Öcalan öncülüğünde, işte bu anlayışla yola çıkan grubun, dürüst, fedakar ve Karadenizli Türk üyesi Haki Karer, 1977 'de komployla katledildi. Bu belki gruba yönelik ilk komploydu; ama kesinlikle son olmayacaktı. 1978' de Halil Çavgun komplosu da yine grubu dağıtmaya yönelikti. O dönemde PKK'ye yönelik olarak gerçekleştirilen yaygın cinayetlerin arkasında da, KUK'u yönlendiren KDP vardı. Komploculuğun bu ilk silahlı hamleleri boşa çıkarıldıktan sonra, resmen PKK ilanına gidildi. Nitekim 12 Eylül 1980 darbesi ve askeri diktatörlük rejiminin, en önemli hedeflerinden biri de PKK'nin tümüyle tasfiyesiydi. Bu dönemde Mazlum Doğan, Hayri Durmuş, Kemal Pir ve Ferhat Kurtay gibi partinin önder kadrolarının Amed zindanındaki destansı direniş ve şehadetleri, 15 Ağustos 1984 atılımına belirleyici bir etki yaptı. Tıpkı Haki Karer'in anısına bağlılık, nasıl PKK'nin ilanına götürdüyse; Amed Zindan Direnişi'nin anısına bağlılık da, 15 Ağustos hamlesine götürdü. Aslında bu her iki komplonun, özgürlük mücadelesi tarihi üzerinde, nasıl bir etkide bulunduğuna dair bu çarpıcı örnekler, oldukça öğreticidir. Sonuç olarak PKK'nin bastırılamaması, Ortadoğu ve Kürdistan üzerinde ABD ve önde gelen Avrupa devletlerini, PKK'ye karşı tavır almaya götürdü. Hiç şüphe yok ki, bu devletlerin temel kaygıları da Öcalan öncülüğünde özgür bir Kürt iradesinin ortaya çıkması ve Kürt halkının özgür kimliğinden duyulan korkuydu. Nitekim 1986 yılında gerçekleşen İsveç Başbakanı Olof Palme cinayetinin PKK üzerine yıkılmak istenmesinin, devletlerarası bir komplo olduğu, günümüzde artık tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır.

Daha sonraki yıllarda, özellikle gerilla içindeki çeteleşme ve devletten kaynaklanan kontrgerilla faaliyetleri, PKK açısından büyük olumsuzluklara yol açmıştır. Özellikle 1993-1994 yıllarındaki köy boşaltma ve faili devlet olan 17 bin cinayetle, Kürdistan insansızlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu dönem, Kürt halkına karşı vahşice yöneltilen, en alçak komplo dönemlerinden biridir. Kürt sorununun barışçıl ve demokratik çözümü için, PKK'nin tek taraflı olarak ilan ettiği 1993-1995-1998 ateşkesleri, çözümsüzlük üzerine politika geliştiren NATO Gladyosu'na bağlı devlet klikleri tarafından boşa çıkarılmıştır. Öcalan'a yönelik en önemli komplo suikasti, 6 Mayıs 1996'da Şam'da bulunduğu evin yakınında yarım ton patlayıcı yüklü bir aracın patlatılmasıdır. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in, örtülü ödenekten 50 milyon dolarla finanse ettiği bu komplo, oldukça boyutludur. Bunun Türk kontrgerillasının bir eylemi olduğu, daha sonra net olarak ortaya çıkmıştır.

Öcalan'ın 9 Ekim 1998 günü Suriye'den çıkıp Avrupa'ya yönelmek durumunda kalması sürecini irdelemeden önce, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden hemen sonra Kürdistan'daki gelişmelere, Kürtlerde ortaya çıkan dinamiklere ve bunun devlet içinde doğurduğu klikleşmelere, kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Hiç şüphesiz ki 12 Eylül askeri faşist diktatörlük yönetimi, Kürt halkında gelişmekte olan ulusal kurtuluş hareketini boğmayı birincil hedefi olarak görüyordu. Bu amaçla Kürdistan halkı üzerinde çok kapsamlı bir devlet terörü estirdi. O döneme bizzat tanık ve mağdur olan insanlardanız. Kürt köylerinde silah arama bahanesiyle, halka her türlü kötü muamele ve işkence yapıldı. Amed cezaevinde, tarih boyunca çok az rastlanan insanlık dışı baskılar ve onur kırıcı işkenceler yaşandı. Kürdistan baştan başa, büyük bir

ulusal zulüm altındaydı. Bu devlet terörüne karşı, hapishanelerden başlayıp, daha sonra 1984'te gerillanın harekete geçmesiyle, Kürdistan'da büyük bir direniş baş gösterdi. Bu toplumsal dinamik çok önemli ve umut vericiydi. Ancak devlet yetkilileri, bunu diğer Kürt ayaklanmaları ile kıyaslayarak, kendi deyimleriyle "29. Kürt İsyanı"nın çok kısa zamanda ezileceğini ilan ettiler. "Biz bu üç-beş çapulcuyu çok kısa zamanda bitireceğiz !" dediler. Ama öyle olmadı... Mücadele gün geçtikçe gelişti, büyüdü.

1988 yılına gelindiğinde, yani gerilla direnişinin dördüncü yılında, ikinci bir toplumsal dinamik daha mücadele alanına çıktı. Botan Bölgesi başta olmak üzere köy ve ilçelerde başlayan halk serhıldanları, yeni bir toplumsal dinamik olarak devreye girdi. 1990 yılına gelindiğinde Halkın Emek Partisi(HEP) kuruldu. 20 Ekim 1991 Genel Seçimleri'nde Kürdistan halkının büyük desteğiyle parlamentoda, Kürt kimliğini öne çıkaran bir milletvekili grubu oluştu. 1920 yılındaki Birinci Meclis'ten sonra ilk defa Kürtler kendi kimlikleriyle parlamentoda temsil edildi. Kuşkusuz ki üçüncü bir dinamiğin daha devreye girişi, Kürt halkının özgürlük mücadelesi açısından önem arz etmekteydi. Kuzey Kürdistan'da bu gelişmeler olurken, Güney parçasında 1992 yılında parlamento seçimlerinin yapılması ve federe devlet oluşum sürecinin başlaması, Türk devleti bünyesinde yoğun bir tartışmayı başlattı. İşte tüm bu dinamikler, devlet içinde iki farklı politik çizginin ortaya çıkışını sağladı. Bunlardan birisi artık Kürt sorununun şiddet yöntemleriyle çözülemeyeceğine kanaat getiren Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis öncülüğündeki barışçıl çözüm arayışıydı. Sayın Öcalan bu gelişmeleri önemsedi. Bu kanadın elini güçlendirmek amacıyla, 17 Mart 1993'te tek taraflı ateşkes ilan ederek, sürece karşılık verdi. Ama sonuçta hem Özal, hem de Orgeneral Eşref Bitlis, Ordu içindeki NATO Gladyosu tarafından tasfiye edildi. Bu komplonun başını ise dönemin Genelkurmay Başkanı Org. Doğan Güreş çekiyordu. Bu tasfiyelerden hemen sonra Kürdistan'a yönelik büyük bir imha harekatı başlatıldı. İki yıl içinde beş bine yakın Kürt köyü yakılarak boşaltıldı; 17 bin faili devlet olan siyasi cinayet işlendi.

Aralık 1995'te yapılan genel seçimler öncesinde Öcalan bir kez daha tek taraflı ateşkes ilan etti. Ne var ki bu barışçıl hamle de, yine Türk kontrgerillası tarafından, Şam'da Öcalan'a yönelik 1996 yılındaki suikast girişimiyle boşa çıkarıldı. O süreçte, 3 Kasım 1996 günü Susurluk'ta yaşanan bir trafik kazası, devletin nasıl çeteleştiğini ve kirlendiğini açığa çıkardı. Bu fırsatı değerlendirmek için, PKK ile tekrar dolaylı iletişime geçen, Ordu içindeki siyasi çözümden yana kanadın talebiyle, Öcalan 1 Eylül 1998'den itibaren bir kez daha tek taraflı ateşkes ilan etti. Ama ateşkes sürecini sağlamaya çalışan Ordu içi ekip, kontrolü eline almayı başaramadı. Soykırımcı, NATO Gladyosu ile irtibatlı kanat, gücü tekrar kontrolüne aldı. Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş, Hatay sınırına gidip Suriye'yi tehdit etti. Mesajı açıktı: "PKK lideri ya Türkiye'ye teslim edilecek veya sınırdışı ediecekti." Aksi takdirde Suriye'ye saldırı kaçınılmazdı.

NATO o dönemde Doğu Akdeniz'e büyük bir savaş gemileri yığınağı yapmıştı.Öcalan'ın Suriye'den ayrılmaması durumunda, İsrail'in güneyden, Türkiye'nin kuzeyden bir sandviç harekatı başlatarak, Hafız Esad yönetimini tasfiye etme olasılığı çok güçlenmişti. Tam da o kritik günlerde Washington'da ABD Dışişleri Bakanı M. Albright KDP ve YNK'yi bir araya getirerek, Güney Kürdistan'da yeni bir süreç başlatmıştı. Bu amaçla 17 Eylül 1998'de imzalanan Washington Mutabakatı'nın bir maddesi de, "KDP ve YNK'nin birlikte, PKK'yi Güney Kürdistan'dan çıkarması" idi. Tüm bu hızlı gelişmeler, Öcalan'ın Suriye'den ayrılmasını gerektiriyordu. Dağa gitmeyi tercih etmedi. Çünkü bu adım savaşın daha da boyutlanması demekti. Barışçıl çözüm arayışı için 9 Ekim 1998 günü uçakla Avrupa'ya çıkışının özünde de bu düşünce vardı. O dönemde Yunanistan Parlamentosu'nda yüz civarında milletvekili, imzalarıyla Öcalan'ı Atina'ya davet etmişti. Ne var ki dostların yaklaşımına güvenerek havaalanına inen Öcalan'ı milletvekilleri değil, soğuk bir tavırla Yunanistan İstihbaratı şefleri karşılamıştı. Böylece dört ay sürecek olan hainane takip ve kuşatma başlamış ve başını ABD'nin çektiği devletlerarası komplo süreci yeni bir aşamaya girmişti.

Komplunun Boşa Çıkarılması

Sayın Öcalan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine sunduğu savunmasında bu dört aylık komplo

sürecine detaylarıyla yer vermektedir. Yunanistan'ın komplo sürecindeki rolünü değerlendirirken şöyle demektedir:

> ***"Yunanistan'ın 15 Şubat komplosundaki rolü, esas olarak dostluğu kullanan hain işbirlikçilik biçimindedir. Bizzat planlayan ve uygulayan değil, daha çok taşerondur. Bu taşeronluk karşısında Kıbrıs ve Ege konusunda taviz beklediği açıktır. Nitekim sonraki gelişmelerde bu husus fazlasıyla açıklığa kavuşmuştur. Bizzat teslim etme emrini verenin Başkan Clinton olduğu, özel temsilcisi Blinken tarafından basına açıklanmıştır. Bunun arkasında ise İsrail'in olduğu kesindir. İsrail sağının savaş yanlısı aşırı uç kesiminin Türkiye'ye verdiği sözle bağlantısı güçlüdür. İsrail Ortadoğu'nun stratejik dengesinde Türkiye'yi yanında tutmak için, komplonun gerçekleştirilmesinde baş aktör durumundadır. Koordinasyonun temelleri ise Londra'da atılmıştır."***

İngilizlerin bu rolünde, Öcalan'ın izole edilerek Kürtleri ve PKK'yi kontrollerine almanın hesabı çok güçlüdür. Avrupa bu nedenle Öcalan'ın tasfiye edilmesini, çıkarlarına uygun bulmuştur. Öz olarak Avrupa, kapitalizmin son iki yüzyıllık Kürt politikasına özünde bağlı kalmıştır. Bu politikanın temelinde de, başta Türkler olmak üzere İran ve Arapları kendine bağlı kılmakta, Kürtleri bir tehdit aracı olarak kullanma yatmaktadır. Çözüm için biraz destek verselerdi, örneğin Kosova ve Makedonya'da gösterdikleri yaklaşımı Kürtler için de ısrarla sergileselerdi, sorunlar hal yoluna gidebilirdi. Kürt sorununda barışçıl ve demokratik çözümün önü açılabilirdi. Ancak bu özlü tavır yerine Sayın Öcalan'ın deyimiyle, Avrupa'nın üç başkenti (Atina, Moskova, Roma) ve Kenya'da çarmıha gererek çivileme gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda ilk çivi Atina'da çakılmıştır. Kıbrıs ve Ege'de bazı tavizler karşılığında, bir hediye paketi gibi Türk hükümetine sunma ihanetinin, tarihte eşi görülmemiş bir örneğini sergilemiştir. Mültecilik hukuku gereği yapılan iltica başvurusunu ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hükümlerini hukuk suçu işleyerek çiğnemiştir.

İkinci çivi Moskova'da çakılmıştır. DUMA'nın bire karşı 298 oyla kabul ettiği siyasi iltica talebini göz ardı ederek, hiçbir insani ve ahlaki kaygı taşımadığını göstermiştir. Türkiye'nin bir rüşvet olarak sunduğu Mavi Akım Projesi ve IMF'nin 10 milyar dolarlık kredisi karşılığında, hukuku ve onuru en kaba bir tarzda çiğnemiştir.

Üçüncü çivi Başkent Roma'da, Papa'nın gözleri önünde çakılmıştır. İtalya'daki sol hükümetin Başbakanı D'Alema'nın "Uluslararası Kürt Konferansı" düzenleme tasarısı ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere uluslararası hegemon güçlerin itirazıyla sonuçsuz kalmıştır. NATO Avrupa hava sahasını kapatarak Öcalan'a bir metrekare dahi yer tanınmayacağını pratikleştirmiştir. Oysa Öcalan henüz adını bile kabul ettirememiş, hiç bir insani hakkı tanınmayan, tarihin en eski halklarından biri olan Kürt halkının varlığını ve özgürlük istemlerini dillendirmek için Avrupa'daydı. Roma İstinaf Mahkemesi, iltica hakkını kabul etmişti. Ancak bu hakka da hiç saygı gösterilmedi. Avrupa'nın siyasi ve hukuki değerleri, bir kez daha çiğnendi.

Çarmıha dördüncü çivi ise, Yunanistan devletinin Güney Afrika Cumhuriyeti'ne götürülme vaadiyle Kenya'ya indirildiği Naoribe'de çakıldı. Burada CIA elemanları tarafından Türk Özel Kuvvetlerine teslim edildi. Hiç şüphe yok ki, bu kaçırılma ve teslim edilme operasyonu ABD ve Avrupa devletlerinin ortak iradesiyle gerçekleşti. Amaçları Öcalan'ı Türk devleti eliyle idam ettirmek ve 21. yüzyılı bir Türk-Kürt çatışması yüzyılı haline getirmekti. Devletlerarası komplonun özü buydu. Aslında uygulanan politika, son iki yüzyılın özeti gibiydi. Önce Kürtleri isyana çekip, sonra desteksiz bırakmak ve ardından Türkleri "vurun!.." denecek bir noktaya itmek, bu politikanın özüydü. Diğer bir deyişle, "tavşana kaç, tazıya tut" demekti. Ancak başta Öcalan'ın kaba bir direnişçilikle, Türk düşmanlığı yapmaması, Kürt halkının dört parça Kürdistan'da serhıldana kalkması ve ikiyüze yakın özgürlük savaşı fedailerinin destansı eylemleri, bu hain komplonun hedeflerini boşa çıkardı. Sonradan Sayın Öcalan bu konuda şöyle yazacaktı:

> ***"Komplonun halklarımızın ve Ortadoğu kimliğinin özüne zarar vermemesi için gereken gücü göstermeliydim. Avrupa ve haşarı çocuğu ABD, uygarlık güçleriyle beni alabildiğine horlamıştı. Halkımızı da, PKK'yi de, en insafsız ve saygısız biçimde beni de, son birkaç yüzyıldan beri yaptıkları gibi kendileri çarmıha gerdikleri***

halde, bunları Türklere mal ediyorlardı. Benim olayım açıktı. Her şeyi ABD, Avrupa ve aşağılık yanaşmaları Yunan egemen kliği hazırladığı halde, cellat rolünü Türklere veriyorlardı. Bu, "böl-yönet" taktiği ve "İti ite kırdırma"nın en vahşi biçimiydi. Türk egemen kliğini kötü kullanıyorlardı. Ne kadar zor da olsa, bu oyunu bozmam, son yüzyılların en soylu davranışı olurdu. Onurlu barış ve gerçekten demokratik uzlaşıyla, halklarımızın birliğine katkıda bulunmak, komploya en etkili cevap olacaktı."

Öcalan İmralı'da bulunduğu 24 yılda, bu stratejik çizgisini, tüm hukuksuzluklara rağmen ısrarla sürdürdü. Tek kişilik hücresinde, bu uzun yıllar boyunca insan-üstü bir çabayla büyük bir irade savaşı ve görkemli bir direniş sergiledi. Bu nedenle dost-düşman herkes bilmelidir ki, Öcalan'ın fiziki özgürlüğü ile Kürt halkının özgürlüğü artık iç içedir. Halkımız açısından bu mücadele, artık bir onur mücadelesine dönüşmüştür.

Her vicdanlı ve özgür insan da kabul eder ki, adil ve onurlu bir barışın yolu da, yine İmralı'dan geçmektedir. Sayın Öcalan'ı yakından takip eden herkes de bilir ki; daha mücadeleye yeni başladığı 1970'li yıllardan itibaren, Kürt halkı ve Türkiye halklarının eşitliği ve ortak mücadelesine yüksek değer biçmiş ve elli yıldır bu ilkeden, asla taviz vermemiştir. Özgürlük mücadelesinin stratejik önderi olarak, neredeyse kangren haline gelmiş olan Kürt sorununun, barışçıl ve demokratik yollardan çözümü için, 1993 yılından beri sabır ve metanet içinde, insanüstü bir çaba sergilemektedir. Bugüne kadar PKK'nin ilan ettiği tüm tek taraflı ateşkes süreçlerinin, komplo günlerindeki Roma deklerasyonunun, Oslo ve İmralı müzakerelerinin mimarı olmuştur.

Günümüz Ortadoğusu kendine özgü bir tarzda, 3. Dünya Savaşı'nın ateşi içindedir. Küreselleşmenin en güçlü hamlelerinden birini yaşayan kapitalist toplum sisteminin genel krizinde Ortadoğu'nun payına düşen yine "kaos" olmuştur. Şüphesiz ki bu yaratıcı "aralıktan" neyin çıkacağını yaşam güçlerinin yeni anlam ve çabaları belirleyecektir. Ortadoğu'daki sorunların detaylı çözümlemesini yapan Öcalan, şiddet ve savaş yöntemlerinin sorunları daha da ağırlaştıracağı konusunda, herkesi uyarmaktadır. Önerisi açık ve nettir:

"Ortadoğu'daki çelişkilerin doğası, askeri yöntemlerden ziyade, daha çok ekonomik ve demokratik yöntemleri gerektirmektedir. Daha az askeri müdahale, daha çok ekonomik ve demokratik destek, eğer Ortadoğuyu kaostan çıkarırsa, önümüzdeki ortalama elli yılın modeli de az çok belirlenmiş olacaktır. Önümüzde bizleri bekleyen, kapitalizmin tek taraflı iradesi döneminin geçtiği, halkların şovenizm ve savaşla yüklü milliyetçiliği aşarak demokratikleşmesini ve barışını dayattığı, kültürel ve yerel gerçekliği ile buluştuğu bir dönem olasılığı güçlüdür. Uygarlığımız sınıf, cins, etnik ve kültürel tahakümlü yapısı yerine; halkların komünal değerlerini tanıyan, cins özgürlüğüne açılmış, etnik ulusal baskıyı aşmış, kültürel dayanışmayı esas almış, tarihi bir aşama olarak 'küresel demokratik uygarlığa' dönüşebilir."

"Eğer Kürtler, 'nasıl bir kendileri olmak' sorusuna cevabı, demokratik özde vermeyi başarırlarsa, şüphesiz kaostan başarılı çıkışın öncü güçlerinden olacaklardır. Sadece kendilerinin değil, tüm talihsiz bölge halklarının makus talihini yeneceklerdir. Beş bin yıllık acımasız uygarlık geleneğinin kanlı bilançosuna son verebileceklerdir. Dolayısıyla devlet odaklı olmayan, ama bir kör kaosu da asla uzun süreli yaşam olarak kabul etmeyen, gerçekçi bir 'demokratik ve barışçıl yöntemlerle çözüm' tarzı hayatidir."

Öcalan'ın böyle bir stratejik çizgi ile İmralı'da geliştirdiği demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü yeni paradigma, Kürdistan sınırlarını aşarak, hem Ortadoğu halklarının, hem de dünyanın tüm ezilenlerinin kurtuluş reçetesi olma yolundadır. Tüm bu nedenlerle, politik ve ideolojik bir önder olarak Öcalan'ın fiziki özgürlüğünün zamanı gelmiştir. Bu amaca ulaşmak için özgürlük kampanyasını, dünyadaki bütün sınırları aşarak, tüm insanlığa malletmek yolunda, etkin bir seferberliğin gerçekleştirilmesi zorunluluk arzetmekte; Kürtler ve dostları için ahlaki ve vicdani bir sorumluluk olmaktadır. Kürdistan'da, Türkiye'de ve dünya çapında yürütülecek örgütlü, kitlesel ve aktif bir sahiplenme, Öcalan'ın fiziki özgürlüğünü mutlaka, ama mutlaka sağlayacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Savaşın Hegemonik Tertipleri: Beyaz Güvenlik, Siyah Dünya!

Özgür Amed

"İnsanlar bana Irak halkının Vietnam halkı gibi olmadığını söylüyor, burada savaşırken gizlenecek orman ya da bataklık yok diyorlar. Ben de onlara 'bizim şehirlerimiz bataklık, binalarımız ise ormanlarımız olacak' diye cevap veriyorum"

Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz

"Mareşal Thomas Robert Bugeaud, Paris'in yoksullarının devrimci mayasının kuyusunu kazmak için şehri banliyöler ve modern siteler şeklinde, tam ortadan ayıracak geniş otoyollar inşa ederek şehri ikiye böldü"

Giriş: Sun Tzu Demode Mi Oluyor?

Sun Tzu'nun çağları aşan 'Savaş Sanatı' adlı kitabı, savaşa dair içkinciliğin adeta manifestosudur. Bir kutsal kitap kadar basılıp çevrilen bu kitabın albenisi sadece güncelliğinden değil sürekli haklı çıkmasından da geliyor. Fakat 21.yüzyıl ile birlikte Sun Tzu'nun 'taktikleri/öngörüleri' tahtından sallanıyor. Bu sallantının sebebi basit: Çünkü savaşın doğası değişiyor. Savaş, kendini sürekli yenileyen, dönüştüren bir canlı bir organizma olarak önümüzde duruyor. Öyle devasa bir endüstriyel alan ki bir saniye işlemez, üretmez ve savaşa odaklanmazsa kapitalizm ağır darbe yiyecek. Konumuz elbette bu bağlam değil, fakat bir parçasını da bu diskur üzerinden düşünüp tartışmaya niyetliyim.

Sun Tzu'yu yavaş yavaş unutturacak şey onun bir ifadesidir. Tzu'ya göre bir savaşta yapılabilecek en kötü şey, şehirlere saldırmaktır. Bir şehre saldırmak, onun literatüründe olmaması gereken bir olaydır. Savaş, şehirde yaşanmaz, yaşanmamalıdır!

Bu tespit bizi kent ve kentçilik konusunda yeniden düşünmeye de davet eden erken bir uyarı olarak da okunabilir. Tzu neden savaşın şehirlere sıçramasından yana değildi? Bir şehir savaşına denk mi gelmişti yoksa savaşın genel doğasından yola çıkarak fırlatılmış bir tahayyül müydü? Savaşı, öncesi ve sonrası ile gerçek bir yıkım peyzajı içinde tanıyan herkes onun dehşetini bilir. Tzu'nun da böylesi bir dehşetin anatomisine vakıf olduğu kabul edilebilir. Bu çerçeve, kendisi açısından zor bir tahayyül olmasa gerek diye düşünüyorum.

Savaşın gözler önünde anlatı ve soyutluktan gerçeğe, somuta, görülebilirliğe uzanışı tanık(lık) açısından bir çıkmazdır.

Bu yazıda kısmen kent olgusu başta olmak üzere savaşın yeni hegemonik hesaplaşmalar ve arayışlar içinde nasıl aks değiştirdiğini, askeri yapının savaşın geleceğini ne şekilde korozyona uğrattığını, savaş ve savaşım şekillerinin neden değiştiğini farklı bağlamlar üzerinden tartışma/notlaştırma amacındayım

Savaşın Dönüşen Grameri ve Mimari Şiddet

Eyal Weizman'ı ilk olarak "Oyuk Topraklar-İsrail'in İşgal Mimarisi" kitabıyla tanıdım. Weizman burada daha önce yapılmayan bir şey yaparak, sömürgecilik mefhumu başta olmak üzere işgal denilen politikanın, mimarlık formasyonu ile yapı sökümüne girişerek Filistinlilerin neden Filistin'den habersiz olduklarını anlatmaya girişiyor. Filistin, kahramanlık ve direniş öykülerinin gölgesi altında anılırken, gün geçtikçe yok olan ve güçlenen İsrail gerçekliği pek gündem

olamadı maalesef. Weizman işte bu meşruluğun ve her gün yersiz/yurtsuzlaştırılma pratiğini mimari üzerinden nasıl yapıldığını anlatarak yepyeni bir boyut kazandırmış oluyor. İşgali, hukukun ve siyasetin soyut dilinden ırak, mekâna işlendiği şekliyle tartışmaya açıyor, bir mekân pratiği olarak işgalin eşkâlini çiziyor. Gazze'nin tünellerinden, kontrol noktalarındaki bekleme salonlarına ve otoyollarla oluşturulan paralel bir ülkenin paradoksuna, Filistin'i boğan 'dikey' iktidarı ve her yerde yükselen duvarların izini sürüyor. Filistin'i oyarak kendine yer açan bu şiddetin boyutlarını kavrayabilmek için iktidarı nazari değil somut boyutlarıyla görmeyi öğrenmemiz gerektiğini ifade ediyor. Oyuk Topraklar, kısaca Achille Mbembe'nin "İşgalin, esir almanın, boyun eğdirmenin aksiyomları hakkında enine boyuna düşünmek için ürkütücü bir tatbikat" ve Derek Gregory'nın "Filistin topraklarının İsrail işgali tarafından farklı yollarla oyulmasının iç burkan hikayesi" diyerek tanımladıkları gibi, çarpıcı imaj ve fragman tertipleriyle dolu bir başyapıt.

Ama en önemlisi de sömürgeciliği yeniden düşünmek için çok değerli bir kılavuz!

Bu çalışmayı takiben gördüğümüz bir sonraki önemli çalışması da 'İnsancıl Şiddetin Kısa Tarihi' alt başlığı ile gördüğümüz "Arendt'den Gazze'ye Ehvenişer Siyaseti" adlı yapıttır. Weizman burada dikkatimizi başka bir şeye, daha içe çekiyor. İyilik, insan, insancıllığın üretimi üçgeninde ve tüm bunların şimdiliğini üreten şartların, teknolojilerin nasıl değişip dönüştüğüne; pozitif olarak okuduğumuz durumların gerçekte nasıl bir negatiflik içerdiğini gözler önüne seriyor, tüm bunları şiddet üzerinden düşünmeye davet ediyor.

Weizman, tarihin gitgide bir dizi facia olarak sunulduğunun farkındadır. Bunu da kısa süre önce Türkçe'ye kazandırılan, Ines Weziman ile birlikte yazdıkları, "Önce ve Sonra – Felaketin Mimarisini Belgelemek" adlı kısa çalışmada derinleştirmektedirler. Weizmanlara göre her şeyin yok edilme, yok olma kıskacına alındığı bu çağın ortasında 'önce ve sonra' çok önemlidir.

Çünkü önce ve sonraya dair elimizdeki her görüntü/imaj; yavaş ilerleyen bir dönüşüm sürecinden ziyade ani veya radikal bir değişimi anlatır. Tekil bir eylem ile özgün bir etki arasındaki dolaysız bir nedensellik hattını çıkarır. Önce ve sonra bizim için neden önemlidir? Devamla denilebilir ki; mekânsal analizi asli bir politik analize dönüştürdüğü içindir. Ama en can alıcı yanı aralarındaki gediktir… Burada, gedikte, olayın temsildeki yokluğu travmanın hafızaya etkilerine benzetilebilir. Psikolojik travma tam da özne için tecrübe etmesi en zor olayları siler veya bastırır, bu gedikler de herhangi bir hatırlamayı daima eksik ve belirsiz kılar. Bu noktada aklımıza Sur, Nisêbîn ve Cîzre gelmesi boşuna değildir. Devlet, bir şiddet ve felaket mimarisi üzerinden gedikler dünyasına kapıları açmıştır. Tüm uğraşı önce ve sonrası ile buradan daha net görülebilmektedir. Weizman'ı biraz detaylı ele almaktaki murat onun aktardığı bir konu üzerinedir. Oyuk Topraklar'da İsrail ordusunun Gilles Deleuze ve Felix Guattari başta olmak üzere post yapısalcı düşünürleri nasıl kullandıklarını aktarıyor.

Weizman'ın aktardığına göre, "küresel eğilimleri izleyen İsrail Ordusu, son yıllarda yönetimin farklı kademelerinde bazı enstitüler ve düşünce kuruluşları" kurdurmuştu. Bunlardan biri de İsrail ordusundaki tüm üst düzey görevlilere-ve ABD deniz piyade sınıfının bazı mensuplarına-eğitim veren Operasyonel Kuram Araştırma Enstitüsü (OTRI) idi. OTRI, 1996-2006 yılları arasında, ikisi de emekli tuğgeneral olan Shimon Naveh ve Dov Tamari'nin yönetimi altında faaliyetlerini sürdürdü. OTRI'nin en ateşli öğrencilerinden biri olan Tuğgeneral Aviv Kochavi, İsrail ordusunun Mart-Nisan 2002'de Nablus'taki Balata mülteci kampı ile Batı Şeria'daki bazı Filistin kentlerini hedef alan saldırısını yönetmişti. Weizman'ın kendisiyle yaptığı bir söyleşide Kochavi şunları açık açık söyler:

> ***"Düşmanımız, mekânı geleneksel, klasik bir tarzda yorumluyor. Bu da demek oluyor ki sokak, [bizim açımızdan] içinde yürünmesi yasak olan bir yer; kapı, içinden geçilmesi yasak olan bir yer; pencere, içinden bakılması yasak olan bir yer çünkü sokakta bizi bir silah, kapıların arkasında bizi bir bubi tuzağı bekliyor."***

Mekândaki bu potansiyel ölümcüllük için çare arayan Kochavi'nin sözlerinden anladığımız, mevcut durum ile savaşı sürdürmenin anlamsız olduğudur. Daha da önemlisi, bu şekilde savaşılırsa bile uluslararası hukuku atlatmak zor olacaktır, meşrutiyet üretimi zor olacaktır, herhangi bir kanun tanımamasına rağmen bu durum baş ağrıtıcı olarak ifade edilmiştir.

“Ben [bu mekân] yorumuna ve [uluslararası hukuka] uyup sonra da onun [düşmanın] tuzaklarına düşmek istemiyorum. Onun tuzaklarına düşmek şöyle dursun, onu şaşırtmak istiyorum. Savaşın esası budur. Kazanmam lazım. Beklenmedik bir yerden çıkmam gerek. Biz de bunu yapmaya çalıştık. Duvarların içinden yürüme stratejisini bu yüzden benimsedik… bu mikro-taktiksel uygulamayı başlı başına bir yönteme dönüştürdük ve bu yöntem sayesinde mekânın tamamını başka türlü yorumlayabildik”

Kochavi’den aktaran Weizman

Kochavi, İsrail ordusunun “meskûn mahal muharebesini mekânsal bir problem olarak görme”sine yardımcı olan OTRI’de aldığı eğitim sırasında kuramla tanışmış (Shimon Naveh’den aktaran Weizman). Weizman’ın yazdığına göre Naveh, 2004’te askerî operasyonlar ve gerilla operasyonları üzerine yaptığı bir sunumda “Fransız filozoflar Gilles Deleuze ve Felix Guattari’nin kavramlarını kullanıyor”du.

Deleuze ve Guattari, iki tür mekân ayırt eder: Bir tarafta hiyerarşik, kartezyen, geometrik, katı, hegemonik ve mekânsal açıdan sabit devlet sistemi, öte tarafta esnek, akışkan, kaygan, göçebe mekânlar. Shimon Naveh de şöyle diyor:

"[Deleuze ve Guattari’nin] Bin Yayla’daki bazı kavramları bizim için kullanışlı oldu… aksi halde açıklayamayacağımız günümüz koşullarını açıklamamıza yardımcı oldu [...] En önemlisi, Deleuze ve Guattari’nin “pürüzsüz” ve “çizgili” mekân arasında yaptığı ayrım… [bunlar sırasıyla] “savaş makinesi” ve “devlet aygıtı” kavramlarına tekabül ediyor. Biz de İsrail Savunma Kuvvetleri olarak, mekândaki sınırların üzerimizde etkide bulunmayacağı tarzda bir operasyon yaptığımızda “mekânı kayganlaştırmak” kavramını kullanıyoruz. Filistinlilerin alanları gerçekten de “çizgili” olarak düşünülebilir: çitlerle, duvarlarla, hendeklerle, bariyerlerle vs. kuşatılmış olmaları anlamında… Geleneksel, eski tarz askerî pratiğin karşısına, mekânda her türlü sınırı ve engeli aşarak hareket etmeye imkân veren kayganlığı çıkarmak istiyoruz. Güçlerimizi mevcut sınırlara göre frenleyip düzenlemektense, sınırların içinden geçmek istiyoruz”

Deleuze elbette bu kavramları bu şekilde düşünmemişti. Bugün görse ne derdi bilinmez. Filozoflarımız ne sosyal medyayı ne de metaverse evrene tanık oldu. Burada askeriyenin yaptığı şey son derece yenidir. Savaşı kente uyarlayarak, kent içinde kentsizleştirme ile zaferin simülasyonunu kendince somutlaştırmıştır.

Neo-Savaş Çağında Yeni Aktörler: Tik Tok, Hackerler

Unutmadan yanı başımızda da bir savaş sürüyor. Simülakrlar ve Simülasyon evrenini de andıran bu tarz olaylar çokça yaşanmaya devam ediyor. Baudrillardyen zamanın hayaleti şimdi Ukrayna’da.

1991 Körfez Savaşını da hatırlayalım. CNN Muhabiri Peter Arnett’in 16 saatlik kesintisiz Bağdat yayını ve savaşı tüm evlerin içine sokması bir döneme damga vuran, savaşın değişen yüzüne dair önemli doneler içeren bir faaliyettir. Ukrayna işgali iki ayını tamamlamak üzere ve Rusya ‘askeri başarı gelene kadar sürecek bu operasyonlar’ diyor. Dünyanın gözü önünde gerçekleşen ve özü itibariyle ‘halklar’ dışında kimsenin zarar görmediği savaş, içinden geçtiğimiz hız çağının önemli bir “Hibrit Savaş” örneğidir. Siber, proxy savaşlarının sentezi niteliğindeki hibrit politika, Ukrayna şahsında savaşın dönüşen doğasına içkin pek çok şey söylemektedir. Şehirlerin kuşatıldığı, zamana yayılan, psikolojik üstünlüğe, enformasyona dayalı bir güncellik üzerinden düşünüldüğü zaman haftalardır süren bir savaşta tam olarak ne olduğunu doğru dürüst bilmememizin hazin görüntüsü de ortaya çıkar. 21.yüzyılın başlangıcında, teknolojinin meta evrenlerde yeni yaşamlar vaat ettiği bir aralıkta aslında en ufak bir bilgi sahibi olamıyoruz. Çünkü bu tekel alanı, bugün savaşın kazanılıp ya da kaybedildiği bir alandır. Bu işgal ve süregiden savaş aynı zamanda ilk sanal savaş olma özelliği de taşıyor. Savaşın bir PC oyun simülasyonundan çıkıp evlerimize canlı ve her anının yayınlanabildiği ama hakikatinin es geçildiği ilk internet savaşına da tanık oluyoruz. Savaş dursa da sanal savaş duracağa benzemiyor. İşgalin başladığı 24 Şubat 2022’de Ukrayna hükümeti ilginç bir çağrı yaptı. Daha doğrusu ilk çağrısı insanlara savaşa katılın şeklinde değildi, ilk olarak ülkedeki hackerlere çağrı yapıldı. Bu çağrıda ulusal altyapı sistemlerinin korunmasında

kendilerine yardımcı olunması talep edildi. İlk ayın sonunda resmi olarak 400 binden fazla hackerin sanal savaşa katıldığı ve yer aldığı açıklandı! Yüzbinlerce hacker 'cephede' savaşıyor, iki tarafta da. Nitekim meşhur Anonymous grubu resmî açıklama yaparak Ukrayna'nın yanında yer alacaklarını söyledi ve aynı gün 100 milyondan fazla DDOS saldırısı yapıldı Rus medya sunucularına. Aynı şekilde Rus devlet televizyonuna da saldırılar yapıldı.

Sanal savaşın görülmediği ama kıran kırana yürüdüğü mecraların başında Tik Tok da geliyor. İlginç bir şekilde kıyasıya 'savaşın' ve duygu sosyolojisinin en fazla karşılık bulduğu yer durumda burası. Tik Tok savaş çağına girildi yorumlarının yapılmasının bir nedeni de bu!

Sanal medya alanları savaşa ilgi duyuyor, bu durum şüphesiz yeni değil ama 2014 İŞİD vakası önemli bir pik noktasıdır. İŞİD on binlerce üyesini sadece video kurguları-sosyal medyadaki propagandası ile kazanmıştı. Savaşa katılan bir İngiliz'in "video oyunu gibi her şey, ondan katıldım" demesi durumun en önemli özeti idi.

"Güvenlik Laneti"

Bu pike noktası için iki önemli hatırlatma yerinde olacaktır. Birincisi, İkiz Kulelerin seyirliği aşan ve kapıları distopik dünyaya açan gelişmeleri. Milenyumun ilk lahitlerinden biri olarak ulus-devlet aygıtlarına 'güvenlik' açısından adeta can suyu verdi! Yaşamın, siyasetin, ekonominin güvenlikleştirilmesi fikri hiç bu kadar tartışılmadı ve ölçüp biçilerek kaynak yaratımına gidilmedi. Yepyeni bir 'güvenlik çağının' kapılarını araladı bu olay. Bunu devamla İngiltere saldırıları ikinci bir önemde duruyor. 7 Temmuz 2005 Londra saldırıları, Londra bombalamaları olarak da bilinen ve 7 Temmuz 2005 günü Londra'da meydana gelen, 52 kişinin ölümü ve 784'ünün de yaralanmasıyla sonuçlanan bombalı saldırılar-o ara İskoçya'da G-7 zirvesi devam ediyorken-yapıldı. Sorumluluğunu El-Kaide'nin üstlendiği saldırılar otobüs durağı, metro istasyonu gibi şehrin toplu taşıma sistemini hedef almıştı. İngiltere çok geçmeden E-Sınırlar adlı bir programa girişmiş ve 2014'te faaliyete koymuştu. Bu program ile teknolojik olarak her şeyi yapabilme hayali üzerinde kurulmuş bir projeydi. "Britanya sınırlarından geçen herkesin gelecekte yaratacakları tehditleri hayata geçmeden önce belirlemek üzere geçmiş, faaliyetleri ve katıldıkları birliklere/etkinliklere ilişkin kayıtların kullanılarak takip edilmesi projesi" de denilebilir. Buralarda yaşananlar, özellikle bu iki kırılma noktası, güvenlik siyasetinin dönüşümünde son derece belirgindir.

Graham'ın Savaş Kentleri:
Video Savaş Oyunlarından Gerçeğe

Newcastle Üniversitesinde şehir ve toplum profesörü olarak çalışan Stephen Graham, işte bu dönüşen güvenlik siyaseti üzerine kafa yoran önemli toplum bilimcilerinden biri. Şehir, Terörizm ve Savaş temaları özellikle çalıştığı alanlar. Savaş ve iktidar çelişkilerinin artık şehirlere kaydığını iddia ediyor. Peki neden şehir?

Pek çok sebep söylenebilir ama demografi yeterli bir göstergedir. Sadece 1957 ve 2007 yılları arasında dünya kent nüfusu dörde katlandı. 2007'de dünyada yaşayan 6.7 milyar kişinin (şimdi yaklaşık 8 milyar) yarısı şehirli olarak sınıflandırılabilirdi. Homo Sapiens mensubu kentliler hızla baskın bir tür halini aldı; şehir nüfusunun toplamda ilk olarak 1 milyar kişiye ulaşması, M.Ö 8 binden 1960'a kadar neredeyse 10.000 yıl almıştı; oysa bu nüfusun 3 milyardan 4 milyara çıkması için ise sadece 15 yıl yetti. Bugün ise çok daha hızlı artıyor. Graham, özellikle batılı askeriye ve güvenlik güçlerinin, bütün kentsel alanları gölge düşmanların sızdığı çatışma bölgeleri olarak nasıl algıladığını detaylıca anlatıyor. Temel tezi, girişte değindiğimiz konuya yani, Sun Tzu'nun korktuğu şeye işaret ediyor: Kuşatılan Şehirler… Kendisine göre kentli yurttaşların sürekli olarak takip edilmesi, gözetlenip kaydedilmesi ve denetlenmesi gereken bireyler haline getirilmesidir, esas mesele!

Graham, ***"Artık günümüz savaş hali açık arazi ormanlık alan ya da çöllerden ziyade gitgide süpermarketlerde, kule binalarında, metro tünellerinde ve endüstriyel bölgelerde cereyan eder"*** diyor. Adını andığımız Weizman da benzer fikirdedir ve ona göre savaş şehrin giriş noktasında başlar: ***"Savaş meydanı açık arazilerden şehir duvarlarına kaydı ve***

kendini bizzat şehir için verilen bir kavga anlamında şehrin kalbine yerleştirdi. Eğer tarihsel kuşatma savaşı şehrin zarfı açılıp içine girildiğinde biterse, kentsel savaş şehre giriş noktasında başlar…"

Graham, yeni askeri kentçiliğe dair geniş anlamda düşünmeyi salık veriyor. Çünkü yeni askeri kentçiliğin temelinde altyapılarının yanı sıra şehirlerin komünal ve özel mekanlarını sivil nüfusu ile birlikte hedef ve tehdit kaynağı olarak yorumlayan bir paradigma kayması yatmaktadır. Hayatın her adımında güvenlik üzerine yapılan militarize tartışmaların sürünerek ilerleyen ve fırsat kollayan kaynaşmasına yol açıyor bunlar. Savaşın kentleştirilmesinin spesifik sebepleri var. Kültürel değişim, etnik çelişkiler, ekonomik yeniden düzenleme, ekolojik değişme, jeopolitik karşılaşmalar ve tüm bunların karışımı olarak neoliberalizm; tam da stratejik arayışların kalbine götürüp şehirleri de bir şiddet alanına indirgiyor. Savaş artık bu mekanlar içinde kazanılıp kaybedilecektir.

Kentleri askerileştirme fikri, merkezidir. Takip ve hedefin tespiti militarize tekniklerle gündelik yaşamın içinden çıkarılması da hakeza bir o kadar merkezi bir yoğunlaşmadır. Bu yoğunlaşma yüksek teknoloji ile harmanlanıyor ve bizler bunu CCTV, insansız hava araçları, öldürücü olmayan silahlar, paralel mevzilenme, veri madenciliği ve biyometrik gözetleme gibi durumlar olarak görüyoruz. Graham yeni askeri kentçiliğin kalbindeki en güçlü sivil askeri geçişler olarak da 'sanal ve elektronik eğlence' ile şirket kültürleri içinde biçimlendirişine dikkati çekiyor. Burada en son yüksek teknolojili insansız hava araçlarını ve silahlara en iyi kumanda edebilen marifetli acemileri cezbetmek için ABD askeriyesi en popüler kentsel savaş video oyunlarını öğretmektedir. ABD ordusunun America's Army ya da ABD Deniz piyadelerinin Full Spectrum Warrior gibi yüksek ölçüde başarılı olan oyunları oynayanlara teröristleri kurgusal ve oryantalist eleştirilmiş şehirlerde doğrudan ABD askeriyesinin kendi eğitim sistemlerine dayanan çerçevede katletme imkânı vermektedir.

Özetle ABD askeriyesi eğitim amaçlı kullandığı dijital simülasyonlarını kitlesel olarak piyasaya sürülen video oyunlarına yerleştirmek için Hollywood'un en iyi senaryolarını kullanıyor. Sonrasında video oyun konsollarını Bağdat caddelerinde devriye gezmek ya da hukuk dışı işler yapmak ve hedef gözeterek yapılan avlanmaları gelişmek için insansız hava araçlarının denetleme istasyonlarını modellemek üzere kullanıyor. 2003'teki Irak işgalini düşünelim. Eş güdümlü medya gösterisi ve iliştirilmiş habercilik ve haritalar üzerinden adeta üç boyutlu modellemeler ile girişilen ilk savaştı.

Video ve eğlence kültürü üzerinden aşılanan doğal savaş simülasyonunun dışında bir de gerçek kurgusal mekanlar var. 80 ile 100 arası minik şehirden oluşan saklı bir takımadalar, yeryüzünün ana metropolitan koridorlarından uzak yerlerde hızla inşa edileli çok oldu. Şehirlerin karanlık kenar mahalleleri ve kırsal bölgelerde bulunan bu yapılar, askeri üslerin, eğitim alanlarının derinliklerinden kuruluyor.

Örneğin Arizona Yoville hedef kompleksi ve Zussman köyü bahsetmeye değer iki kompleks. Yoville'de hava bombardımanı denemelerinde kullanılan sahte Arap ve Vietnam şehirleri inşa edilmiş. ABD Kara kuvvetleri için en önemli kentsel savaş eğitim şehirlerinden biri de Kentucky'deki Fort Knox. Bu şehirde 12 hektarlık alanda yıllar önce 13 milyon dolara mal edilen Zussman köyü inşa edilmiş. Bu tesislerde kalaşnikof, roket güdümlü el bombaları ile donanmış olarak rol yapan yüzlerce kişinin yanı sıra, tankları personel taşıyıcıları ve helikopterleri ile 1500 ABD askeri personeli barındırılıyor. Burada sahte çöplükler, camiler, mezarlıklar, benzin istasyonları, kanalizasyonlar, elektrik santralleri, demiryolları ve köprüler de bulunuyor. Hatta İbranice, Arapça ya da Rusça yayın yapabilen radyo ve TV istasyonları da inşa edilmiş.

Bu tesislerin sahasında, savaşın tahrip ettiği bir ortamın simülasyonunu yapmak için kasten toprak ve çamura bulanmış otlar var. Bunu takiben bakımı yapılmayan kanalizasyon sistemi, canlı kartonlar, fareler ve yerel dükkanlardan alınan yılanlarla doldurulmuş ortamlarda istendiği zaman sahte kokular üretilebiliyor. Binaların birkaçında Hollywood film setlerinde kullanılan ve model alınarak kurulan fişek sistemleri, gaz sistemleri ile istendiği zaman patlatılabiliyor. Sadece bu kadarla yetinilmiyor. ABD kentsel Savaş kompleksi Louisiana, Fort Polk'da da inşa edilen 18 sahte Irak köyü var. Burası meşhur teknoloji dergisi Wired'da dünyanın en vahşi tematik parkı olarak nitelendirilmiş. Bu bin hektardan fazla alan kaplayan kompleks, kebap dükkanları ve toplu

mezarlara kadar ayrıntılarıyla çalışılmış bir saha. Öyle ki toplu mezarlarda çürüyen kemikler ve yakındaki kasaptan alınmış etler de detay olarak yer alıyor. Bu tesis, sadece 2005 yılında Irak'a giden 44 bin askerin eğitim ve simüle edildiği de bir yer.

Ölüm Dünyalarına Açılan Hegemonya ve Geleceğin Sömürgeleştirilmesi…

Bu tablo, savaşın bir yaşam için, egemenler için demek daha doğru, amaç ve anlam sebebi olduğu gerçeğini hatırlatıyor, ucunda katliamlar olsa bile. Çağdaş kentleri yeni savaş arketipleri üzerinden düşünmemiz gerekiyor. Gılgameş'in kent tasavvurundan günümüze kent/kentçilik gerçek bir anti-toplumcu hat üzerinden ilerliyor, inşa ediliyor. Bugün mega kentler mimarlık ile işbirliğine giderek suç alanları üretiyor, toplumu düzenleyecek kentsel şiddet tekniklerine zemin hazırlıyor. Direnişi disiplin altına alma adına her türlü teknik hücresine kadar analiz edilerek teknolojiye entegre bir yapı üretiliyor.

Achille Mbembe meşhur makalesi Nekropolitika'da "ölüm dünyalarından" bahseder. Bu ölüm dünyası bugün çeşitli şekillerde cereyan ediyor. Küresel biyometrik düzen içinde bir taraftan ölüm dünyalarının dizaynı için her türlü araç gereç kullanılırken diğer tarafta, merkezin çevre üzerindeki hegemonik kavgası büyüyor. Sadece "tehdit" fikri bile egemenler için yeterli bir meşrulaştırma olarak görülüp her şeyin güvenlikleştirilmesi üzerinden özgürlük mü güvenlik mi dikotomi etrafında işletiliyor süreç. Açıktır ki güvenlik üzerinden yapılan tercih aynı zamanda üretilen bir süreci işaret ediyor. Yani inşa edilmiş bir süreç! Ağ ya da dördüncü nesil savaş denilen bu yeni sürecin katalizörü etno milliyetçi, sağcı politikalar olması tesadüf değil. Bu politik kurumsallıklar, askeri kentçiliği besliyor.

Zygmunt Bauman, askeri teknolojinin gelişimi ve topluma etkilerini tartışırken "ahlaki kayıtsızlığın toplumsal üretimine" odaklanmamız gerektiğini söyler. Çünkü şiddet yolu ile kurbanın insanlıktan çıkarılma süreci başlıyor ve hiçbir sorunla karşılaşmadan sonuca varıyor. Bu süreci takip ettiğimizde, ahlaki kayıtsızlığın, bir sonraki aşama olan 'ahlaki görünmezliğin üretimi' şeklinde devam ettiği görülecektir. Teknoloji ve savaş gramerinin sürekli değişiminin gözden kaçmaması gereken bir boyutu da "sorumluluk" konusuna dairdir. Bauman, ABD'de basılan bir düğme ile Bağdat'a atılan bir bombanın eylemi yapan kişi üzerinde bir etkisi olamayacağını, onu sorumluluk fikrinden alıkoyduğunun altını çizer. Bu durum daha çok yıkım ve ölümün de kapısını aralar. Çünkü ortada suçlu yoktur, olmayacaktır. Geleceği sömürgeleştirme fikrinin bir ayağı da tam buradan kuruluyor. Sömürgeleştirmenin yarattığı dehşet tablo ve zamana yayarak işlediği suçlar; yeni savaş konseptinde artık ilgili mekân ve yerin geleceğine de odaklanmış durumdadır.

Sömürgeleştirmede geçmişi bozmak, ona el atmak ve biçimsizleştirmek olmazsa olmaz fonksiyonlardandır. Fakat günümüz için geçmiş veya an yetmiyor. Gözler geleceğe dikilmiş durumdadır. Yeni kolonyal seferler beraberinde yeni teknik ve silah türlerini getiriyor. Üçüncü dünya ülkeleri olarak kodlanan her topografya bu yeni kolonyal tahayyülerin arzu kurbanları olarak görülmeye devam ediyor. Fransız sömürgesi altındaki Cezayir'in 'kent savaşını' konu edinen The Battle of Algiers ve yakın dönemde Kobanê'de çekilen Ji Bo Azadiyê filmlerinin gösterdiği üzere her girişim ertesinde bir direniş taktiği de yaratıyor. O anlamda bu filmlerdeki taktiksel karşı sızıntılar, söylediği ve söylemedikleri ile tartışmaya değerdir. Burada karşımıza çeken şey "Foucault'un Bumerangı"dır.

Her yeni silah, her dönüşen gramer kendi yaratıcısına da dönecektir. Foucault, kendi mekânından çok uzakta uygulanan her sömürü pratiğinin bumerang gibi etkisinin sahibine de olacağını ifade etmektedir. Ya sokakta ya şehirde ya da güvenilir herhangi bir yerde. O halde sormakta beis yok: Manici bir dünya tahayyülü bugün için mümkün mü? Savaş tertipli dünya alegorisinde pek değil. Fakat tarihin halklar kesitinde ve kendisinde evet.

Kaynakça:

-Küresel Polis Devleti, Ayrıntı Yayn.
-Dikey Dünya-Uydulardan Sığınaklara, Koç Üniv. Yayn.
-Kuşatılan Şehirler, NotaBene Yayn.
-Oyuk Topraklar, Açılım Kitap
-Arendt'den Gazze'ye Ehvenişer Siyaseti, Açılım Kitap
-Önce ve Sonra, Lemis Yayn.
-İşgal Mimarisi- https://bit.ly/3uz4GlS

İçindekiler İçin Tıklayınız...

‘Hegemonya ve Hegemonya Yaratım Aracı Olarak Kontrgerilla’

Nasrullah Kuran

Hayatın düşündüğü ve düşüncenin yaşadığı yer bizzat ki toplumsallığın kendisi olduğuna göre, kavramların dahli olmadan anlam oluşturabilen bir toplum tasavvur edebilmek oldukça güçtür. Bu nedenle siyaset felsefesi, toplum teorisi ve toplum tarihi olduğu kadar, aynı düzeyde yaşamla ilişki içerisinde üretilen kavramlar tarihidir de.

Kavramlar, anlamlandırma çabamızın bir sonucu olarak açığa çıkarlar ve bu yönüyle de bir köklük, bir aidiyet bildirir, kurucu bir rol üstlenirler. Zaman içerisinde de değişme uğrasalar da köklendikleri ilk kurucu anlam içerikleri genelde kendini sürdürür, kolay kolay yok olmazlar. Kaynağını Yunanca “Hegemon” kavramından olan hegemonya da, köylerine köklük bildiren kurucu bir kavram olma özelliği taşır. Hegemon, Yunanca’da hem yönetimsel bağlamda önder ve hem de kaostan çıkışta yol gösteren rehber kişi anlamında iki farklı tanıma karşılık gelir. Ancak hegemon kavramının zaman içerisinde kullanımı giderek daraltılmış, yol gösteren rehber anlamı görünmez kılınırken, yönetimsel bazdaki önder tanımına ise bir egemenlik formu giydirilmiştir.

Kapitalist devletçi kuramlarda hegemonya, iktidarla özdeşleşmiş olup bir devletin başka bir devleti ya da devletleri siyasal, ekonomik ve kültürel egemenliği altına alması biçiminde bir içerik kazanırken, Marksist kuramda “İşçi-köylü blokunun egemen ve yönetici gücü”olarak proletaryada somutluk bulur. Lenin bunu bir adım ileriye taşırarak, hegemon güç olmayı ittifaklar ilişkisine ve ittifaklar arasında sağlanacak birliğe dayandırır. Lenin, işçi-köylü blokuna otokrasiye karşı etkin mücadele içerisinde olan liberal anlayışı, burjuvaziyi de dahil eder.

Hegemonya kavramına yönelik en kapsamlı incelemeyi gerçekleştiren ve kurumsal çalışması açısından belirgin bir çıkış noktası yapmayı başaran kişi ise, İtalyan devrimci Antonio Gramsci’dir. Gramsci, sömürülen sınıfların mevcut sömürü düzenini kabul etmelerinin tek başına devletin uyguladığı zor yöntemleriyle açıklanmayacağını, zor ile birlikte devlet eliyle ideolojik-kültürel bir rıza anlayışının da getirildiğini ve bununla iknanın sağlandığını belirtir. Buna göre devletin rızayı oluşturmasında sivil toplum, esas rolü oynamakta ve bu rol için belirleyici bir kaynak işlevi görmektedir. Toplumun düşünce ve davranış tarzlarını şekillendiren kurumlar; okul, kilise, üniversite, basın, medya vb. birimler bu kaynağın en aktif iş gören şubeleridir. Devlet, bu birimler aracılığıyla ideolojik-kültürel hegemonya faaliyetlerini yürütür. Devlet ideolojisinin topluma yaydırılmasında ve böylece rıza ve iknanın üretilmesinde bu şubeler belirleyici bir rol oynarlar. Gramsci bunu, “Devlet = politik toplum + sivil toplum, bir başka deyişle zor zırhıyla korunan hegemonyadan” çıkarsamasıyla formüle eder.

Gramsci’nin yarattığı bir diğer farklılık, hegemonya kavramını “sınıfçı” ve “devletçi” bakış açısının dışına çıkararak toplumun bütününe hitap eden daha kapsayıcı bir perspektife dönüştürebilmiş olmasıdır. Gramsci, hegemonik önderlik kavramsallaştırmasında daha önce değindiğimiz Yunanca hegemon kavramının bildirdiği her iki anlama da yer verir. Hem yönetim anlamında önderlik, hem de karışıklıktan, kaostan çıkarma, yol gösterme anlamında rehberlik; her ikisi de Gramsci’nin hegemonik önderlik kavramına ilişkindir. Bu bağlamda Gramsci’de hegemonya, rıza ve ikna üzerinden kendisini temellendiren entelektüel, ahlaki

ve politik bir önderliktir. Gramsci'nin hegemonya kavramı, "kültür ile halkın, felsefe ile siyasetin birliğini temsil eder; felsefenin eylem ve pratiğin dünyasında gerçekleşmesi, hegemonyanın toplumun genelinde yaygınlaşmasına tekabül eder. Hegemonya, felsefenin ve bilginin sosyo-politik ve tarihsel bir öznede somutlaşmasıdır ve bu somutlaşmanın kendisi, bu öznenin, olanın etkin hakikatinde ki eylemde oluşumu ve oluşudur. Hegemonyanın gelişimi, yığının ve kalabalığın kararla bir halkta gelişiminden ve bu yığının bir halk içindeki yapılanmasında, hegemonyanın gelişmesi ve yaygınlaşmasından başka bir şey değildir."

Her hegemonik iktidar ve devlet kendisini ezel ve ebed müddet kılma arzusunu taşır

Önderliğin toplumsallığı oluşturan bütün alanları etki etmesi ve "yol gösterici" konumunu üstlenmesi, kapsamlı ve çok boyutlu (ekonomik, kültürel, entelektüel, ahlaki ve politik), komplike bir mücadele tarzının yürütülmesi, halkın stratejik değerdeki rızasının kazanılması ve bunun yetkince pratikleşmesi için bir toplumsal otoritenin sağlanması durumudur hegemonya. Dolayısıyla karşı hegemonya meselesi, aynı zamanda bir "pedagoji biçimi" ve bir "kitlesel eğitim" stratejisi olarak da anlaşılmalıdır. Gramsci'ye göre, bir toplumsal grubun diğer grupları kendi görüşleri doğrultusunda "eğitmeye" çalışması anlamında "hegemonyanın her ilişkisi zorunlu olarak eğitime dayalı bir ilişkidir." Eğitim ve kitlenin bilinçlenmesi ve iktidar hakkında bilgilerinin gelişmesi, insanların iradeleşek ortak paydalarda, örgütlülüklerde buluşması açısından bir manivela görevi görür.

Kapitalistik manada hegemonya ise, uygarlıksal gelişime denk gelen iktidar yapılanmasının bir gereği ve sonucu olarak açığa çıkmış, devletsel oluşumu ile birlikte zirve yapmıştır. Bilindiği üzere her iktidarsal oluşum bir diğeri ile mücadele içerisinde ve karşıtını ortadan kaldırarak kendisine hakim kılmaya çalışır. Bu mücadeleyi yönteminin en etkili silahı olan savaş, sürekli öten bir makine gibi işlese de sadece karşıtını değil, beraberinde sahibini de çürütüp zayıflatır. Savaş deneyimi ile bunun tecrübe edilmesinin yapısına, iktidar karşıtı hareketlerin dalgalar halinde geliştirdiği özgürlükçü direnişler, merkezi iktidar yapılanmalarının aralarındaki çatışmaları bir tarafa bırakarak en güçlü iktidar-devlet hegemonyası altında bir araya gelmelerinin ve ittifak geliştirmeyi zorunlu kılar. Hegemonik iktidar, devletlerden oluşan hegemonyasını ekonomik ve ideolojik iki temel güç yapısı aracılığı ile gerçekleştirir. Ekonomik ve ideolojik güç haline gelmek sizin güçlü bir devletin hegemon hale gelmesi mümkün değildir. Bu da güçlüler arasında ekonomik ve ideolojik üstünlüğü kendinde merkezileştiren en güçlünün hegemonyası anlamına gelir.

Akad kralı Sargon'dan günümüzün ABD'sine kadar sürdürüle gelen hegemonik süreç, bir zincirin halkaları gibi birbirine eklense de, hegemonik oluşumun ekonomik ve ideolojik güç yitimine uğrayarak çözülmeye başladığı, buna karşılık yeni bir hegemonun da henüz açığa çıkmadı koşullarda güçlü devletler arasında bir "güç dengesi" nin oluştuğu ana geçiş dönemlerine de rastlanmaktadır. Giderek asalaklaşan, dolayısıyla azami kâr ve sermaye birikimini gerçekleştirmekte zorlanan hegemonik güç ya da devletin bir gerileme ve çözülme sürecine girmesi kaçınılmazdır. Çünkü ekonomik, politik ve askeri güçlerini sonsuza dek sürdürmeleri olası değildir. Yanı sıra, güç ilişkisine dayalı ittifaklar stratejisinin kendi içerisinde paradoksal bir güzelliği barındırıyor olması, hegemon devletin önemli bir açmazını oluşturur. Bu açmazı en açık bir şekilde ekonomi ve askeri teknoloji olanlarında görürüz. Hegemonik devlet bir taraftan kendi avantajını korumak için ittifaklarının ekonomik güçlenmesini ve askeri teknoloji üretmesini sınırlandırmaya ve kendine bağımlı kılmaya çalışırken, diğer taraftan düşman olarak belirlediklerini kendisinden uzak tutmasını ve pazarlara hakim olmasını sağlayacak güçlü ittifaklara ihtiyaç duyar. Her iki yaklaşım da sonuçta ittifak içerisindeki devletlerin güç kazanmasına, güçlenmesine yol açar.

Buna rağmen her hegemonik iktidar ve devlet kendisini ezel ve ebed müddet kılma arzusunu taşır. Bunu gerçekleştirmek için de, hem bir "düşman" hem de bir "ittifak" ağı oluşturarak bunu bir dünya sistemi yapısına

dönüştürür ve böylece sürekliliğini sağlama almayı hedefler. Kendisinden kaynaklı bunalım ve krizleri güçlü yönetebilmesi açısından düşman ve ittifaklar yaratma stratejisi, hegemonik devletin varoluşsal bir özelliğidir. Bu özelliğini somutluk kazandırmadan hegemonyasını var edemez. Bunu İ.Wallerstein, şu sözlerle dile getirir; "Gerçek hegemonya döneminde, hegemonik gücün hem dünya vizyonuna bir "düşman" hem de bir müttefik ağı oluşturması gerekliydi. Düşmanla savaşmak için müttefikler oluşturmaktan çok, müttefikleri kontrol altında tutmak için düşman oluşturuluyordu." İki kutuplu dünya gerçeği döneminde ABD hegemonyasının, komünizmi düşman olarak belirlemesi ve bu belirleme ışığında NATO şemsiyesine ve ittifaklarını oluşturması, Reel Sosyalist kampın çözülüşü sonrasında yaşanan boşluk sürecinin bu sefer "anavatan güvenliği/uluslararası terörle mücadele stratejisi" ile doldurulması ve yine 2021'de açıklanan ABD strateji belgesinde Çin ve Rusya'nın düşman ilan edilmeleri aynı hegemonik kurgunun güncellemesinden başka bir anlam içermemektedir. ABD hegemonyasının yükselen Çin ve toparlanan Rusya bloğu karşısında varlığını sürdürebilmesi için NATO ittifakına, Rus ve Çin saldırganlığı ile korkutulan NATO ittifakının da ABD hegemonyasına ihtiyacı bulunmaktadır.

Sonuç itibariyle ideolojik kamplaşmalar dönemini yaşamıyoruz. Haliyle yaşanmakta olan kutuplaşma ideolojik ayrışma temelli değil, kapitalist modernite eksenli bir paylaşım savaşın neticesidir. Bu bağlamda yeni hegemonya mücadelesinin 1. Dünya Savaşı öncesi imparatorluklar arasında yaşanan çekişmeleri hatırlatır bir karakter sergilemesi şaşırtıcı olmayacaktır. Ukrayna'da yaşanmakta olan savaş; ABD hegemonyasının kendini yeniden tahkim etmesi, Rusya-Çin bloğunda kendilerine karşı devreye konan "kuşatma stratejisi"ni boşa çıkarmadaki kararlılıklarını sergilemesi açısından bir turnusol kağıdı işlevi gördüğünü belirtmek yerinde olacaktır. Başta ABD hegemonyası olmak üzere, hegemonik güç olma çabasındaki devletlerin geldikleri aşamada sürekli askeri müdahale seçeneğine başvurmak zorunda kalmaları, ideolojik ve ekonomik güç olma vasıflarının zayıflaması ile yakından bağlantılıdır. Abdullah Öcalan'ın belirttiği gibi, "küresel finans kapital çağıyla birlikte somut tarih ve toplumla hiçbir bağ kalmayan bu sistem öz itibarıyla anlamsızlaşmıştır. Biçim itibarıyla dağılması da günbegün gerçekleşmektedir. Belki de tarihte ilk defa merkez hegemonik sistem tüm rezervlerini tüketmiş olup, ağır ağır çatırdamakta, sürekli krizle boğuşarak sonuna yaklaşmaktadır."

Önce Bir Çöl Yaratıyorlar ve Buna Barış Diyorlar!

Emperyalizmin doğru sayılabilecek 20. yüzyıl başlangıcında bile, ileriyi gören gözlem gözlemciler Avrupa egemenliğini sonsuza kadar sürmeyeceğini fark etmişti. Daha 1897 de ürkütücü kehanetlerde bulunan Rudyard Kipling, kendinden emin İngiliz kamuoyunu uyarıyordu: "Geçmişim bütün azameti çok geçmeden Ninova ve Sur'a benzeyebilir. Sakın unutmayalım, sakın unutmayalım!"

Tabii Ninova ve Sur antik Sümer'de göçebe gerillaların yakıp yıktığı şehirlerdi.

Görünmeyen Ordular / Max Boot

Modern dünya sistemi açısından hegemon devlet oluşumu, kapitalist çarkın işleyişini sağlıklı sürdürebilmesi bakımından nasıl bir gereklilik ise, anti-hegemonik özgürlükçü demokratik toplum güçleri ile mücadele ve mücadele stratejileri de hegemon devletler açısından vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Üçüncü Dünya Savaşı'nın yaşanmakta olduğu günümüz dünyasında bunun yansımalarını yaşama ve hissetme düzeyimiz, her ne kadar yaşadığımız coğrafyanın ve toplumun bu türden müdahalelere maruz kalma düzeyi ile bağlantılı gelişiyorsa da, bilmeliyiz ki bu yönelim tüm insanlığa ve insanlığımızadır.

Tarihsel toplum geleneğinin sık sık tarih bilincinin gerekliliğini işaret etmesi, elbetteki boşuna değildir. Aksine, tarih bilinci ve var olana yönelik derinlikli kavrayış, tecrübe ve kararlılık, stratejik aklın unsurları olarak öne çıkanlar. Örneğin; "baş bihure, hur bihure, kur bihure" tarzındaki Kürt özdeyişi bu türden bin aklın sonucudur. "Tarih günümüzde gizli biz tarihin başlangıcında gizliyiz" belirlemesi de sadece tarih ve şimdi ilişkisine yönelik diyalektik bir tespiti barındırmaz, beraberinde stratejik bir bakışı ve tutumu yansıtır. Bunu bir başlangıç noktası haline getirerek hegemonik güçlerin halkı halklarımıza

yönelik geliştirdikleri kontrgerilla stratejilerinin tarihsel ve güncel bir okumasını yapmak ve bundan dersler çıkarmak, Üçüncü Dünya Savaşı'nın karakter ve özelliklerini tanımamızı sağlayacağı gibi, bize boşa çıkarmanın taktik becerikliliğini de aşılayacaktır.

İktidar ve devlet oluşumlarının varlık bulduğu ve toplumu egemenlik altına almak istediği her yerde, kaçınılmaz bir şekilde buna özgürlükçü toplumların tarihsel bir karşı duruşu ve isyanı olmuştur.

İsyan ve direnişin yöntemi ise, zayıfın güçlü karşısındaki yöntemi yani İspanyolca da "Küçük savaş" anlamına gelen ve "vur-kaç" taktiğini içeren, uzun süreye yaydırılmış gerilla mücadele strateji biçiminde somutluk bulacaktır. Kontrgerilla stratejisi de, iktidar ve devlet aygıtlarının gelişen ve isyan ve direnişleri bastırma, gerillaya karşı gerilla taktikleri uygulayarak etkisizleştirme amacını içerir. Bundan hareketle denilebilir ki gerilla tarzındaki savaş, iddia edildiği gibi yeni geliştirilmiş olmaktan çok, neredeyse insanlık tarihi kadar eski tarih savaş yöntemidir. Antik Çağda Atina-Sparta arasındaki Peloponez Savaşı, Mezopotamya'da Akad İmparatorluğu'na karşı Hurrilerin, Zagros Dağları'nda Gutilerin, Bering Boğazı'nda yaşayan Eskimo kabilesinin, Perslere karşı İskitlerin Roma'ya karşı Yahudilerin gösterdiği direniş, gerilla tarzında gerçekleşmiştir. Çarpıcı olan yönü, bu dönemlerde ki tüm gerillasal karşı koyuşların devletsiz toplumlardan gelmiş olmasıdır.

Kontrgerilla uygulamaları açısından tarihsel örneklendirmeleri Roma lejyonlarından başlatabiliriz. Yunanlı tarihçi Polybius, Romalı lejyonların ele geçirdikleri şehirlerde yaptıklarını şöyle dile getirir; "Buralarda sadece insan cesetleri ile değil, ikiye biçilmiş köpeklerle ve bacakları kesilmiş başka hayvanlarla karşılaşmak mümkündür... Sanırım bunu dehşet yaşatmak için yapıyorlar." Gerçekleştirdikleri manzarayla isyancılar da korku ve panik havası yaratarak yıldırmayı amaçlayan Romalı lejyonerler, bu acımasızlıklarını her tarafa yaymakta özel bir çaba gösteriyorlardı. Böylece, bir psikolojik özel savaş yöntemi olarak ürettikleri korku, fethettikleri yerlere onlardan önce giriyor ve ciddi bir etki yaratıyordu. M.S 70'de Kudüs'ü ele geçirdiklerinde, üzerinde "Yehuda fethedildi" yazılı ve "yas tutan bir Yahudi'nin üstünde mızrağıyla duran bir Roma askeri" görüntüsünün işlendiği sikkelerin basılıp imparatorluğun her tarafına dağıtılması, Roma'nın kontrgerilla stratejisinde ulaştığı psikolojik savaş uzmanlığı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ancak Roma'nın uygulamalarını bundan ibaret saymak doğru olmaz. Roma bir taraftan isyancılara karşı zalimane bir tutum sergilerken, diğer taraftan uzlaşma, ticaret ve günümüzde "dış yardım" olarak adlandırılan parayla ayartma yöntemlerine de baş vuruyordu. İmparatorluk içindeki ve dışındaki yerel elitlerle kurulan sosyal ve mali ilişki ağı, onların asimilasyonu hızlandırırken iç isyanların azalmasını sağlamıştır. "Boyunduruk altında bir çok halk, başarılı biçimde imparatorluğun bünyesine sokuldu. Bu halkaların elitleri Yunanca ve Latince öğrendi, Roma sikkelerini kullandı, Roma tarzı şehirler inşa etti, Romalıların yaptığı yollardan seyahat etti, hamamların ve sirklerin keyfini çıkardı. Toga giydi, şarap içti, zeytinyağı ile yemek pişirdi ve Roma'nın dini kültürlerini uyguladı.

Kamplara kapatılan Kızılderililer kendilerine dağıtılan hastalık bulaştırılmış battaniyelerle tam bir katliama uğratıldı

Kırsal kesimde yaşayanların büyük bir kısmıysa eski geleneklerine bağlı kaldı." İmparatorluk içindeki çatışmalara son vermek için en son bütün İtalyanlara Roma yurttaşlık hakkını tanıması ise, isyanlara karşı koyma taktiği açısından en etkili girişim oldu. Pax Roma adı verilen en uzun barış ortamı ve bu sayede, yani "uyrukların büyük kısmının" bağımsızlık isteğinin köreltilmesi sonucunda sağlandı. Tacitus'un bu durum karşısında, "önce bir çöl yaratıyorlar ve buna barış diyorlar" sözü, çok haksız olmasa gerek.

Roma benzeri yaklaşımı Asya arkalarındaki Çin'de de görmek mümkündür. Hunlu göçebelerin karşı saldırılarıyla başa çıkamayan Çin imparatorluğu, çareyi Hunlarla ilişki geliştirmekte, barış karşılığında Mete ile evlenmesi için bir prenses ve yüklü miktarda tahılın yanı sıra göçebelerin imal edemediği, fakat ilgisini çeken ipek ve şarap gönderir. Her yıl bu miktar arttırılır ve bu sayede bir bağımlılık durumu yaşatılır.

Çinlilerin “Beşyem” politikası olarak adlandırdıkları uygulama şöyle açımlanır; “Onların gözlerini doyurmak için zarif giysiler ve arabalar; boğazlarını doyurmak için güzel yiyecekler; kulaklarını etkilemek için müzik; tahammül etmelerini sağlamak için gösterişli binalar, tahıl ambarları ve köleler öne sürüldü, teslim olan Hunlar için hediyeler gönderildi ve iltimasları yapıldı.” Göçebe Hun kabileleri gevşeyince, imparatorluk diğer göçebe kabileleriyle de bağların geliştirip onlardan atlı askerler devşirmeye başladı ve çok eskiden “Barbarları kontrol etmek için barbarları kullanma” olarak bilinen, günümüzde ise “iti ite kırdırma” benzetmesiyle taşırılan politikayı devreye koydu. Sonuç, Hunların etkilerini yitirmeleri ve dağılmaları oldu.

Avrupa merkezli askeri zora dayalı sömürgeleştirme politikalarının yoğunluk kazandığı dönemde devreye konulan ve neredeyse tüm zamanların en etkili kontrgerilla uygulaması haline gelen “yayılan yağ lekesi” kuramı ise, ordu gücünün karakollar ve askeri yerleşkeler biçiminde yerli direniş ezilinceye kadar, aşama aşama halkın bulunduğu alanlara yayılmasını ve kontrol altında tutma stratejisini içeriyordu. Avrupa’nın askeri teknolojisine ve askerlik yönetimindeki üstünlüğünü sahaya sürdüğü bu koşullarda, yerli halkların hepsi direniş gösterseler de Haitililer dışında hiçbiri başarılı olamadı. Başarısızlıklarının nedeni, Avrupalıların “dolaylı yönetim” yaklaşımı temelinde yerli elitlerin konumlarını değişikliğe uğratmadan kendilerine tabii olmalarının sağlamaları ve Avrupalı danışmanlar vasıtasıyla onları Avrupalı silahlar almaya, konvansiyonel ordulaşmaya yönetme becerisini göstermeleriydi. Avrupa’da danışmanların konvansiyonel savaşın üstünlüğü ve gerilla direnişinin işe yaramazlığı üzerine geliştirdikleri söylenceği özümsemek ile kelimenin tam manasıyla kendi kendilerini yenmişlerdi. Farkına varamadıkları şey, taklidin hiçbir zaman gerçek olanın yerini alamayacağıydı. Oysa Haitililer tersinden bir tutumla, kendi geleneksel mücadele yöntemlerinde, gerilla savaşında ısrar etmiş ve aynı Avrupalılara karşı zafer kazanmışlardı.

Amerika’daki Kızılderili kabilelerin büyük direniş göstermelerine rağmen yenilgiye uğratmalarına sebep olan temel etken, akış halindeki yoğun Avrupalı nüfus karşısında azınlıkta kalmaları gösterilse de, bu ancak yan bir etken olarak değerlendirilir. Kızılderili kabilelerin kendi aralarında bölünmüşlükleri ve birleşik bir cephe oluşturamamaları, onları her türden kontrgerilla saldırılarına açık hale getiren esas sebeptir. Örneğin Fransızlar, bu sayede kimi kabilelerle işbirliği yapıp İngiliz yerleşimine saldırırken, İngilizler aynı kabile ile işbirliğine girecek tehlikeli gördükleri bir başkasına saldırabiliyordu. Bu bölünmüşlük hali, sömürgecilerin birçok Kızılderiliyi devşirip “izci” ve “destek işbirliği” biçiminde kullanmasına, bilinen "Vahşi’ye karşı Vahşi’yi kullanma” politikasının işlevsellik kazanmasına yol açtı. Ve bu taktiklerin devreye konulmasından sonradır ki Kızılderili pusularında büyük kayıplar veren sömürgeciler, savaşta üstünlüğü ele geçirmeye başladılar.

En kötüsü, 19. yüzyıl başlarında Kızılderililere karşı Asurluların 300 yıllık bir süreçte boyunduruklari altındaki beş milyon insanı tehcir etmelerinden esinle “Asur Stratejisi” adı verilen bir tehcir politikasının devreye konulması oldu. Beyazların göz diktiği topraklardan Kızılderilileri uzaklaştırmayı ve rezervasyon ödüller, enterne toplama kamplarına kapatmayı amaçlayan bu plan kapsamında 70.000 Kızılderili, belirli bir güzergahtan batıya yürümeye zorlandı. Çerokilerin “gözyaşı yolu” adını verdikleri kış koşullarında yaptırılan yolculuk, erzak, giysi, ulaşım aracı ve tıbbi yardım yoksunluğu nedeniyle çocuk ve yaşlı Kızılderilileri adeta kırımdan geçirdi. Geriye kalan ve kamplara kapatılan Kızılderililer de kendilerine dağıtılan hastalık bulaştırılmış battaniyelerle tam bir katliama uğratıldı. Rezervasyonları, kapatılmayı kabul etmeyen kabilelere karşı ise, hareketsiz kaldıkları kış aylarında yerlerini tespit edip erzak depolarını, at sürülerini ve çadırları tahrip etme taktiğini devreye koyuyorlardı. Böylece açlığın eşiğine getirilen Kızılderililer açısından rezervasyon tek seçenek haline getiriliyordu. Avrupalı uygarlık, aç kalarak ölmeyi göze alamayan yerlinin önüne yarı tok karnına hastalıkla ölme seçeneğini koyacak kadar uygar bir uygarlıktı!...

Klasik sömürgeciliğin klasik kontragerilla anlayışının değişime uğratmayı ilk etapta iki Fransız subayı, binbaşı Hubert Lyautey ve Albay Joseph Gallieni başardılar. “Barışçıl yayılma” ve “dolaylı yönetim” stratejisi ile, odağında işbirlikçi yerel elitlerin yer aldığı "halk merkezli" kontrgerilla yöntemlerini geliştirdiler.

Bu stratejinin özü, hem askeri operasyonları hem sivil, idareciliği aynı düzeyde başarabilen, yerel şartlarını iyi kavrayan, yerel kültürlere ilgi duyup dillerini konuşabilen profesyonel kadrolar aracılığıyla" halkın kalbini kazanıp zihinlerini zaptetme" hedefine dayanıyordu. Lyautey 1900 yılında direnişi bastırmak için gittiği Madagaskar'da yazdığı bir makalede bunu şöyle izah ediyordu; "Askeri işgal, askeri operasyonlardan çok yürümek de olan bir organizasyondan oluşur. Bu organizasyon ancak son çare olarak yakınma başvuran ve bunun yerine bölge sakinlerinin itaatini sağlamak amacıyla pazar, okul ve diğer projeleri inşa etmeye odaklanan subaylardan oluşmalıdır… Sizce düşman ve heyecanlı bir halkı, bin kez ayaklandırdıktan sonra silah zoruyla bastırmak yerine tek bir el ateş etmeden boyun eğdirmek için daha otoriter, daha soğukkanlı, daha adil, daha sıkı karakterli olmak gerekmez mi?"

Lyautey, Fas'ta bu stratejiyi çok daha yoğun uygulama olanağı buldu. Mahkemeler, hastaneler, su şebekeleri, okullar, demiryolları ve daha birçok eksik altyapı tesislerinin inşaasını sağladı, kendi ifadesiyle" Fransızları avlamakla vakit harcayarak gençlere iş olanakları yaratmayı" Öncelikli görevi haline getirmiş ve bunu "Bir atölye bir tabura bedeldir" sloganında özetlemişti. Boyun eğmeyen aşiretlere karşı acımasız yöntemler kullanırken, yenilen isyancılara karşı "hoşgörülü davranışlar" sergiliyor, dini liderleri ve kabile büyüklerine karşı saygılı bir tutum benimsemek istiyordu. Onun bu özel uygulamaları öyle bir başarı kazandı ki, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Lyautey, 60.000 askerini Fransa'ya savunma için geri gönderme olanağı bulundu. Faslı askerler her iki dünya savaşında da Fransa için savaşacak kadar bağlılık gösterdiler. "Bir kontrgerilla faaliyetinin başarılı olabilmesinde" sivil eylemin yerine konacak anlamına gelmez. Lyautey ve çok sayıda askerin keşfettiği şey, kontrgerilla savaşının siyasi ve askeri eylemin karmaşık bir birleşimini gerektiğindiğiydi. Bu birleşimin kesin sınırlarına, olay yerinde bulunacak doğru adamın karar vermesi gerekiyordu. Belki Lyautey'in en değerli katkısı karmaşık ve çeşitli durumlar için standart resmi bir çözüm dayatmak yerine esnekliğe, elastikliğe, zaman, yer ve koşullara uyuma duyulan gereğin altını çizmesidir. İstediği türde subaylara kavuşabilmek için altlarına yüksek eğitim yapmaya özendiriyor. Birçok modern orduda aydınlar genellikle hoşgörülünden büyüyelim bir eğilimdi. Lyautey, "sadece asker olan kişi kötü bir askerdir" diyordu.

Gönülleri ve Zihinleri Kazanmak!

"İşin ateş kısmı, meselenin sadece yüze 25'ini oluşturuyor, geriye kalan yüzde 75'i bu ülkenin halkını kendi safımıza çekmekte yatıyor. Sorunun cevabı ormana daha fazla asker yığmakta değil, halkın gönlü ve zihninde yatıyor."

General Gerald Templer

Bu sözlerin sahibi İngiliz general, kontrgerilla tarihine "kinetik savaştan çok siyasi savaşa önem veren kişi" olarak geçmiştir. Malaya'da nüfusun 40'ını oluşturan Çinli topluluğun direnişini bastırmaya yöneldiğinde doğrusu işi çok da zor değildi. Çünkü komünistler Çinli nüfusla sınırlı kalmış ve çoğunluğu oluşturan Müslüman Malayalılara hitap etmeyi, onlar arasında örgütlenmeyi başaramamıştı. İngilizler bunu iyi değerlendirmiş ve sultanları azerinden Müslüman çoğunluğu kendilerine bağlayarak, müttefikleri haline getirmişti.

Önceliği yakın asker-sivil işbirliğine veren Templer, bunu sağladıktan sonra doğru istihbarata dayalı hareketine eden küçük kontra birimleri oluşturdu ve belli bir ateş gücü desteğinde direnişçilere yönelik nokta baskınları düzenlemeye başladı. Kapsamlı "bul ve yok et" tarzı operasyonlar yapmak yerine, direnişçilere yönelik baskınlara paralel nüfusu kontrol altında tutmayı hedefleyen "temizle ve elinde tut" operasyonlarına ağırlık verdi. Komünist direnişçilerden temizlenen alanlarda bu kez stratejik küçük köyler kuruyor ve Çinli topluluğu bu köylere yerleştirerek denetim altına alıyordu. 3 yılda kurulan 500 stratejik köy sayesinde direnişçilerin toplumdan tecrit olmaları ve lojistiksiz kalmaları sağlandı. Bir diğer ağırlık verdiği yöntem, komünist direnişçilerde moral bozukluğu yaratmak için psikolojik savaş yöntemlerini devreye koymaktı. Direnişçilerin bulunduğu ormanlık alanlara uçaklardan "teslim ol" çağrısını içeren broşürlerin atılması, alçak uçuşlarla tespit edilmiş gerillalara isimleriyle hitap edilmesi, bazen ikna edilmiş aile bireylerinin, annelerin devreye

konularak direnişçilere seslenmelerinin sağlanması ile etki üretilmesi amaçlanıyordu. Gerillaları "ölü veya diri" teslim edenlere ödül vaat edilmesi ve diri getirilenler için meblağın yüksek tutulması da Templer'in kontrgerilla uygulamasına dahildi.

ABD'li albay Lansdale de meslektaşı Templer gibi aynı yönde ilerlerken, bu sefer mekan Vietnam'dı. Vietnam'da astlarına şöyle sesleniyordu E. Lansdale; "Komünistlere unutamayacakları bir yenilgi tattırmak için askerle siviller arasında bir kardeşlik bağı oluşturacak "sivil eylem" uygulamak gereklidir. Halkı kendi safınıza çekerseniz komünist gerillalar saklanacak yer bulamaz. Saklanamadıkları zaman siz onları bulursunuz." Lansdale'nin "sivil eylem" uygulamasından kastı, ağırlıkla sivil toplum örgütleri (kimi CİA'ye angaje) üzerinden Vietnam'lı köylülerin ihtiyaç duyduğu tıbbi, sosyal yardımları sağlamak ve Vietnamlı elitleri-bürokratları köylülerle ilişkilenmeye yönelterek onları kazanma çabası içerisine sokmaktı. Bu amaçla başta Filipinler olmak üzere çeşitli ülkelerden gönüllü doktor ve hemşireler getirmiş, onlar aracılığıyla köylülerle ilişki kurma zeminleri oluşturulurken, aynı kapsamda istihbarat yapma imkanına da kavuşulmuştu.

ABD Malaya'da başarıyla pratiğe geçirirken "stratejik köyler" yöntemini Vietnam'da da yaşama geçirdi. Fakat iki yılda oluşturulan 8000 köyün tümünün kontrol altında tutulması oldukça zordu. Ayrıca Malaya'da komünist direnişçilerin aleyhine işleyen dinsel ve etkin farklılık Vietnam'da söz konusu değildi. Bu sebeple Vietnam gerillaları kısa sürede köylerin çoğuna sızarak uygulamayı boşa çıkardılar. Lansdale ise, önüne çıkan her fırsatı ve ayrıntıyı Vietnamlıların aleyhine dönüştürme konusunda ince bir yöntemler ağı oluşturmuştu. Örneğin kahinlerin Vietnam toplumunda dikkate alınıp saygınlık gördüklerini öğrenince, yaptığı ilk iş bunu kontrgerilla faaliyetlerine uyarlamak oldu. Hemen önde gelen astrologlara yer veren popüler bir takvim bastırarak, astrologlara Güney Vietnam talihinin iyi ve açık olduğu, Kuzey Vietnam'ı ise karanlık bir geleceğin beklediği yorumlarını yaptırdı. Yine, Güney Vietnam'lıların Kuzeye rağbet edip gitmeleri için Vietminh imzası taşıyan sahte broşürler yayınlattı. Broşürlerde güya Kuzeye gitmek isteyen G. Vietnam'lılara yanlarına soğuğa uygun giysileri almaları tavsiye ediliyordu. "Çünkü Çin'deki demiryolu inşaatlarında çalışan diğer gönüllülerin yanına gideceklerinden bu kıyafetler işe yarayacaktı." Güney Vietnam'lıları aldatmaya yönelik bu yayınların tek başına ne düzeyde etkide bulunduğunu belirlemek güç, ancak sonuçta bir milyon insan Güneye göç ederken Kuzeye göç edenlerin sayısı yüz binin altında kaldı. Buna rağmen Lansdale, ABD'nin Vietnam politikasında etkili bir rolü oynasa da kalıcı olamadı. Konvansiyonel mücadele de kararlı olan kesim ağır bastığından tasfiye edildi. Fakat 1964'te yaptığı şu uyarı ne denli işinin uzmanı ve öngörü sahibi olduğunu yeterince ortaya koyuyordu; "Komünistler Vietnam'da devrimci bir fikir ortaya koydular ve bu bizim onu boğmamızla, bombalamamızla, görmezden gelmemizle ölmeyecek."

Teknolojinin önemini ve gereğini küçümsememekle birlikte, savaş ve stratejide en önemli ve belirleyici unsur insandır

ABD hegemonyasının geliştirdiği ve günümüzde de yürürlükte bulunan kontrgerilla uygulamalarının, özelde de "Halk merkezli kontrgerilla" politikasının başlıca teorisyen ve pratisyenlerinden biri de General David Petraeus, sırasıyla Latin Amerika ülkeleri Haiti, Bosna, Irak, Güney Kürdistan ve Afganistan'da aktif görevler üstlenmiş ve en son 2011'de ABD başkanı Barack Obama tarafından CIA'nın başına getirilmiştir. Askeri çevrelerde "Sahra Talimnamesi 3-24" olarak bilinen, ancak esas açılımı "ABD Kara Kuvvetleri-Deniz Piyadeleri-Kontrgerilla Sahra Talimnamesi" olan kitapçığın (NATO üyesi ülkelerin askeri eğitim müfredatında yer alır) eski baskılarını bilmeyen, okumayan ilgili kimse yok gibidir. Fakat Petraeus'un Irak ve Afganistan deneyimini kattığı akademisyen ve gazetecilerden de yararlanarak kaleme aldığı kitapçığın 2006 baskısını (her ne kadar sadece 2006'da internet üzerinden 1.5 milyon kez indirilmişse de) ülkemizde inceleyebilenlerin sayısı pek azdır.Petraeus'un kaleme aldığı kitapçık şu temel öğretiyle başlar; "herhangi bir kontr-gerilla operasyonunun ana hedefi, askerî ve askeri olmayan yolların dengeli bir şekilde

uygulanması vasıtasıyla etkin devlet yönetiminin gelişmesini sağlamaktır." Öncelikler sıralaması asker ve sivil aktörler arasındaki "çaba birliği, siyasi faktörlerin öncelenmesi, "çevreyi anlam" gerekliliği ve "şiddetin uygun düzeyde kullanılması" gereği biçiminde devam eder, Bu öğretiye göre "beş isyancının öldürdüğü bir operasyon, şayet bunun ardından gelen yıkım 50 kişinin direniş saflarına katılmasına yol açıyorsa, o operasyon ters tepmiş demektir."

Irak pratiğinde Petraeus, askerleri büyük askeri üslerde yoğunlaştırmak ve böylece tecrit etmek yerine onları küçük "birleşik güvenlik istasyonları" ve "muharebe karakolları" biçimindeki bir konumlandırmayla halkın yoğun yaşadığı merkezlere dağıttı. Onun söylemi ile askerler artık "işe gidip gelmeyecekti." Bunun yerine devriye gezdiği yerlerde yaşayacak ve böylece "mahalleye aşina olup sakinlerinin güvenini kazanacaklardı." Halkın arasında yaşamak, güvenliği sağlanan bölgeleri elde tutmak ve düşmana aman vermeden takip etmek Petraeus'un kontrgerilla talimnamesinin ana unsurlarını oluşturuyordu. Böylece halkın yoğun yaşadığı alanlarda askerlerin halktan bilgi toplama imkanı artacak ve direnişçileri tespit edip nokta operasyonlarıyla vurmak kolaylaşacaktı. "Gereken kontrollü sağlamanın tek yolu askerleri 7/24 sivillerin arasında barındırmaktır. Periyodik olarak tekrarlanan 'süpürme' veya 'kontrol altına alıp arama" operasyonları Naziler kadar zalim kontrgerillacılar tarafından bile yürütülse işe yaramaz. Zira siviller onların bölgeyi terk ettikleri anda asilerin geri dönüp işbirlikçilerden korkunç şekilde intikam alacağını bilirler. Halk, devleti ancak onu desteklemenin direnişçiyi desteklemeye göre daha tehlikesiz olduğu durumlarda benimser. İşte bu yüzden başarılı halk merkezli politikalar halkın sevgisi ve minnettarlığını kazanmayı değil, insanları kontrol altında tutmayı hedefler."

2003'te Saddam Hüseyin'in oğulları Uday ve Kusay'in yerlerinin belirlenip öldürülme operasyonunu yürüten kişi de Petraeus'dan başkası değildi. Güney Kürdistan'da temsili hükümeti oluşturulması, iletişim hatlarının yeniden işler hale getirilmesi, yolların asfaltlanması, polis gücünün kurulması çalışmalarını yürütmesinin yanı sıra Bağdat'ı atlayarak petrol karşılığında Türkiye ve Suriye'den elektrik alınması anlaşmasını gerçekleştiren de Petraeus'tu. Zira Petraeus'un nazarında, "başarılı güvenlik operasyonları, azınlıkların sıkıntılarına hitap eden ve ülkeyi bir araya getiren kapsayıcı ve etkin devlet yönetimi için sadece bir potansiyel oluştururdu." Etkin devlet yönetiminin gelişmesini sağlamak için güvenlik operasyonlarının yanı sıra, isyan bastırma stratejisi gereği asilere desteğin azaltılmasına dönük politik bir ortam yaratılmalıydı. Bunun için bir yandan asilerin benimsediği ideolojinin cazibesini düşürmeye yönelik yoğun bir propaganda, dezenformasyon aktif hale getirilirken, diğer taraftan kontrol altına alınmış bölgelere de halkın ihtiyaçlarına karşılık veren ve bu sayede işbirliği üreten bir mekanizmanın işler hale getirilmesi gerekiyordu. Neticede, "bir bölgede kontrolü ele geçirmek işbirliğini doğurur, kontrolün kaybedilmesi o işbirliğini büyük ölçüde sona erdirir" yasası işlemekteydi.

Stratejik düşünme ve taktik uygulama yeteneği kazanmış insan, en gelişmiş teknolojinin ve yetkin planlamaların üstesinden gelmeye kadirdir

---

ABD'nin NATO konsepti altında müttefiklerini sürekli eğitime ve yeniden yapılandırmaya tâbi tutması, hegemonyasını koşullara uyarlama stratejisinin bir gereğidir. Nitekim 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler saldırısı sonrasında ABD'nin geliştirdiği "Homeland Security" (Anavatan Güvenliği) modeli, NATO üyesi ülkelerde olduğu gibi standart bir güvenlik anlayışın dönüştürülmüştür. Kontrgerilla faaliyetlerinin asker-sivil işbirliği temelinde tek merkezden koordine edilmesini amaçlayan bu model, hem anlamsal hemde yapısal temelde yeniden yapılanmayı zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla, "terörizmle mücadele mükemmeliyet merkezi" tarzından özel bir oluşuma gidilirken, altında da "stratejik araştırma ve etüt merkezi", "alınan dersler merkezi", "taktik istihbarat okulu", "iç güvenlik eğitim ve tatbikat merkezi komutanlığı", "eğitim ve doktrin komutanlığı", "psikolojik operasyonlar daire başkanlığı" gibi profesyonel elit yapılanmayı hedefleyen birimler

kurulmuş ve faaliyetleri "kamu düzeni ve güvenliği müsteşarlığı" bünyesinden toplanıp koordine edilmiştir. Buna paralel askeri birlikler ve hareket kabiliyetleri de gözden geçirilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır. İsrail örneğinde olduğu gibi asker sayısı azaltılmış, ancak vurucu gücü yüksek, yüksek teknolojik silahlara sahip zırhlı birliklerin geliştirmesi ve uzman personelin yetiştirilmesine ağırlık verilmiştir. Kuşkusuz düşman, iç düşman tanımının bu model kapsamında genişletilmiş olması kontrgerilla ağının da paralel bir büyüme, yayılma ve aktivite sergilemesi anlamına gelmektedir.

ABD hegemonyasının teori ve pratikte geliştirerek yaygınlık kazandırdığı "halk merkezli kontrgerilla" kuralı, bizi üç somut gerçeklikte buluşturur.

Birincisi; halkların geliştirdiği gerilla direnişlerinin derinlikli bir incelemesinin yapıldığı ve halkın siyasal örgütlülüğüne dayanan gerillacılığın yenilmez ve bitirilemez olduğu gerçeğine ulaşıldığıdır. Kontrgerilla faaliyetlerinin odağına aldatmayı içerse de "halkın yüreğini ve zihnini fethi etme" stratejisini yerleştirmek zorunda kalması bunun bir sonucudur.

İkincisi; yaşanmakta olan 3. Dünya Savaşının karakterinin sahada görüldüğü üzere ağırlıkla gerilla /kontrgerilla savaşları biçiminde gelişeceğidir. Hegemonik devletlerin bire bir konvansiyonel karşı karşıya gelmelerinden çok, üçüncü ülkeler üzerinden yer yer konvansiyonel, ama azami gerilla-kontrgerilla savaş tarzını esas alacakları, yer yer de uzlaşıp paylaşım alanları oluşturacakları görünmektedir. Irak, Libya, Yemen, Suriye ve Ukrayna'da verilen resimler, bu yönde veri ortaya koymaktadır.

Üçüncüsü; "bir silah, onu kullanan kişiden daha etkin olamaz" gerçeğidir. Teknolojinin önemini ve gereğini küçümsememekle birlikte, savaş ve stratejide en önemli ve belirleyici unsur insandır. Stratejik düşünme ve taktik uygulama yeteneği kazanmış insan, en gelişmiş teknolojinin ve yetkin planlamaların üstesinden gelmeye kadirdir. Tarihsel toplum geleneği, üstün silahlarla donatılmış uygarlık güçlerine karşı "ilkel silahlar"la direnen öz strateji sahibi topluluk örnekleriyle doludur. Toplamda savaşları kazanmak, ittifaklar geliştirmeye, kendini güçlendirmeye ve düşmanınızı bu yönde bir etkinlikte bulunmaktan alıkoymaya dayanır. 20. yüzyılda bu görece kolaydı; ideolojik kamplaşmanın damgasını vurduğu iki kutuplu dünya gerçeğinde ittifaklar ilişkisi oldukça açık, net ve görünür simgelere bürünmüş ve bu doğrultuda kendini tanımlamıştı. Günümüzde ise, kapitalistik çıkar ve paylaşım savaşlarının ya da hegemonya mücadelelerinin açığa çıkardığı yeni durum, farklı bir ittifaklar ilişkisi ortaya koymaktadır. Bugünden yarına farklılık gösterebilen çıkarlar doğrultusunda hareket eden, dolayısıyla sürekli değişen bir taktik ittifaklar anlayışının gerçeklik kazandığını söyleyebiliriz.

Bir anlamda Öcalan'ın "24 saatliğine yapılacak taktik ittifakların bile önemli etki ve sonuçlar yaratacağı koşullarda yaşıyoruz" belirlemesine denk düşen bir sürecin içerisinde bulunuyoruz. Suriye'de NATO üyesi T.C ve ABD karşı karşıya gelirken Rusya ile sağlanan uyuşma, yine Libya ve Irak'da ters yönde sağlanan saflaşma, Akdeniz eksenli gelişen ittifaklar yine dönemin ittifaklar anlayışına ilişkin önemli işaretler vermiştir. Özgürlükçü demokratik güçler açısından böyle bir zemin, hareket kabiliyetini arttırma, politika ve strateji üretmede vites yükseltme imkanı sunduğu kadar, ciddi riskleri barındıran bir içeriğe de sahiptir. Sistemi içi oluşan bloklaşma ve kümelenmelerin birbirlerine karşı değerlendirmeye ve ilişkilenmeye açık askeri, politik ve diplomatik aksiyon alanları ürettiği bilinen bir husustur. Bir bağımlılık ilişkisine düşmeden karşılıklılık ilkesi temelinde bunlardan istifade etme kabiliyeti sergileyebilmek, özgürlükçü demokratik duruşları daha da güçlendireceği gibi, güç dengesi oluşturmada başat bir aktör ve ittifak pozisyonuna taşıracaktır.

Yeni dönem hegemonya savaşlarının özgürlükçü demokratik güçler açısından sunduğu bir diğer fırsat, ulus-devlet statükosundaki yarılma ve içteki iktidar tekellerinin toplum üzerinde baskı ve sömürü dozajını arttırmaları, haliyle çelişki ve çatışma alanlarının çoklaşmasıdır. Bu da, demokrasi, adalet ve özgürlük arayışında ki tüm topluluklarla ilişkilenme ve ittifaklar geliştirme, yatay ve derinlikli bir mücadele ağının hem küresel (yeni bir enternasyonal) hem de bölgesel alanda oluşturulmasının imkanıdır. Hegemonik merkezlerin kontrgerilla faaliyetlerine karşı ancak bu tarzdaki bir demokratik modernite stratejisi ile mücadele yürütüldüğü takdirde başarı kazanabilir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Hegemonya Savaşları ve Olasılıklar Üzerine

Nilüfer Şahin

Kapitalizmin sistemsel krizi ve hegemonya rekabeti Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi ile yeni bir evreye ulaştı. Ortadoğu'dan Akdeniz'e oradan Kafkasya'ya uzanan coğrafyada benzer işgal ve ilhaklar, vesayet savaşları ve çatışmalar son 20 yılda ilan edilmemiş 3. Dünya Savaşı görüntüsü veriyordu zaten. Batının kapitalist merkezleri ve Asya-Pasifik alanındaki devletler bu sıcak savaşların dışında kaldılar ya da başka ifadeyle savaşı kendi coğrafi sınırlarının ötesinde tutarak farklı düzeylerde dahil oldular.

Ukrayna üzerinden patlak veren savaş, keskinleşen emperyal rekabeti bu merkezlerin sınırına taşıması nedeni ile kritik ancak beklenmedik değildi. Sistemin tüm alanlarında kriz halinin aşılamaz boyutlara vardığı açıktır. Ekonomik kriz, neoliberal kapitalist sermaye için geçersiz olması; ekolojik kriz dahil, toplumsal sorunları yönetecek kapasitesini yitirmesini getirmiş ve sistemi hızla tarihsel sonuna getirmiştir. Savaş, bu aşamada duvarda duran silah misali, illa ki patlayacaktı. Bölgesel çatışmalar biçiminden, bizzat sistemin merkezi rakip güçlerinin karşı karşıya geleceği nihai hesaplaşmaya evrilmeden, 'büyük dönüşüm' gerçekleşmesi, hegemonyanın yeniden teşhisi olası görünmemektedir.

ABD'nin kendi hegemonyasını tahkim etmek arzusu ile çıktığı seferde, Rusya'nın çevrelenmesi ve Asya-Pasifiğine odaklanma stratejisinin gereğiydi. ABD'nin büyük hesaplaşmasının esas muhatabı Çin ve temel rekabet alanı ise Asya-Pasifik alanıdır. Rusya, hegemonya rekabetinde kuşatılmasına ve etkisizleştirilmesine sessiz kalmayacağını sert biçimde 'ilk yumruğu atan' taraf olarak cevap verdi. Bu güç gösterisi mevcut denklemi tüm taraflar bakımından değiştirmiş görünüyor. Ne var ki, ilk yumruğu atma galibiyetinin garantisi olmayabilir ve işgal sonrası gelişmeler de bunu gösteriyor. Özellikle ABD bakımından işgalin bir "allah'ın lütfu" durumunu yarattığı söylenebilir. Nihayetinde ilk verimi, ABD'nin uzun zamandır uğraşıp başaramadığı NATO'nun diriltilmesi oldu. NATO üyesi Avrupa ülkelerinin Pakta daha sıkı sarılması bir yana iki yüz yıldır tarafsızlığını koruyan İsviçre'nin NATO üyeliğine aday olduğunu açıklaması gibi, Almanya'nın NATO ülkesi olarak ordu kurma, askeri harcamalar için 100 milyar dolarlık bütçe yatırmasını açığa çıkardı. Rusya'nın bu hali ile, coğrafi kuşatmayı kırmış olsa dahi bu süreçte zayıflamış, karşı kampı güçlendirmiş, ekonomik ve siyası olarak hırpalanmış olarak çıkacak gibi görünüyor.

Savaş veya bugün açığa çıkan bölgesel savaşlar serisi, merkezi hegemon gücün ve dünya kapitalist sistemin krizidir. Aynı zamanda krizden çıkış arayışının karakteristik biçimidir. Sistem krizi kapitalizmin merkezli hegemonya krizi olsa da etkileri her yerdedir. Çöküşün, tıkanmasının emareleri savaşın olmadığı alanları da kuşatır. Eski kurumlar işlevini yitirir, toplumda dağılma eğilimi artar, moral ve ahlaki değerlerde çözülme, kültürel yıkım belirginleşir. Genel olarak kuralsızlık kural halini alır. Tüm bunlar eski düzeni zorlar yıkımını belli bir aşamadan sonra kaçınılmaz hale getirir. Bu süreçte, merkezi hegemon güç için çıkış imkanı azalırken hegemonya dışındaki güçler bakımından çözümü geliştirme olanakları artar. Merkezi hegemon güçler aksine, dışta kalan halklar, devletler, grupların birikim düzeyleri oranında yenilenme kapasiteleri ve dinamikleri güçlenerek

çıkabilirler. Yeni sistemsel düzeni inşa edebilir ve merkezi hegemonya konumuna yükselebilirler!

Süreçler savaşa evrildiğinde; yenilgi ile çıkmak otomatik olarak lider güç olmayı sağlamayabilir. Savaş, tarafları güçten düşürür, kaynaklarını tüketir. Bu nedenle hegemonya savaşlarının sonunda savaşın galibi, esas gücün yerine beklenmedik aktörlerin sahneye çıkması daha yüksek bir olasılıktır. Bu açıdan en tipik örnek ABD'dir. Birinci ve İkinci Dünya savaşları arasındaki birikimini tamamlamış, 2. Dünya Savaşının kaderi belli olduktan sonra savaşa dahil olarak, tüm taraflar karşısında yıpranmamış ve yükselen güç olarak dünyanın "süper güç", hegemonik merkez konumuna ulaşmıştır.

Hegemonik merkezin oluşumunda askeri üstünlük etkili olsa da belirleyici faktör değildir. Çünkü; hegemonya olgusu aynı zamanda bir "rıza üretme" kapasitesini gerektirir. Bu yalnız toplum için değil, sermaye için de gereklidir ve rıza üretimi caydırıcı askeri güçten daha fazlasını gerektirir. Hegemonya kurabilmenin bu karakteristiğini gösteren örnekler, 13.yüzyılda hegemonya merkezinin Doğudan Batıya kaymasını sağlayan faktörlerde bulunabilir. 13.yüzyıldan itibaren yalnız sermaye, maddi birikimler değil, bilim, felsefe, kültür, sanat, düşünsel birikim Batı merkezli hegemonyanın gelişiminde ve askeri üstünlükten daha etkili olduğu biliniyor. Bugünün hegemonya mücadelesinde aynı faktörlerin geçerli olduğu-olacağı muhakkak. Bu faktörlerin toplumda yeni bir paradigma biçiminde somutlaşacağını, sistemin ancak paradigma üretebilmeye haiz yeni bir güce veya güçlere şans tanıyacağını eklememiz gerek.

Hegemonya savaşları için diğer bir karakteristiğine değinmeliyiz: Bu savaşların yıkıcılık boyutu; yalnızca dünya çapında oluşundan kaynaklanmaz, temel yıkıcılık nedeni rekabetin keskinliğidir. Savaşın başındaki planlı-rasyonel hareketlerin hamleleri, yerini giderek akıl ve kural dışı saldırılara bırakır. 2. Dünya Savaşı bunun örneğidir. Yalnız Nazizmin tek başına yarattığı yıkım değil, savaşa dahil olan güçlerin toplamda korkunç insan kayıplarına yol açmışlar. Nagazaki ve Hiroşima'ya atılan ABD bombaları hegemonya savaşının vardığı boyutları gösterir.

İşgal karşısında Batının yaşadığı korku, salt devletlerin değil, Batı toplumlarını kuşatan Doğunun despotizmine duyulan korku dikkat çekiciydi ve sosyolojik bir bilançonun olacağı, bu bilançonun yaratacağı sonuçları mutlaka mevcut tabloyu etkileyeceğini not etmek gerekir.

Son gelişmeler sistemin yapısal krizini nasıl etkileyeceği, ABD'nin bu krizden lider dünya gücü olarak çıkıp çıkmayacağı ise hala belirsizdir. Krizin nedenleri sistemsel tarihi rekabetin esas özneleri başka alanlara, çözümü de bu alanlarda olacaktır. Hegemonya sorunu, sistemin tamamını kapsayan, kendine özgü diyalektiği, suresi ve dinamiklerini barındıran olgulardan. Güncel boyutu hegemonya olgusunun tarihsel gelişimi, karakteristiği ile birlikte anlaşılabilir.

Hegemonik merkezin oluşumunda askeri üstünlük etkili olsa da belirleyici faktör değildir. Çünkü; hegemonya olgusu aynı zamanda bir "rıza üretme" kapasitesini gerektirir

---

Tarihsel olarak hegemonya devlet olgusu ile birlikte açığa çıkıyor. Sümer, Akad-Asur hegemonyasından bugüne, merkezi hegemonik gücün gelişim ve çöküş sistematiği önemli noktalarda benzerdir. Temel farklardan biri; kapitalizm öncesi hegemonik gücün uzun süre konumunu koruyabilmesi. Kural olarak görülen, bu sürenin birkaç yüz yıla ulaşması. Aşırı merkezileşmenin olmaması, hegemon gücün bu sayede kendini yenileyebilme olanağı sağlaması, sürenin uzamasında başlıca neden olabilir.

Kapitalizm çağında ise hegemonya merkezi olma konumunun devamı yüzyılı bulmuyor. Nedeni, sistemin aşırı merkeziyetçiliği ve öncelikle de sermayenin merkezileşmesidir. Bu özelliği, kapitalizmin paradoksu olarak da anlamlandırabiliriz. Sermaye, doğası gereği 'sonsuz sermaye' birikim imkanlarından beslenmeye çalışır. Bunun için sürekli artan kar oranlarını gerektirir. Bu ise merkezileşme ile mümkündür; ancak aşırı merkezileşme belli bir

aşamadan sonra “sonsuz sermaye” birikim imkanını ortadan kaldırır. Büyümeyi sürdürecek pazar, üretim, teknik tüketimi, dahası normal koşullarda bunları yenileyecek potansiyeli de tıkar. Kriz bir sistem krizi olarak açığa çıkar. Krizin aşılması için yenilenmiş pazar, yeni teknik, yeni ekonomik modelin üretilmesi gerekir. Ancak hegemon güç bunları üretme kapasitesini tüketmiştir. Maddi ve düşünsel rezervleri tüketen hegemon güç, kaos ve savaşın tetikleyicisi haline gelir. Savaş merkezde patlak vereceği gibi çevreden de gelişebilir.

Gelişmeleri bu temel üzerinden yorumladığımızda, birincisi; büyük nihai savaşın eşiğindeyiz diyebiliriz. İkincisi ise bu aynı zamanda büyük dönüşümün eşiğinde olduğumuz anlamına da geliyor. Savaşın nasıl gelişeceğine hegemonya sorununun çözüleceğine dair kati öngörüleri olası değil. Ancak rekabetin öznelerine dair verilerden hareketle, olasılıklardan söz edebiliriz. Bunlar içinde ABD’nin hegemonya merkezi olarak konumunu koruyup koruyamayacağı bir sorudur. Teknik açıdan mümkün görünmüyor. İmparatorluğun başta Çin olmak üzere, rakipleri karşısında gerilediğinin işaretlerini uzun zamandır veriyor. Gerileme tek boyutlu değil, siyasi açıdan ve rıza üretme kabiliyeti bakımından da söz konusudur. ABD’nin genel tablosu gerileyen hegemonya güç karakteristik özellikleri ile örtüşüyor.

Çin’in yükselişi, onu hegemonya merkezine taşıyacak düzeyde olup olmadığı ise tartışmalıdır. Kısmen teknolojik, ekonomik üstünlük ve bu alanlarda paradigma üretme kabiliyeti ve dinamizmi avantajına sahip olabilir. Bununla birlikte dünya çapında hakimiyet sağlayacak bir model oluşturacak, buna rıza üretecek potansiyeli mevcut durumda yeterli görünmüyor. Batının liberal demokrasisi karşısında bir seçenek oluşturamaması bir dezavantajı olarak kaydedilebilir.

Avrupa açısından Ukrayna işgali ile birlikte açığa çıkan yeni bir durumdan söz edilebilir. Yakın zamana kadar kapitalizm merkezlerinden biri olarak, ekonomik ve siyasal açıdan birliğin avantajlarını da kullanarak belli bir denge kuruyordu. Dengeciliği siyasi ve ekonomik alanda “doğu bloku”nun faşist yöntemlerine karşı aşırı tavizkar tutumlarını da içeriyordu. Ukrayna işgali AB’ye hem birlik olarak hem de ülkeler bazında denge durumun korunmayacağını kavratmış görünüyor. Hegemonya rekabetinde özelde Almanya (kısmen Fransa)’nın beklenmedik çıkışları olasılıklar arasında. Rekabete açıkça dahil olan bu merkezler ve güçler dışında, sürpriz güçleri, devletleri görmeye hazırlıklı olmalıdır, dünya. Var olan blokların daha fazla kaynaşarak veya dağılarak sürece dahil olmaları da başka bir olasılık.

Dönemin halklar bakımından nasıl imkanlar ve sonuçlar doğuracağı ise çok az tartışılıyor. İlgili öznelerin objektif durumu bu gündem dışı kalmada etkili. 1. Dünya Savaşı sırasında devrimci demokratik özneler savaşın gidişatını belirleyecek düzeyde güce sahiptirler. Bolşevik Devrimi bu dinamik öznelerini, paradigma üretme düzeylerinin de ifadesiydi. Dünya düzenini (başta da savaşı etkileyerek) 1917’den 90’lara kadar belirlediler. 2.Dünya Savaşında sömürgecilik karşıtı direnişler, faşizme karşı sosyalizm halkların seçeneği olarak dönüşüm özneleri oldular. Bugün aynı tablonun varlığından söz etmek mümkün görünmese de halkaların seçeneksiz olduğu da iddia edilemez. Demokratik modernite paradigması, yalnız somut bir sav olarak değil; toplumsal ve bilinen asli dinamikleri ile bu seçeneği hazırlıyorlar ve varlar. 1. Dünya Savaşı sürecinde Bolşevikler bu düzeyde dahi organize değildi, buna rağmen süreci değerlendirecek taktik, stratejik hamlelerle üçüncü bir hattı yaratabildiler. Savaşın, tarihsel dönüşüm dinamiklerinin halkların kendi seçeneğini öne çıkaracak imkanlar yaratacağı öngörülebilir bir durum. Asıl olan bu seçeneğin etki alanını genişletmektir.

Kaynakca

1- **Dünya sistemleri Analizi, I.Wallerstein**
2- **Yeni faşizm, E. Yıldızoğlu**
3- **Parastin, Pencemin**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kapitalist Modernitenin Yapısal Krizi ve Hegemonyal Kapışmalar

Metin Yamalak

İktidarın-devletin oluşumuyla beraber hegemonya da insanlığın yaşamına bir olumsuzluk olarak dahil olan bir olgudur. İktidar kurumsal yapıların oluşturduğu, spesifik alanıyla sınırlanmış, bir idari sisteme bağlanmış, sınıflara dayalı bir olgu iken; hegemonya iktidarları, devleti de içine alan elinde bulunduran bir veya birden fazla güç kaynağının oluşturduğu kaçınılmaz basınç, sınırlandırma ve belirleme kapasitesiyle çevresini, kendisine tabi kıldığı bir durumdur. Elde edilmiş artık ürün mal ve sermaye oluşturulmuş bilgi tekeli, askeri güç, politik güç ve bunlar gibi sayılabilecek bir çok şey tekele alınıp belli şart ve karşıtlıklarla diğer insanların kullanımına açıldığında hegemonya oluşmuş oluyor.

Andre Gunder Frank: " Hegemonya politik birimler, devletler ve onları oluşturan sınıflar arasında zor aracılığıyla oluşturulan artı birikim hiyerarşisidir. Hegemonik merkez devlete ve onun yöneticisi mülk sahibi sınıflarına ayrıcalıklı bir pay ve bu payı alabilmeleri için politik, ekonomik güç sağlayan bir birikim ve yönetim merkezleri hiyerarşisi kurulur."[1] şeklinde ekonomi temelli bir tanımlama yapmaktadır.

I. Wallerstein:" 500 yıllık mevcudiyetinden sonra dünya kapitalist sistemi ilk kez gerçekten sistemik bir kriz içindedir ve biz kendimizi bir geçiş çağında buluyoruz."[2] kapitalist modernite istemini özel olarak beşyüz yılla sınırlamaktadır.

Abdullah Öcalan: "Uygarlık sistemlerinin üç özelliğini yeniden hatırlarsak; birincisi rekabet-hegemonya, ikincisi merkez-çevre ve üçüncüsü inişli-çıkışlı döngüsel karakteridir. Temelinde ise iktidar ve ekonomiye yönelik tekellerin kendi aralarındaki mücadelesi yatar.[3] Sadece son 200 yıllık ulus-devletçikler çözülmemekte, 5000 yıllık uygarlık, iktidar geleneği de çökmektedir."[4] demekte, bütün iktidar ve devlet yapılarının tarihsel olarak bir çöküş içine girmiş olduğunu belirtmektedir.

İktidar ve devlet tarihi boyunca, halkaların birbirine bağlanması gibi yerellerde oluşan hegemonyaların daha geniş alanlara yayılmış, hegemonyalara bağlanması, onların devletler düzeyinde hegemonyalara bağlanması, dünya üzerinde kıtasal hegemonyalar ve nihayetinde küresel merkezi hegemonya olarak dünyayı işgal etmiş durumdadırlar.

Devlet Sınıflara Dayanır

Kapitalist modernite küresel merkezi hegemonya olarak varlığını sürdürmektedir, ancak ömrünü tamamlamış zirveye ulaşmış bir güç olarak kriz ve kaos içindedir. 3. Dünya Savaşı da bu krizden kurtulmanın arayışı içerisinde meydana gelen olaylar bütününü ifade ediyor. 3. Dünya Savaşının karakteri, Birinci ve İkinci dünya savaşlarında olduğu gibi sömürge kapma ve kendi hegemonyal blogunu oluşturma biçiminde değil, iç içe geçmiş hegemonyal sahaların, hegemonyalarının birbirini kabul etmesi, birbiriyle bir hesaplaşma sonucunda herkesin kapasitesinin işgal edeceği alanın, hükmedeceği piyasaların, mekânsal ve güç kapasitesinin sınırlarının yeniden belirlenmesiyle yeni bir dengenin oluşturulmaya çalışılması biçiminde yaşanmaktadır.

1 **Andre Gunder Frank, Dünya Sistemi**

2 **I. Wallerstein, 21. yüzyılda Siyaset, sy.11**

3 **Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 4.Cilt**

4 **A.g.e**

1990'lardan beri 3. Dünya Savaşı'nın içindeyiz. Bu savaş 1. ve 2. dünya savaşlarına benzemiyor. Süper devletler bütün askeri kapasiteleriyle birbirine doğrudan saldırmıyor, ancak dolaylı olarak sadece askeri güç değil, ellerinde ki bütün güçleri bu savaş meydanına sürmüş durumdadırlar. Eski savaşlara benzeyen benzemeyen birçok yanı vardır. Bu durum hegemonik güç merkezlerinin zıt ve çelişik yığınla açıklama ve hamleleriyle beraber büyük bir zihin bulanıklığı oluşturmakta, neyin ne olduğunu basit bir çabayla kavrayamaz hale getirmektedir. Kriz ve kaos durumunun genel özelliğidir, ancak çağın olanaklarıyla oluşan enformasyon kirliliğini de bu kavrayamama da göz ardı etmemek gerekir.

Soğuk savaş dönemi aynı sistemin iki ucunun birbirinin zıddıymış gibi davranarak yürüttüğü hegemonya savaşı dönemiydi. Kapitalist modernitenin toplumsal, siyasi, ekonomik, teknolojik, bilimsel devinimlerin yaşama kattıklarıyla olumlu-olumsuz sistemi yeniden kurgulayıp durmasıdır. Etnisiteleri, yoksulları, emekçileri, ezilen sınıfları farklı ve zıt görünümler altında sisteme bağlama ve yüzyıl boyunca hegemonyası altında tutup bir dengede sürdürme sürecidir. Sovyetler dağılınca soğuk savaşın iki kutbunu ifade eden hegemonyaların çöküş ve yıkım sürecine girdi. Kaos aralığı ve 3. Dünya Savaşı'nın da başladığı bir süreçtir. Kapitalist modernite güçlerinin itme-çekme hamleleri sonucu oluşan nicel birikimler zaman zaman patlamalara yol açarak ve yeni bir sistem kurma arayışı olarak günümüze kadar süregelen bir durumdur. ABD-Batı bloğunun BOP-GOP gibi isimlendirmelerle yaptığı girişinmler Körfez savaşları, birçok devlete yapılan müdahale ve işgaller, birçok hükümetin değiştirilmesi, hatta DEAŞ gibi bir belanın, insanlığın başına patlatılması da bu sistem arayışının, yani hegemonya kurma arayışının sonuçlarıdır.

Artık kapitalist modernite sisteminin sahipleri kendi kurumları olan NATO, BM gibi kurumların işlevlerini yitirdiğini, ihtiyaca cevap verecek fonksiyonelliği göstermediğini söylüyor. Yenisini arama, kurma çabalarını dillendiriyorlar. NATO, BM, IMF, Dünya Bankası, Lahey Adalet Mahkemesi, UNICEF, ILO vb. ve bunların farklı kıtalardaki taklitleri küresel kuruluşlar toplumları ve devletleri merkezi hegemonik sisteme bağlama araçlarıdır. Bunların bir benzeri karşı kutupta Varşova Paktı, Enternasyonal, Şangay Beşlisi vb. kurumlarla sağlanmaya çalışıldı. Bunlar artık yeterince deşifre olup dejenere oldu, yıprandı; ilgi, umut oluşturma yeteneklerini kaybederek işilevsizleşmeye başladı ve kapitalist modernitenin yapısal krizinin bir yanını bunlar oluşturuyordu.

Kapitalist modernite bir sistemdir. Ve dünya üzerinde var olan her dinamik ve unsuru kendine eklemlemek üzere refleks geliştirmektedir. Bunu yüzde yüz başarması doğa kanuna aykırıdır, ancak sağ ve sol unsurlarının hepsiyle küresel hegemonya kuracak kadar bunu başardığı da bir gerçektir. Asıl sorun bunun artık işlemez olup kaosa sürüklenmesi ile yeni dinamiklerin daha fazla ortaya çıkıp kontrol edilemez olaylara olumlu-olumsuz neden olmalarıdır. Bu durum kapitalist modernite için hayati tehlikedir ve 90'lı yıllardan bu yana kontrol etmeyi elde tutmaya uğraşarak önemli oranda enerji sarf ediyor.

Kapitalist modernite bir sistemdir. Ve dünya üzerinde var olan her dinamik ve unsuru kendine eklemlemek üzere refleks geliştirmektedir

Bir yandan Rusya, bir yandan ABD'nin ön planda olduğu soğuk savaşın aktörleri birbirinin elinden mal kaçırmaya çalışıyorlar. En güncel hali Ukrayna'da cereyan ediyor. Ama bu aktörlerin soğuk savaş döneminde de, şimdi de birbirinden öz olarak farkları yoktur. I. Wallerstein bunu altı temel konuda şöyle açıklıyor.

"İdeolojik düzeyde-Marksizm gerçek bir alternatiften çok Wilsoncu liberalizmin bir varyantı haline gelmişti. İki ideoloji aslında joe kültürün temel karinelerine bağlılığı paylaşmaktaydı. Kimi zaman biraz farklı bir dille ifade etseler de en azından başlıca altı programda ve dünya görüşünde hemfikirdirler:

1- Ulusların kendi kaderini tayini ilkesini desteklemekteydiler.

2- Tüm devletlerin ekonomik kalkınmasını savunuyorlardı, bununla tünelin ucundaki refah ve

eşitlikle birlikte kentleşme, ticarileşme, proleterleşme ve sanayileşmeyi de kast etmektedirler.

3- Tüm insanlara eşit olarak uygulanan evrensel değerlerin varlığına ilişkin bir inancı dile getirmekteydiler.

4- Teknolojik gelişmenin tek rasyonel temeli olarak özellikle Newtoncu biçimdeki bilimsel bilgilerin geçerliliğine olan güvenlerini dile getirmekteydiler.

5- İnsanın ilerlemesinin hem kaçınılmaz, hem de arzu edilir olduğuna vb. ilerlemenin gerçekleşmesi için güçlü, istikrarlı merkezi devletlerin varolması gerektiğine inanmaktaydılar.

6- Halk yönetimine, demokrasiye inançlarına beyan ediyorlar, fakat demokrasiyi aslında akılcı reform uzmanlarının temel siyasi kararları almasına cevaz verilen bir durum olarak tanımlıyorlardı."[5]

Soğuk savaşın iki kutbunun hegemonya kavgası bir alan kapma kavgası şeklinde gerçekleştiğini gösteriyor. İki kutupta da " ulusların kendi kaderini tayin hakkı " gerçek anlamda kültürel, siyasal olma değil, bir sınıfın elinde devlet olma şeklinde bir kader tayinidir. Bu bir ulusun kendini örgütleyip bağımsız, özgür kendi kendine yeten ve kendi kendini yöneten bir irade olmasını değil, devleti kendi elinde tutan bir egemen sınıfa burjuva-proletarya tabi olma şeklindedir. Devlet kaçınılmaz olarak sınıflara dayalıdır. Kapitalist modernite liberal ideolojinin savunduğu "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" burjuvazinin egemenliğine verilmiş bir ulus-devlet ile toplumların ve onlara ait her şeyin merkezi hegemon sisteme bağlanması şeklindedir. Reel sosyalist ideoloji ve sistem savunduğu "ulusların kendi kaderini tayin hakkı " ise proletarya egemenliğine verilmiş bir devlet olma şeklindedir. İki karşıt gibi görünen blok da aynı ilke üzerinden, gerçek bir özgürleşme eğilimine girebilecek halkları, burjuva veya proletarya egemenlikli devletlere zincirleyerek kendi hegemonya sahalarına dahil etmişlerdi. Onaylamadıkları hiç bir sınıf veya ulus-devlet olamamış veya kendine farklı bir yaşam kurma imkanı bulamamış, sürekli bu küresel ve onlara bağlı yerel hegemonya güçlerinin müdahalelerine uğramaktan kurtulamamışlardır. Devlet olan sınıflar, burjuvazi ve proletarya tabi oldukları merkezi hegemonya sayesinde devlet oldukları için karşılığında onların politikalarını sistemsel çıkarlarını korumak ve ona göre yönetmek, politika yapmak sorumluluğu altına girmişlerdir.

Neden Umutlanmayalım?

Merkezi hegemonya bağlanmış ulus-devletler, toplumu sürekli geleceği kurma vaadiyle avutup umutlandırarak yönetmişlerdir. Proletarya diktatörlüğü, kurulacak komünist toplum aşamasını işaret ederek kitleleri motive ederken, liberal devletler ise refah devleti demokrasi ve sürekli reform yapma vaadiyle kitleleri sisteme bağlı tutmuşlardır. Yukarıda Wallerstein'in altı şıkta vurguladığı gibi ister liberalistler, isterse sosyalist devletler (ikisi de kapitalist modernitenin hegemonya argümanıdır) egemenlikleri altında tuttukları toplumlara sanayileşme, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, büyük üretim sektörleri örgütleme ile sosyal refahın, demokrasi, eşitlik ve özgürlüğün gelişeceğini vaat etmişledir. Fakat sanayileşme ve refah denkleminde konumlanmış sistem büyük bir ekolojik yıkım, güç yarışını yaşamın her alanına yayma, insanlığı yok edecek düzeyde astronomik nicelik ve nitelikte silahlanma gibi olumsuz gelişmelere, doğa ve toplumda kalıcı tahribatlara, daha fazla sefalet ve baskıcı sistemlere yol açtı.

Evrensel değerler ve bu değerler etrafında kurulmuş kurumların içte ve dışta her türlü sorunu çözeceği ve ayrım yapmadan herkes için var olacağı iddiasını toplumların bilinçlerine empoze etmişlerdir. Dünyanın her yanından, kendi halklarının devrim öncüsü olma iddiasıyla kurulan sosyalist, komünist parti ve örgütler, büyük bir sadakatle komünist blok karar vericilerinin belirlediği politikalar ekseninde hareket ettiler. Devrimin bütün dünyaya yayılacağı ve bir gün kendi ulusları için de bu gücün harekete geçip devrim yapacağı umuluyordu. Ama daha sonra tüm politikaların Sovyet Rusya devletinin çıkarları için seferber edildiğini anladıklarında demokratik uygarlık savunuculuğu inancı etrafında azınlıklara, uluslara umut pazarlanmıştır. Umutları canlı tutan NATO, BM, AB ve bunlara bağlı diğer uluslararası kuruluşlar, evrensel adalet, insan hakları vb. değerleri herkes için savunuyorlar görüntüsü altında çıkarlarını garantiye almak, hegemonyalarını geliştirmek için

5 **I. Wallerstein, Liberalizmden Sonra, sy.54-55**

azınlık halkların değerlerini, acılarını, emeklerini, umutlarını en inceltilmiş yöntemlerle sömürmeyi esas almışlardır. Bu sebeple UNİCEF hiçbir zaman gerçek manada çocuk haklarını savunmadı, BM hiçbir zaman soykırıma uğrayan halkların, kültürlerin haklarını vaat ettiği gibi savunmadı.

İki blokta da bilim tek doğru ölçü kabul edildi, ancak bilim hegemonyal amaçlar için araçsallaştırılarak pozitivist yorumla yapılan toplumsal mühendislikler sonucu doğada ve toplumlar üzerinde sayısız soykırımlar gerçekleştirildi. Bir din gibi geliştirilen bilimcilik, dini dogmatizmlerden daha geri, köleleştirici işlev görmüştür. Toplumsal ahlakı parçalayan, özgür iradeyi yok eden, manevi değerleri tasfiye eden ve maddiyatçılığı öne alan her türlü sömürü, talan, işgal savaşını meşrulaştıran çağdaş fetva organı gibi işlemiştir.

İkilemenin ancak devletle ve devletli bir toplumda mümkün olabileceği inancını geliştirerek toplumların devletsiz düşünmsi ve devletsiz bir sistem kurmayı hayal edip ona yönelmesini engellemişlerdir. Benzer şekilde demokrasiyi de bir takım temsilci ve uzmanların geliştirdiği bir olgu olarak temsili sınırlarda tutmuşlardır. Toplum adına siyaset yapan temsilciler, toplumsal sorunların nasıl çözüleceğine karar verip akıl veren, her alanda uzmanlar kimin dost kimin düşman, neyin iyi neyin kötü olduğuna sistem için ve sistem adına kararlar vererek, halkların yaşamları hakkında karar veremediği sistemleri de demokrasi olarak tanımlayıp, refah devleti olarak sunmuşlardır. Bu devletler soğuk savaşın sağ ve sol kutuplarında yer alıp ezeli düşmanlar gibi konumlanmış olsalar da kapitalist modernitenin küresel hegemonyasına hizmet ettiler. Devletin olduğu yerde hep kaybeden halklar, ezilen ve sömürülen emekçiler, yoksullar, azınlıklar, kadınlar ve doğa oldu.

1989'da Sovyetlerin yıkılan sadece Reel Sosyalist blok olmadı, dengede durma olanağını yitiren kapitalist blok da yıkılış sürecine girdi. Yapısal yıkım için süreç işlemeye başladı. Bunu durdurmak için çeşitli hamleler, müdahaleler, projeler geliştirilse de bir çözüm bulunabilmiş değil. "1990'dan 2025-2050'ye varana kadar var olan dönemde çok büyük ihtimalle barış, istikrar ve meşruiyet kıtlığı çekilecektir."[6] diyen, Wallerstein'in öngörüsü büyük oranda doğru çıkmıştır. Şuan yaşanan kriz-kaos ortamında yeniden hegemonya kurma ve sistem oluşturma arayışları her hegemonik gücün elindeki ekonomik, askeri, teknolojik, siyasal vb. güçleri bir silah olarak diğer rakiplere dayatarak hegemonya alanlarını yeniden belirleme ve garantileme çabasındadır. Bunun çok kutuplu olma ihtimali de var, ama o da yetmeyecektir.

Devletin olduğu yerde hep kaybeden halklar, ezilen ve sömürülen emekçiler, yoksullar, azınlıklar, kadınlar ve doğa oldu

Belki de ABD, Avrupa, Çin, Rusya, Hindistan, Afrika, Arap Birliği gibi kutuplar oluşacak, ancak bunlar devlete, iktidara dayalı egemen sınıfların konumlanması olacaktır. Ezilen sınıfların, etnisitelerin, kadınların her türlü toplumsal azınlık ve farklılıkların, bu kutuplara dahil olmayacağı, mevcut durumları gözetildiğinde büyük olasılıktır. Çünkü onları ikna edecek, inançlarını ve güvenlerini kazanacak, onları yeniden heyecanlandıracak, umutlandıracak bir şey sunulmuş değildir. Şuan ömrünü tamamlamış, iç karartıcı kapitalist modernist sistemin, giderek enkaza dönüşen gövdesi kalmıştır. Bunlar eskiyip çürümüş işlemez hale gelmiş büyük bir yük ve sorun haline gelmiş aletlerdir. Bunları tekrardan sunarak ezilen, sömürülen sosyal, siyasal, etnik, kültürel toplumları; kadınları tekrardan hegemonya altına alıp sisteme dahil etmek mümkün değil.

Kapitalist modernite sistemi çatırtıyor. Sarsılıp çatlıyor, azar azar yıkılıyor, ama çatlaklardan berrak bir gökyüzü, güneşli yeşil ovalar, dağlar, vadiler, ormanları görmeyi ummak gerçekçi değil. görünen sis ve toz bulutudur. Ortada dehşet düzeyinde bir doğa, toplum yıkımına çare ve çözüm olabilecek nitelikte alternatif modellere ihtiyaç var. Birçok alternatif çıkıyor, ancak henüz küresel sahnesini kurmuş değil. devletler, iktidarlar, egemen sınıflar dışında kalan bütün toplumsal kesimleri, bir anlamıyla insanlığı etkileyecek somut teoriyle pratiğin aynı anda kendini

6 **I. Wallerstein, Liberalizmden Sonra, sy.33**

güncel ve reel koşullarda yaşanılır kılabildiği program, sistem ve örgütlenmelerle bu mümkün olacaktır. Dünyanın birçok yerinde bunu sunmaya çalışan birçok hareket, parti, komün vb. örgütlenmeler var. Bunlar değişik kuram, strateji ve taktik örgütlenmeleri ile alternatif olmanın sınavını vermektedirler.

Olumlu olumsuz bütün yaşamsal devinim ve gelişmeler nasıl ki iktidar-devlet eksenli hegemonyal güçleri dönüşüme uğrattıysa, hegemonların egemenlik altında tuttuğu bütün toplumları da dönüşüme uğrattı. Kapitalist moderniteyi krize sokan en büyük faktör de bu toplumsal değişimlerdir. Önceki çağlara göre insanlar şimdi, daha fazla ve derinliğine hegemonyal sistemin sunduğu bağımlılaştırıcı olanaklara bağlanmış durumdadır. Ancak önceki çağların insanlarına oranla hegemonyal sistemin gerçek yüzünü daha fazla görüyor, sırrını çözüyor, ona fazlasıyla aşina ve bilgi sahibidir. Bu durum bir paradoks gibi görünüyor. Çünkü insan hegemonyal sistem olanaklarına daha fazla bağımlı olup hem onu terk etmeyen, hem de onun doğayı, toplumu, ekolojik, ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal yıkıma uğratan güç olduğunun bilincinde daha fazla derinleşen bir insan vardır.

Bu aslında diyalektiğe aykırı değil. Çağın insanı, bütün önceki çağların insanlarına oranla daha fazla bireyci, ama kapitalist modernitenin onu içine çektiği bireyciliği önemli oranda deneyimlemiş, oryantalist, ilerlemeci, kalkınmacı sistem teorilerinin hepsinin hegemonyal çıkarlar için geliştirilmiş avutucu, aldatıcı teoriler olduğunun nispeten farkındadır. Ama kararsızdır, henüz bir alternatif arayışına girme kararı vermiş değil, kafası karışıktır. Sistemin krizi derinleştikçe yaşam alanları daralan bu bireyin, savunma refleksiyle içine gireceği tutum, karışık kafasında bazı kararların netleşmesine yol açacaktır. Bireyciliğin doğasında bu vardır ve bu, her olasılığa açık bir eğilimdir. "kendi başımın çaresine bakmalıyım" eğilimi, onu sisteme karşı ekolojik, ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel, demokratik alternatifler üretmeye zorlamaktadır. Kapitalist modernitenin sistemsel krizi, corona virüslü yaşamın, bütün alanlar da neden olduğu olumsuz gelişmeler, bunların sona ermeyeceği öngörülü insanları kendi alternatiflerini anlamaya en yakın olduğu aşama olabilir. Dünyanın her yanında kapitalist modernite sistemi ve hegemonyasına karşı olan örgütlenmeler bunun somut verileridir. İnsanlık birbirinden öğrendikçe ve deneyimledikçe hiç hesaplanmamış bir çok gelişmeyi de gerçekleştirecektir.

Ulus-devletler, kapitalizmi endüstriyalizmle tahkim edilmiş refah devletini halklara, uluslara bir kurtuluş olarak sunarak sisteme bağladı. Şimdi yeni bir şey sunamıyor, insanı ikna edecek şeyi bulamıyor ve kriz derinleşiyor. Yaşanan 3. Dünya Savaşının kriz ve kaos ortamında, toplumları yeniden aldatmak mümkün; ancak bu o kadar kolay olmayacaktır. İşte, bu aralıkta kapitalist moderniteye karşı olan alternatiflerin hızla gelişme ve var olan bütün hegemonyal aktörleri sınırlandırma olasılığı da güçlüdür. Bu olasılığı ABD, AB, Japonya, Çin, Rusya vb. hegemonyal kutuplaşmalarının öngördüğü ve dayattıklarının çok ötesinde boyutlar açacaktır.

Guy Debord; " Dünya çoktandır bir zamanın düşünü görmektedir ama onu gerçek anlamda yaşamak için şimdiden bilince sahip olması gerekir."[7] demektedir. Ve kitabın ilerleyen sayfalarında Sun Tze'den şu alıntıyı aktarmaktadır: "İçinde bulunduğunuz durum ve koşullar ne kadar tehlikeli olursa olsun umutsuzluğa kapılmayın; asıl her şeyden korkulacak durumlarda korkulacak hiçbir şey yoktur. Tehlikelerle kuşatıldığımızda bu tehlikelerin hiçbirinden korkmayın. Çaresiz kaldığınızda elinize ne geçerse ona güvenin; gafil avlandığınızda gidip düşmanı gafil avlayın."[8] 3. Dünya Savaşı bir olumsuzluklar girdabı gibi görünmektedir, ancak halkların kendi alternatifini yaratması yönünden bunun tersi de doğrudur.

Kürdistan merkezli gelişen elli yıllık mücadelenin varmak istediği demokratik ulus, demokratik modernite halkların alternatifinin gelişmesi olanağına doğru atılmış önemli ve büyük bir adımdır. Dünyanın birçok yerinde insanlık böyle adımlar atıyor. 3. Dünya Savaşını yürüten güçlerin hegemonya savaşları içinde, yeni gerçek ve insanlığa ait olan bu adımlar hiç hesapta olmayan ya da dillendirilmeyen, gözlerden kaçırılan toplumun doğrudan öznesi olduğu hareketlerdir. Kendi küresel sahnelerini belki de daha fazla birbirlerine yaklaştıkça kuracaklardır. Bunun için neden umutlanmayalım!

İçindekiler İçin Tıklayınız...

7 **Guy Debord, Gösteri Toplumu, sy.134**

8 **Sun Tzu, Savaş Sanatı, sy. 174**

Hegemonya Kaybedecek, Halklar Kazanacak

Cemal Anadolu

Günümüzde en çok konuşulan ve tartışılan konuların başında 3. Dünya Savaşı gelmektedir. Şubat'ın son haftası başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, bu konuyu daha da gündeme getirdi ve tartışmaları derinleştirdi. Kimi uzmanlar, sosyal ve siyaset bilimcileri, bugünkü gelişmeleri "2. Dünya Savaşı sonrası ve 3. Dünya Savaşı öncesi" diye yorumlarken, kimisi de 3. Dünya Savaşı'nın başlangıcı olarak değerlendirdi. Doğu Avrupa'da patlak veren bu savaşın bir tarafında Ukrayna'nın arkasında duran, kapitalist merkezi hegemonik güçler olan ABD ve İngiltere öncülüğündeki NATO, diğer tarafında da Rusya'nın bulunması böylesi tespitlerin yapılmasına ön ayak oldu. Bugün yeni yeni görülmeye başlanan 3. Dünya Savaşı, hem kavramsal olarak hem içerik olarak Abdullah Öcalan tarafından uzun yıllardır üzerinde durulan önemli konular arasında yer almaktadır. Yaptığı tespit ve değerlendirmelerde bugünü ön görmekte; yaşananlar da kendisini doğrulamaktadır.

Zaman ve mekan bağlamında fitilin ateşlendiği döneme ve yaşananlara gitmek, hegemonik güçlerin deşifrasyonu açısından da ufuk açıcı olacaktır. En sonda söylenmesi gerekeni en başta söyleyelim. 3. Dünya Savaşı'nın merkez üssü Ortadoğu'dur. Ortadoğu'da da Kürdistan kilit noktada durmaktadır. Ortadoğu kökenli merkezi uygarlık sistemini ele geçiren, Batı Avrupa imalatı olan kapitalist hegemonik güçler, dünyada son dört yüz yıl, Ortadoğu'da ise son iki yüz yıldır felaket üstüne felakete sebep olmaktadır. Çatışmalardan, savaşlardan ve krizlerden beslenerek ayakta kalan Batı merkezli hegemonik güçler, başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın dört bir tarafına bindikleri ulus-devlet atıyla katliam, sömürü, asimilasyon ve soykırım taşımıştır. Salt fiziki değil, kültürel, zihinsel ve ideolojik zora dayalı her türlü yönelimlerle demir kafese aldığı halkları/toplumları ya tasfiye etmiştir ya da kendi kapitalist sistemi içinde eritmiştir; oluşturduğu yerel, bölgesel ajan kurumlarla köle topluluklar yaratmıştır. Dolaysıyla ilk hegemondan günümüz hegemonlarına kadar bu feraset değişmemiştir.

Öcalan, bu süreci ana nehir ve yan kolları şeklinde somutlaştırıyor: "Bilinen haliyle ilk hegemon olan Akad Kralı Sargon'dan beri zincirleme halkalar halinde gelen ve günümüzde yine Sargon İmparatorluğu benzeri bir hegemon olan ABD ile devam eden bu süreç, merkezî uygarlık sistemi açısından bir ana nehir akıntısı gibidir. Sümer, Akad, Babil, Asur, Hitit, Mitanni, Urartu, Med, Pers, İskender, Roma, Sasani, Bizans, Arap-İslâm, Türk-Moğol, Osmanlı, Britanya ve ABD hegemonyaları ana nehri oluştururken, Mısır, Elam, Harappa, Çin, Hint, Rus, Frank ve Germen İmparatorlukları ana nehrin yan kolları konumundadır. Tarihsel toplum, merkezî uygarlık tarihi boyunca somut olarak ana ve yan kollarıyla sembolize edilirse daha gerçekçi kavranabilir."[1]

Dünya İki Kutbun Savaş Meydanına Dönüştürüldü

Tarihin akışına da baktığımızda 3. Dünya Savaşı'nın merkezinin neden Ortadoğu olduğu anlaşılacaktır. Çıkış noktaları Ortadoğu olan ilk sınıflı, kentli, devletli yapının dayandığı beş bin yıllık tarihten günümüze, özellikle son yüz yıla sığdırılan üç adet dünya savaşı kadar katliamcı, tahripkar, yayılmacı ve işgalci olmamıştır. Üçüncüsü de kendisinden önce

1 Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu-Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, Sy. 40

olan iki savaşı katbekat aşmıştır. Tarihi az öncesine dayanan, ömrü sadece beş yıl olan (1914-1918) 1. Dünya Savaşı Avusturya Veliahtının bir Sırp milliyetçisi tarafından vurulmasıyla Doğu Avrupa'da başladıysa da bedeli Osmanlı şahsında Ortadoğu'ya ödettirildi. 1916 yılında İngiltere-Fransa arasında imzalanan Sykes-Picot Antlaşmasıyla başlayan 10 Ağustos Sevr antlaşmasıyla belirli bir çerçeveye oturtulan, 1924 yılında Lozan Antlaşmasıyla bugünkü haritadaki haline getirilen Ortadoğu coğrafyası, adeta kadavraya dönüştürülerek yirmialtı ulus-devlete bölündü. Kısa süren savaşın yarattığı etki ise büyük oldu; dünya haritası yeniden çizildi. O gün Ortadoğu'ya karadan, havadan ve denizden giren Batılı kapitalist hegemonik güçler, hala işbirlikçi yerel oluşumlarla her karışında cirit atmaktadır. Bu çıkış aynı zamanda Ortadoğu'daki alternatif, demokratik modernite güçleri ile Ermeni, Süryani, Kürtler gibi halkların sonunun başlangıcı oldu. 1. Dünya Savaşı'nın yükselttiği faşizm bugün hala dünyayı kavurmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nda aynı saflarda yer alan kapitalist modernitenin lideri ABD ile reel sosyalizmin öncüsü Sovyetler, dünyayı adeta ikiye böldü

1. Dünya Savaşı, kapitalist hegemonik güçler açısından bir çıkış olarak görülse de ilerleyen zamanda krizine çözüm olmadı. Nitekim daha üzerinden yirmi yıl geçmeden 2. Dünya Savaşı patlak verdi. Doğu Avrupa'da başlayan ve 1946 yılına kadar devam eden savaşın faturası yine Ortadoğu ve Kafkasya'ya kesildi. Dünya artık iki kutbun savaş meydanına dönüştürüldü. İkinci Dünya Savaşı'nda aynı saflarda yer alan kapitalist modernitenin lideri ABD ile reel sosyalizmin öncüsü Sovyetler, dünyayı adeta ikiye böldü. 1949'da kurulan NATO ve 1952 yılında oluşturulan Varşova Paktı'nın kıyasıya mücadelesi 1989'da Sovyetlerin çöküşüne kadar sürdü. NATO Gladiosuyla demokratik toplum değerlerini taşıyan tüm unsurlar tasfiyenin eşiğine getirilmiştir; solda duran Sovyetler ise halklara çözüm olmaktan çok dünyayı teslim alan liberal politikalara bel bağlamıştır, kapitalist hegemonik güçlerin ömrünü uzatmakta rol oynamıştır. Bu da sonunu getirmiştir.

Sovyetlerin çöküşüyle kapitalizm "zaferini" ilan etmiştir. Kendince "Yeni Dünya Düzeni" kurmanın koşulları da oluşmuştur. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), güncellenmiş haliyle de Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (GOP) devreye konulmuştur. Artık dünya yeniden dizayn ediliyordu. Ancak evdeki hesap çarşıda tutmuyordu. Merkezi uygarlığa beşiklik eden Ortadoğu, işleri bozuyordu. "Son" dediği tarih, kendisinin de sonunu getirmiştir.

Öcalan, "tarihin sonu" tezine daha en başında karşı çıkmıştı: "Kapitalist modernite kendi liberal tarihini 'tarihin sonu' olarak ilan ederek, her klasik hegemonik çağın başvurduğu bir hileyi tekrarlamaya çalışmaktadır. Her hegemonik çağ kendini sonuncu olarak ilan eder. Fakat tarih devam ediyor. Sona eren belki de kapitalist modernitenin kendisidir. Küresel finans kapital çağıyla birlikte somut tarih ve toplumla hiçbir bağı kalmayan bu sistem öz itibariyle anlamsızlaşmıştır. Biçim itibariyle dağılması da günbegün gerçekleşmektedir. Belki de tarihte ilk defa merkezî hegemonik sistem tüm rezervlerini tüketmiş olup ağır ağır çatırdamakta, sürekli krizle boğuşarak sonuna yaklaşmaktadır. Özünde birçok yönüyle aşılmıştır. Zırhlara bürünerek kendini ne kadar koruyacağı merak konusudur; zaman ve mekânı yok sayarak biçimsel varlığını sonsuzlaştırdığı mı, yoksa tükenişinin mi yaşandığı araştırılmaya, hakikati keşfedilmeye değer bir konudur."[2]

Sovyetlerin çöküşü, yeni bir başlangıcı da beraberinde getirmiştir. Çöküşün üzerinden daha bir yıl geçmeden 1. Körfez Savaşı (1990) ve daha sonra genişletilen 2. Körfez Savaşı (2003-2010) ile Ortadoğu bir kez daha merkezi hegemonik güçlerin hedefi olmuştur. 1990 sonrası artık dolaylı değil direkt olarak Ortadoğu'da çakılan 3. Dünya Savaşı'nın ateşi, bugün tüm dünyayı etkilemektedir. Savaşların dünyaya bakiyesi "ulus-devletler" olmuştur. Ortadoğu'da 1. Dünya Savaşı'nda Türk ulus-devleti, 2. Dünya Savaşı'nda İsrail devleti inşa edilerek; tüm dünyanın başına bela edilmiştir. 3. Dünya Savaşı'yla da İsrail'in güvenlik garantörü

2 Aynı Eser, Sy. 42

Barzani ailesi merkezli Kürt ulus-devleti inşa edilmek istenmektedir. İki yüz yıldır dünyaya serpiştirilen ulus-devlet tohumu tutmamaktadır. Ancak inatla sürdürülmektedir. Ulus-devletin yarattığı düzen yeni ulus-devletlerle temizlenmez. Bunda ısrar kirlilikte ısrardır. Ne yaparsa yapsınlar kökleri tarihin derinliklerinde olan doğal, demokratik topluma dayanan Ortadoğu merkezi uygarlığı, Batılı hegemonik güçlerin uydu ulus-devletleriyle yok edilemez. Buna karşı mücadele de devlet ulusculuğuyla değil, demokratik ulusun inşasıyla mümkündür.

Bugün Ukrayna'da yaşananlar Afganistan, Irak ve Suriye'den bağımsız değildir. Ortadoğu'da yaşananlar da Kürdistan'dan bağımsız değildir. Kürdistan'da yaprak hesapsız, plansız kımıldamaz. Kürdistan'ın son yarım asrı bunun somut örnekleriyle doludur. 1. Dünya Savaşı, Kürdistan'ı da etkilemiştir. Soykırım kıskacına alınan Kürdistan dört parçaya bölünmüştür. 1930'larda "Hayali Kürdistan burada meftundur" denilerek Ağrı Dağı'na gömülen Kürt halkı, 1970'lerden itibaren dirilmiştir. Bu kendiliğinden olmadı. Kürt Özgürlük Mücadelesi öncülüğünde büyük bedeller ödenerek, bu hakikate ulaşıldı. Kadın özgürlükçü, ekolojik, demokratik toplum paradigması direnişi ve mücadelesiyle salt kendisinin değil Ortadoğu halklarının kaderini değiştiren Kürt halkı, bugün 3. Dünya Savaşı'nda kilit önemde bulunuyor. Kürdistan, hem jeopolitik hem jeostratejik her açıdan 3. Dünya Savaşı'nın başlatılışında, geliştirilmesinde ve sonuç alınmasında merkezi konumundadır. Tam da bu nedenle BOP kapsamında daha 1990'lardan itibaren Öcalan tasfiye edilmesi gerekenler listesinde başa alındı; 1996'da düzenlenen suikastta sonuç alınmayınca uluslararası komplo devreye konuldu.

Karşıtına Benzememek İçin Kendini Bilmek

Öcalan, 9 Ekim 1998 yılında Suriye'den çıkarılması ve 15 Şubat 1999 tarihinde Türkiye'ye teslim edilmesinde başrol oynayan uluslararası hegemonik güçlerin kendisine yönelik komplo ile 3. Dünya Savaşı arasındaki bağı şöyle kuruyor: "Irak'ın işgal senaryosu da benim teslim edilmemle sıkı sıkıya bağlantılıdır. İşgal aslında bana yönelik operasyonla başlatılmıştır. Aynı husus Afganistan'ın işgali için de geçerlidir. Daha doğrusu, Büyük Ortadoğu Projesi'nin hayata geçirilişinin kilit adımlarından biri ve ilki bana yönelik olan operasyondu. Ecevit'in "Öcalan'ın niçin teslim edildiğini bir türlü anlamadım" demesi boşuna değildi. 1. Dünya Savaşı nasıl Avusturya Veliahd'ının bir Sırp milliyetçisi tarafından vurulmasıyla başlatıldıysa, bir nevi "3. Dünya Savaşı'da bana yönelik operasyonla başlatılmıştı."[3]

Yeni uygarlığın akışı, sınıfsız, devletsiz, ekolojik kent, kârsız ekonomi ve demokratik topluma doğru yapılabilir

Uluslararası kompoloya, bugünden dönüp bakıldığında yol açtığı gelişmeler ve sonuçları itibariyle 3. Dünya Savaşı'nın en yoğun ve sonuç alıcı aşamalarından biri olduğu görülecektir. Komplodan sonra 11 Eylül 2001'de New York'taki İkiz Kulelere düzenlenen saldırı 3. Dünya Savaşı'nı başka bir aşamaya evriltti. ABD'nin dünya hegemonyasını pekiştirmek için Ortadoğu'ya "yeni düşman" yaratılarak müdahale edildi. "Ortadoğu'daki Müslüman kültürlü ülkelerde yarım kalan kapitalist hegemonyanın tam tesisini sağlamak"[4] için yola çıkan ABD hegemonyası, Ortadoğu'nun her yanını savaş alanına dönüştürdü. Büyük teknolojik üstünlükle Saddam Hüseyin rejimi düşürüldü. "Irak gibi asi bir rejim (Sistemin isyan eden valiliği de denilebilir) devrildikten sonra, uygarlıklar tarihi boyunca biriktirilen tüm kötülükler Pandora'nın Kutusu açılmışçasına bir bir dökülmeye başladı."[5]

Reel sosyalizm gibi kapitalizm de çöktü. ABD Afganistan ve Irak'a girdi, hiçbirine demokrasi gelmedi. Müdahalenin üzerinden yirmi yıl geçti, günün sonunda Afganistan Taliban'a tekrar teslim edildi; Irak kendi hükümetini seçemeyecek noktaya geldi. Savaş, Suriye'den Mısır'a, Yemen'den Libya'ya, Karadağ'dan Ukrayna'ya Avrupa sınırlarına kadar uzadı. Ortadoğu adeta savaş kazanına dönüştü.

3 Aynı Eser,Sy. 398
4 Aynı Eser, Sy. 549
5 Aynı Eser, Sy. 549

Ortadoğu'da Kürt düşmanlığı üzerinden her türlü ipte oynayan Türkiye'deki mevcut iktidar miadını doldurdu; yine Kürtlerin direnişiyle baş aşağı gidiyor. Kapitalizmin ideolojisi olan liberalizm,bırakalım Ortadoğu'yu, bağrından doğduğu Avrupa'nın çıkmazına bile yetmeyip, kriz üstüne kriz üretmektedir. 1. ve 2. Dünya Savaşlarında günün kazananı gibi görünen hegemonik güçler artık yolun sonuna gelmiştir. Tarih göstermiştir ki büyük savaşların hep kazananı hegemonik güçler olmaz, halklar da çok şey kazanabilir. "Hatta hegemonik güçler sistemsel kaybedebilir, halklar sistemsel kazanabilirler."[6]

Batı merkezli hegemonik güçlerin öncülük ettiği kapitalist modernite ile dünya halklarının sorunlarına çözüm perspektifi sunan demokratik modernite güçleri arasında 21'inci yüzyılda kıran kırana mücadele yürütülmektedir. Modern hegemonyayı yıkmak için tek başına direniş ve alternatif geliştirmek yetmemektedir. Aynı zamanda karşı moderniteyi yani demokratik moderniteyi inşa etme becerisi ve kabiliyeti gerekmektedir. Özgürlük Hareketi öncülüğünde Kürdistan devrimi bu inşa görevini üstlenebilir; konumu da şartları da Ortadoğu'da en uygun olan halktır. 1789 Fransız ve 1917 Rus devrimi kadar dünya genelinde etki yaratabilir. Yeni uygarlığın akışı, sınıfsız, devletsiz, ekolojik kent, kârsız ekonomi ve demokratik topluma doğru yapılabilir.

Öcalan, çıkış yolunu şöyle gösteriyor: "İster savaş ister barışla gerçekleşsin, Kürt halkı kendisi için sadece ulusal demokratik sorunu çözmüyor, bütün Ortadoğu bölgesi ve insanlık için büyük anlam ifade edecek olan bir çıkışı gerçekleştiriyor. Bu çıkışla sayıları her gün çoğalan kapitalist modernitenin ulus-devlet aygıtlarına bir yenisini eklemiyor; modernitenin çoktan hazırlamış olduğu kapitalist statüye, tekellere ve sanayi dünyasına katılmıyor; yeni bir uygarlığın, modernitenin ışıklarını saçıyor. Demokratik modernite olarak da adlandırılabilecek bu modernite çıkışı, tarihinin en kaotik dönemlerinden birini yaşayan Ortadoğu kültürüne gerekli çözüm yolunu gösterebilecektir."[7]

Ortadoğu'nun üç büyük ulusu (Arap, Türk, Fars) ortasında bulunan Kürtler, tarih boyunca başta Ermeniler ve Süryaniler olmak üzere birçok ulus ve kültürle birlik içinde yaşadı; Kürdistan da binlerce yıl tüm bu halkların sığındığı güvenli bir liman oldu. Merkezi hegemonik güçlere bağlı bunca ulus-devletlerin baskısına rağmen tarihten günümüze birçok devrime beşiklik eden Kürdistan'daki gelişmeler, 3. Dünya Savaşı'nın da kaderini belirleyecektir. Ortadoğu'daki ulus-devlet çözümsüzlüklerine karşı Kürt sorunun demokratik ulus kapsamında çözülmesi bölgede domino etkisi yaratacaktır. Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki çatışma ve çıkmazlardan ancak böyle çıkılabilir ve Demokratik Ortadoğu Konfederalizmi örülebilir. Salt etnik sorunlara değil, kadın, ekolojik, işsizlik ve ekonomik krizlere de çözüm olunabilir. "Demokratik modernitenin sadece demokratik ulus unsurunda değil, komün ekonomisi ve ekolojik endüstri unsurlarında da yaşanacak bir Kürdistan Devrimi geçmiş devrimlerin mirası üzerinde yükselerek ve onları da aşarak, 21. yüzyıl devrimlerinin sağlam başlangıçlarından ve köşe taşlarından biri olabilir."[8]

Kürtlerin demokratik mücadeleye öncülük ettiği gerçekliği abartılı değildir. Şu an bunu Rojava'da eksik ve yetersizliklerine, yine uluslararası ve bölgesel hegemonik güçlerin baskılarına rağmen görmek mümkündür. Kapitalist modernite güçlerinin zihni altyapısında türeyen DAİŞ'in sürüldüğü Kürdistan coğrafyasında aldığı yenilgi bunun göstergesidir. Ortadoğu'nun makus talihini yenen Rojava, çözümün modeli oldu. Kadın öncülüğünde gerçekleşen Rojava Devrimi, çokluk içinde birliğe dayanan demokratik ulus çözümünü, özyönetim kapsamında demokratik özerkliği ve demokratik konfederalizmi adım adım inşa ederek, bölgede önemli bir model haline gelmektedir. İflas eden merkezi hegemonik sisteme karşı özgürlükçü demokratik modernite güçlerinin cevabı, daha fazla Rojava, daha fazla demokratik ulus, daha fazla demokratik özerklik olmalıdır. Karşıtına benzememek için kendini bilmek ve kendi olmak önemlidir. İki dünya savaşı bu topraklarda tutmadı ve halklara kazandırmadı; 3. Dünya Savaşı da tutmayacak, ancak bu kez kaybedenler hegemonik güçler, kazananlarsa halklar olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

---

6 **Aynı Eser, Sy. 400**

7 **Aynı Eser, Sy. 440, Sayfa 595**

8 **A.g.e**